

VAASAN YLIOPISTO
JOHTAMISEN YKSIKKÖ

Martta Ylilauri

**LUONTOAVUSTEISET HYVINVOINTIPALVELUT MAASEUDUN
KEHITTÄMISESSÄ**

Green Care -toiminnan edellytykset Vöyrillä ja Mustasaarella

Aluetieteen
lisensointitutkielma

VAASA 2018

SISÄLLYS

	sivu
KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO	4
TIIVISTELMÄ	5
SAMMANFATTNING	6
ABSTRACT	7
1. TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TAVOITTEET	9
1.1. Maaseutu rakenteellisten muutosten kohteena	11
1.2. Green Care -toiminta	14
1.3. Tapaustutkimuksen motiivit	16
1.4. Tutkimuksen tavoitteet	18
2. GREEN CARE -TOIMINNAN HISTORIAA JA TEOREETTISIA LÄHTÖKOHTIA	20
2.1. Nykymuotoinen Green Care -toiminta Euroopassa	21
2.1.1. Eurooppalaiset Green Care -toimintamallit ja diskurssit	25
2.1.2. Green Care tutkimuskohteena	27
2.2. Suomalainen Green Care -käsite	29
2.2.1. Luontohoiva ja luontovoima	32
2.2.2. Green Care -toimintamallit Suomessa	34
2.3. Green Care suomalaisen maaseudun kontekstissa	35
2.3.1. Maatalous osana maaseudun kehityskulkua	36
2.3.2. Suomalaisten suhde luontoon ja maaseutuun	37
3. TUTKIMUKSEN TEOREETTISENA VIITEKEHYKSENÄ HYVINVOINNIN MAANTIEDE	40
3.1. Kestävä kehitys ja hyvinvointi	41
3.1.1. Kestävän kehityksen käsite	41
3.1.2. Kestävä hyvinvointi	47
3.1.3. Kestävyyden ulottuvuudet Green Care -toiminnassa	49

3.2. Paikkaperustainen lähestymistapa	59
3.3. Aineiston analyysikehikko – kestävän hyvinvoinnin osatekijät	66
4. AINEISTO JA MENETELMÄT	69
4.1. Kehittämisorientoitunut tapaustutkimus	69
4.2. Tutkimusalueena Vöyri ja Mustasaari	70
4.3. Teemahaastattelu tutkimusmetodina	72
4.4. Haastatteluissa käytetyt käsitteet	76
4.5. Sisällönanalyysi	76
5. HAASTATTELUAINEISTON ANALYYSI	78
5.1. Sosiaaliset tekijät	80
5.1.1. Paikallisten toimijoiden Green Care -kompetenssi	80
5.1.2. Palvelujen saatavuus ja hankintakriteerit	86
5.1.3. Luontoavusteisuudesta eniten hyötyvät asiakasryhmät	87
5.1.4. Sosiaalinen pääoma	95
5.1.5. Sosiaalisen kestävyysden toteutuminen	98
5.2. Kulttuuriset tekijät	99
5.2.1. Päätöksentekokulttuuri ja päätöksentekomekanismit	99
5.2.2. Toimintaa ohjaavat normit	104
5.2.3. Kielelliset erityispiirteet	105
5.2.4. Paikallinen toimintakulttuuri ja toimintamallit	107
5.2.5. Kylätoiminta – Jokikylien esimerkki	112
5.2.6. Kulttuurisen kestävyysden toteutuminen	113
5.3. Ekologiset tekijät	114
5.3.1. Luonto- ja maaseutu ympäristöt	115
5.3.2. Sijainnin merkitys	119
5.3.3. Ekologisen kestävyysden toteutuminen	121
5.4. Taloudelliset tekijät	121
5.4.1. Luontoavusteisuuden lisäarvo	121
5.4.2. Sote-viranomaisten ja -järjestöjen taloudellinen toimintaympäristö	122
5.4.3. Yritysten sisäinen ja ulkoinen taloudellinen toimintaympäristö	124
5.4.4. Taloudellisen kestävyysden toteutuminen	125

6. JOHTOPÄÄTÖKSET	128
6.1. Green Care -toiminnan haasteita ja kriittisiä kynnyksiä	130
6.2. Green Care -toiminta osana hyvinvoinnin maantiedettä	132
7. KEHITTÄMISEHDOTUKSET JA JATKOTUTKIMUSTARPEET	136
7.1. Kehittämissuhteet	136
7.1.1. Toimintamallit ja sektoreiden välinen yhteistyö	137
7.1.2. Päätöksentekomekanismeihin vaikuttaminen	139
7.2. Green Care -toiminnan jatkotutkimustarpeet hyvinvoinnin maantieteen näkökulmasta	141
LÄHDELUETTELO	144
LIITTEET	
LIITE 1. Yhteenveto haastatelluista henkilöistä	180
LIITE 2. Haastattelupyyntö	181
LIITE 3a. Teemahaastattelurunko, yrittäjät	183
LIITE 3b. Teemahaastattelurunko, sote-viranhaltijat ja -järjestöjen edustajat	187

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1. Suomalainen Green Care -toimintatapa.	30
Kuvio 2. Luontolähtöisiä toimintamuotoja.	32
Kuvio 3. Green Care osana hyvinvoinnin maantiedettä.	40
Taulukko 1. Green Care -toimintaan liittyviä kestävyys tavoitteita.	68
Taulukko 2. Green Care -toiminnan paikkaan perustuvia tekijöitä ja niihin kytkeytyviä kestävyys tavoitteita.	79

VAASAN YLIOPISTO
Johtamisen yksikkö

Tekijä:	Martta Ylilauri	
Lisensiaatintutkielma:	Luontoavusteiset hyvinvointipalvelut maaseudun kehittämisessä. Green Care -toiminnan edellytykset Vöyrillä ja Mustasaassa	
Tutkinto:	Hallintotieteiden lisensiaatti	
Oppiaine:	Aluetiede	
Työn ohjaaja:	Ilkka Luoto	
Valmistumisvuosi:	2018	Sivumäärä: 190

TIIVISTELMÄ:

Tämän aluetieteeseen pohjautuvan kehittämisorientoituneen tapaustutkimuksen tavoitteena on ollut kuvata Green Care -toiminnan nykyisiä ilmenemismuotoja ja toimintaa määrittäviä paikkaan perustuvia tekijöitä suhteessa kestävyys- ja luontovuoksiin. Pohjanmaalle Vöyrin ja Mustasaaren alueelle keskittyvässä tutkimuksessa saatiin esiin niitä kulttuurisia (kieli, toimintatavat, päätöksentekokulttuuri), sosiaalisia (osaaminen, osallisuus, verkostot), ekologisia (luonnon monimuotoisuus, maatilaympäristöt ja kotieläimet, ainutlaatuinen saaristo ja meri) ja taloudellisia tekijöitä (pientilat ja mikroyrittäjyys, eri toimijoiden taloudellinen toimintaympäristö), jotka yhdessä sijainnin kanssa muodostavat niitä edellytyksiä ja reunaehdoita, joiden puitteissa toiminta tapahtuu ja voi kehittyä jatkossa. Paikkaperustaisen lähestymistavan mukaan maamme eri osien luonnonmaantieteelliset ominaisuudet, elinkeinorakenne ja sosiokulttuuriset tekijät muodostavat oman ainutlaatuisen kontekstinsa Green Care -toiminnalle. Tutkimuksen teoreettinen nk. hyvinvoinnin maantieteen viitekehys rakentuu ajatukselle, jonka mukaan Green Care -toiminta, paikkaperustaisuus ja kestävä kehitys toimivat maaseudun kehittämisen elementteinä, joiden avulla pyritään edistämään maaseutalueiden kokonaisvaltaisesti kestävää hyvinvointia.

Tutkimusaineisto koostui teemahaastatteluista, joihin osallistui 12 alueella toimivaa sosiaali- ja terveysalan viranomaisten tai järjestöjen edustajaa sekä kahdeksan nykyistä tai potentiaalista luontoavusteisia menetelmiä hyödyntävää yrittäjää. Haastatteluista saatua laadullista aineistoa on analysoitu teemoittain sisällönanalyysin avulla. Sekä sote-viranomaisten, -yhdistysten että yrityskentän edustajat näkivät luontoavusteisella toiminnalla olevan paljon kehittämispotentiaalia tutkitulla alueella. Molempien kuntien alueilla on sekä korkeatasoista menetelmällistä osaamista että toimintaan soveltuvia luonnonympäristöjä, maataloja ja muita toimintaympäristöjä, joissa palvelutuotantoa olisi mahdollista lisätä ja kehittää edelleen. Kaiken kaikkiaan uusien luontoavusteisten menetelmien käyttöönottoon suhtauduttiin positiivisesti ja Green Care -toiminnalla nähtiin olevan monia hyötyjä ja mahdollisuuksia esimerkiksi erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten, mielenterveyskuntoutujien ja ikäihmisten tukipalveluissa.

Luontoavusteisten palveluiden hyödyntämiseen liittyi tutkitulla alueella monia sosiaalisia, kulttuurisia ja taloudellisia haasteita. Haastatteluissa esiin tulleet palvelutarpeet ja paikallinen yksityinen tarjonta eivät kohdanneet kaikkien asiakasryhmien osalta. Esteinä luontoavusteisten palvelujen käyttöönotolle nähtiin yhteisten toimintamallien, verkostoitumisen sekä kielirajat ylittävän yhteistyön puutteiden lisäksi taloudellisten resurssien niukkuus. Suurimmat esteet palvelutoiminnan vakiinnuttamiselle liittyivät hallinnollisiin ja poliittisiin päätöksentekomekanismeihin, joihin uusien palvelukonseptien sisällyttäminen on haastavaa osittain siitä syystä, etteivät mekanismit tue riittävästi aitoa paikkaperusteista toimintatapaa. Parhaimmillaan paikkaperustainen hallinta voisi yhdistää luontevasti erilaisia palveluita käyttävien asiakkaiden sekä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoiden voimavarat yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Kestävän hyvinvoinnin tavoittelussa Green Care -toiminnan paikkaan perustuva kehittäminen voisikin toimia yhtenä avauksena suunnittelupohjan laajentamiseksi ja paikallisen tason näkökulmien huomioimiseksi kansallisen ja tulevan sote-alueen päätöksenteossa.

AVAINSANAT: Maaseudun kehittäminen, Green Care, paikkaperustainen kehittäminen, kestävä hyvinvointi.

VASA UNIVERSITET**Enheten för ledarskap****Författare:**

Martta Ylilauri

Licentiatavhandling:

Naturbaserade tjänster inom rural utvecklingen. Green Care -verksamhetens förutsättningar inom Vörå och Korsholm

Examen:

Licentiat i administrativa vetenskaper

Ämne:

Regionalvetenskap

Handledare:

Ilkka Luoto

Årtal:

2018

Sidantal: 190

SAMMANFATTNING:

I denna utvecklingsinriktad fallstudie, som baserar sig på regionalvetenskap, har utretts Green Care -verksamhetens nuvarande uttrycksformer och platsbaserade särdragen i förhållande till olika dimensioner av hållbar utveckling. Forskningen, som fokuserade på Vörå och Korsholm i Österbotten, framförde vissa kulturella (språk, verksamhetsformer, beslutsfattningskultur), sociala (kompetens, delaktighet, nätverkande), ekologiska (naturens mångfald, rurala miljöer och husdjur, unika skärgården och havsmiljö) samt ekonomiska faktorer (småbruk och mikroföretagande, olika aktörens ekonomiska verksamhetsmiljöer), som i samband med läge formulerar förutsättningar och förhinder för Green Care -verksamheten och dess utveckling. Enligt det platsbaserade betraktelsesättet skapar de olika naturgeografiska egenskaper, näringsstruktur och sociokulturella faktorer sin egen unika kontext för Green Care -verksamhet. Forskningens teoretiska referensram, s.k. välbefinnandets geografi baserar sig på tanken att Green Care -verksamhet, platsbaserad betraktelsesätt samt hållbar utveckling är centrala element inom den rurala utvecklingen för främjandet av övergripande hållbart välbefinnande.

Forskningsmaterialet består av temaintervjuer med 12 representanter av social- och hälsovårds myndigheter och -aktörer inom tredje sektorn samt åtta nuvarande eller potentiella företagare som använder naturbaserade metoder. Kvalitativa material har analyserats temavis med innehållsanalys. Både representanterna av social- och hälsovårds myndigheter, -föreningar och företagsfältet ansåg mycket potential med naturbaserad verksamhet inom forskningsområdet. Det finns både hög kompetens och lämpliga naturområden, lantgårdar samt andra verksamhetsmiljöer där serviceproduktionen kunde ökas och utvecklas. Attityderna för ibruktagande av naturbaserade metoder var positiva i överlag och man tog fram flera fördelar samt möjligheter inom stödservice för till exempel barn och ungdomar med speciella behov, klienter inom mental rehabilitering samt hos de äldre.

Det fanns flera sociala, kulturella och ekonomiska utmaningar gällande utnyttjandet av naturbaserade tjänster. Servicebehov som kom fram i intervjuerna motsvarar inte helt det lokala serviceutbudet gällande olika kundgrupper. Brister inom gemensamma verksamhetsmodeller och nätverk samt språköverskridande samarbete och ekonomiska resurser ansågs förhindra ibruktagande av naturbaserade tjänster. De största förhindren för etablering av nya tjänsteformer var kopplade till administrativa och politiska beslutsfattningssmekanismer, delvis för att de inte stöder tillräckligt det platsbaserade betraktelsesättet. I bästa fall kunde det platsbaserade betraktelsesättet koppla ihop resurser av klienter som använder olika tjänster samt aktörer inom den officiella-, tredje och privata sektorn för att nå gemensamma mål. Platsbaserad utveckling av Green Care -verksamhet i samband med strävanden av hållbart välbefinnande kunde fungera som ett utspel för att utvidga planeringsbasis och för att få lokala intressen synliga i beslutsfattningen inom nationellt samt social- och hälsovårdsområdets nivå.

NYCKELORD: Rural utveckling, Green Care, Grön omsorg, platsbaserad utveckling, hållbart välbefinnande.

UNIVERSITY OF VAASA**School of Management****Author:** Martta Ylilauri**Licentiate's dissertation:** Nature-assisted services in Rural Development. Preconditions for Green Care -activities in Vöyri and Mustasaari**Degree:** Licentiate of administrative science**Department:** Regional Studies**Name of the Supervisor:** Ilkka Luoto**Year:** 2018**Pages:** 190

ABSTRACT:

This development oriented case-study based on regional sciences has aimed to describe the present manifestations and place-based factors of Green Care -activities related to dimensions of sustainability. The study concentrating on Vöyri and Mustasaari area in Ostrobothnia brought out those cultural (language, courses of action, decision making mechanisms), social (competence, involvement, networks), ecological (biodiversity, agricultural environments and animals, unique archipelago and water environments) and economic factors (small properties and micro entrepreneurship, the economic environment of different actors) which together with location creates the preconditions and obstacles for Green Care -activities and development. According to place-based approach, the unique context of Green Care -activities is formulated by the different features of natural geography, economic structure and sociocultural factors. The theoretical framework of this study, so called geography of wellbeing, is built on a thought that Green Care-activities, place-based approach and sustainable development are elements for rural development aiming to sustainable and holistic wellbeing.

Research material consisted of theme interviews concerning 12 representatives of social- and healthcare sector or the third sector and eight entrepreneurs or potential entrepreneurs, which are using nature-assisted methods. The qualitative data has been analyzed by themes using content analysis. The representatives of social- and healthcare sector, associations as well as entrepreneurs considered that nature-based activities have plenty of potential in research area, including wide competence concerning nature-based methods as well as natural environments, farms and other environments suitable for increasing and developing of nature-based activities. Altogether, there was a positive attitude on introduction of new nature-based methods and Green Care -activities were considered to have many advantages and possibilities amongst e.g. supportive services for children and adolescents with special needs, clients in mental rehabilitation and amongst the elderly.

It also came out several social, cultural and economic challenges concerning the use of nature-assisted services. On the grounds of the interviews, the needs for the services do not fully meet the local service supply of entrepreneurs. The lack of common operations models, networking and co-operation between different language groups together with economic resources were seen as obstacles for introduction of new services. The most remarkable obstacle for institutionalization of nature-assisted services was combined to the administrative and political decision making mechanisms, partly because they don't adequately support genuine place-based courses of action. At its best, the place-based approach could combine the strengths of the clients using variable services as well as the actors of public-, private- and the third sector to gain the common goals. Place-based development of Green Care -activities combined with the aim to pursuit holistic, sustainable wellbeing could act as an opening for the expansion of planning grounds to get local interests more visible in decision making concerning national as well as social- and healthcare areal level.

KEY WORDS: Rural development, Green Care, place-based development, sustainable wellbeing.

1. TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TAVOITTEET

Hyvinvointipalveluiden¹ turvaaminen asuinpaikkakunnasta ja varallisuudesta riippumatta on yksi tämän hetken suurimmista haasteista koko Suomessa ja erityisesti maaseutualueilla. Kansallinen kestävyysvaje ja siihen kytkeytyvä kuntatalouden ahdinko ovat johtaneet haastavaan tilanteeseen, jossa kasvava palvelutarve tulisi kattaa nykyistä kustannustehokkaammin. On välttämätöntä uudistaa hyvinvointipalvelurakenteita, jotta niukkenevat resurssit saataisiin kohdennettua tehokkaasti sekä akuutteihin tarpeisiin että ennaltaehkäiseviin ja hyvinvointia tukeviin palveluihin. (Pohjois-Suomen aluehallintovirasto 2011: 21–25; Sitra 2013: 30; valtiovarainministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö 2015: 5.) Sosiaali- ja terveystalouden rakenteiden mittavaa uudistustyötä on tehty vuoden 2005 Paras-hankkeesta alkaen ja haastava kehittämisprosessi jatkuu edelleen (Valli-Lintu 2017).

Yhteiskuntataloudellisten ja rakenteellisten haasteiden keskellä on tärkeää muistaa, että jokainen tilasto tai alueellinen yhteenveto koostuu ihmisistä ja perheistä, joille tuen puute konkretisoituu ennen kaikkea inhimillisenä kärsimyksenä tai menetettyinä mahdollisuuksina rakentaa kannatteleva polku omavoimaiseen toimintaan ja tasapainoiseen elämään. Sosiaalisen ja taloudellisen eriarvoisuuden² kasvu tuntuu eniten heikoimmassa asemassa olevien, erityistä tukea, hoivaa tai kuntoutusta tarvitsevien lasten ja nuorten, vanhusten, kehitys- ja vaikeavammaisten, pitkäaikaistyöttömien sekä päihde- tai mielenterveysongelmista kärsivien arjessa. (ks. Haverinen 2008: 7; Rakenteet, avuttomuus ja lainsäädäntö 2009: 78, 91–92; Bardy 2011: 341.)

Lasten ja nuorten terveyteen, mielenterveyteen ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvät ongelmat sekä erilaiset oppimisvaikeudet ovat yksi kauaskantoisimmista haasteistamme. Lapsuudessa ja nuoruudessa valetaan hyvinvoinnin perustukset ja näiden varhaisten vuosien aikana saadulla tuella on usein ratkaiseva merkitys koko elämän rakentumisen kannalta

¹ Tässä tutkimuksessa hyvinvointipalveluilla tarkoitetaan sosiaali-, terveys-, kasvatus-, harrastus- ja virkistyspalveluita.

² Esimerkiksi valtioneuvoston kanslian 17.1.2017 asetettaman asiantuntijatyöryhmän keskeisenä tavoitteena oli esittää konkreettisia ja kustannustehokkaita ratkaisuja eriarvoistumiskehityksen pysäyttämiseksi (valtioneuvoston kanslia 2017; ks. myös Riihinen 2013).

(Therborn 2014: 191–194). Arviot erityistä tukea tarvitsevien tai syrjäytyneiden lasten ja nuorten määrästä vaihtelevat tulkintatavasta riippuen; esimerkiksi nuorten syrjäytymistä voidaan tarkastella työn, opiskelupaikan, ystävien, harrastusten ja sosiaalisten suhteiden puuttumisen kautta tai erilaisten riippuvuuksien ja mielenterveysongelmien perusteella (Pekkarinen, Vehkalahti & Myllyniemi 2012: 69–70).

Työikäisten työttömyydestä ja toisaalta työn kuormittavuudesta aiheutuu monenlaisia fyysisiä ja psykososiaalisia ongelmia (Kalimo, Saarelma-Thiel & Vuori 1993; Ahola, Hakola, Hopsu, Leino, Leskinen, Oksa, Takala, Vorne & Vuokko 2010: 30–31). Työkyvyttömyyden taustalla on yhä useammin mielenterveyden häiriöitä (Findikaattori 2015). Yksilöiden ongelmat heijastuvat koko perheeseen ja katkaisematon eriarvoisuuden ja syrjäytymisen kierre voi periytyä sukupolvelta toiselle (Pekkarinen ym. 2012: 88–89; Therborn 2014: 26, 138–139, 191). Yksinäisyys ja kuntouttavan yhteisöllisen toiminnan puute näkyvät ikääntyneiden mielenterveysongelmina (Karlsson & Skoog 2013: 1–4). Väestörakenteestamme johtuen apua ja hoivaa tarvitsevien ikäihmisten määrä tulee lähivuosina kasvamaan merkittävästi (Rakenteet, avuttomuus ja lainsäädäntö 2009: 109; Tilastokeskus 2015).

Näiden koko yhteiskuntaamme koskevien kipukohtien rinnalle on tullut myös uusia, kansallisia rajoja ylittäviä, laajuudessaan ennakoimattomia sosiaalipoliittisia haasteita. Kärjistyneet konfliktit ja sotatoimet Lähi-Idässä ja Afrikassa ovat johtaneet laajamittaiseen pakolaiskriisiin, jonka vaikutukset ovat näkyneet myös Suomessa moninkertaisina turvapaikanhakijoiden määrinä ja erilaisina palveluntarpeina liittyen niin sosiaali- ja terveys- kuin koulutuspalveluihin (valtiovarainministeriö ym. 2015: 5; Maahanmuuttovirasto 2016). Maahanmuuttajien kotouttamiseen liittyy monia sosiaalisia, kulttuurisia, taloudellisia ja poliittisia kysymyksiä, joihin ei ole löydettävissä yksiselitteisiä ratkaisuja. On kuitenkin nähtävissä, että puutteellinen akuuttivaiheen tuki ja kotoutus voi johtaa moniin fyysisiin, psyykkisiin ja sosiaalisiin ongelmiin, jotka syrjäyttävät yksilöitä pois tukiverkoista ja yhteiskunnasta (Alitolppa-Niitamo 2005: 37–41; Anis 2013: 147–150).

1.1. Maaseutu rakenteellisten muutosten kohteena

Hyvinvointia koskettavia moninaisia ja moniulotteisia haasteita on pyritty ratkaisemaan muun muassa keskittämällä palveluita suurempiin alueellisiin ja toiminnallisiin yksiköihin, mikä on tuonut mukanaan uudenlaisia ongelmia. Palveluiden saatavuuteen liittyvät erot alueiden välillä ovat kasvaneet samalla kun väestö- ja tularakenteen alueellinen eriytyminen jatkuu. Maaseutualueet ovat hävinneet kasvukeskuksille alueiden välisessä väestön muutoskehityksessä, huoltosuhteessa sekä palveluiden saavutettavuudessa. Ainoastaan kaupunkien läheiset maaseutualueet ovat pystyneet pitämään väestö- ja palvelurakenteensa muita maaseutualueita suotuisammalla tasolla. Sosiaali-, terveys- ja kasvatustalouden keskittäminen ja palvelukeskusten karsiminen saattavat huonoimmassa tapauksessa vahvistaa asuinpaikkasidonnaista eriarvoisuutta ja alueiden välisiä hyvinvointieroja. (Katajamäki 2009: 50; Pohjois-Suomen aluehallintovirasto 2011: 21–25; Katajamäki 2013: 104, 106; Ponnikas, Voutilainen, Korhonen & Kuhmonen 2014: 16–30, 40–61; valtiovarainministeriö ym. 2015: 5.)

Valtionhallinnon uudistuksien kanssa samanaikaisesti käynnissä oleva maatalouden rakennemuutos on luonut maatalousyrityksille paineita yksikkökokojen kasvattamiseen taloudellisen kannattavuuden turvaamiseksi. Elintarviketuotannon kannattavuus edellyttää suuria tuotantomääriä, suuria investointeja ja tilan resurssien optimointia, mikä johtaa korkeaan erikoistumisen tasoon ja yksipuoliseen tuotantoon. Tuotannon kasvun myötä myös työmäärä ja työn kuormittavuus ovat lisääntyneet eri toimintojen automaation kasvusta huolimatta. (Pyykkönen 2001: 3–28; Rissanen 2006; Leppälä, Lätti, Smeds & Väre 2013: 9–11, 46–49; Rantamäki-Lahtinen 2014: 9–10; Väre 2014: 13–19.)

Moni pienen tai keskisuuren maatilan yrittäjäperhe joutuu pohtimaan, onko tilalla resursseja, halukkuutta ja riittävää riskinsietokykyä ryhtyä mittaviin investointeihin maataloustuotannon laajentamiseksi, vai olisiko löydettävissä uusia toimeentulovaihtoehtoja pienimuotoisemman tuotannon rinnalle. Yhtenä varteenotettavana mahdollisuutena voidaan nähdä maatilan resurssien hyödyntäminen erilaisissa sosiaali-, terveys- ja kasvatustalouksissa (Yli-Viikari, Lilja, Heikkilä, Kirveenummi, Kivinen, Partanen, Rantamäki-Lahtinen & Soini 2009: 7–9; Yli-Viikari & Suomela 2016: 53–62).

Maatalousyrittäjien ohella myös muiden maaseudun toimijoiden keskuudessa on virinnyt kasvavaa kiinnostusta luontoon, eläinten käyttöön ja puutarhatoimintaan tukeutuviin hyvinvointipalveluihin sekä voimaannuttavien ja kuntoutukseen soveltuvien ympäristöjen hyödyntämiseen joko nykyisessä työssään tai kokonaan uudessa yritystoiminnassa. Samanaikaisesti monet sote-palveluiden tuottajat ja asiakkaat etsivät uusia luontolähtöisiä vaihtoehtoja tai menetelmiä tavanomaisen laitoshoidon ja palvelutuotannon rinnalle (Bock & Oosting 2010: 15; Nilsson, Sangster & Konijnendijk 2011: 1; Yli-Viikari 2014: 51). Nämä rinnakkaiset kehityskulut ovat lisänneet tarvetta maaseutualueiden hyvinvointipalvelutarjonnan ja siihen perustuvan yrittäjyyden kehittämiseen (Yli-Viikari ym. 2009: 7).

Jo yli vuosikymmenen kestäneen sote-palvelurakennemuutoksen myötä eri sektorien ja toimijoiden roolit palveluiden tuottamisessa ovat järjestymässä uudelleen (ks. Haverinen, Ilmarinen & Westman 2008: 143; Rakenteet, avuttomuus ja lainsäädäntö 2009: 115). Asiakkaiden mahdollisuudet valita erilaisia hyvinvointipalveluja ja palveluista saadun asiakaspalautteen merkitys tulevat jatkossa kasvamaan, mikä voi edesauttaa myös kokonaan uusien palvelumuotojen kehittymistä (Riikonen 2008: 100). Sote-rakenteiden murrosvaiheessa onkin tärkeää selvittää, miten yhteiskunnan eri sektoreiden olemassa olevat ja potentiaaliset alueelliset resurssit saataisiin mahdollisimman tehokkaaseen käyttöön palveluiden täydentämiseksi ja hyvinvoinnin edistämiseksi (ks. valtiovarainministeriö ym. 2015: 3, 6).

Monissa yhteyksissä ratkaisukeinona esitetyillä sosiaali-, terveys- ja kasvatustalouden digitalisilla sovelluksilla haetaan resurssitehokkuutta ja parannetaan palvelujen saatuutta (Hyppönen & Doupi 2008: 124–128; Hyppönen 2008: 136; Heikkonen 2008: 128–129; ks. myös valtiovarainministeriö ym. 2015: 5). Samalla tulisi kuitenkin huomioida erityisesti heikommassa asemassa olevien rajoitetummat mahdollisuudet hyödyntää erilaisia teknologisia ratkaisuja (Topo 2008: 134; Rakenteet, avuttomuus ja lainsäädäntö 2009: 109–111). Näiden rinnalla on kasvava joukko eri-ikäisiä ihmisiä, joille digitaalinen pelaaminen ja sosiaalisen median käyttö ovat muodostuneet elämää rampauttavaksi addiktioksi (ks. Korkeila 2012). Digitalisaatio ja monet teknologiset itsepalveluinnovaatiot eivät myöskään korvaa aitoa kosketusta kanssaihmisiin tai luontoon, jolla on tutkitusti

monia hyvinvointia edistäviä vaikutuksia (ks. Hyppönen & Doupi 2008: 127; Sitra 2013: 3).

Esimerkiksi luonnonympäristöjen, mielipaikkojen, maiseman ja viheralueiden hyvinvointia edistävästä vaikutuksista on jo saatavilla runsaasti tutkimustietoa (ks. Ulrich 1984; Kaplan R. & Kaplan S. 1989; Conradson 2005; Skärbäck 2007; Tyrväinen ym. 2007; Abraham, Sommerhalder & Abel 2010; Korpela & Ylén 2009; Tyrväinen ym. 2014). Tutkimusten mukaan luonnon hyvinvointivaikutuksista hyötyvät eniten juuri terveytensä heikoksi kokevat ihmiset (Salovuori 2014: 3–4). Luontoavusteisuus voi tukea myös oppimista muun muassa lisäämällä oppimismotivaatiota ja yhteistyökykyä (Marttila 2016). Moniin käsillä oleviin haasteisiin olisikin mahdollista vastata luontoa ja muita maaseututarjontoja³ eri tavoin hyödyntävillä ”*high touch*” ja ”*low tech*” -hyvinvointipalveluilla, jotka perustuvat ihmisten ja luonnon väliseen vuorovaikutukseen (Vehmasto 2014a: 101–102).

Tämän tapaustutkimuksen tarkoituksena on analysoida näiden luontoavusteisten nk. *Green Care* -palveluiden edellytyksiä ja reunaehtoja Vöyrin ja Mustasaaren alueella ja sitä kautta mahdollistaa toiminnan kehittymistä sekä paikallisesti⁴ että alueellisesti. Green Care -toiminta voidaan nähdä sosiaalisena innovaationa, jossa luonnon hyvinvointivaikutuksia hyödynnetään uudella tavalla ja uuden tyyppisten yhteistyömuotojen kautta (Yli-Viikari ym. 2009: 15; Soini ym. 2011). Parhaimmillaan tämä tutkimus voisi toimia yhtenä kannustimena lisätä luontoavusteisten menetelmien käyttöä eri toimijoiden keskuudessa ja siten edistää alueen ihmisten, yhteisöjen sekä toimintaympäristöjen hyvinvointia (ks. Soini 2011; Soini 2014: 25–28).

³ Luonnon, eläinten, maaseutuympäristöjen ja maisemien ohella myös kulttuuri, mielikuvat, paikan henki ja tuntu voidaan nähdä maaseututarjontoina, joita voidaan hyödyntää luontoavusteisessa toiminnassa (Kai-painen & Rosenqvist 2013: 11).

⁴ Paikallisuudella viitataan tässä tutkimuksessa maakuntatasoa pienempiin maantieteellis-sosiokulttuuriin rakentumiin (esimerkiksi palveluyksikkö, yritysverkosto, kylä tai kunta), jotka kytkeytyvät eri tavoin toimintaan, tavoitteisiin, päätöksentekoon ja jaettuihin merkityksenantoihin (ks. Rannikko 2009; Soini 2014: 28; Luoto, Kattilakoski & Backa 2016:5).

1.2. Green Care -toiminta

Luontoon tukeutuvia menetelmiä on useissa maissa hyödynnetty jo pitkään hyvinvoinnin edistämiseksi ja ylläpitämiseksi. Kokemuspohjaista tietoa luonnon vaikutuksista ihmisten hyvinvointiin on todennettu useisiin tieteenaloihin ja erilaisiin menetelmiin perustuvissa tutkimuksissa. (Sempik, Hine & Wilcox 2010; Soini, Kirveenummi & Yli-Viikari 2011: 320–328; Särkkä, Konttinen & Sjöstedt 2013; Soini & Vehmasto 2014: 8–11; ks. myös Nilsson ym. 2011; Mårtensson, Jensen, Söderström & Öhman 2011; Gallis 2013.) Kansainvälisessä keskustelussa Green Care -käsitettä on määritelty suhteellisen väljästi tarkoittamaan sellaisia sosiaali-, terveys- ja kasvatustalvueluita, joissa hyödynnetään luontoa jollakin tavalla (Soini ym. 2011: 320; ks. myös Sempik ym. 2010: 26–30; Hassink 2013).

Suomalaisessa Green Care -toimintatavan määritelmässä⁵ korostetaan palveluntuottajan ammatillisuutta, vastuullisuutta ja tavoitteellisuutta hyödynnettäessä luontoa, puutarhoja, eläimiä ja maatilaympäristöjä erilaisten sosiaali-, terveys-, kasvatustalvueluita, harrastus- ja virkistyspalveluiden yhteydessä. Erilaisille asiakasryhmille suunnatut Green Care -palvelut perustuvat luonnon elvyttäviin ja kuntouttaviin vaikutuksiin, osallisuuteen ja kokemuksellisuuteen. (Soini, Kirveenummi & Yli-Viikari 2011: 320–328; Soini 2014: 7; Soini & Vehmasto 2014: 8–11; Luke, THL & Green Care Finland ry. 2018.) Asiakkaan tarpeiden mukaan räätälöidyn yksilöllisen tuen avulla pyritään vahvistamaan luontolähtöisen toiminnan hyvinvointivaikutuksia (Tolvanen & Jääskeläinen 2016: 32–38; Luke ym. 2018).

Green Care -toiminta on viimeisen vuosikymmenen aikana aktivoitunut Suomessa kansainvälisen tutkimusyhteistyön sekä useiden valtakunnallisten ja alueellisten tutkimus- ja kehittämishankkeiden siivittämänä. Menetelmien ja toimintamallien kokeiluista on saatu hyviä kokemuksia samalla kun sekä kotimaista että kansainvälistä tutkimustietoa luontoavusteisten menetelmien soveltuvuudesta ja vaikuttavuudesta on saatu lisää. Green Care -toiminnan nykytilannetta ja potentiaalia sekä eri toimijoiden koulutustarpeita on kartoit-

⁵ Tässä yhteydessä viitataan suomalaisessa kontekstissa muotoutuneeseen ja uusiintuvaan, toiminnallisesti ja käsitteellisesti monimuotoiseen suomalaiseen Green Care -määritelmään, jota kuvataan tarkemmin luvussa 2.2.

tettu 2010-luvulla eri puolilla Suomea toteutetuissa alueellisissa esiselvityksissä ja tiedonvälityshankkeissa. (Soini ym. 2011: 321; Soini 2014: 7–8; Soini ym. 2014: 17–18; ks. myös Mustakangas 2011; Jankkila 2012; Kalliokoski 2014.)

Green Care -toiminnan vaikutuksien ja vaikuttavuuden todentaminen on ollut yhtenä kuuluvan vuosikymmenen keskeisenä tutkimuskohteena (Soini 2014). Yksilötasolla luontoelementtien hyvinvointia edistävät vaikutukset kohdistuvat sekä fysiologisiin, psykologisiin että sosiaalisiin mekanismeihin (Sempik & Bragg 2013: 19–26). Oleskelu luontoympäristössä vaikuttaa eri tavoin sydämen sykkeeseen, verenpaineeseen ja hormonitasoihin liittyviin fysiologisiin muutoksiin (Tourula & Rautio 2014: 19–26; ks. myös Bowler, Buyung-Ali, Knight & Pullin 2010). Luontoelementtien avulla voidaan nopeuttaa toipumista ja kuntoutumista (Ulrich 1984: 420–422; Pálsdóttir 2014). Kontaktit monimuotoisiin luontoympäristöihin rikastavat myös iholla olevien mikrobien monimuotoisuutta, millä on yhteys luontaiseen vastustuskykyyn (Hanski, von Hertzen, Fyhrquist, Koskinen, Torppa, Laatikainen, Karisola, Auvinen, Paulin, Mäkelä, Vartiainen, Kosunen, Alenius & Haahtela 2012).

Luontoavusteisuudella voidaan saavuttaa positiivisia vaikutuksia fyysiseen terveyteen, mielialaan, aktivaatitason ja stressinhallintaan (Hartig, Evans, Jamner, Davis & Gärling 2003; Hirvonen 2014; Jäppinen, Tyrväinen, Reinikainen & Ojala 2014; Tyrväinen, Ojala, Korpela, Lanki, Tsunetsugu & Kagawa 2014). Luontoavusteisen toiminnan avulla voidaan myös vahvistaa sosiaalisia mekanismeja, kuten yhteisöön kuulumisen, osallisuuden ja hyväksytyksi tulemisen tunnetta. (Salonen 2012: 240–241; Hirvonen 2014). Luonnolla on tarkkaavuuden elpymistä edistäviä vaikutuksia (Kaplan R. & Kaplan S. 1989). Luontoavusteisuudella on tutkitusti yhteyksiä myös oppimiseen ja oppimismotivaatioon (Sandel 2004: 128; Marttila 2016).

Luontoavusteisella palvelutoiminnalla on yksilötason vaikutusten lisäksi myös laajempaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta, jota voidaan arvioida eri menetelmien ja tieteenalojen kautta (Soini 2014: 7–8, 26–28). Luonnonvarojen aineettomia ja tuotannollisia arvoja hyödyntävällä Green Care -toiminnalla on yhtymäkohtia niin kestävä kehityksen kuin

maaseudun kehittämisen ja biotalouden kanssa (Soini 2014: 22, 39, 41–43). Tässä aluetieteeseen pohjautuvassa tapaustutkimuksessa Green Care -toiminnan tarkastelu perustuu näkemykseen, jonka mukaan maamme eri osien luonnonmaantieteelliset ominaisuudet, elinkeinorakenne ja sosiokulttuuriset tekijät muodostavat oman ainutlaatuisen kontekstinsa Green Care -toiminnalle. Tällöin palvelutarpeiden ja paikallisen palvelutoiminnan edellytysten tunnistaminen ja ymmärtäminen luovat pohjan hyvinvointipalveluiden laadukkaalle kehittämiselle ja sitä kautta kestäväälle hyvinvoinnille. (ks. Jankkila 2012; Soini, Kirveenummi, Miettinen, Vehmasto & Yli-Viikari 2014: 156–157; Ilmonen & Luoto: 2015.)

Valtakunnallisessa ja alueellisessa kehittämistoiminnassa on usein mukana aihepiiristä kiinnostuneiden aktiivisin kärkijoukko, jonka ulkopuolelle saattaa jäädä sellaisia toimijoita, joiden rooli uusien palveluiden käyttöönotossa on paikallisesti merkittävä. Valtakunnan- ja aluetason rinnalla onkin tärkeää tarkastella myös pienempiä paikallisia kokonaisuuksia, joilla on omat erityispiirteensä sekä päätöksenteko- ja toimintamekanisminsa. Tämä tutkimus pyrkii osaltaan vastaamaan tähän tarpeeseen pyrkien tunnistamaan ja ymmärtämään niitä Green Care -toiminnan edellytyksiä, reunaehtoja ja kestäväää hyvinvointia tuottavia rakenteita, jotka ovat paikannettavissa erityisesti tähän tutkimukseen valitulle toiminnallisesti rajatulle alueelle.

1.3. Tapaustutkimuksen motiivit

Tutkimuskohteen ja koko tutkimusaiheen valintaan on vaikuttanut ratkaisevasti muutto Merenkurkun maailmanperintöalueen kupeeseen Vöyrin Maksamaalle, jossa olen vuodesta 2003 lähtien asunut perhettä kasvatellen. Tähän Pohjanmaalla sijaitsevaan alueeseen tutustuessani ja hiljalleen kotiutuessani aloin pohtia, miten alueen ainutlaatuista luontoa ja maaseutua voitaisiin nykyistä enemmän hyödyntää hyvinvoinnin edistäjänä. Maaseudun ja hyvinvoinnin kautta löysin hyvin nopeasti Green Care -käsitteen ja ryhdyin hahmottelemaan tutkimussuunnitelmaa, jonka avulla voisin sekä päästä jyvälle toiminnan nykytilasta ja edellytyksistä, että mahdollisuuksien mukaan edistää palvelutoiminnan kehittymistä tällä itselleni merkityksellisellä alueella.

Vöyrin eteläisen rajanaapurin Mustasaaren valitsin tarkasteluun mukaan jo tutkimuksen suunnittelun alkuvaiheessa, koska alueilla on maantieteellisiä, toiminnallisia ja kulttuurisia yhtäläisyyksiä sekä hallinnollista yhteistyötä sosiaali- ja terveyssektorin tehtäväkentässä. Tarkastelu laajeni luontevasti tutkimusprosessin aikana esiin tulleiden yhteistyöverkoston kautta myös Vaasan sairaanhoitopiiriin ja alueella toimivaan valtakunnalliseen sote-alan kuntayhtymään, mikä osaltaan kuvaa hyvin sote-alan tämänhetkisten palvelurakenteiden monitahoisuutta.

Erilaisten sosiaalipalveluiden kehittämisessä on vahvistunut suuntaus, jossa tutkimus- ja kehittämishankkeet linkittyvät toisiinsa (Kröger 2004: 208–209), mikä toteutui osittain myös tässä tapauksessa. Olen ollut koko tutkimusprosessin ajan aktiivisesti mukana alueellisen Green Care -toiminnan kehittämisen ja koulutushankekokonaisuuden⁶ suunnittelussa ja toteutuksessa. Tämä on mielestäni hyödyllisellä ja käytännönläheisellä tavalla lisännyt ymmärrystäni siitä, millä tavoin soveltava tieteellinen tutkimus voi aidosti ja ajantasaisesti tukea ruohonjuuritason kehittämistyötä. Tutkimukseni on tässä kontekstissa muovautunut eräänlaiseksi tapaustutkimuksen ja kehittämistutkimuksen yhdistelmäksi, jossa on pyritty Green Care -toiminnan kautta ymmärtämään tutkittavan alueen hyvinvointipalveluiden nykytilaa ja kestävästi hyvinvoinnin edellytyksiä sekä esittämään perusteltuja kehittämisehdotuksia, jotka huomioivat myös tutkimuksessa esiin tulleet toiminnan kehittämisen haasteet. Näin ollen kyseessä ei ole varsinainen kehittämistutkimus vaan kehittämistyötä pohjustava, edellytyksiä esiin nostava ja esteitä madaltava kehittämisorientoitunut tapaustutkimus.

Luontoavusteisen palvelutoiminnan paikallisia edellytyksiä oli tarkoituksenmukaisinta arvioida samassa laajassa Green Care -kontekstissa, jossa toimintaa kehitetään valtakunnallisesti⁷. Tutkimusprosessin aikana tuli ilmi, että useita luonto- ja eläinavusteisia menetelmiä on tutkimusalueella jo tähän mennessä käytetty sekä yrittäjien että sote-viranomaisten ja kolmannen sektorin toimesta, mistä johtuen oli tarkoituksenmukaista muuttaa

⁶ Pohjanmaalla ja Keski-Pohjanmaalla toteutettavia Green Care -hankkeita ovat *Luonnostaan nouseva Pohjanmaa – Livskraft från Österbottniska naturen* (2016–2019), *Utbildningsmodul inom naturbaserad vård och pedagogik* (2016–2018) ja *LuoNa, Luonnollista tukea elämään – Naturligt stöd för livet* (2017–2020) (<https://www.univaasa.fi/fi/sites/levon/services/energyandregion/>).

⁷ Ks. Green Care Finland ry. (2012; 2014).

alkuperäisen tutkimussuunnitelman mukaista jaottelua palvelun ostajiin ja tuottajiin ja sen sijaan keskittyä selvittämään eri toimijoiden kompetenssia ja kokemuksia, näkemyksiä ja intressejä sekä yhteistyömuotoja.

Käytän tutkimuksessani sekä paikan että sijainnin käsitteitä. Sijainnilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa mitattavaa, erityisesti saavutettavuuteen ja esteettömyyteen liittyvää maantieteellistä sijaintia. Paikka ymmärretään tässä tutkimuksessa monimuotoisena käsitteenä, joka pitää sisällään fyysisten ja sosiaalisten ominaisuuksiensa lisäksi keinoja ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa (Cresswell 2015: 18–19). Sosiaalisesti ja kokemuksellisesti rakentuvien paikkojen ominaisuuksia on analysoitu tarkastelemalla erilaisia Green Care -toimintaympäristöjä sekä tutkimuskohteena olevalla alueella vallitsevia sosiaalisia rakenteita, toimintakulttuuria, päätöksentekomekanismeja ja sosiaalista pääomaa.

1.4. Tutkimuksen tavoitteet

Tässä tutkimuksessa tuodaan esiin luontoavusteisten menetelmien käyttöön kytkeytyviä sosiaalisen pääoman, luonnonolosuhteiden ja maaseutu ympäristöjen, sijainnin, hallinto- ja palvelurakenteiden sekä toimintakulttuurin ominaisuuksia ja erityispiirteitä Vöyrin ja Mustasaaren alueella. Green Care -toiminnan nykyisten ilmenemismuotojen ja kehitysmisedellytysten rinnalla on tarkasteltu palvelutoiminnan keskeisiä haasteita ja reunaeh-toja.

Kestävän kehityksen kriteerit ja tavoitteet ovat mukana useissa hyvinvointia, maaseudun kehittämistä ja Green Care -toimintaa käsittelevissä tutkimuksissa ja valtakunnallisissa linjauksissa. Kestävyyden tavoittelu pitää eri konteksteissa sisällään sekä sosiaalisten, ekologisten, taloudellisten että kulttuuristen vaikutusten huomioon ottamisen. (Soini 2011; Soini ym. 2011: 322; Green Care Finland 2012; MTT, THL ja Lapin AMK 2014; Soini ym. 2014; ks. myös Eisto 2009; Hirvilammi 2015.)

Halusin tuoda kestävyysnäkökulman mukaan myös tähän tutkimukseen analysoimalla Green Care -toiminnan paikallisia ilmenemismuotoja, toimintaympäristöjä, sosiokulttuurisia rakenteita ja kehittymisen edellytyksiä suhteessa kestävyiden eri ulottuvuuksiin. Kestävyiden ulottuvuuksien kautta on ollut mahdollista eritellä ja analysoida niitä paikkaan perustuvia tekijöitä ja kriteereitä, joiden avulla Green Care -toiminta voisi lisätä alueiden hyvinvointia kokonaisvaltaisesti niin palveluiden tarvitsijoiden ja tuottajien kuin koko yhteisön ja sen elinympäristön osalta (ks. Soini 2011). Tutkimuksen viitekehys yhdistää hyvinvoinnin, maaseudun, Green Care -toiminnan, paikkaperustaisen ajattelun ja kestävyiden käsitteet toisiinsa sijoittamalla ne osaksi nk. hyvinvoinnin maantiedettä, jota käsittelen tarkemmin luvussa 3.

Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen teemahaastatteluaineistoa on analysoitu seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

- Millaisia Green Care -toimintaa määrittäviä paikallisia ilmenemismuotoja, toimintaympäristöjä ja sosiokulttuurisia rakenteita tutkimusalueelta on löydettävissä?
- Miten nämä tekijät suhteutuvat kestävästä hyvinvoinnin ulottuvuuksiin?
 - Millaisia ekologisia, sosiaalisia, kulttuurisia ja taloudellisia hyvinvoinnin edellytyksiä Green Care -toiminnalla on tutkimusalueella?
 - Millaisia kestävyiden reunaehtoja tai haasteita paikalliseen Green Care -toiminnan kehittämiseen kytkeytyy?

Yhteen lauseeseen kiteytettynä tutkimuksen tehtävänä on ollut analysoida luontoavusteisten hyvinvointipalveluiden paikkaan perustuvia edellytyksiä ja reunaehtoja suhteessa kestävyiden eri osa-alueisiin. Tutkimusprosessin eräänlaisena työhypoteesina on ollut, että maaseudun hyvinvointipalveluiden kehittämisessä kokonaisvaltaisesti kestäviä hyvinvointia edistäviä ratkaisuja olisi mahdollista löytää paikkaperustaisesti, tutkittavan alueen omista lähtökohdista ja vahvuuksista käsin (ks. Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2007:155; Soini 2011; Luoto 2014: 154).

2. GREEN CARE -TOIMINNAN HISTORIAA JA TEOREETTISIA LÄHTÖKOHTIA

Luonnonkauniita maisemia ja luontoympäristön muita elvyttäviä ominaisuuksia on hyödynnetty jo pitkään erilaisten hoitomuotojen yhteydessä. Antiikin Kreikassa käytettiin puutarhoja ja muita luonnon elementtejä osana sairaanhoitoa; Hippokrates (460–377 eaa) olikin yksi eurooppalaisen Green Care -toiminnan varhaisista edelläkävijöistä kirjoittaessaan ja opettaessaan luonnon terveyttä edistävästä vaikutuksesta (Gallis 2013: 4–6). Myös keskiajalta on dokumentoitua tietoa luontoon ja puutarhoihin tukeutuvista hoitomuodoista⁸ (Thorsen Gonzales 2013: 112–113). Keskiaikainen sosiaali- ja terveyspalveluja tarjoavien laitosten verkosto tuotti jo varsin pitkälle erikoistuneita palveluja niin köyhäinhuollossa kuin vanhusten, orpojen lasten ja sairaiden hoidossa (Pulma 1994: 16–17). Näiden varhaisten, usein luostarien toimintaan perustuvien hoivalaitoksien yhteydessä olevien puutarhojen kuntouttavia ja terapeuttisia vaikutuksia on hyödynnetty useiden vuosisatojen ajan (Sempik ym. 2010: 13; Thorsen Gonzales 2013: 112–113). Sittenmin luontoavusteisen toiminnan kehittäjät ovat saaneet kimmokkeita muun muassa antroposofiasta ja rousseaulaisesta filosofiasta sekä ympäristö- ja ekopsykologiasta⁹ (Green Care Finland 2014; ks. myös Bock & Oosting 2010: 20; Salonen 2010).

Maatilojen ja hoitomuotojen yhdistämisellä on niin ikään pitkät perinteet Euroopassa. Laitosten yhteydessä olevia maatiloja ja puutarhoja on hyödynnetty monissa parantoloissa, luostareissa, mielisairaaloissa, vankiloissa, vanhain- ja lastenkodeissa sekä työlaitoksissa, joissa yhteisesti jaetut maataloustyöt ja puutarhanhoito ovat olleet keskeinen osa laitosten elintarvikehuoltoa. Työtehtäviin osallistumista on saatettu myös edellyttää korvauksena tarjotusta hoivasta ja ylöspidosta. Sosiaalisesti tai taloudellisesti heikommassa asemassa olevat ihmiset ovat voineet toimia apputyövoimana myös tavanomaisilla maataloilla, jotka ovat puolestaan tarjonneet ylöspidon ohessa mielekästä tekemistä ja paikan

⁸ Esimerkiksi Naantalin luostari oli yksi sairaanhoidon edelläkävijöistä myöhäiskeskiajan Suomessa. Luostarin toiminnasta säilynyt 1400-luvulla laadittu yrttihoitokirja *”läke- och örtabok”* on vanhin tunnetuista lääkintä- ja hoitoalan kirjoituksista Suomessa. (Tirri S. & Tirri R. 2012.)

⁹ Kirsi Salonen on hyödyntänyt ympäristöpsykologista tutkimusta ekopsykologisten menetelmien kehittämisessä (Salonen 2010).

yhteisössä. (Soini ym. 2011: 320; Yli-Viikari & Suomela 2017: 53–54; ks. myös Haubenhofner, Demattio & Geber 2013: 54.)

1900-luvun alkupuoliskolla esimerkiksi mielenterveyskuntoutujille suunnattu työhoito¹⁰ on sittemmin korvautunut teollisuus- ja askarteluterapioilla. Vastaavia ”seinien sisälle” suuntautuneita kehityskulkuja ja medikalisoitumista on ollut nähtävissä myös muissa hoiva- ja kuntoutuspalveluissa, kunnes 2000-luvulle tultaessa kiinnostus luonnon ja maaseutu ympäristöjen hyvinvointia edistävästä vaikutuksesta on virinnyt laajalti uudelleen. (Soini ym. 2011: 320; Salovuori 2014: 4; Yli-Viikari ym. 2016: 54–55; ks. myös Gallis 2013: 4–5.) Perinteisten hoito- ja kuntoutusmuotojen rinnalle on ryhdytty hakemaan vaihtoehtoisia sosiaali- ja terveystalvveluja, joissa hyödynnetään tavoitteellisesti eläimiä, maatiloja, puutarhoja, metsää ja muuta luontoa (Gallis 2013: vii). Verrattuna aikaisempiin, usein käytännön tarpeisiin pohjautuviin luonto- ja maatilalähtöisiin toimintamuotoihin, korostetaan nykymuotoisessa Green Care -toiminnassa vahvemmin asiakkaan yksilöllisiä tarpeita sekä toiminnan tavoitteellisuutta yksittäisen asiakkaan näkökulmasta (ks. Vehmasto 2014b: 39).

2.1. Nykymuotoinen Green Care -toiminta Euroopassa

Nykymuotoisen eurooppalaisen Green Care -toiminnan juuret ovat maaseudulla ja maatilaympäristöissä. Ensimmäiset sosiaalipalveluja tuottavat hoivamaatilat aloittivat toimintansa 1970-luvulla Alankomaissa. Sittemmin luontolähtöisiä menetelmiä koskeva diskurssi on laajentunut koskemaan myös muissa luontoympäristöissä, laitoksissa ja kaupunkialueilla hyödynnettäviä luontoelementtejä, jotka tuottavat ihmisille hyvinvointia. (Haubenhofner, Elings, Hassink & Hine 2010: 106–111.) 2000-luvulla on alettu puhua myös laajemmin luonnon tuottamista ekosysteemipalveluista¹¹, joilla on moninaisia yhteyksiä inhimilliseen hyvinvointiin elämää tuottavien, ylläpitävien ja sääntelevien meka-

¹⁰ Ks. työtoiminnan varhaisemmista muodoista tarkemmin (Kairi, Nummelin & Teittinen 2010: 7).

¹¹ Ekosysteemipalveluiden sisältöjä on määritelty tarkemmin muun muassa julkaisussa Millennium Ecosystem Assessment (MEA) (2005a: vi-vii; ks. myös Millennium Ecosystem Assessment 2005b).

nismien sekä kulttuuristen merkitysten kautta. Green Care on muotoutunut näiden diskurssien pohjalta viimeisimmän vuosikymmenen aikana väljäksi sateenvarjokäsitteeksi, jonka alle mahtuvien menetelmien kirjo on hyvin laaja. (Sempik ym. 2010: 27, 106–109; Soini ym. 2011: 320–322; Soini 2014: 21–24.)

Green Care -menetelmät ovat jaoteltavissa niissä hyödynnettävän luontoelementin tai toimintaympäristön perusteella eläinavusteisiin, luontoavusteisiin sekä puutarha- ja maatalaavusteisiin toimintamuotoihin ja menetelmiin, joiden määritelmät vaihtelevat tieteenaloittain. Toivottuja hyvinvointivaikutuksia tavoitellaan luonnon omaehtoisen ja moniaistisen kokemisen, luontoelementin käyttöön kytkeytyvän toiminnallisuuden sekä osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemusten kautta. Monissa menetelmissä ja toimintamuodoissa nämä kaikki tekijät ovat mukana ja niiden väliset painotukset voivat vaihdella myös tilanteen ja asiakkaan yksilöllisten tarpeiden mukaan. (Sempik ym. 2010: 27–30, 99–109; Soini ym. 2011: 321–324; Soini ym. 2014: 11–15; Soini 2014: 24–25.)

Esimerkkejä tunnetuimmista eläinavusteisista menetelmistä¹² ovat sosiaalipedagoginen hevostoiminta ja ratsastusterapia. Ratsastusterapiassa, kuten muissakin eläinavusteisissa terapiamuodoissa, ammatillisen pätevyyden omaava terapeutti hyödyntää terapiakäyttöön soveltuvia koti- tai lemmikkieläimiä terapian tukena. Suunnitelmallinen terapia voi perustua motorisiin, toiminnallisiin tai psyykkisiin tavoitteisiin. Terapiaan verrattuna eläinavusteinen sosiaalipedagoginen toiminta on vapaamuotoisempaa ja sen tavoitteet voivat liittyä esimerkiksi syrjäytymisen ehkäisemiseen, sosiaalisten taitojen kehittämiseen tai muuhun hyvinvoinnin parantamiseen. Muita eläinavusteisia toimintamuotoja ovat esimerkiksi kaverikoiratoiminta ja eläinavusteinen kasvatusta, joissa pyritään eläimen avulla tuomaan iloa, läheisyyttä ja uusia virikkeitä sekä tukemaan oppimista kasvatustyössä. (Sempik ym. 2010: 38–39; Sempik & Bragg 2013: 23–24; Soini 2014: 25; Lääperi & Puromäki 2014: 74–76; ks. myös Haubenhofen ym. 2010: 109–110; Berget, Pedersen, Enders-Slegers, Beetz, Scholl & Kóvac 2013; Olsen 2016.)

¹² Kansainvälisessä keskustelussa eläinavusteisen toiminnan yhteydessä käytetään termejä Animal-Assisted interventions (AAI), Animal-Assisted Therapy (AAT) ja Animal-Assisted Activities (AAA) (Sempik ym. 2010: 38–39). Näiden ohella käyttöön on vakiintunut myös eläinavusteisen pedagogiikan käsite Animal-Assisted (special) pedagogy (AAP) (Ikäheimo 2013; ks. myös Berget ym. 2013).

Puutarhojen ja puutarhatoiminnan käytöllä hyvinvoinnin edistämiseen on pitkät perinteet. Puutarhaterapiassa pyritään puutarhan ja kasvien hoidon kautta klinisiin tai kognitiivisiin tavoitteisiin (Rappe 2005; Pálsdóttir 2014). Puutarhoja voidaan hyödyntää myös terapeutisessa tai sosiaalisessa puutarhatoiminnassa¹³, kuten kuntouttavassa työtoiminnassa tai aktivoivassa päivätoiminnassa. Puutarhatoiminta voi olla myös vapaamuotoisempaa harrastus- tai opetustoimintaa, jonka tavoitteet ovat edellisiä toimintamuotoja väljemmin määriteltävissä. (Sempik ym. 2010: 40–41; Sempik ym. 2013: 21–22; Soini 2014: 25; ks. myös Lääperi ym. 2014: 77–78.) Myös puutarhoissa ja viherympäristöissä oleskelu ja luontoelementtien havainnointi voivat edistää hyvinvointia ja kuntoutumista (Ottosson, Lavesson, Pinzke & Grahn 2015; ks. myös Malenbaum, Keefe, Williams, Ulrich & Somers 2008).

Maatilojen kuntouttava käyttö eli nk. hoivamaatilatoiminta on monissa Euroopan maissa yksi tavallisimmista Green Care -toiminnan muodoista¹⁴. Erilaisille asiakasryhmille soveltuvassa maatiloilla tapahtuvassa toiminnassa on usein mukana sekä eläinavusteisia¹⁵ että puutarha-avusteisia menetelmiä. Maatilan rutiineja ja vuodenaikoja seurailevat päivittäiset tehtävät viljelysten tai eläinten parissa tuovat mielekästä sisältöä kuntoutukseen, kuntouttavaan työhön ja osallistavaan toimintaan. Maatilojen toimintaan voidaan yhdistää myös metsätalouden töitä, metsien virkistyskäyttöä tai vaikkapa kalastusta lähivesistöissä. (Sempik ym. 2010: 37–39; Sempik ym. 2013: 20–21; ks. myös Soini 2012: 248; Lääperi ym. 2014: 79–80; Soini 2014: 25.) Hoivamaatilatoiminnan mahdollisuuksia on tähän mennessä hyödynnetty Suomessa vielä verrattain vähän ja vain muutaman yrityksen voidaan katsoa tuottavan varsinaisia hoivamaatilapalveluja (Yli-Viikari & Suomela 2016: 53–59). Eurooppalaiset esimerkit kuntouttavan maatilatoiminnan nivoutumisesta sosiaali- ja terveystalouden rakenteisiin kuitenkin viittaavat toiminnan yhteiskunnalliseen

¹³ Kansainvälisissä yhteyksissä toiminnasta käytetään nimitystä Social and therapeutic horticulture (STH) (ks. esim. Haubehofer ym. 2010: 106).

¹⁴ Hassink & van Dijk (2006) ovat vertailleet eri maiden toimintamuotoja Euroopassa.

¹⁵ Esimerkiksi Ruotsissa käytössä olevassa Grön arena -hoivamaatilakonseptissa edellytetään vähintään kahden eri kotieläinlajin sisällymistä asiakastyöhön (Christer Yrjas, Svenska hushållningssällskapet, 20.5.2016, suullinen tiedonanto).

ja yhteiskuntataloudelliseen merkitykseen (Elsey, Bragg, Elings, Cade, Brennan, Faragher, Tubeuf, Gold, Shickle, Wickramasekera, Richardson & Murray 2014; Yli-Viikari & Suomela 2016: 56; ks. myös Dessein & Bock 2010).

Luontoympäristöjä voidaan hyödyntää muun muassa erämaaterapiassa¹⁶ ja erilaisissa ekopsykologisissa ongelmanratkaisu- ja voimavarakeskeisissä harjoituksissa. Tavoitteellisessa luontoliikunnassa pyritään tehostamaan liikunnan terveyttä edistäviä vaikutuksia ja lisäämään liikkumisen mielekkyyttä hyödyntämällä erilaisia luontoympäristöjä. (Sempik ym. 2010: 41–45; Sempik ym. 2013: 17–20; Soini 2014: 25.) Elämyspedagogiikan ja seikkailukasvatuksen menetelmät tähtäävät kokemukselliseen oppimiseen, joissa yhdistyvät tieto, tunne¹⁷ ja toiminta. Pedagogisella toiminnalla voidaan tähdätä muun muassa syrjäytymisen ehkäisyyn ja itseluottamuksen vahvistamiseen. Toiminnallisuutta hyödynnetään myös ympäristökasvatuksessa, jolla pyritään erityisesti ympäristötietoisuuden ja -vastuullisuuden kasvattamiseen. (Soini 2014: 25; Yli-Viikari 2014: 64–67; ks. myös Marttila 2016.) Ympäristökasvatustoiminnassa pedagogisten tavoitteiden lisäksi voidaan nähdä myös välillisesti hyvinvointia edistäviä ja ongelmia ennaltaehkäiseviä vaikutuksia (Haubehofer, Gallis, Harris, Jolly, Kaufman, Krogh, Salo, Schockemöhle, Smeds & Wiesinger 2013: 269–270).

Luontoa ja maaseutua hyödynnetään monipuolisesti ympäristötietoisuutta edistävän ympäristökasvatuksen ohella luonnossa tai maatiloilla tapahtuvassa opetuksessa (*mm. Outdoor education, Farm education, Ur och skur*), jolloin luonto- ja maatilaympäristöjä käytetään tavanomaisessa opetuksessa oppimisen tukena esimerkiksi kouluissa tai päiväkodeissa (Dahlgren & Szczepanski 1998; Soini ym 2011: 322; Haubehofer ym. 2013). Maatiloilla ja muissa aidoissa oppimisympäristöissä toteutettavassa opetuksessa tarjoutuu lapsille ja nuorille uusia mahdollisuuksia parantaa oppimistaan ”kädet mullassa”, konk-

¹⁶ Hyvä suomalainen esimerkki tuloksellisesta erämaaterapiasta on päihdehuollon avopalvelun toimintamalli Mettäterapia (*Meahcceterapiija*), joka on kehitetty Enontekiön kunnan, Samis-oster ry:n ja *Pohjois-Suomen monialaiset sosiaali- ja terveyspalvelut* -hankkeen yhteistyönä (Heikkilä 2014).

¹⁷ Tunteiden syntyä ja merkitystä käsittelevät tunneteoriat voidaan psykologiassa jakaa biologis-fysiologisiin, kognitiivisiin ja sosiaalisiin tunneteorioihin (ks. esim. Cannon 1927; Schachter & Singer 1962; Lazarus 1991).

reettisen tekemisen kautta. Luokkahuoneen ulkopuolella tapahtuvalla opetuksella on tutkitusti sekä syväoppimista että oppimisen iloa lisääviä vaikutuksia. Maatilat voivat tarjota puitteet myös elämykselliseen ruoan kasvattamiseen tai ruokakasvatukseen. (Smeds 2012: 59–65; Smeds, Jeronen & Kurppa 2015.)

2.1.1. Eurooppalaiset Green Care -toimintamallit ja diskurssit

Luontoavusteiset menetelmät ja toimintatavat ovat muotoutuneet kunkin maan luonnonolosuhteiden, elinkeinorakenteiden, toimintakulttuurien ja sosiaalisen pääoman luomien edellytysten pohjalta. Menetelmien monimuotoisuus on vaikuttanut myös käsitteen määrittelyyn. Moninaista palvelutoimintaa kuvataankin sisällöistä ja toimintaympäristöistä riippuen useilla eri termeillä, kuten esimerkiksi *Care farming*, *Social farming*, *Gardening therapy*, *Animal-Assisted Therapy*, *Garden omsorg*, *Grön omsorg*, *In på tunet* tai *Soziale Landwirtschaft*. (Soini ym. 2011: 320–322; Soini 2014: 15–16; Soini & Vehmasto 2014: 10–12.) Samaan toimintaympäristöihin kytkeytyvään käsitteistöön voidaan liittää myös parhaillaan muotoutumassa oleva *Blue Care* -käsite, jolla viitataan erityisesti luonnollisissa vesiympäristöissä tuotettaviin tavoitteellisiin hyvinvointipalveluihin, jotka voivat sisältää sekä luontohoivan että luontovoiman menetelmiä ja toimintamuotoja (ks. Ylilauri & Yli-Viikari 2017).

Toimintaa voidaan ryhmitellä myös eri alueilla vakiintuneiden diskurssien¹⁸ kautta, mikä jättää tilaa myös diskurssien välisille toimintatapojen ja sektorien samankaltaisuuksille ja päällekkäisyyksille. Bock ja Oosting (2010) ovat jaotelleet eurooppalaista Green Care -toimintaa erilaisten toimintamuotojen painotuksien ja organisointitapojen perusteella monivaikutteisen maatalouden, terveydenhoidon ja sosiaalityön diskursseiksi. (Bock & Oosting 2010: 15-16; ks. myös Kaipainen & Rosenqvist 2013: 13.)

Monivaikutteisen maatalouden diskurssi on pisimmällä Hollannissa, Belgiassa ja Norjassa. Toiminta on saanut paljon vaikutteita hollantilaisesta Green Care -filosofiasta, joka

¹⁸ Tässä yhteydessä ei viitata tutkimusmenetelmänä käytettävän diskurssianalyysin kautta eroteltuihin diskursseihin, vaan Green Care -toimintamuotojen ja organisointitapojen painotuksien mukaan jaoteltuihin toimintatapoihin.

pohjautuu luonnonmukaisen ympäristön terveyttä ylläpitäviin ja hoitaviin vaikutuksiin. Diskurssissa korostuu vahvasti myös näkemys siitä, että positiiviset hyvinvointivaikutukset syntyvät luontevasti osallistumalla tavallisen maatilan autenttiseen ja arkipäiväiseen toimintaan, jossa maatalousyrittäjät ja muu perheyhteisö eivät toimi terapeuttina vaan hoitavat tavanomaisia työtehtäviään ja arkiaskareitaan yhdessä asiakkaiden kanssa. Maatilat tarjoavat turvallisen toimintaympäristön laitoshoidon ulkopuolella ja toimivatkin usein luontevana linkkinä myös asiakkaan, hänen perheensä ja hoitolaitoksen kanssa. Toiminta lisää samalla myös maatilojen sosiaalista osallisuutta. (Bock & Oosting, 2010: 17–19; ks. myös Kaipainen ym. 2013: 13.)

Hollannissa hoivatoiminta on lähinnä maatilojen sivuelinkeino, jossa tulot koostuvat hoitolaitosten tai terveystakuutuksen kautta tulevista maksuista tai asiakkaan omien palveluteleiden tai terveydenhoitobudjetin kautta saatavina maksuina. Belgiassa toiminnan luonne vastaa muutoin pitkälti Hollannin mallia, mutta kiinteä ja verrattain alhainen maksu ohjautuu ainoastaan maatalousministeriön kautta. Norjassa monipuolisia hoiva-, kasvat- ja virkistyspalveluja tuottavat niihin erikoistuneet maatilat¹⁹, joilla on joko omaa palveluiden tuottamiseen vaadittavaa osaamista tai yhteistyötä vastaavien ammattilaisten kanssa. (Bock & Oosting, 2010: 17–19, ks. myös Kaipainen ym. 2013: 13.)

Terveydenhoitodiskurssissa luonnon terveyttä edistävät ja parantavat vaikutukset ovat mukana julkisen terveydenhuollon laatimissa hoitosuunnitelmissa, joiden toimeenpanosta vastaavat terveydenhoidon alan ammattilaiset. Saksassa ja Itävallassa toiminta tapahtuu useimmiten sairaaloiden tai muiden hoitoyksiköiden yhteydessä olevissa puutarhoilla ja tiloilla; tavanomaisia maatiloja on toiminnassa mukana vain muutamia. Iso-Britanniassa hoito on niin ikään osana julkisen terveydenhuollon järjestelmää, mutta sitä tarjoavat yhä useammin myös tavanomaiset maatilat ja muut yksityiset palveluntuottajat. Rahoitus kanavoituu terveydenhuollosta vastaavan ministeriön, sairausvakuutusten tai yksityisten organisaatioiden ja asiakkaiden kautta. (Bock & Oosting 2010: 19–21; ks. myös Kaipainen ym. 2013: 13.)

¹⁹ Norjassa käytössä olevasta maatalo-avusteisesta toimintakonseptista käytetään nimitystä Inn på Tunet; Pohjois-Norjassa on käytössä myös Gårdsopplevelser -konsepti (Inn på Tunet 2017; Gårdsopplevelser 2017).

Sosiaalityön diskurssissa Green Care -toiminnan sosiaalista osallisuutta vahvistavat vaikutukset ovat korostettuina terveyttä edistävien vaikutusten rinnalla. Toiminta voi olla esimerkiksi koulujen oppilaille suunnattua ruokakasvatusta tai yhteiskuntaan sopeuttavaa maatilatoimintaa erilaisille syrjäytymisvaarassa oleville ryhmille, kuten pitkäaikaistyötömille, entisille vangeille tai päihdeongelmallisille. Toiminnan organisointi ja rahoitus vaihtelevat paljon. Joissakin tapauksissa toiminnan järjestämisestä ja kustannuksista vastaa jokin julkinen taho, kuten kuntoutuskeskus, vankila tai muu laitos. Tällöin toimintaan osallistujille voidaan maksaa myös pientä palkkaa osana yhteiskuntaan sopeuttamista. Myös järjestelmään kuuluville maanviljelijöille voidaan maksaa palkkaa heidän työpanoksestaan. Toimintaan kuuluu myös vapaaehtoisia järjestöjä ja osuuskuntia, joiden toiminnan taloudellinen merkitys on hyvin pieni. Sosiaalityötä korostavan suuntauksen edelläkävijöitä ovat Italian ohella Irlanti ja Ranska; toiminnan urbaanit muodot ovat kasvataneet suosiotaan myös Iso-Britanniassa ja Hollannissa. (Bock & Oosting 2010: 21–22; ks. myös Kaipainen ym. 2013: 13.)

2.1.2. Green Care tutkimuskohteena

Green Care -toiminnan kehittyminen nykymuotoihinsa on tapahtunut aktiivisen tutkimusyhteistyön siivittämänä. Vuonna 2005 perustettiin hollantilaisten aloitteesta alan toimijoiden eurooppalainen verkosto²⁰, jonka tutkijat ja muut toimijat käynnistivät Green Care -käsitteen kehittämisen ja tiedonvälityksen kannalta merkittäviä hankkeita²¹. Green Care -toiminnan viimeaikaisen aktivoitumisen ja kehittämisen keskeisenä tukena on toiminut myös monitieteinen metsien, puutarhojen ja muiden viherympäristöjen hyvinvointivaikutuksiin painottunut laaja kansainvälinen tutkimusyhteistyö²² vuosina 2004–2008, jossa oli mukana toimijoita 24 maasta (ks. Nilsson ym. 2011).

²⁰ Community of Practise – Farming for Health (www.farmingforhealth.org).

²¹ The European Cooperation in Science and Technology (COST): ”COST 866 Green Care in Agriculture” (2006–2010) (Bock & Oosting 2010) ja EU:n VI puiteohjelman rahoittama ”Social Farming – Social Services in Multifunctional Farms” (2006–2009) (www.sofar.unipi.it).

²² COST Action E39 – ”Forest, Trees and Human Health and Well-Being” (2004–2008).

Suomalaisessa luonnon hyvinvointivaikutuksia koskevassa tutkimus- ja kehittämistoiminnassa on erilaisia painotuksia ja teemoja, kuten esimerkiksi maaseututarjontoja hyödyntäviin Green Care -palveluihin painottuva tutkimus- ja kehittämistyö²³ sekä luonto- ja viherympäristöjen hyvinvointivaikutuksia tarkasteleva monialainen tutkimustyö²⁴. Lähestymistavasta riippuen luontoelementit voivat olla omatoimisesti hyödynnettävissä olevia ekosysteemipalveluita tai osatekijänä ammatillisesti ja tavoitteellisesti tuotetuissa palveluissa (ks. Jäppinen ym. 2014). Green Care -toimintaan kytkeytyy useita kansallisia ja kansainvälisiä tutkimus- ja kehittämishankkeita sekä monitieteistä tutkimusyhteistyötä. Puutarha-avusteisten toimintamuotojen tutkimus on ollut aktiivista Suomessa²⁵ ja muista Pohjoismaista erityisesti Ruotsin Alnarpissa²⁶. Myös eläinavusteisia toimintamuotoja arvioidaan ja tutkitaan monialaisesti ja monitieteisesti; esimerkiksi eläinavusteisen terapian vaikuttavuutta on hiljattain selvitetty Kansaneläkelaitoksen toimeksiannosta²⁷. Eläinavusteisten menetelmien tai toimintamuotojen hyödyntämiseen erikoistuneet toimijat ja tutkijat ovat verkostoituneet ja organisoituneet sekä kansallisesti että kansainvälisesti²⁸.

²³ Ent. Maatalous- ja elintarviketalouden tutkimuslaitoksella (MTT, nykyisin osa Luonnonvarakeskusta) on ollut merkittävä rooli muun muassa maatilatoimintaan ja muihin maaseututarjontoihin painottuvassa tutkimus- ja kehittämistoiminnassa sekä suomalaisen Green Care -käsitteen ja laadunhallinnan kehittämisessä yhdessä Terveyden ja Hyvinvoinnin laitoksen, Green Care Finland ry:n ja muiden alan keskeisten toimijoiden kanssa.

²⁴ Ent. Metsäntutkimuslaitoksen (Metla, nykyisin osa Luonnonvarakeskusta), Suomen ympäristökeskuksen ja Metsähallituksen luontopalveluiden tutkimus- ja kehittämistoiminnassa on käsitelty monipuolisesti luonto- ja viherympäristöjen hyvinvointivaikutuksia ja niiden arvoa kansanterveydelle ja elinkeinotoiminnalle (ks. esim. *Argumenta*-hankkeen loppuraportti <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/153461>). Samaa tematiikkaa käsitellään muun muassa meneillään olevassa tutkimushankkeessa *“BIOTOUR, From place-based natural resources to value-added experiences: Tourism in the new bio-economy”* (<https://www.luke.fi/projektit/biotour/>).

²⁵ Ks. Erja Rappe (2005).

²⁶ Sveriges Lantbruksuniversitetin yhteydessä toimivan Alnarpin puutarha-alueella tehdään monipuolista kansainvälisesti merkittävää tutkimusta erilaisten puutarhaympäristöjen vaikuttavuudesta terapia- ja kuntoutustoiminnassa (<https://www.slu.se/institutioner/arbetsvetenskap-ekonomi-miljopsykologi/alnarp-rehabiliteringstradgard1/forskning/>).

²⁷ Kuntoutussäätiön vuosina 2017–2018 toteuttamassa tutkimuksessa on tehty laaja tutkimuskatsaus sekä tutkittu eläinavusteisen kuntoutuksen toimivuutta, vaikutuksia ja hyötyjä (<https://kuntoutussaatio.fi/2017/10/24/7405/>).

²⁸ Suomalaisia tutkijoita on mukana erilaisissa tutkimushankkeissa ja -verkostoissa, kuten esimerkiksi *“The Nordic Green Care Research Network – Health & Welfare for Animals and Humans”* (<http://www.gcfinland.fi/file/original/924255?contentId=924255&v=1452168331000>). Kansainvälistä yhteistyötä tekevät muun muassa *“ISAZ – International Society for Anthrozoology”* ja *“IAHAIO – International Association of Human-Animal Interactions”*. Suomessa toimivat muun muassa Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä ry., Sosiaalipedagoginen hevostoimintayhdistys ry., Suomen ratsastusterapeutit ry., Kennelliiton kaverikoirat, Suomen Karva-Kaverit ry., Suomen Terapia-alkapakat ja laamat ry. ja Anima ry.

Haubenhofen, Demattio ja Geber (2013) ovat jaotelleet Green Care -toimintaa käsittelevän tutkimuksen neljään tutkimuslinjaan, jotka ovat keskittyneet teoreettiseen tutkimukseen ja käsitteen muodostukseen, tieteelliseen verkostoitumiseen, käytännönläheiseen soveltavaan tutkimukseen sekä kokemuspohjaiseen vaikuttavuustutkimukseen (Haubenhofen, Demattio & Geber 2013: 53–64). Tämä tutkimus olisi edellä mainitun jaottelun mukaan sijoitettavissa käytännönläheisten soveltavien tutkimusten joukkoon.

Green Care -menetelmistä ja niiden vaikuttavuudesta on jo saatavilla runsaasti kansainvälistä tutkimustietoa sekä dokumentoituja esimerkkejä eri alueilla käytössä olevista toimintamalleista. Toiminnan aktivoituessa on kuitenkin noussut esiin selkeä tarve erityisesti suomalaisiin ominaispiirteisiin pohjautuvalle käsitteen määrittelylle sekä toimintamalleille, jotka rakentuvat juuri suomalaisen ympäristön, sosiaalisen pääoman, toimintakulttuurin ja palvelujärjestelmien luomien edellytysten pohjalta. (Soini ym. 2011: 329.) Seuraavassa luvussa kuvaan lähemmin Suomessa muotoutunutta Green Care -käsitettä ja toiminnan sisältöjä.

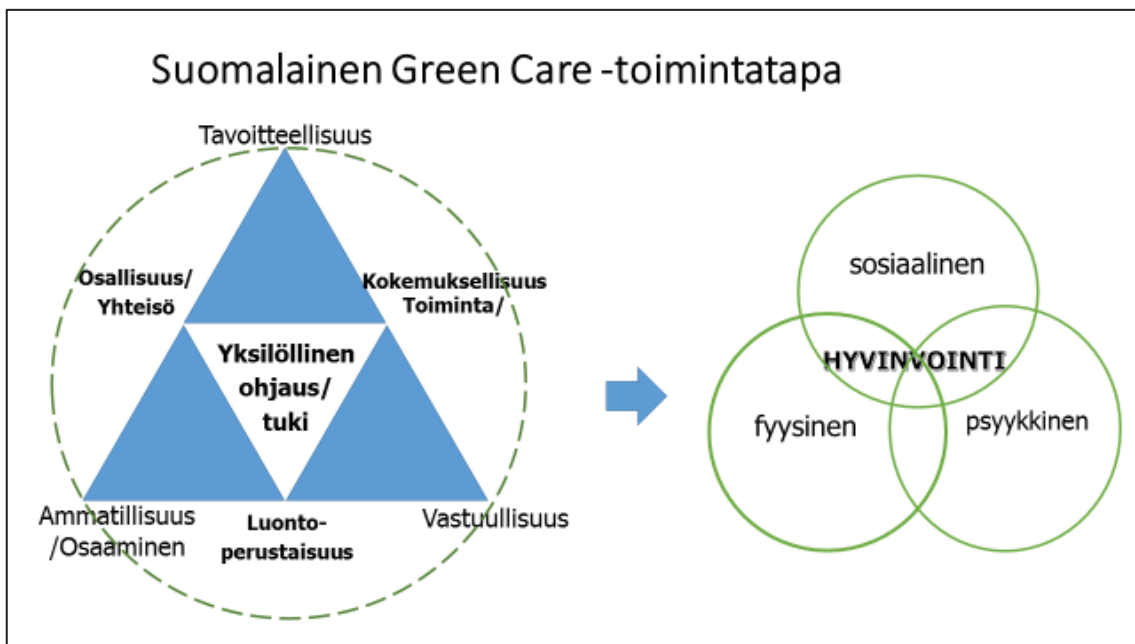
2.2. Suomalainen Green Care -käsite

Green Care -käsite on lanseerattu Suomessa vuonna 2006²⁹, jonka jälkeen termiä on alettu käyttää eri yhteyksissä yhteisenä nimittäjänä sekä moninaisille menetelmille että luontoavusteisuutta eri tavoin hyödyntäville toimijoille. Englanninkieliselle termille ei ole tähän mennessä löytynyt sopivaa, riittävän kuvaavaa ja ytimekästä suomenkielistä vastinetta³⁰ ja Green Care -termi näyttää hiljalleen vakiintuvan suomalaiseen kontekstiinsa. Suomalaisen Green Care -käsitteen sisältöjä on kehitelty alan tutkijoiden ja kehittäjien toimesta sen lanseeraamisesta saakka ja kehitystyö jatkuu edelleen. (Soini ym. 2011: 330; Soini & Vehmasto 2014: 8; Soini 2014:7.)

²⁹ Green Care -käsite esiteltiin Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksessa (nyk. Luke) vuonna 2006 COST Action 866 – ”Green Care in Agriculture” -yhteistyön kautta.

³⁰ Englanninkielisestä käsitteestä on käyty vilkasta keskustelua muun muassa valtakunnallisten Green Care -päivien yhteydessä. Esteenä suomenkielisen vastineen löytymiselle saattavat olla muun muassa menetelmien suuri kirjo ja suomen kielen monimuotoisuus. Green Care -käsitteen alakäsitteillä on kuitenkin vakiintuneita ja vakiintumassa olevia suomenkielisiä nimityksiä, kuten esimerkiksi luontohoiva, luontovoima, hoivamaatilatoiminta ja puutarhaterapia.

Erilaisia toimintatapoja ja palvelutyyppöjä yhdistää näkemys, jonka mukaan Green Care on tavoitteellista ihmisten hyvinvointia ylläpitävää ja edistävää luontoavusteista toimintaa. Green Care -toiminnassa asiakas osallistuu palvelutapahtumaan, jonka hyvinvointia edistävät tai ylläpitävät vaikutukset perustuvat luonnon elvyttäviin ominaisuuksiin sekä toiminnan kautta syntyvään kokemuksellisuuteen ja osallisuuteen. Palveluiden tuottajia koskevat ammatillisuuden, tavoitteellisuuden ja vastuullisuuden velvoitteet. (Soini & Vehmasto 2014: 10–11; MTT ym. 2014: 6; Luke & THL 2017; Luke ym. 2018.)

Kuvio 1. Suomalainen Green Care -toimintatapa (Luke, THL & Green Care Finland ry. 2018).

Soinin ym. (2011) mukaan Green Care -käsite ja luontoavusteisia toimintatapoja on Suomessa otettu eri toimijoiden keskuudessa käyttöön verrattain nopeasti. Toiminnan potentiaali ja kehittämiskohteet on huomioitu esimerkiksi maaseutupoliittisessa kokonaisohjelmassa 2009–2013³¹ ja Valtioneuvoston maaseutupoliittisessä selonteossa eduskunnalle³², jossa maaseutu ympäristö nähtiin ”uutena voimavarana ja mahdollisuutena maaseudun

³¹ Ks. Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi (2009a: 87–88, 102).

³² Ks. Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi (2009b: 27–28).

yrityksille sosiaali- ja terveyspalvelujen tarjonnassa sekä opetus- ja kasvatustyössä”.
(Soini ym. 2011: 320.)

Suomalaisen Green Care -käsitteen, toimintatavan ja laadunhallinnan kehittämisen kannalta merkittävänä voidaan pitää tutkimusyhteistyön ohella eri alojen toimijat yhteen kokoavan valtakunnallisen yhdistyksen Green Care Finland ry:n³³ toimintaa sekä alueellisia ja valtakunnallisia kehittämishankkeita³⁴, joiden tuloksia on voitu hyödyntää laajasti luontolähtöisessä toiminnassa ja alueellisessa kehittämistyössä. Suomalainen Green Care -käsite kattaa nykyisellään hyvin moninaisen paletin eri menetelmiä hyödyntäviä sosiaali- ja terveys-, harrastus-, virkistys- sekä kasvatuspalveluita (Vehmasto 2014b: 29–38). Saman sateenvarjokäsitteen alle mahtuvat niin maanmuokkaus nelivetotraktorilla kuin rettiitit erämaaluonnossa; eläinavusteisuuttakin voidaan toteuttaa niin niityllä laiduntavien lihanautojen kuin vaikkapa laitoksissa vierailevien kaverikoirien kanssa.

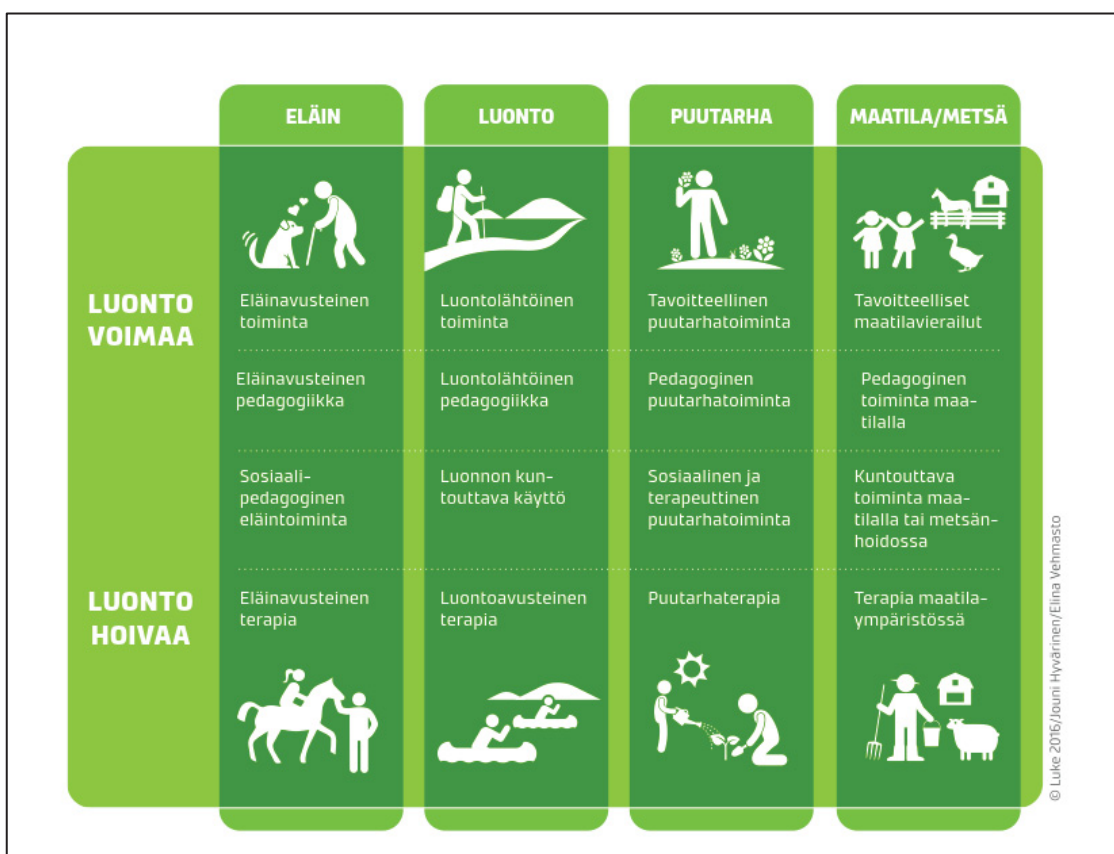
Menetelmäpaletin ja käsitteen väljyys voidaan nähdä rikkautena, koska se kokoaa yhteen monialaisen ja monitieteisen joukon toimijoita, jotka tuovat keskusteluun uusia avauksia ja näkökulmia sekä soveltamisalueita. Monimuotoisuus on samalla myös haaste, koska yhteisesti jaettujen sisältöjen ja merkityksenantojen saavuttaminen on jo pelkästään eri sektorien, tieteenalojen ja ammattikuntien käyttämistä käsitteellisistä eroista johtuen lähes mahdotonta. Näkökulmista ja eri alueilla vakiintuneista toimintatavoista riippumatta kaikkia toimijoita yhdistää kuitenkin näkemys luonnon hyvinvointia ylläpitävistä ja edistävistä vaikutuksista. (Soini ym. 2011: 330; Soini & Vehmasto 2014: 10; Soini 2014: 15–20.)

³³ Suomessa eri alojen toimijat yhteen kokoavana valtakunnallisena yhdistyksenä vuodesta 2010 alkaen toiminut Green Care Finland ry. on määritellyt toimintakenttensä laajana, niin metsässä, puutarhassa, maatilalla kuin myös kaupunkien viherympäristöissä tai sisätiloissa esimerkiksi eläinten kanssa toteutettavien menetelmien ja toimintamallien käytön yhteisenä edistäjänä (Green Care Finland 2014).

³⁴ MTT/Taloustutkimuksen ja Turun yliopiston Tulevaisuudentutkimuksen keskuksen toteuttamassa *Ca-reVA, Green Care -toiminnan vaikutukset ja vaikuttavuus* (2009–2012) -hankkeessa tarkasteltiin vaikutusten ja vaikuttavuuden arvioinnin lähtökohtia (ks. hankkeen loppuraportti: Soini 2014). *VoiMaa, Green Care -yritystä elinvoimaa maaseudulle* (2011–2013) -hankkeessa tarkasteltiin Green Care -palvelumalleja, laadunhallintaa ja osaamisen kehittämistä. Hankkeen toteuttivat MTT/Taloustutkimus, Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL), Ruralia-instituutti ja Keski-Pohjanmaan koulutusyhtymä (ks. hankkeen loppuraportti: Vehmasto 2014c). Valtakunnallisessa Green Care -koordinaatiohankkeessa (2015–2018) on keskitytty laadunhallintaan ja tiedonvälitykseen (<http://www.gcfinland.fi/kehittaminen/koordinaatiohanke/>). *Green Care -koulutusmalli korkea-asteelle* -hankkeen (2015–2018) tavoitteena on ollut valtakunnallisesti yhtenäinen osaamisen kehittäminen (<https://blogi.eoppimispalvelut.fi/greencare/>).

2.2.1. Luontohoiva ja luontovoima

Laajaa Green Care -sateenvarjokäsitettä on pyritty avaamaan jakamalla palvelut ja toimintamuodot kahteen palvelutyyppiin, *luontohoivaan* ja *luontovoimaan* (Vehmasto 2014b: 29–38). Luontohoivan ja -voiman rinnalla on käytetty myös vihreän hoivan ja vihreän voiman käsitteitä (ks. Suomi, Juusola & Anundi 2016). Luontohoivalla tarkoitetaan lähinnä julkisen sektorin järjestämisvastuulla olevia, erityistä tukea tarvitseviin asiakkaisiin painottuvia sosiaali- ja terveysalan palveluita, joiden sisällölliset ja ammatilliset vaatimukset on pääosin määritelty lainsäädännön kautta. Luontovoiman palveluiksi voidaan kutsua sellaisia laajemman asiakasjoukon hyödynnettävissä olevia harrastus-, virkistys- ja kasvatuspalveluita, joiden tuottamista koskevia pätevyysvaatimuksia ei säädelä sosiaali- ja terveysalan säädöksissä. (Vehmasto 2014b: 29–38.)

Kuvio 2. Luontolähtöisiä toimintamuotoja (Luke & THL 2017).

Yritystoiminnan näkökulmasta luontovoimaksi kutsuttujen palveluiden tuottaminen on usein helpompaa, koska niiden tuottamisen pätevyys- ja viranomaisvaatimukset ovat vähäisemmät ja osa asiakkaista on hoivapalveluihin verrattuna usein omatoimisempia, maksukykyisempiä ja helpommin saavutettavissa. Niin ikään monet julkiset tahot sekä voittoa tavoittelemattomat yhdistykset ja järjestöt tuottavat erilaisia luontovoimaan luettavissa olevia palveluita osana toimintaansa. Lisäksi ne ylläpitävät esimerkiksi kaupunkipuistojen ja luontoalueiden rakenteita, reitistöjä ja taukopaikkoja, joita eri toimijat voivat hyödyntää. Suurin osa luontoavusteisten hyvinvointipalveluiden volyymista ja liikevaihdosta muodostuu tällä hetkellä ja todennäköisesti myös tulevaisuudessa näistä laajalle käyttäjäkunnalle suunnatuista palveluista, joista käytetään Green Care:n ja luontovoiman rinnalla myös muita nimityksiä, kuten esimerkiksi *Green Wellbeing*, *Green Health*³⁵ tai *Cultural Green Care*³⁶, jossa hyödynnetään luonnon ohella myös erilaisia kulttuurisisältöjä. (Vehmasto 2014b: 31–32; ks. myös Tapaninen 2014: 40–41.)

Myös ympäristö- ja luontokasvatus, kestävän kehityksen kasvatus, seikkailukasvatus ja elämyspedagogiikka voidaan käsittää osana luontovoimaa (Soini & Vehmasto 2014: 15). Varhaiskasvatus ja päivähoitopalvelut eivät Suomessa enää kuulu sosiaalipalveluiden piiriin, vaan niiden sisällöistä ja ohjauksesta vastaa opetus- ja kulttuuriministeriö. Uudistetuissa esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa on nostettu vahvasti esiin lasten oman ympäristön havainnoinnin sekä luontokokemusten ja luontosuhteen merkittävyys. Ympäristöministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriöiden yhteisestä aloitteesta laaditut työryhmän ehdotukset ympäristökasvatuksen ja ympäristötietoisuuden kehittämiseksi saattavat osaltaan lisätä luontoavusteisuuden hyödyntämismahdollisuuksia sekä päiväkodeissa että kouluissa. (Ympäristökasvatuksen ja -tietoisuuden työryhmä 2015; ks. myös Konttinen 2014: 39; laki lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta 580/2015.)

Selkeää rajanvetoa luontovoiman ja luontohoivan toimijoiden tai menetelmien välillä ei ole aina mahdollista tai tarkoituksenmukaistakaan tehdä, koska monet toimijoista voivat

³⁵ Ks. tarkemmin luontovoiman rinnakkaiskäsitteistä (Soini 2014: 17).

³⁶ Ks. esim. Päivi Aro, Liisa Auer, Lucia Jakobsson, Anna-Elina Polojärvi & Heidi Ålander (2014): *Cultural Green Care*, hyvinvointia luonnosta ja kulttuurista. Sugor-esiselvityshankkeen loppujulkaisu.

tuottaa molempia palveluita ja tavoitteet vaihtelevat myös asiakasryhmien sisällä. Käsitteet auttavat kuitenkin jäsentämään luontoavusteisen toiminnan rikasta ja monimuotoista kenttää. (Vehmasto 2014b: 47.)

2.2.2. Green Care -toimintamallit Suomessa

Luonto-, eläin-, puutarha- ja maatila-avusteisia palveluita tuottavien yrittäjien lisäksi luontoavusteisia menetelmiä käyttävät monet yhdistykset, järjestöt ja julkisen sektorin palveluntuottajat. Green Care -palveluiden yhteydessä toimintamalli -termillä voidaan tarkoittaa asiayhteydestä riippuen menetelmiä tai niiden toteuttamistapoja erilaisten asiakasryhmien kanssa, Green Care -palvelutoimintaa suhteessa muuhun toimintaan, palveluiden tuottajien ja ostajien yhteistyön muotoja tai näiden yhdistelmiä (ks. Yli-Viikari ym. 2009; Sitra 2013; Soini & Vehmasto 2014). Tässä tutkimuksessa toimintamallilla tarkoitetaan erityisesti sitä tapaa, jolla palvelun tuottaminen järjestetään ja organisoidaan. Tutkimuksessa on keskitytty maaseudun hyvinvointipalveluiden kehittämistä koskeviin edellytyksiin ja reunaehtoihin, mikä ei kuitenkaan rajaa kaupunkialueilla toteutettavia toimintamalleja tarkastelun ulkopuolelle. Tässä kontekstissa Green Care -toiminta voi osallistua toimia maaseudun ja kaupungin välisenä, molempia hyödyttävänä vuorovaikutus- ja yhteistyömuotona (Soini 2014: 27; ks. myös Saartenoja 2000: 50–51).

Suomalaisissa toimintaympäristöissä muotoutuneita Green Care -toimintamalleja ovat Korhosen ym. (2011) mukaan omana yritystoimintana toteutettava toiminta ja erilaiset yhteistyömuodot, joissa yritys tuottaa palveluita toisen yrittäjän, kunnan tai muun julkisen toimijan tai kolmannen sektorin kanssa. Myös sote-alan yhdistykset ja julkiset palveluntuottajat voivat hyödyntää Green Care -menetelmiä omassa palvelutuotannossaan joko itsenäisesti tai yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. (Korhonen, Liski-Markkanen & Roos 2011.)

Yhteistyöverkostoissa tuotettujen Green Care -palveluiden etuina voidaan nähdä erityisesti toiminnan joustavuus, koska palveluita voidaan tuottaa samanaikaisesti useille eri asiakkaille tai asiakasryhmille. Asiakkailta on puolestaan mahdollisuus kokeilla useita eri menetelmiä ennen mahdollista yhteistyön tai käytettävien menetelmien vakiinnuttamista.

Monipuolisten kokeilujen kautta asiakkaalla on paremmat mahdollisuudet löytää yksilöllisesti sopivin ja lisäarvoa tuottavin toimintatapa, jolla päästään osalliseksi luonnon hyvinvointivaikutuksista. (ks. Kirveennummi, Mantere & Heikkilä 2014: 132–139.) Laitos- tai toimintayksikkökohtaisesti sidottujen asiakkaiden osalta menetelmien valinta on enemmän sidoksissa olemassa olevaan toimintaympäristöön ja asiakkaiden liikkuvuuteen, mikä vaikuttaa esimerkiksi vuodeosastojen ja vankiloiden Green Care -menetelmien soveltamismahdollisuuksiin (ks. Rappe 2015).

Esimerkiksi maatala-avusteiset palvelut toteutetaan useimmiten yhteistyössä maatalousyrittäjän kanssa, jonka rooli voi vaihdella asiakkaan tarpeiden ja yrittäjän oman ammatillisen pätevyyden mukaan. Jos yrittäjällä ei itsellään ole erityistukea tarvitsevien ryhmien ohjaamiseen tarvittavaa koulutusta, asiakkailla voi olla mukanaan sosiaali- tai terveysalan ammattilaisia tai yhteistyöstä hoiva-alan ammattilaisten kanssa voidaan sopia muilla tavoin. (Lääperi & Puromäki 2014: 80; ks. myös Kumpulainen 2014.)

2.3. Green Care suomalaisen maaseudun kontekstissa

Suomalainen Green Care -toimintatapa pitää sisällään erilaisia menetelmiä, joista monet ovat vahvasti sidoksissa maaseutuun. Tässä tutkimuksessa ei käsitellä tarkemmin maaseudun määritelmän problematiikkaa (ks. Katajamäki & Kaikkonen 1992: 13–15), vaan tutkimuskohteena olevan alueen määrittely maaseuduksi perustuu pääosin Suomen ympäristökeskuksen kaupunki-maaseutu-alueuokitukseen (Helminen, Nurmio, Rehunen, Ristimäki, Oinonen, Tiitu, Kotavaara, Antikainen & Rusanen 2014). Maaseutu voidaan nähdä myös eräänlaisena kulttuurisena rakentumana, jonka elementtejä voidaan hyödyntää myös kaupunkialueilla (Kaipainen ym. 2013: 7). Tässä tutkimuksessa maaseutu ymmärretään monitasoisena sosiokulttuurisena tilana, jossa Green Care -toiminta jäsentyy osana hyvinvoinnin edistämistä ja maaseudun kehittämistä³⁷.

³⁷ Tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä Green Care -toiminta, paikkaperustaisuus ja kestävä kehitys toimivat maaseudun kehittämisen elementteinä, joiden avulla pyritään kasvattamaan maaseutualueiden kestävää hyvinvointia. Nämä käsitteet on tässä tutkimuksessa sijoitettu osaksi nk. hyvinvoinnin maantiedettä, jota kuvataan tarkemmin luvussa 3.

Maatila- ja maaseutu ympäristöissä tapahtuva kehittämistoiminta on usein kytköksissä maatilojen lisäelinkeinojen ja maaseudun paikallistalouden kehittämiseen. Paikallistalouden näkökulma on siten tärkeä arvioitaessa Green Care -toiminnan vaikutuksia ja vaikuttavuutta. Luontoavusteisen palvelutoiminnan maaseutuvaikutuksia tulee tarkastella myös osana laajempaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta, jossa kaikki kestävyuden osa-alueet ovat mukana. (Soini, Kirveennummi, Miettinen, Vehmasto & Yli-Viikari 2014: 153–155.)

Suomalaisen Green Care -toiminnan nykyisten ilmenemismuotojen taustalla ovat moninaiset luonnonmaantieteelliset ja sosiokulttuuriset tekijät sekä taloudellisen toiminnan kehitysvaiheet. Nämä kansalliset, alueelliset ja paikalliset erityispiirteet sekä maaseudun historialliset kehityskulut ovat muovanneet niin metsä- ja suoluontoa kuin maatalouden tuotantoa ja maaseutualueiden asuin- ja palvelurakennetta (Katajamäki & Kaikkonen 1992). Suomalaisen maaseudun kehityskaarten ja erityispiirteiden tunteminen on edellytys paikallisiin tarjontoihin perustuvan Green Care -toiminnan nykyisten muotojen ja potentiaalain ymmärtämiselle sekä laadukkaalle kehittämiselle (Ilmonen ym. 2015). Vaikka ruoan tuotantoon keskittyneiden maatilojen määrä on viime vuosikymmenten saatossa merkittävästi vähentynyt, nähdään maataloudella liitännäiselinkeinoineen jatkossakin olevan suuri merkitys maaseudun elinvoimaisuuden kannalta (YTR 2014: 45). Esimerkiksi Green Care -palvelut voivat tarjota uusia toimintamuotoja sekä tuotannossa oleville, että tuotannosta luopuneille maataloilta.

2.3.1. Maatalous osana maaseudun kehityskulkua

Maaseudun kehityskulkujen tarkastelussa maatalouden ja maatilojen muutoksilla on keskeinen sijansa. Suomalainen keskiverto maatila oli vielä 1800-luvun alkupuolella pieni yhteisö, joka tuotti itse merkittävän osan ruuastaan ja muista päivittäistavaroistaan. Ilmastoo-olosuhteisiin ja kasvillisuusvyöhykkeisiin perustuvat viljelysmaiden, metsien ja vesistöjen ominaisuudet sekä sijainti olivat aikojen saatossa muovanneet vakiintuneita käytäntöjä ohjaten niin tilojen rakennuskantaa, tuotantoeläinten ja viljelykasvien valintaa, elintarvikkeiden jalostustapaa kuin metsävarojen ja vesistöjen hyödyntämistä. Kaskeamisella ja tervanpoltolla oli pitkään tärkeä rooli maaseudun asuttamisessa ja leivässä pitämisessä. 1800-luvun puolivälin suuret nälkävuodet sekä niiden jälkeinen teollistumis- ja

kaupungistumiskehitys sekä maatalouden koneistuminen vaikuttivat osaltaan maaseutu- väestön muuttoliikkeeseen ja tilojen tuotantomuotoihin. Myös tulleilla ja raideliikenteen vahvistumisella oli merkitystä maataloustuotannon kannalta. Taloudellinen toiminta ja erityisesti metsäteollisuuden kehitys on vaikuttanut merkittävästi suomalaisen maaseudun kehitykseen ja koko aluerakenteeseen. (Katajamäki ym. 1992: 10–13, 17–19, 26–29; Kattilakoski 2011: 33; Ponnikas ym. 2014: 16; ks. myös Linkola 2006.)

Suomessa 1960-luvulla käynnistynyt voimakas rakennemuutos johti 1970-luvun seutuis- tumiskehityksen kautta nykyiseen hajautettuun yhdyskuntarakenteeseen, joka muovautuu edelleen erilaisten keskittämiseen tai hajauttamiseen tähtäävien politiikkatoimien ja prosessien ohjaamana (Paasi 1998: 172; Katajamäki & Kaikkonen 1992: 36–38; Ponnikas, Voutilainen, Korhonen & Kuhmonen 2014: 16). Suuresta rakennemuutoksesta lähtien maatilojen tuotantomuodot ja toimintaympäristöt ovat 2000-luvulle tultaessa muuttuneet merkittävästi tilojen vähentyessä ja tilakoon kasvaessa tuotannon koneistumisen ja tehos- tumisen myötä. Tuotanto on erikoistunut sekä tilakohtaisesti että alueellisesti. Vastaavien kehityskulkujen on ennustettu jatkuvan edelleen. (Rikkonen 2003; Niemi & Rikkonen 2010: 4.) Keskittymiskehityksestä huolimatta suomalaiset maatilat ovat muuhun Euroop- paan verrattuna pieniä ja esimerkiksi alle 20 hehtaarin kokoisten pientilojen osuus oli vielä vuonna 2013 noin 40 prosenttia (Väre 2014: 15). Osalle tiloista toiminnan moni- puolistaminen esimerkiksi hoiva-alan ja uusien hyvinvointipalvelujen kautta on houkut- televampi vaihtoehto kuin siirtyminen laajamittaisempaan, investointipainotteiseen elin- tarvike tuotantoon (ks. Niemelä, Karjaluoto & Töllinen 2012: 16).

2.3.2. Suomalaisen suhde luontoon ja maaseutuun

Suomalaisena aluerakenteen erityispiirteenä voidaan pitää harvaa asutusta ja laajoja asu- mattomia alueita sekä eurooppalaisittain verrattuna pieniä eroja kaupunkien ja maalais- kuntien välillä (Niemi 2004; Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi 2009: 33). Voidaankin to- deta, että kaupungistumiskehityksestä huolimatta meillä on edelleen luonto ja maaseutu suhteellisen helposti saavutettavissa asuinpaikkakunnasta riippumatta.

Monissa eri yhteyksissä on vahvistunut käsitys siitä, että suomalaiset pitävät luontoa tär- keänä ja siellä viihdytään ja virkistytään monin eri tavoin. Luonnossa voi rauhoittua,

rentoutua ja vähentää stressiä samalla kun se tarjoaa mahdollisuuksia liikuntaan ja muuhun aktiiviseen tekemiseen ja kokemiseen. Erilaisissa luonto- ja viherympäristöissä virkistäytyminen ja ulkoilu kuuluvat useimpien suomalaisten arkeen. (Juusola 2016: 11–13; Salovuori 2014: 3.) Suomalaiset laajat jokamiehenoikeudet tarjoavat runsaasti mahdollisuuksia metsien monikäytölle kuten marjastukselle ja sienestämislle sekä retkeilylle ja luonnon tarkkailulle (ympäristöministeriö 2013). Eri sukupolville on muotoutunut yhteisesti jaettuja tapoja suhtautua ja olla kosketuksissa luontoon (Puhakka 2014).

Esimerkiksi metsästyminen ja kalastus ovat pysytelleet sukupolvesta toiseen suosittuina harrastuksina yhdistäen eri-ikäisiä ja erilaisista sosioekonomisista taustoista tulevia ihmisiä (Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos 2012 ja 2014). Niin ikään suosituista harrastuksista puutarhanhoito sekä lemmikkieläinten pito ovat viime vuosina merkittävästi lisänneet harrastajakuntaansa (Kotipuutarhatutkimus 2012; Syrjälahti, Kuismin, Kylkilähti & Autio 2014: 22; Yli-Viikari 2014: 51). Riista-, kala- ja marjasaaliilla sekä kotipuutarhan sadolla on edelleen kotitaloudellinen merkityksensä, mutta tähän päivään tultaessa luonnosta ja luonnon elementeistä haetaan yhä useammin erityisesti uusia voimia ja hyvää mieltä.

Luonnon merkitystä suomalaisille kaupunkilaisille selvittäneen tutkimuksen mukaan luonto koetaan edelleen tärkeäksi asumiseen ja vapaa-aikaan liittyväksi tekijäksi. Vastaa- vasti vain viisi prosenttia suomalaisista on määriteltävissä ”aidoiksi urbaaneiksi”, joille luonnolla ei juurikaan ole merkitystä ja jotka kokevat rakennetut kaupunkiympäristöt vetovoimaisimpana. (Tyrväinen, Silvennoinen, Korpela & Ylen 2007: 57–77.) Luonnon koettu merkitys selittää osaltaan asukasluvuun nähden poikkeuksellisen laajaa suomalaista mökkeilykulttuuria, mitä kautta monilla on edelleen joko suora tai välillinen kosketus maaseutuun ja luontoon (Katajamäki 2000: 70).

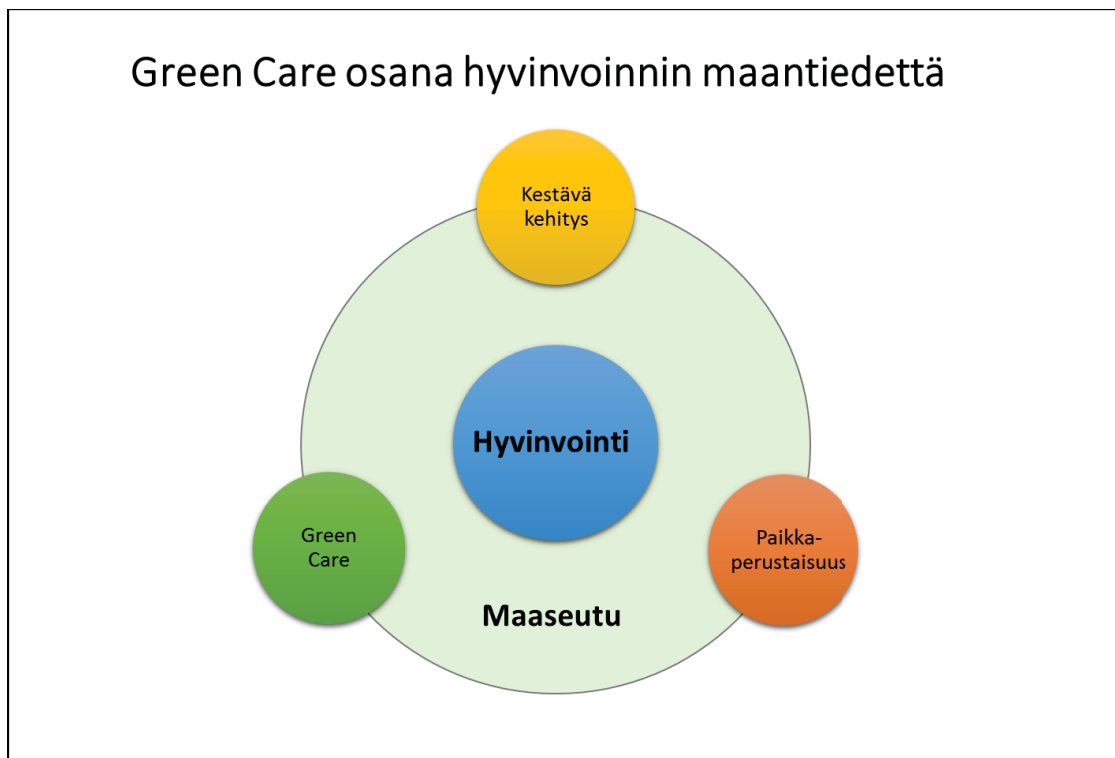
Maaseutubarometrin 2014 mukaan lähes 60 prosenttia suomalaisista liittyy lapsuuden merkittävimmän ympäristön maaseutuun tai maaseudun taajamaan, kun vastaava kokemus ison kaupungin keskustasta tai laita-alueilta on vain reilulla viidenneksellä vastan- neista. Erona aikaisempiin vuosikymmeniin siteet maaseutuun syntyvät nykyisin enem- män kysyntälähtöisesti ja omakohtaisten kokemusten kautta. Maaseudun tarjoaman tilan,

rauhan ja elämysten rinnalla jokaisen ihmisen arkipäivään kuuluva ruoka on yksi konkreettinen kosketuspinta maaseutuun. (Aho & Rahkonen 2014: 45, 48, 63, 124; ks. myös Muilu 2013: 118–121.) Kasvanut kiinnostus lähi- ja luomuruokaan, tilojen suoramyyniti ja erilaisten ruokarinkien perustaminen ovat osaltaan palauttaneet viime vuosikymmenet kadoksissa olleita suoria kontakteja ruoan tuottajien ja kuluttajien välillä (Luoto 2014: 145; ks. esimerkiksi YLE-uutiset 6.11.2014). Monet tahot tekevät kehittämistyötä ruoan paikallisuuden vahvistamiseksi eri tavoin (Hyvönen 2014).

Edellä mainitut moninaiset hyvinvointia edistävät kytkökset luontoon ja maaseutuun ovat, niin halutessamme, mahdollisia suurelle osalle meistä. Keskuudessamme on kuitenkin kasvava joukko ohjausta tai erityistä tukea tarvitsevia ihmisiä, joille kosketus luonnon elementteihin on jollakin tavalla rajoitettua tai saavutettavissa ainoastaan avustettuna. Luonnon virkistävästä, kuntouttavista ja elvyttävistä sekä kasvatuksellisista vaikutuksista osalliseksi pääseminen erilaisista rajoitteista huolimatta vaatii usein ammatillista ja toiminnallista tukea (ks. Green Care Finland 2014).

3. TUTKIMUKSEN TEOREETTISENA VIITEKEHYKSENÄ HYVINVOINNIN MAANTIETEDÄ

Tässä tutkimuksessa Green Care -toiminta, maaseutu, paikkaperustaisuus ja kestävä kehitys nähdään osana nk. hyvinvoinnin maantiedettä, jossa hyvinvointi käsittää sekä sosiaalisen, ekologisen, taloudellisen että kulttuurisen kestävyden ulottuvuudet. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentuu ajatukselle, jonka mukaan Green Care -toiminta, paikkaperustaisuus ja kestävä kehitys toimivat maaseudun kehittämisen elementteinä, joiden avulla pyritään edistämään maaseutualueiden kokonaisvaltaisesti kestävää hyvinvointia. Tässä viitekehyksessä hyvinvointia tuottavat maaseudun fyysiset ja sosiokulttuuriset rakenteet nähdään paikkoina ja alueina, joissa hyvinvointia synnytetään tavoitteellisessa ja vastuullisessa, kaikki kestävyden ulottuvuudet huomioivassa luontoavusteisessa palvelutoiminnassa. Paikkaan perustuvassa ajattelussa toimitaan näiden hyvinvointia tuottavien paikkojen omista lähtökohdista ja vahvuuksista käsin ja niiden hallinta on pitkälti omaehtoista (Luoto 2014).

Kuvio 3. Green Care osana hyvinvoinnin maantiedettä.

Paikkaperustaisuus muodostaa yhdessä hyvinvoinnin ja kestävyiden käsitteiden kanssa tämän tutkimuksen teoreettisen arviointikehikon, jonka avulla tutkimuksen empiirisestä aineistosta on haettu Green Care -toimintaa määrittäviä tekijöitä ja paikkaan perustuvia edellytyksiä sekä analysoitu näiden tekijöiden suhdetta kestävyiden eri ulottuvuuksiin. Tutkimuksen moniaineksinen teoreettinen viitekehys on mielestäni onnistuneesti tukenut tutkimusprosessin eri vaiheita. Sen avulla on ollut mahdollista päästä käsiksi niihin paikkaan perustuviin luontoavusteisen palvelutoiminnan edellytyksiin ja reunaehtoihin, joiden puitteissa maaseudun ekosysteemipalvelut, sosiokulttuurinen pääoma ja taloudelliset tekijät voisivat kestäväällä tavalla tukea ihmisten hyvinvointia.

Seuraavissa luvuissa esittelen teoreettisen viitekehysten osa-alueet lähtien liikkeelle kestävä kehityksen ja hyvinvoinnin käsitteistä, joita avaan aluksi yleisellä tasolla ja sen jälkeen erityisesti Green Care -toiminnan näkökulmasta (luku 3.1). Luvussa 3.2. käsitteelen paikkaperustaista ajattelua, jonka yhteydessä tarkastelen myös omaehtoisen palvelutoiminnan kehittämisen kannalta tärkeän sosiaalisen pääoman sisältöjä. Luvussa 3.3. esittelen viitekehysten aineksista rakennetun arviointikehikon, johon luvun 5. aineiston analyysi perustuu.

3.1. Kestävä kehitys ja hyvinvointi

3.1.1. Kestävän kehityksen käsite

Ihmiset ovat koko olemassaolonsa ajan vaikuttaneet omalla toiminnallaan eri tavoin ympäristöönsä. Ensimmäisiä länsimaisia kestävä kehityksen käsitteen aihioita dokumentoitiin jo 1700-luvulla saksalaisen kaivosalan virkamiehen Hans Carl von Carlowitzin toimesta vuonna 1713 julkaistussa teoksessa *Sylvicultura Oeconomica*, jossa kannettiin huolta erityisesti metsätalouden ja puuvarojen käytön kestävydestä (Grober 1999; Uusi-vuori 2015). 1700-luvun loppupuolelta lähtien, pääosin fossiilisten energialähteiden käyttöön oton ja sen mahdollistaman teollistumisen myötä, ihmistoiminnan vaikutukset ympäristöön ovat voimistuneet merkittävästi (Pasanen & Ulvila 2012: 80). Moninaiset ympäristöongelmat yhdessä luonnonvarojen ehtymisen ja kärjistyvän sosio-ekonomisen

eriarvoisuuden kanssa ovat kannustaneet eri tahoja pohtimaan ratkaisuja kehityskulkujen kääntämiseksi kestävämmälle uralle.

Vuonna 1987 YK:n Brundtlandin komission³⁸ lanseeraaman käsitteen mukaan *"Pyrkimys kestävään kehitykseen tarkoittaa, että ihmiskunnan nykyiset perustarpeet tyydytetään vie-mättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa"* (World commis-sion on Environment and Development 1987). Brundtlandin komission määritelmä on ollut pohjana monille prosesseille ja kestävyiden määritelmille, joissa on mukana ajatus taloudelliseen, ekologiseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen kestävyteen pyrkivästä kehi-tyksestä, joka huomioi myös tulevat sukupolvet.

Brundtlandin raportti käynnisti kestävä kehityksen politiikan muotoilun myös Suo-messa. Suomen kestävä kehityksen toimikunta julkaisi vuonna 1994 laajan määritelmän, joka kuuluu seuraavasti:

"Kestävä kehitys on maailmanlaajuisesti, alueellisesti ja paikallisesti tapahtuvaa jatkuvaa ja ohjattua yhteiskunnallista muutosta, jonka päämääränä on turvata ny-kyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet. Laajasti määritel-tynä kestävä kehitys sisältää kolme toiminnallista ulottuvuutta: ympäristötaloudel-lisen eli ekologisen, yhteiskunnallisen ja kulttuurisen ulottuvuuden. Kestävä kehitys on:

Ekologisesti kestävä kehitys; Kestävä kehityksen perusehtona on luonnon mo-nimuotoisuuden säilyttäminen ja ihmisen taloudellisen ja aineellisen toiminnan so-peuttaminen maapallon luonnonvaroihin ja luonnon sietokykyyn.

Yhteiskunnallisesti oikeudenmukaista kehitystä; Kestävä kehitys turvaa ihmisille yhdenvertaiset mahdollisuudet oman hyvinvointinsa luomiseen, perusoikeuksien to-teuttamiseen ja elämän perusedellytysten hankkimiseen sekä mahdollisuuden tasa-arvoiseen osallistumiseen ja vastuunottoon päätöksenteossa omassa maassa ja maailmanyhteisössä.

Ihmisen henkisesti uudistuvaa kehitystä; Kestävä kehitys mahdollistaa vapaan hen-kisen toiminnan, eettisen kasvun sekä kulttuurien moninaisuuden säilymisen ja ke-hittymisen sukupolvesta toiseen." (Malaska 1994.)

³⁸ YK:n Ympäristön ja kehityksen maailmankomissio, jonka puheenjohtajana toimi 1980-luvulla norjalai-nen Gro Harlem Brundtland.

Suomen kestävä kehityksen toimikunta muotoili vuonna 2006 kansallisen kestävä kehityksen strategian, jonka visiona oli ”Hyvinvoinnin turvaaminen luonnon kantokyvyn rajoissa kansallisesti ja globaalisti”. Strategian tavoitteena oli ”luoda kestävää hyvinvointia turvallisessa, osallisuutta edistävässä ja moniarvoisessa yhteiskunnassa, jossa kaikki kantavat vastuuta ympäristöstä” (Suomen kestävä kehityksen toimikunta 2006: 15). Kansallisen kestävä kehityksen strategia muutettiin vuoden 2013 päivityksen yhteydessä Kestävä kehityksen yhteiskuntasitoumukseksi, jonka avulla julkishallinto ja muut toimijat voivat sitoutua kestävä kehityksen edistämiseen omassa toiminnassaan (Suomen kestävä kehityksen... 2013).

Ympäristöministeriön (2015) määritelmän mukaan ”Kestävä kehitys on maailmanlaajuisesti, alueellisesti ja paikallisesti tapahtuvaa jatkuvaa ja ohjattua yhteiskunnallista muutosta, jonka päämääränä on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet. Tämä tarkoittaa myös, että ympäristö, ihminen ja talous otetaan tasa-arvaisesti huomioon päätöksenteossa ja toiminnassa.” Näiden esimerkkien lisäksi monet eri sektorien toimijatahot ja poliittiset puolueet ovat laatineet omia määritelmiään kestävä kehityksen sisällöistä (Suomen kestävä kehityksen...2006: 29; Rouhinen 2011).

Useisiin kestävyden määritelmiin on otettu mukaan muutoksen eri aluetasot paikallisesta globaaliin, mikä istuu myös aluekehittämisen tematiikkaan (Virkkala, Lundström & Katajamäki 2014: 122). Esimerkiksi ilmastoon vaikuttava toiminta on lokaalia, mutta vaikutukset ovat usein ylipaikallisia tai maailmanlaajuisia, jolloin paikallisia ja ylipaikallisia vaikutuksia tulee arvioida rinnakkain. Otsonikatoon ja ilmastonmuutoksen kiihtymiseen liittyvät ongelmat ovatkin tuoneet eri toimintojen globaalit ympäristövaikutukset kansainvälisen huomion ja politiikkatoimien kohteeksi (ks. Kioton pöytäkirja ilmastonmuutoksesta 1997). Monet kansainväliset linjaukset vaikuttavat lainsäännön sisältöihin sekä eri aluetasojen suunnitelmiin, ohjelmiin ja ohjeisiin (ks. Suomen kestävä kehityksen toimikunta 2013; Miljöskydds föreskrifter för Korsholm, Närpes, Kaskö och Kristinestad 2014; Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan ympäristöstrategia 2015).

Kestävän kehityksen moninaiset tulkinnat vaihtelevat eri toimijoiden ja kulloinkin taustalla olevien intressien ja arvopainotusten välillä. Tavoite, jonka mukaan ympäristö, ihminen ja talous otetaan tasavertaisesti huomioon kaikessa toiminnassa, on haasteellinen toteuttaa sellaisissa päätöksentekotilanteissa ja konkreettisissa hankkeissa, joissa on mukana useita vastakkaisia intressejä ja ympäristöä merkittävästi kuormittavaa tai muuttavaa toimintaa.

Alkuperäistä Brundtlandin komission raporttia ja sen kestävän kehityksen määritelmää on monissa yhteyksissä kritisoitu sen väljyydestä ja ristiriitaisuuksista (Eisto 2009: 16). Kärjekästä kritiikkiä on esittänyt muun muassa Thomas Wallgren (1990), jonka mukaan koko Brundtlandin raporttia voidaan pitää yliyksinkertaistettuna, näennäisen realistisena uneksijan oppaana, joka perustuu virheelliseen analyysiin ympäristöongelmista ja maailman tilasta sekä jättää huomiotta monia keskeisiä sosiokulttuurisia tekijöitä. Raportin päätavoitteeksi määritelty kestävä kehitys nojaa yksipuolisesti ja heppoisiin perusteisiin ajatukseen, jonka mukaan taloudellisen kasvun ja modernin teknologian avulla voidaan ratkaista ekologiset ja kehityksen epätasapainosta johtuvat ongelmat. Wallgren onkin vahvasti kyseenlaistanut raportissa esitetyn elintason nostamisen ja samanaikaisesti energiankulutuksen merkittävän supistamisen realistisuutta. (Wallgren 1990: 6–15.)

Lukuisista kestävän kehityksen strategioista ja toimintaohjelmista huolimatta monet tavoitteista ovat jääneet viimeisten vuosikymmenien kuluessa lähinnä korulauseiksi ja teollisuusmaissa vallitsevan sosio-ekonomisen mallin rapautumassa kaikkien kestävyysuuloittuvuuksien osalta. Koettu hyvinvointi ei ole kasvanut talouden ja kulutusmahdollisuuksien kasvusta huolimatta, koska materiaalilla ei voi vastata sosiaalisiin ja psykologisiin tarpeisiin. (Hämäläinen 2013: 5–9; ks. myös Hoffrén & Rättö 2011: 221.) Monien luonnonvarojen kuluttavien ja ympäristöä kuormittavien tuotteiden tuotannon keskittymisestä kehittyviin maihin on aiheutunut myös ympäristövaikutusten kohdentumisen paikallista eriarvoistumista, kun muualla tapahtuvan kulutuksen haitat jäävät pääosin tuotantoalueelle. Eriarvoisuuden on arvioitu kasvavan edelleen, kun erilaisista ekologisista kriiseistä kärsivät eniten köyhimpien maiden heikoimmassa asemassa olevat ihmisryhmät. (Hirvilampi 2015: 12, 90; ks. myös UNDP 2011.)

Luonto itsessään on välinpitämätön ihmisten arvostusten ja inhimillisen tulevaisuuden suhteen, joten se ei tarjoa valmiita ratkaisuja inhimillisen toiminnan ja ekologisen kestävyiden yhteensovittamiseksi. Ei ole myöskään asetettavissa yksiselitteistä rajaa ihmisten määrälle tai taloudelliselle toimeliaisuudelle, vaan erilaisten toimintojen ja hankkeiden tarpeellisuus ja vaikutukset tulisi arvioida tapauskohtaisesti pyrkien priorisoimaan kokonaisvaltaisesti kestävimpiä ratkaisuja. (Haila 1998: 3–4; ks. myös Willamo 2012.)

Vaikka monet poliittis-hallinnolliset organisaatiot ja yhteistyöelimet ovat onnistuneet muotoilemaan yleisiä konsensushakuisia kestävä kehityksen määritelmiä ja sitoumuksia, ovat tutkijat edelleen hyvin erimielisiä siitä, mitä kestävällä kehityksellä lopulta tarkoitetaan. Ilkka Eisto (2009) on maaseudun paikallista kestävä kehitystä käsittelevässä tutkimuksessaan todennut, että analysoitaessa erilaisten jatkuvasti muuttuvien sosio-ekologisten järjestelmien kestävyttä, käsitteen määritelmien täsmällistä hiomista olennaisempaa on tarkastella, *kenen* toimesta määrittelyä tehdään ja mikä on määritelmien *konteksti ja toteutustapa*. (Eisto 2009: 16–17.) Eisto on tuonut esiin, että kestävä kehityksen tutkimus tulisikin kohdistaa sen ilmenemismuotoihin käytännön toiminnassa. Tällöin päästään käsiksi sellaisiin konkreettisiin merkityssisältöihin, joita ei usein ole mahdollista löytää teoreettisten käsitelmääritelmien kautta. (Eisto 2009: 17; ks. myös Krueger & Agyeman 2005: 417.)

Monet kestävä kehityksen strategiat ja visiot on usein laadittu hyvin yleisellä tasolla, mikä piilottaa monia tavoiteisiin sisältyviä ristiriitoja ja samalla tekee niiden toteuttamisen vähintäänkin haastavaksi. Parhaimminkin muotoiltujen kestävyiden periaatteiden ja eri aluetasojen koskevien tavoitteiden toteutuminen punnitaan lopulta konkreettisessa toiminnassa, joka tapahtuu aina paikallisesti, yksittäisten ihmisten tai yhteisöjen toimesta (Soini 2011; Häikiö 2012: 154–156.) Yksittäisillä valinnoilla voidaan joko vahvistaa tai heikentää kestävyiden toteutumista, riippuen niistä resursseista joita kulloinkin on käytettävissä ja keinoista, joilla koetut tarpeet halutaan tyydyttää (Rauschmayer, Omann & Fruhmann 2011: 1–6; ks. myös Soini 2011: 2).

Vielä 1900-luvun lopulla esimerkiksi monet teollisuuden ja kaupan alan yritykset toteuttivat kestävästä kehityksestä sopeuttamalla toiminnan volyymin kasvusta aiheutuneet vaikutukset ympäristöön yksittäisillä ympäristöteknologisilla ratkaisuilla. Energia- ja materiaalihokkuuden parantamisella on tehty lähinnä inkrementaalisia, asteittaisia muutoksia olemassa oleviin prosesseihin. (Huber 2000; ks. myös Joensuu, Ylilauri, Kailasto, Nuutila ja Ola 2001: 18.) Ympäristösosiologian uranuurtajista esimerkiksi Allan Schnaiberg on kuitenkin esittänyt jo 1980-luvulla kriittisiä näkemyksiä, joiden mukaan kapitalistiseen talouteen perustuvan kasvupyrkimykset johtavat materiaallisen tuotannon oravanpyörän kiihdyttämiseen ja luonnonvarojen kulumiseen niiden käytön tehostamispyrkimyksistä huolimatta (Järvikoski 2009: 84–88). Huberin mukaan ekologisesti kestävästä talouskasvusta ei ole mahdollista saavuttaa ainoastaan tehostamalla energian ja muiden tuotantoresurssien käyttöä, vaan sen lisäksi tarvitaan rakenteellisia uudistuksia koko tuotanto- ja kulutusrakenteeseen. Näiden uudistusten avulla luodaan uusia ”vihreään kasvuun” perustuvia teknologioita ja tuotteita muun muassa uusiutuvia materiaaleja ja energialähteitä hyödyntämällä. Tätä kehittämissuuntausta on kutsuttu myös ekologisiksi modernisaatioksi. (Huber 2000; Järvikoski 2009: 95–99.)

Doreen Massey (2008) mukaan luonnonvarojen koskevassa keskustelussa keskeisimpänä kysymyksenä on lopulta, millaisen tulevaisuuden kukin toimija haluaa tietylle alueelle. Tällöin on kyse varsinkin alueen taloudellisesta kehityksestä, mutta myös sosiaalisesta, kulttuurisesta ja ekologisesta kehityksestä. Tulevaisuuden visioihin sisältyy käsitys ihmisen suhteesta luontoon ja erilaisiin ekosysteemipalveluihin, jolloin eri resurssien oikeasta hyödyntämisestä tai säilyttämisestä voi olla hyvin ristiriitaisia ja toisiaan poissulkevia näkemyksiä. Tästä esimerkkeinä voidaan mainita metsänhakuut ja viljelyalueiden laajentaminen suhteessa metsästykseseen ja keräilyyn tai öljyn tai malmivarojen hyödyntäminen suhteessa luontaiselinkeinoihin. (Massey 2008: 74–77.)

Antroposentrisessä luontosuhteessa luonto nähdään ihmiselle alisteisena resurssivarastona ja toiminnan kohteena, kun taas relationaalisessa tai ekosentrisessä luontosuhteessa ihminen käsitetään osana luontoa, kiinteässä vuorovaikutus- ja riippuvuussuhteessa ympäristönsä kanssa (Helne & Silvasti 2012: 14; Hirvilampi 2015: 21–24). Erilaisista ajat-

telutavoista johtuen kasvuorientoituneiden visioiden rinnalle on syntynyt 1960-luvun lopulta lähtien erilaisia modernisaatiota ja talouskasvua kritisoivia liikkeitä ja ryhmittymiä, jotka näkevät materiaalisen elintason kohtuullistamisen, talouden nollakasvun tai paluun alkukantaisempiin ja yhteisöllisempiin elämänmuotoihin jatkuvaa talouskasvua parempina keinoina tavoitella kokonaisvaltaista kestävyttä (Wallgren 1990: 16; Barr & Gilg 2006; Hämäläinen 2013: 3).

Yhtenä ratkaisumallina alueellisen ja yksilöiden välisen epätasa-arvon vähentämiseksi on esitetty ns. *post-growth* –yhteiskuntaa. Yhteiskuntamallissa köyhimmän väestön elintaso kasvatetaan mahdollisimman ekologisesti kestäväällä tavalla tasolle, jossa kaikki perustarpeet tulisivat tyydytytyiksi. Tasapainon säilyttämiseksi tulisi vastaavasti rikkaimpien väestönosien kulutustasoa laskea kokonaisuuden kannalta kestäväälle tasolle. (Pasanen & Ulvila 2012: 86.) Viime aikoina on alettu yhä useammin puhua kestävästä kehityksen rinnalla myös kestävästä hyvinvoinnista, jossa subjektiivinen hyvinvointi ja yksilön vastuu on nostettu perinteisten kestävyuden ulottuvuuksien rinnalle. (Hämäläinen 2013: 5.) Kestävyuden toteutumisen kannalta myös yhteisöllillä ja yhteisöllisyydellä on merkittävä rooli sekä muutokseen tarvittavan voiman kokoajina että foorumeina, joissa on mahdollista jakaa tietoa ja ajatuksia sekä käsitellä ristiriitaisia näkemyksiä tai toimintatapoja (Häikiö 2012: 156).

3.1.2. Kestävä hyvinvointi

Hyvinvointi-käsitteen erilaisia määritelmiä on löydettävissä runsaasti johtuen koko ilmiön moniulotteisuudesta ja sen määrittelemisen taustalla olevista arvoista ja lähestymistavoista (Kajanoja 2005: 114–117; Saari 2011: 9–10). Kaikkia hyvinvointia tutkivia tieteenaloja ja suuntauksia yhdistää halu ymmärtää, mitä tarkoittaa hyvä elämä ja mistä se rakentuu (Saari 2011: 11). Yksilöllinen hyvinvointi voidaan käsittää olotilana, joka rakentuu fyysisen ja psyykkisen terveyden³⁹ sekä sosiaalisten suhteiden yhteisvaikutuksesta, jota itsemääräämisoikeus, toimintakyky, kohtuullinen materiaallinen elämänlaatu,

³⁹ WHO:n (1948) määritelmän mukaan terveys on ”täydellisen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tila eikä pelkästään sairauden poissaoloa.” Tässä tutkimuksessa täydellisen tilan sijaan tarkoitetaan yksilön kokemaa terveyden tilaa ja käsitystä siitä, kuinka hyvin hän voi itse vaikuttaa terveyden eri osa-alueisiin (ks. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015).

koettu onnellisuus ja tyytyväisyys, itsensä toteuttaminen sekä yksilöllinen sosiaalinen pääoma voivat vahvistaa (Vartiainen 1996: 12; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015; Saari 2011:21–22).

Yhteisötasolla hyvinvoinnin määritelmässä on niin ikään mukana ulottuvuuksia, jotka ovat saaneet vaikutteita määrittelyn taustalla olevista motiiveista ja arvoista. Hyvinvointia on aikaisemmin tarkasteltu useimmiten inhimillisen hyvinvoinnin näkökulmasta, joka ei huomioi luontoon ja ympäristöön kohdistuvia vaikutuksia. Viimeisten vuosikymmenten aikana tarkastelu on laajentunut ottamalla huomioon ympäristötekijät joko rajoitteena ekosysteemien heikkenemisen kautta tai hyvinvoinnin edistäjänä luonnon terveyttä ylläpitävien ja elvyttävien vaikutusten kautta. (Oksanen 2011, 314–316, 323.)

Esimerkiksi Tuuli Hirvilampi (2015) on käsitellyt kiinnostavalla tavalla ekologisten kysymysten integrointia hyvinvointitutkimukseen. Tutkimuksessa nostetaan esiin ekosysteemien merkitys yhtenä inhimillisen hyvinvoinnin keskeisenä osatekijänä. Relatiionaalisen ihmiskäsityksen mukaan sekä paikallisten että globaalien ekosysteemien merkittävä heikentyminen vaikuttaa suoraan ja välillisesti inhimillisen hyvinvoinnin tasoon moninaisten vaikutusmekanismien kautta. (Hirvilampi 2015.) Ihmisen ja luonnon hyvinvoinnin yhteyttä korostetaan myös ekopsykologiassa, joka on yksi Green Care -toimintaan monissa yhteyksissä liitetystä paradigmoista (ks. Salonen 2005; Salonen 2012).

Alueilta kumpuavaa kestävästä hyvinvointia syntyy toiminnasta, joka vahvistaa samanaikaisesti kaikkia kestävyuden osa-alueita. Toimintaa voidaan pitää kestävästä myös silloin, kun se tukee vain yhtä kestävyuden ulottuvuutta, mutta ei kuitenkaan vaikuta heikentävästi muiden ulottuvuuksien kestävyteen (Hämäläinen 2013: 6–7). Kestävästä hyvinvoinnin käsitettä ja mittaamista on viime aikoina kehitetty eri yhteyksissä. Tutkimukset ovat antaneet viitteitä siitä, että teollisuusmaissa tulojen ja bruttokansantuotteen kasvaessa hyvinvointi tai koettu onnellisuus ei kasva samassa tahdissa tai voi kääntyä jopa laskuun johtuen eriarvoistumisesta, kulutus- ja suorituskeskeisen elämäntavan kuormittavuudesta ja lisääntyvistä ympäristöongelmista. (Rättö 2009: 13; Hoffrén ja Rättö 2011, 234; Hämäläinen 2013: 5.)

Yksilölliset ja yhteisesti jaetut arvot konkretisoituvat lopulta toiminnassa ja yksittäisissä kulutus päätöksissä. Näitä päätöksiä ohjaa käsitys siitä, mikä on riittävä materiaalsen hyvinvoinnin taso tai millainen tuote tai palvelu tuottaa tavoiteltuja hyvinvointivaikutuksia sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. (Hämäläinen 2013: 6–7, 20.) On kuitenkin muistettava, että toimeentulon ja muiden käytössä olevien resurssien taso rajaa valintojen mahdollisuuksia ja heijastuu usein myös fyysiseen terveyteen. Eriarvoisuus ja tyytymättömyys korostuvat, kun yksilö kokee oman hyvinvoinnin tasonsa huonommaksi kuin mitä sen hänen mielestään tulisi olla. (Wilkinson & Pickett 2010; Therborn 2014: 55–66.) Kestävän hyvinvoinnin toteutuminen edellyttää siten merkittäviä toimenpiteitä eriarvoisuuden poistamiseksi ja heikommassa asemassa olevien omavoimaisuuden, osallisuuden ja valintamahdollisuuksien vahvistamista. Yksilötason rinnalla tulee tarkastella myös alueiden kokonaisvaltaista hyvinvointia⁴⁰, alueiden välisen tasa-arvon toteutumista ja aluesidonnaisten hyvinvoinnin esteiden poistamista. Green Care -toiminnassa on nähtävissä elementtejä, jotka voisivat laadukkaasti toteutettuna tukea kestävän hyvinvoinnin toteutumista eri tasoilla⁴¹. Näitä tekijöitä käsitellen tarkemmin seuraavassa luvussa.

3.1.3. Kestävyyden ulottuvuudet Green Care -toiminnassa

Ekologinen ulottuvuus

Tämän tutkimuksen kestävän hyvinvoinnin määritelmiin sisältyvän relaationaalisen luontokäsityksen mukaan yksilön hyvinvointi on vuorovaikutteisesti sidoksissa ympäristön hyvinvointiin. Green Care -toiminnassa erilaiset ekosysteemipalvelut ovat keskeinen tekijä hyvinvointivaikutusten synnyssä, jolloin palvelutoiminnan laatu on riippuvainen ekosysteemien tilasta. (ks. Salonen 2005 ja 2012.) Palvelutapahtumassa hyödynnettävät luontoelementit, kuten esimerkiksi maatilat eläimiseen, puutarhat ja viheralueet, erilaiset luontoympäristöt sekä niiden tarjoamat visuaaliset ja auditiiviset maisemat ovat usein sidoksissa sijaintiin ja muihin paikkaan perustuviin tekijöihin. Luontoelementeillä voi olla myös ylipaikallisia ominaisuuksia, jotka vaikuttavat palvelutapahtumaan, kuten säätöla,

⁴⁰ Esimerkiksi Jukka Hoffrén on tutkinut ja kehittänyt aluetason hyvinvoinnin mittaamista muun muassa Genuine Progress Indicator (GPI) -mittarin avulla (Hoffrén & Vatanen 2014).

⁴¹ Ks. Green Care -toiminnan eettiset ohjeet (Green Care Finland 2012).

ilmasto, valuma-alueen hydrologiset olosuhteet tai esimerkiksi alueen muuttolinnuston tai kalaston lajistollinen monimuotoisuus ja esiintyvyys. Ekologisen ulottuvuuden yhteydessä tulee huomioida myös toiminnan sosiaalinen luonne; palvelutapahtumassa on pienimuotoisimmillaan mukana yksi asiakas ja ohjaaja, enimmillään monta suurta ryhmää kerralla. Tällöin tulee löytää tasapaino luontoelementin ominaisuuksien ja hyödyntämisen välillä. Ammattimainen lintuopas tuskin haluaa aiheuttaa häiriötä lintujen pesinnälle tai sieniretkien järjestäjä kanoittaa parhaita suppilovahveropaikkojaan. Myös monet hiljaisuuteen ja hiljentymiseen perustuvat luontoavusteiset palvelut voivat kärsiä, jos niissä hyödynnettävien luontokohteiden käyttöaste kasvaa liiaksi (ks. Kaipainen ym. 2013).

Ekosysteemipalvelujen hyödyntämiseen perustuvalla toiminnalla on monenlaisia vaikutuksia sekä yksilöihin että ympäristöön ja yhteisöön. Laadukkaasti toteutetun Green Care -toiminnan toimintaperiaatteena ja eettisenä ohjeena on palveluiden tuottaminen ympäristövastuullisesti, jolloin toiminta pyritään järjestämään luontoa kunnioittaen ja mahdollisimman vähän ympäristöä kuluttaen ja kuormittaen. Myös toiminnassa käytettävien eläinten hyvinvointi liittyy sekä toiminnan eettisyyteen, että menetelmien vaikuttavuuteen. (ks. Green Care Finland 2012; MTT ym. 2014; Luke, THL & Green Care Finland ry. 2018.) Monet Green Care -toiminnan muodot lisäävät niihin osallistuvien ihmisten ympäristötietoisuutta, mikä yhdessä luontoon liittyvien positiivisten kokemusten kanssa voi vahvistaa sekä asiakkaiden että palvelun tuottajien luontosuhdetta ja ympäristövastuullisuutta (Salonen 2012: 242; ks. myös Mayer & Frantz 2004: 512–513).

Palvelutoiminnasta tai sen ohella tapahtuvasta muusta toiminnasta esimerkiksi hoivamaa-tiloilla, matkailuyrityksissä, oppilaitoksissa tai laitoshoidon yksiköissä aiheutuu usein ympäristökuormitusta esimerkiksi jätteiden ja jätevesien, melun ja ilmapäästöjen tai materiaalin-, veden- ja energiankulutuksen myötä. Green Care -palveluihin saattaa kuulua myös liitännäistoimintoja, kuten esimerkiksi auto-, vene-, moottorikelkka- tai lentokuljetuksia sekä majoitus- ja ravitsemuspalveluja, joilla on omat paikalliset sekä ylipaikalliset ympäristövaikutuksensa⁴². Palvelutoiminnan laajentuessa myös sen erilaiset vaikutukset

⁴² Toiminnan ympäristövaikutukset voivat kohdistua esimerkiksi ilmaan ja ilmastoon, pinta- ja pohjavesiin, maaperään, kasvillisuuteen ja eliöihin, luonnon monimuotoisuuteen tai luonnonvarojen hyödyntämiseen (ks. laki ympäristövaikutusten arviointimenettelystä 252/2017, 2 §).

kumuloituvat ja vastuullisesti tuotettuna näitä vaikutuksia tulisi minimoida parhaimmilla käytettävissä olevilla keinoilla. (ks. Luke, THL & Green Care Finland ry. 2018: 13–14.)

Osa toimintamuodoista voi parantaa ympäristön tilaa joidenkin vaikutuskohteiden osalta. Esimerkiksi luonnonniittyjen ja hakamaiden laidunnuksella tai puutarhanhoidolla voidaan lisätä kasvi-, eläin- ja sienilajiston sekä maiseman monimuotoisuutta (Heikkinen 2007: 65–66; maa- ja metsätalousministeriö 2007; Schulman ym. 2008: 401–403; Soini 2014: 27). Myös maatiaisrotuisten eläinten käytön lisääminen Green Care -toiminnassa osaltaan vahvistaa lajistollista monimuotoisuutta, sisältäen myös kulttuurisia merkityksiä (Soini 2011: 3). Hoivapalvelutoiminnalla on mahdollista korvata muuta tuotannollista toimintaa, jolloin paikallinen ympäristökuormitus saattaa vähentyä. Vesistöihin liittyvässä toiminnassa voidaan ottaa mukaan vesienhoitoa ja luontaisia kalakantoja vahvistavia toimenpiteitä, kuten esimerkiksi kalateiden ja virtavesien kunnostusta, rantojen siivousta tai hoitokalastusta (ks. Mahrberg 2011; Loman 2014).

Taloudellinen ulottuvuus

Tässä tutkimuksessa taloutta ei nähdä kehittämistoiminnan erillisenä kohteena, vaan taloudellinen toiminta käsitetään yksilöiden ja yhteisöjen työkaluna, joka vastuullisesti käytettynä tuottaa hyvinvointia ihmisille (ks. Soini 2014: 34). Yrittäjille Green Care -toiminta tuo uusia asiakkaita ja uusia toimeentulomahdollisuuksia, samalla kun se voi lisätä esimerkiksi maaseudun naistyöpaikkojen määrää. Palvelutoiminnassa on mahdollista hyödyntää olemassa olevaa rakennettua ympäristöä kuten maatiloja, hevostalleja ja hyötypuutarhoja tai luonnonympäristöjä kuten metsä- ja suoalueita tai mahdollisia lähivesistöjä, mikä osaltaan vähentää myös toiminnan käynnistämisestä aiheutuvia investointeja sekä muita toiminnasta aiheutuvia kiinteitä ja muuttuvia kustannuksia. Toimintaan kytkeytyvissä hankinnoissa tulisi noudattaa eettisiä ja ekologisia periaatteita sekä hyödyntää mahdollisimman lähellä tuotettuja tuotteita ja palveluita. Green Care -palvelutoiminta voikin vakiintuessaan monipuolistaa monin tavoin maaseutualueiden elinkeinorakennetta ja palvelutarjontaa. Yrittäjien ja esimerkiksi sosiaalisen työllistämistoiminnan kautta tapahtuva työllisyyden paraneminen vahvistaa sekä yksityistä että paikallistaloutta. (Vehmasto 2014a: 104; Vehmasto 2016: 8.)

Palveluiden tuottamisessa tulisi löytää hinnoittelun tasapaino, jossa palveluiden hinta kattaa niiden tuotantokustannukset ja turvaa riittävän tulotason yrittäjille (Yli-Viikari ym. 2009: 3, 47; Vehmasto 2016: 10). Hinnoittelun ohjenuorana tulisi olla toiminnan taloudellinen kestävyys sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. Myös joidenkin menetelmien sidonnaisuus vuodenaikoihin tulee huomioida, mikä edellyttää yrittäjältä riittävää taloudellista suunnittelua ja ennakointikykyä. (Yli-Viikari & Suomela 2016: 59–60.) Näillä edellytyksillä Green Care -palveluilla olisi mahdollisuus säilyä kilpailukykyisinä suhteessa muihin palveluihin ja samalla varmistuisi, että yrittäjillä olisi mahdollisuus saada työpanoksestaan asianmukainen korvaus.

Taloudellista kestävyyttä voidaan lähestyä myös asiakkaan näkökulmasta. Tällöin palveluiden tulisi olla hinnoiteltuja siten, että erot varallisuudessa eivät vaikuttaisi palveluiden saatavuuteen ja erityisesti pienituloisilla olisi mahdollisuus saada palveluiden ostoon taloudellista tukea. Usein juuri pienituloisuus ja jatkuvassa köyhyysloukussa eläminen altistavat erilaisille sosiaalisille ja terveydellisille ongelmille (ks. Therborn 2014: 55–66), joita myös Green Care -toiminnalla olisi mahdollisuus lieventää tai ennaltaehkäistä. Kun ottaa huomioon, että Green Care -toiminnassa suurin volyyymi tulee todennäköisesti jatkossakin syntymään luontovoiman palveluista (ks. Vehmasto 2014a: 118), tulisi samalla huolehtia, ettei hoivapalveluiden hintataso karkaa heikommassa asemassa olevien asiakkaiden ulottumattomiin.

Taloudellista kestävyyttä voidaan tarkastella myös yhteiskuntataloudellisesta näkökulmasta. Sosiaali- ja terveysministeriön ennusteen mukaan sosiaali- ja terveyspalvelumenot tulevat kasvamaan vuoteen 2060 mennessä vajaat neljä prosenttiyksikköä nykytasosta, meneillään olevan sote-uudistuksen säästötavoitteista huolimatta. Kustannukset kasvavat lähivuosisikymmeninä erityisesti iäkkäiden pitkäaikaishoidossa. (valtiovarainministeriö 2015: 15.) Myös lasten ja nuorten syrjäytyminen heijastuu monenlaisina kustannuksina ja pidemmällä aikavälillä huoltosuhteen heikkenemisenä (Uhinki & Uhinki 2011; Pekkarinen ym. 2012: 73). Vaikkakin Green Care -palveluiden hyötyjen taloudellisessa arvioimisessa ja vertailussa muihin palveluihin on omat haasteensa (Else ym. 2014; Kirveenniemi ym. 2014: 125–127), voidaan ajatella, että periaatteessa jokainen Green Care

-toiminnasta hyötynyt ihminen vähentää yhteiskunnalle aiheutuvia sosiaali- ja terveyspalveluiden kustannuksia oman hyvinvointinsa kohentumisen tai pahoinvoinnin ennaltaehkäisyksi ansiosta. Onnistuneet palvelutapahtumat luovat yksilöllistä hyvinvointia, jonka taloudelliset vaikutukset kumuloituvat paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti.

Sosiaalinen ulottuvuus

Green Care -toiminnalla tähdätään palveluiden käyttäjien kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Sosiaalisen ulottuvuuden tarkasteluun kuuluu keskeisesti hyvinvointipalvelujen sosiaalinen vastuullisuus, joka pitää sisällään monia asiakkaan kannalta tärkeitä tekijöitä. Laadukkaan toiminnan lähtökohtana ovat asiakkaiden tarpeet ja tavoitteet, joiden asettamisessa huomioidaan yksilölliset tekijät. Toiminnassa tulee noudattaa tietosuojaa ja luotamuksellisuutta sekä kunnioittaa jokaisen asiakkaan itsemääräämisoikeutta, tasavertaisuutta ja ihmisoikeuksia sekä mielipiteitä. Toiminnan fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen turvallisuus sekä riskinhallinta ovat osa toiminnan kokonaislaatua. (Vehmasto 2016: 9; Luke, THL & Green Care Finland ry. 2018.)

Sosiaalinen vastuullisuus edellyttää toimijoilta oman ammattialan lainsäädännön ja ohjeistuksen noudattamisen ohella riittävää pätevyyttä ja ammattitaitoa. Menetelmiä käytetään asiakaslähtöisesti ja tarkoituksenmukaisesti samalla kun huolehditaan menetelmäkohtaisten ohjeistusten noudattamisesta. Palveluiden laatua, soveltuvuutta ja vaikuttavuutta tulee arvioida kriittisesti ja säännöllisesti. Asiakkaiden hyvinvoinnin lisäksi tulee huolehtia koko henkilöstön hyvinvoinnista ja turvallisuudesta. Palveluiden tuottajan tulee kuvata palveluiden sisällöt ja tavoitteet selkeästi ja markkinoida niistä rehellisesti. (Vehmasto 2016: 9–10; ks. myös Green Care Finland 2012 ja MTT ym. 2014; Luke, THL & Green Care Finland ry. 2018.)

Luontohoivan palveluiden tuottajalta vaaditaan ammattitaitoa, jotta voidaan löytää jokaiselle palveluntarvitsijalle sopivin ja eniten hyötyjä tuottava menetelmä silloinkin, kun asiakas ei pysty itse verbaalisesti viestimään omista tarpeistaan tai mahdollisista peloistaan. Erityistä ammattitaitoa ja vastuullisuutta vaaditaan esimerkiksi sovellettaessa luontoavusteisuutta muistisairaalle, jolla ei ole lähiomaisia kertomassa hänen henkilöhistoriastaan ja mieltymyksistään. (ks. Kymäläinen & Partanen 2018: 16.) Tavoitteellisessa

toiminnassa tulee myös osata arvioida riittävän haasteellisuuden taso, jolloin asiakkaan omalta mukavuusalueelta oppimisaalueelle siirtyminen⁴³ ja sitä kautta henkisten ja fyysisten esteiden voittaminen voi merkittävästi kasvattaa itseluottamusta, kuntouttaa tai avata kokonaan uusia väyliä toteuttaa itseään ja sitä kautta yleisesti parantaa yksilön hyvinvointia. Sosiaaliseen ulottuvuuteen sisältyvät myös elämänhallintaan, osallisuuteen ja yhteisölliseen identiteettiin vaikuttavat tekijät sekä palveluiden käyttäjien, että niiden tuottajien osalta (Salovuori 2014: 56, 78–79; Soini 2014: 23–24; Yli-Viikari 2014: 66–68; Vehmasto 2016: 9). Osallisuuden sisällöt voivat vaihdella yksittäisen asiakkaan saavuttamasta luontoyhteydestä⁴⁴ laajempiin ryhmissä ja yhteisöissä toimimisen kautta syntyviin yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemuksiin. Nämä tekijät ovat kytköksissä myös syrjäytymisen ja sosiaalisen eriarvoisuuden vähentämiseen. (Soini 2014: 23–24.) Osallisuuden vahvistaminen on yksi keskeisistä Green Care –toimintaan liittyvistä sosiaalisen kestävyyden tavoitteista (Tolvanen & Jääskeläinen 2016).

Yrityksen tarjoama palvelutoiminta voi olla sidoksissa rakennettuihin ympäristöihin (maatila, hevostalli, kesämökki tai oma puutarha), joilla on myös muita funktioita kuin yritystoiminta, kuten asuminen, oman perheen virkistyskäyttö tai tavanomainen maatalouskäyttö (ks. Yli-Viikari ym. 2009; 56). Ammattitaitoon sisältyy kyky tehdä tarvittaessa rajanvetoja yleisten ja yksityisten tilojen ja palvelutuotannon ajankäytön suhteen, jotta voidaan vahvistaa myös yrittäjän ja yrittäjän perheen jaksamista ja elämänhallintaa.

Ammatillisuuden rinnalla palveluntuottajan kompetenssiin vaikuttavat lisäksi toimijan verkostoitumis- ja yhteistyötaidot (ks. Skärvad & Olsson 2011: 185). Toimijoiden osaaamisella, sosiaalisella pääomalla, eritasoisilla verkostoilla ja niiden luottamuksella ja vastavuoroisuudella on suuri merkitys sekä nykyisessä toiminnassa että sen kehittämisen kannalta (Virkkala ym. 2014: 125). Yhteistyökyvyn ja monialaisten verkostojen merkitys korostuu entisestään, kun olemassa olevat sote-palveluiden rakenteet ovat muuttumassa.

⁴³ Ks. esim. EASEL-koulutuksesta (Experiential Social Emotional Learning & Therapy): <http://www.easeltraining.fi>.

⁴⁴ Yksilöllistä luontokokemusta voidaan kuvata eräänlaisena aika-tilana, jossa ihminen kokee elävänsä hetkessä ja olevansa osa luontoa (Simula 2012: 129).

Paikallis- ja aluetasolla myös palvelujen saatavuutta ja vaihtoehtojen määrää voidaan tarkastella sosiaalisen ulottuvuuden yhteydessä erityisesti asiakkaiden tarpeiden näkökulmasta, jolloin tarvitaan tietoa siitä, mitkä asiakkaat ja asiakasryhmät voisivat hyötyä toiminnallisesta luontoavusteisuudesta ja millaisia vaihtoehtoja alueella on saatavilla. Tulee myös muistaa, että mitä avuttomammassa asemassa asiakas on, sitä suurempi merkitys etäisyydellä on palveluiden hyödyntämisessä (Rakenteet, avuttomuus ja lainsäädäntö 2009: 115). Tämän tutkimuksen viitekehyksessä Green Care -toiminnan sosiaalisen kestävyuden toteutuminen voidaan nähdä yhtenä keskeisenä tavoitteena ja kestävyuden ulottuvuutena sekä yksilön, yhteisön että myös yhteiskunnan kannalta.

Kulttuurinen ulottuvuus

Kulttuuri voidaan määritellä hyvin monella tavalla, jolloin myös kulttuurinen kestävyys on käsitteenä moniulotteinen ja monitulkintainen (ks. esim Dessein, Soini, Fairclough & Horlings 2015: 24–25). Tämän tutkimuksen viitekehyksessä kulttuurilla tarkoitetaan erityisesti arvoja, normeja, asenteita, perinteitä sekä jaettuja merkityksenantoja, jotka konkretisoituvat ihmisten ja yhteisöjen tavoissa toimia. Kulttuurista kestävyyttä voidaan tarkastella näihin tekijöihin liitettyjen yksilöllisten ja jaettujen näkemysten kautta. (ks. Leskinen, Laurén, Järvinen, Sairinen & Leskinen 2008: 5; Dessein ym. 2015: 8–9.)

Green Care -toimintaa ohjaavat moninaiset normit ja ohjeistukset. Esimerkiksi terveyspalveluiden tuottamista säädellään ja ohjataan tällä hetkellä kansallisen lainsäädännön lisäksi sairaanhoitopiiri-, kuntayhtymä-, kunta- tai yksikkökohtaisilla ohjeistuksilla sekä menetelmäkohtaisten laatukriteerien tai käypä hoito -suositusten⁴⁵ kautta. Green Care -toiminnan kehittyminen ja mahdollinen vakiintuminen ovat kytköksissä päätöksentekokulttuuriin ja eri tasoisiin hallinnollis-poliittisiin mekanismeihin, jotka voivat joko estää tai edistää luontoavusteisten menetelmien käyttöä. Vallitsevien toimintamallien muuttamiseen vaikuttavat normien ja ohjeistusten ohella eri toimijoiden arvot, asenteet ja intressit. Onnistunut muutos edellyttää usein eri sektoreiden ja intressiryhmien välisiä jaettuja tavoitteita ja merkityksenantoja. Päätöksentekokulttuurin avoimuus ja osallistavuus sekä

⁴⁵ Lääkäriseura Duodecim tuottaa yhteistyössä erikoislääkärijärjestöjen kanssa valtakunnallisia hoitosuosituksia suomalaisen terveydenhuollon käyttöön (ks. <http://www.kaypahoito.fi/web/kh/etusivu>).

valinnanvapaus ovat tärkeitä kriteereitä arvioitaessa kulttuurisen kestävyys toteutumista. (ks. Dessein ym. 2015: 63.)

Green Care –toiminnassa yhteisöllisyys on tärkeä hyvinvoinnin osatekijä sekä sosiaalisen että kulttuurisen ulottuvuuden kannalta (ks. Dessein ym. 2015: 32). Yhteisöllisyyden ja yhteisöllisten toimintatapojen kulttuurinen merkitys konkretisoituu toimittaessa esimerkiksi maatiloilla, laitoksissa tai vaikkapa maaseutukylien naapurustoissa, joista on usein löydettävissä yhteistyökulttuurin ohessa yhteisesti jaettuja arvoja, normeja, perinteitä ja merkityksenantoja. Green Care -toiminnan kulttuurinen kestävyys voi tarkoittaa uudelleen kestävä toimintakulttuurin ja hyvinvoinnin paikkojen luomisen rinnalla myös olemassa olevan paikallisen kulttuuriperinnön, perinteiden ja paikkoihin kasaantuneen historian (ml. luonnonhistoria, maatalouskulttuuri ja rakennuskulttuuriperintö) vaalimista (ks. Soini 2014: 41). Käytännössä tämä voi tarkoittaa esimerkiksi maaseudun kulttuurimaisemien ja rakennuskulttuuriperinnön vaalimista maisemanhoitotöiden ja kunnostustoiminnan kautta. Monet pienet Green Care -tilat ovat elvyttäneet tehotuotantoa edeltäneitä vanhoja tapoja pitää eläimiä, säilöä rehua ja viljellä maata tai hoitaa puutarhaa, jolloin myös toimintaan osallistuvilla asiakkailta on mahdollisuus osallistua maatalouskulttuurin varhaisempien muotojen säilyttämiseen. Myös maatiaisrotuisten eläinten pito voidaan nähdä kulttuurisena ulottuvuutena Green Care -toiminnassa (ks. Soini 2011).

Maaseudun ja kaupungin välinen vuorovaikutus⁴⁶ voidaan niin ikään nähdä osana Green Care -toiminnan kulttuurista ulottuvuutta. Vuorovaikutus voi toteutua esimerkiksi kaupungeissa asuvien asiakkaiden käyttäessä maaseudulla sijaitsevia palveluita tai luontoelementtien, kuten vaikkapa terapiaeläinten tai kasvien tuomisella kaupunkiympäristöihin asiakkaan luo. Vuorovaikutus voi olla vähäeleisimmillään maaseututarjontoihin liitettävien symbolien, kuten kuvien, esineiden, äänimaisemien ja kertomusten sekä niihin liittyvien muistojen ja mielikuvien hyödyntämistä hyvinvoinnin edistämiseksi.

⁴⁶ Esimerkiksi Katriina Soini (2014: 27) on käsitellyt maaseudun ja kaupungin välistä vuorovaikutusta hoi-vamaatalouden yhteydessä.

Suomalaisen määritelmän mukaiseen Green Care -toimintaan liitetyt ammatillisuuden, tavoitteellisuuden ja vastuullisuuden edellytykset leikkaavat kaikkien kestävyuden ulottuvuuksien läpi, mutta erityisesti toiminnan yhteiskunnallista vastuullisuutta ja vaikuttavuutta on hyödyllistä tarkastella juuri kulttuurisen ulottuvuuden kautta. Jokainen Green Care -toimija tai paikallinen yhteisö voi omalla yhteiskuntavastuullisella toiminnallaan edistää kokonaisvaltaista kestävyttä. Toimintaa määrittävänä tekijänä kulttuurinen kestävyys on kestävä hyvinvoinnin ja samalla myös Green Care -toiminnan kehittämisen kannalta avainasemassa; ilman muutoksia toimintakulttuurissa ja sitä ohjaavissa ajattelutavoissa ei merkittävien muutosten aikaansaaminen ole mahdollista (Soini 2014: 26–28; Dessein ym. 2015; ks. myös Hämäläinen 2007: 11–13, 52; Hämäläinen 2013: 9, 22). Vallitsevat toimintatavat sekä toimintakulttuurin muutokset ovat vahvasti kytköksissä päätöksentekomekanismeihin ja niiden taustalla oleviin valtarakenteisiin, joita tarkastellaan myös tämän tutkimuksen analyysiosassa.

Eri ulottuvuuksien yhteensovittamisen haasteita

Erilaisista riippuvuus- ja vuorovaikutussuhteista johtuen taloudelliset, ekologiset, sosiaaliset ja kulttuuriset vaikutukset eivät aina ole yhdensuuntaisia (Hämäläinen 2013: 5; Soini 2014: 41). Jos esimerkiksi herkälle ja pienipiirteiselle luontoalueelle ohjataan taloudellisen kannattavuuden lisäämiseksi suurempia määriä kävijöitä, kasvatetaan infrastruktuuria ja käytetään kuljetuksiin suurempaa intensiteettiä, saattaa seurauksena olla varsinaisen kohteen ekologisen pääoman rapautuminen luonnon monimuotoisuuden, luonnontilaisuuden tai hiljaisuuden vähentyessä ja sitä kautta myös saavutettavien hyvinvointivaikutusten pienentyminen. Samalla voidaan menettää pysyvästi osa paikan ekosysteemipalveluista tai ne muuttavat olennaisesti muotoaan. Ryhmäkoot edellyttävät tasapainoilua myös taloudellisen kannattavuuden ja palveluiden yksilöllisyyden välillä. Green Care -palveluiden tuottamisessa toimintaa tulisi suunnata siten, että materiaalisia luonnonvaroja kulutetaan säästeliäästi, mutta vastaavasti esimerkiksi yksilölliseen tavoitteellisuuteen, palvelutapahtumaan käytettävään aikaan ja vuorovaikutukseen panostetaan, jolloin palvelun tuottamisessa ja kuluttamisessa päästään lähemmäs kokonaisvaltaista kestävyttä.

Green Care -toiminnan yhteydessä tulee myös huomioida samalla alueella tai paikassa tapahtuva muu toiminta. Luonnon tarjoama ekosysteemipalvelu voi olla herkkä myös muun maankäytön vaikutuksille. Elvyttävänä elementtinä toimiva monimuotoinen metsäluonto, pienipiirteisessä saaristossa sijaitseva melontareitti, kalaisa vesistö, vihreä maisema tai vaikkapa hiljaisuus saattaa kärsiä samalle alueelle tulevasta rakentamisesta, liikenteestä tai teollisesta toiminnasta. Haasteet luontoavusteisten palvelujen ja muiden toimintojen yhteensovittamisessa voivat liittyä myös esimerkiksi energiantuotantoon (esimerkiksi tuulivoima tai turvetuotanto), maa-ainesten ottamiseen ja niihin liittyviin liikennejärjestelyihin tai metsätalouden toimenpiteisiin. Tällöin päätöksenteossa voivat olla vastakkain taloudellisten, sosiaalisten ja ekologisten intressien lisäksi myös kahden eri toimijan taloudelliset intressit. Luonnossa ja viheralueilla tapahtuvassa Green Care -toiminnassa käytetään usein myös samoja ulkoilualueita kuin tavanomaisessa virkistyskäytössä. Green Care -toiminnan vakiinnuttaminen saattaa edellyttää toiminnan kannalta kriittisten tekijöiden huomioimista sekä paikallisen että alueellisen tason suunnittelussa ja päätöksenteossa erityisesti niillä alueilla, joilla on suurempi käyttöpaine ja yhteensovittamistarve muiden toimintojen kanssa. (ks. Kaipainen ym. 2013: 13–15; Ylilauri & Yli-Viikari 2017: 36–37.) Maatila- ja eläinavusteisissa palveluissa yhteensovittamistarvetta saattaa syntyä myös muiden maankäyttömuotojen, kuten esimerkiksi vakituisen ja loma-asumisen kanssa (Yli-Viikari ym. 2009: 55–56).

Vaikka tässä luvussa edellä esitetyt osatekijät ovat vain yksi rajattu näkemys luontoavusteisen toiminnan suhteesta kestäväyyteen, voidaan hypoteettisesti olettaa, että kaikkia kestävyiden ulottuvuuksia kunnioittavan, vastuullisesti toteutetun Green Care -toiminnan kautta olisi mahdollista lisätä alueiden hyvinvointia kokonaisvaltaisesti niin palveluiden tarvitsijoiden ja tuottajien kuin koko yhteisön ja toimintaympäristön osalta (ks. myös Soini 2011 ja Vehmasto 2016). Voidaan ajatella, että kulttuurinen ja taloudellinen kestävyys toimivat työkaluina, jotka mahdollistavat sosiaalisen ja ekologisen kestävyiden toteutumista. Kestävyiden tavoitteet toteutuvat, tai jäävät toteutumatta lopulta aina konkreettisesti toiminnassa, joka tapahtuu yksittäisten ihmisten tai verkostojen toimesta, tietyssä paikassa, tilassa ja ajassa. Erilaisissa paikoissa toteutettavan Green Care -toiminnan sisältöjä ja kestävyyttä on siten hedelmällistä tarkastella paikkaperustaisen ajattelun kautta.

3.2. Paikkaperustainen lähestymistapa

Paikka (*place*) on yksi aluetieteen keskeisistä käsitteistä toimien sekä fyysisenä rakenteena ja sijaintina, toiminnan ja vuorovaikutuksen areenana, että tunteiden ja identiteetin lähteenä (Virkkala 2014: 120; Luoto 2014: 142). Arkiajattelussa paikat käsitetään usein rakennetun ympäristön tai maaston kohtina, kylinä, kaupunginosina tai kaupunkeina. Filosofisessa kontekstissa paikat rakentuvat erilaisista rinnakkaisista, sisäkkäisistä ja lomittaisista kokonaisuuksista, jotka voivat olla joko aineellisia, aineettomia tai näiden yhdistelmiä (Luoto 2014: 142). Paikkaa voidaankin kuvata eräänlaisena risteyskseenä, joka koostuu samanaikaisesti eri tasoilla tapahtuvaa toimintaa (Massey 2008: 29; vrt Häkli 1992: 14–30). Paikat tarjoavat fyysisten ja sosiaalisten ominaisuuksiensa lisäksi keinoja ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa, mikä tekee paikan käsitteestä hyvin monimuotoisen (Cresswell 2015: 18–19).

Paikan ja tilan määritelmät nojaavat vahvasti niiden sosiaaliseen rakentumiseen ja jatkuvaan uudistumiseen (Massey 2008). Paikat toimivat erilaisten tapahtumien, tekemisen ja kokemisen kehyksenä, johon vaikuttavat myös aikaisemmat historialliset kerrostumat. Paikat ovat yhteydessä toisiinsa erilaisten sosiaalisten, kulttuuristen, taloudellisten ja ekologisten verkostojen ja vaikutussuhteiden kautta, samalla mahdollistaen toinen toisensa. Paikan fyysistä, sosiaalista ja kulttuurista rakentumista voidaan tarkastella useilla tasoilla, lähtien yksittäisestä toimijasta, tilan osasta, asiasta tai esineestä aina globaaliin tasoon saakka, mikä vaikuttaa myös kulloinkin tarkasteltavana olevan paikan tai paikallisuuden tason kehittämiseen ja käytettävissä olevaan keinovalikoimaan. (Luoto 2014: 142.)

Paikan ohessa myös paikkaperustaisuudelle (*place-based*) tai paikkaperustaiselle kehittämiselle ja politiikalle (*place-based policy*) löytyy näiden käsitteiden käytön tilanne- ja näkökulmasidonnaisuudesta johtuen useita erilaisia määritelmiä. Käsitteiden haasteellinen monimerkityksellisyys voidaan nähdä myös rikkautena, jolloin paikkaan perustuvasta ajattelusta ja toiminnasta voidaan ammentaa aineksia hyvin erilaisissa konteksteissa. (Luoto, Kattilakoski & Backa 2016: 4–5.) Barca (2009) on nostanut EU:n paikkaperustaisia aluekehityslinjauksia koskevassa raportissaan esiin eri sektorien välisen

kumppanuuden sekä paikallisten ongelmien ja toisaalta voimavarojen tunnistamisen merkityksen. Paikkaperustainen politiikka pohjautuu alueiden monimuotoisuuteen ja arvostaa paikallistuntemusta. (Barca 2009.)

Paikkaperustainen hallinta perustuu eri tasojen ja sektoreiden väliseen kumppanuuteen, jossa tunnistetaan ja ymmärretään eri toimijoiden arjen kannalta merkittäviä tekijöitä ja pyritään löytämään toiminta- ja elinympäristöä koskevia ratkaisuja, jotka sekä hyödyntävät että hyödyttävät paikallisia resursseja ja sosiokulttuurista pääomaa (Luoto 2013: 89; Soini, Kirveennummi, Miettinen, Vehmasto & Yli-Viikari 2014: 156). Paikkaperustaisen ajattelutavan mukaan paikallistuntemus ja paikallisten heikkouksien ja vahvuuksien realistinen ymmärtäminen luo perustan myös relevanttien kehittämisedellytysten tunnistamiselle (Luoto 2014: 154; Ilmonen & Luoto 2015; ks. myös Barca 2009). Näillä tekijöillä on suuri painoarvo myös tämän tutkimuksen analyysissa; vahvuuksien todentamisen ohessa tarvitaan haasteiden tunnistamista ja ymmärtämistä sekä kykyä yhteistyöhön.

Suomalaiset kunnat ovat jo pitkään kehittäneet toimintojaan paikkaperustaisesti, tehden itsenäisiä päätöksiä jotka on usein myös toteutettu omin voimin. Tämä kehityskaari on nyt muuttumassa kansallisen pyrkimyksen mukaisesti kohti suurempia hallintoalueita, mikä on johtanut samalla paikallisen tason olemassa olon perustan ja merkityksen uudelleen arviointiin. (Luoto 2013: 82.) Kilpailukyvyyn vahvistamista ja tehokkuutta haetaan laajenevien hallinnollisten skaalojen kautta, mutta samalla voidaan menettää paikallisten erityispiirteiden vahvuuksia, hiljaista tietoa ja yhteisöllistä vastuunottoa asioista ja ihmisistä. Suuret hallintorakenteet voivat kuitenkin antaa tilaa myös paikallisille verkostomaisille toimintamalleille, joissa elämänhallintaa vahvistetaan ja hyvinvointia edistetään paikallisten vahvuuksien ja yhteisöllisyyden kautta. Paikkaperustaisen kehittämisen etuna on eri osallistumisen joustavuus ja omaehtoisuus sekä mahdollisuus hyödyntää sekä paikallisia että ylipaikallisia vahvuuksia ja mahdollisuuksia samanaikaisesti. (Luoto 2014: 150, 154.) Eri tasoilla ja sektoreilla rinnakkain toimivat tahot voivat yhdistää toimintaansa, josta esimerkkinä voidaan mainita julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyö (Saartenoja 2004: 86; Luoto 2013: 88; Luoto 2014: 150).

Paikkaperustaiseen hallintaan liittyy kiinteästi näkemys toiminnan omavoimaisuudesta ja päätöksenteon paikallisuudesta, joka perustuu aktiivisiin paikallisyhteisöihin ja lähidemokratiaan. Paikallista, osallistavaa suunnittelua ja päätöksentekoa on mahdollista hyödyntää erityisesti maankäytön suunnittelussa ja lähipalveluiden järjestämisessä, jolloin kunkin paikan asukkaat ja toimijat voivat tuoda esiin omat intressinsä ja argumenttinsa. Paikallinen asiantuntemus perustuu usein tiedon ja havaintojen ohella tunteisiin ja aikaisempiin kokemuksiin, mikä voi tuoda arvokasta hiljaista tietoa suunnittelun ja päätöksenteon tueksi myös kunta- tai maakuntatasolla. (Katajamäki 2013: 107, 108–110.)

Paikallisesti tuotetut palvelut räätälöityvät erilaisten paikallisten resurssien ja palvelun käyttäjien ominaisuuksien ainutlaatuisista kombinaatioista, joita ei ole mahdollista kopioida sellaisenaan toisaalle. Paikkaperustaisuuden elementtejä on löydettävissä myös Green Care -toiminnan määritelmistä ja kehittämistavoitteista liittyen luontoympäristöjen ja muiden paikallisten resurssien tuntemiseen ja hyödyntämiseen, yhteisöllisyyden ja paikan merkitykseen sekä sosiaaliseen pääomaan (ks. Soini 2014: 40; Soini ym. 2014: 156). Green Care -toiminnan kehittämisessä haetaan uusia, sektoreiden välisiä yhteistyömuotoja ja kumppanuuksia. Hyvinvointia edistävä osallisuuden kokemus voi syntyä luontoyhteyden ja ihmisten sosiaalisen vuorovaikutuksen ohella myös paikkaan kuulumisen tunteesta, jota voidaan pitää yhtenä inhimillisistä perustarpeista (Relph 1976: 43; Tuan 1977; Davenport & Anderson 2005: 627–628; Soini ym. 2011: 325). Green Care -toiminnan hyvinvointia tuottavat rakenteet voidaan käsittää jatkuvasti kehittyvinä fyysisesti ja sosiaalisesti rakentuvina paikkoina ja alueina, joilla on omat erityispiirteensä, vahvuutensa ja haasteensa. Suomalaisessa maaseudun kehittämisen kontekstissa määritelty paikkaperustainen näkökulma tarjoaakin hedelmällisen tavan tarkastella Green Care -toiminnan sisältöjä (ks. Soini 2014: 40).

Paikkaperustainen kehittäminen on nostettu esimerkiksi Maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman 2014–2020 strategiseksi lähtökohdaksi nojaten ”paikallisten voimavarojen tunnistamiseen ja hyödyntämiseen huomioiden paikalliset tarpeet sekä erilaisten toimintaympäristöjen muutokset ja haasteet” (YTR 2014: 5). Heikki Aurasmaan mukaan ”Maaseu-

dun muutoskyvykyys (resilienssi) ja kestävä hyvinvointi perustuvat paikkaperustaisuuteen, jossa huomioidaan hallinto- ja palvelualueiden sisäinen monimuotoisuus ja erityisyys” (Aurasmaa 2013).

Uudenlaisten palvelujärjestelmien käyttöönotossa voi avautua mahdollisuuksia myös kokonaan uusille toimintamuodoille ja -malleille. Varsinaisten palveluiden tuottajien ja käyttäjien lisäksi palvelutoiminnan vaikutukset ulottuvat myös alueellisiin rakenteisiin ja yhteiskunnan eri sektoreihin, jolloin palveluiden järjestämistavoilla ja paikoilla on myös laajempaa merkitystä. (Soini 2014: 36.) Hyvinvointipalvelurakenteiden murrokseen vaikuttavat osaltaan myös ylikansalliset kehityskulut ja toimijat, jotka voivat tuoda paikallisille toimintakentille sekä uhkia että uusia mahdollisuuksia. Näitä paikallisen näkökulman huomioivia lokaalien ja globaalien toimintojen ja toimijoiden yhtymäkohtia voidaan kutsua myös *glokalisaatioksi*. (Katajamäki 2016: 22; ks. myös Saartenoja 2004: 83.)

Globalisaation tuulet ja niiden tuomat markkinavetoiset toimijat eivät kuitenkaan ulotu kaikkialle. Erityisiä haasteita palveluiden tarvitsijoiden ja tuottajien yhteen saattamisessa kohdataan syrjäisillä maaseutualueilla. Esimerkiksi Päivi Kivelän (2014) syrjäytymistä käsittelevässä tapaustutkimuksessa pääaineisto on kerätty yhteistoiminta- ja kuntaliitos -alueiden reuna-alueilla. Syrjäytymisriski koskettaa sekä kaupungissa että maaseudulla asuvia, mutta syrjässä syrjäytyvälle on erityisen haastavaa löytää kuntoutumiseen, työllistymiseen ja yhteisölliseen toimintaan kannustavaa toimintaa ja tukiverkostoa. Kivelän tutkimuksessa tulee selkeästi esille, että paikallisuuteen perustuvan, eri sektoreiden välisen verkostoyhteistyön avulla on mahdollista paikata julkisen palvelujärjestelmän puutteita ja turvata hyvinvointipalveluiden saatavuutta myös syrjäisemmillä alueilla. (Kivelä 2014.) Pohjoismaisen hyvinvointivaltion mallissa erityisesti kansalaistoiminta täydentää julkisen sektorin toiminnan puutteita ja toisaalta vapaaehtoistoimintaa tuetaan erilaisin julkisin varoin, jolloin molempien toimijoiden asiantuntemus ja resurssit voidaan yhdistää palveluiden parantamiseksi ja yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi (Hyypä 2002: 52).

Monista eduistaan huolimatta myös paikallinen päätöksentekomekanismi voi toimia puutteellisesti johtuen monista eri syistä. Paikallisessa päätöksenteossa valta saattaa keskittyä vain muutamille henkilöille ja mahdollisuudet vallan väärinkäyttöön ovat olemassa varsinkin, jos päätöksenteko ei tapahdu kaikilta osin läpinäkyvästi ja paikalliset intressit ovat keskenään ristiriitaisia. Vaikka paikallinen päätöksentekomekanismi toimisi läpinäkyvästi ja osallistavasti, tarvitaan esimerkiksi ylipaikallisten ekologisten vaikutusten arvioinnissa usein laajempaa asiantuntemusta ja ohjausta. (Barca 2009; Soini 2011: 6.)

Vallan käyttö voi tapahtua kapean, kontrolloivan valtakäsityksen sijaan myös rakentavana, sosiaalisena vallankäyttönä, jonka avulla voidaan hyödyntää olemassa olevia ja hankkia uusia resursseja erilaisten intressiryhmien yhteistyönä (Saartenoja 2004: 86). Horisontaalinen ja vertikaalinen yhteistyö yhteisten päämäärien saavuttamiseksi edellyttää sosiaalista pääomaa, jonka sisältöjä ja rakentumista tarkastellaan myös tämän tutkimuksen analyysiosassa. Aluekehittämisen yhteydessä viitataan usein sosiaaliseen pääomaan ja sen ratkaisevaan merkitykseen yhteisön tai alueen elinvoimaisuuden ja kilpailukyvyn kannalta (Virkkala, Lundström & Katajamäki 2014: 124; Katajamäki 2016: 21).

Sosiaalisen pääoman käsite

Sosiaalista pääomaa tarkastelevien tieteenalojen ja paradigmojen moninaisuudesta johtuen käsitteellä on lukuisia määritelmiä, joiden kehittäminen jatkuu edelleen⁴⁷. Taloustieteellisessä lähestymistavassa sosiaalinen pääoma käsitetään lähinnä lisäarvoa tuottavana

⁴⁷ Sosiaalisen pääoman käsitteen muotoutumiseen ovat vaikuttaneet keskeisesti muun muassa Pierre Bourdieu (1986) ja Robert D. Putnam (2000 ja 2001), joista erityisesti jälkimmäisen alueyhteisöllisyyttä, yhteistyökykyä ja vuorovaikutusta korostavia määritelmiä on hyödynnetty myös aluekehittämisen yhteydessä. Bourdieun ajattelussa sosiaalinen pääoma nähdään enemmänkin yksilön suhdeverkostoihin pohjautuvana resurssina, jolla on taipumus kasautua tietyille toimijoille ja voi sitä kautta hyödyttää myös toimijoiden yhteisöä. (Bourdieu 1986; Putnam 2000 ja 2001; Ruuskanen 2001; Niemelä 2004; Kattilakoski 2011: 51; Katajamäki 2016: 21–22.) Sosiaalisen pääoman määritelmiä ovat kehittäneet merkittävästi eteenpäin myös James Coleman (1988) tarkastellen sosiaalisen pääoman muodostumista erityisesti suhdeverkostojen ominaisuuksien kautta sekä Michael Woolcock (2000), joka on tutkinut muun muassa sosiaalisen pääoman linkittymistä erilaisten valta- ja hierarkiatasojen välillä (Coleman 1988; Woolcock 2000; Lehtonen 2004: 13; Kattilakoski 2011: 51.).

tuotannontekijänä yhdessä fyysisen, taloudellisen, henkisen ja luontopääoman⁴⁸ kanssa. Edellä mainittu pääomalajien jakaminen on sittemmin laajentunut myös yhteiskuntateiteisiin ja poliittiseen keskusteluun helpottamaan erilaisten resurssien käytön ja hoidon yhteensovittamista. Sosiologisessa tarkastelussa sosiaalinen pääoma nähdään usein erilaisissa toimintaympäristöissä ja institutionaalisissa rakenteissa toimivien yhteisöjen yhteistyökykyinä ja sosiaalisena kapasiteettina; yhteisön edellytyksinä ja halukkuutena toimia yhteisten päämäärien saavuttamiseksi. (Ruuskanen 2001: 1–2, 10; Niemelä 2004: 10–11; Kattilakoski 2011: 50, 58; Katajamäki 2016: 21.)

Psykologian näkökulmasta sosiaalisella pääomalla on merkitystä myös yksilöllisen hyvinvoinnin elementtinä, jos sen avulla voidaan täyttää sosiaalisen arvostuksen ja yhteenkuuluvuuden tarpeita (ks. Maslow 1943). Yhteisöissä toimiminen integroi yksilöitä yhteisöihin ja vastaa jäseniensä yhteenkuuluvuuden tarpeisiin. Kaikille jakautuva yhteenkuuluvuus voi vahvistaa myös hyvinvointia edistävää toimintaa, kun muut yhteisön jäsenet kohdataan arkista kanssakäymistä avoimemmin ja luottamuksellisemmin, omia heikkouksia ja vahvuuksia yhteisön toisiin jäseniin peilaten. (Hyyppä 2002: 26.)

Putnam on myös erottanut toisistaan sitovan (*bonding*) ja yhdistävän (*bridging*) sosiaalisen pääoman käsitteet. Sitovalla sosiaalisella pääomalla tarkoitetaan oman yhteisön tai alueen sisäistä verkostoa, jäsenten välistä luottamusta ja ryhmäidentiteettiä. Yhdistävä sosiaalinen pääoma kuvaa taas niitä verkostoja ja yhteyksiä, joita yhteisöllä tai alueella on ulospäin. (Putnam 2000; Ruuskanen 2004: 23; Virkkala ym. 2014: 125.) Onnistuneessa aluekehittämisessä tarvitaan sekä sitovia että yhdistäviä verkostoja, jotka huomioivat alueyhteisön omat vahvuudet rikastaen niitä myös uusien yhteyksien kautta saavutettavilla mahdollisuuksilla (Virkkala ym. 2014: 125).

Woolcock on nostanut Putnamin jaottelun rinnalle linkittävän sosiaalisen pääoman (*linking social capital*) käsitteen, joka kuvaa yhteiskunnan vertikaalista verkostoitumista eri-

⁴⁸ Tässä yhteydessä luontopääomalla tarkoitetaan uusiutuvia ja uusiutumattomia luonnonvaroja (ks. Ruuskanen 2001: 10). Kestävän kehityksen diskurssin vahvistumisen myötä luontopääoman käytön rajoittamisen kompensatioksi on esitetty inhimillisen ja sosiaalisen pääoman kasvattamista ja käytön lisäämistä (ks. Rouhinen 2008, viitattu Kattilakoski 2011: 58).

laisilla valta- ja hierarkiatasoilla olevien toimijoiden välillä. Linkittävän sosiaalisen pääoman kautta ryhmillä tai alueyhteisöillä voi olla merkittäviä mahdollisuuksia vaikuttaa omia intressejään koskevaan suunnitteluun, resurssointiin ja päätöksentekoon poliittisissa, taloudellisissa tai hallinnollisissa instituutioissa. Woolcockin mukaan yhteisön kannalta on olennaista, millainen yhdistelmä sitovaa, yhdistävää ja linkittävää sosiaalista pääomaa sillä on kulloinkin käytettävissään. (Woolcock 2001.)

Sosiaalisen pääoman monikäyttöistä käsitettä on myös kritisoitu eri tieteenalojen piirissä sisällöllisesti epämääräiseksi sekä vaikeasti mitattavaksi ja rajattavaksi (Ruuskanen 2001). Sosiaalista pääomaa tarkasteltaessa tulee huomioida, ettei kaikki sosiaalinen pääoma välttämättä tuo positiivista lisäarvoa yksilöille tai yhteisöille. Verkostoja, vuorovaikutusta, normeja tai informaatiokanavia voidaan käyttää myös haitallisiin tarkoituksiin, kuten pelkästään yksilön omien etujen ajamiseen, yhteisön jäsenten kontrollointiin, eriarvoistumiseen ja luokkaerojen vahvistamiseen. Pahimmillaan sosiaalinen pääoma voi edesauttaa henkistä väkivaltaa tai jopa terroritekoja. (Bourdieu 1986; Putnam 2001; Lehtonen 2004: 19; Kajanoja 2009; Kattilakoski 2011: 53.) Lisäksi sosiaalisen pääoman mitaamisessa sekoitetaan usein tuotoksia, mekanismeja ja lähteitä keskenään, mikä tuo haasteita sosiaalisen pääoman analyyttiselle tarkastelulle (Ruuskanen 2001: 51).

Vaikka sosiaalisen pääoman käsittä ei voida pitää ongelmattomana, on se osoittautunut käyttökelpoiseksi työkaluksi tutkittaessa alueiden välisiä kehityseroja, kehittämishankkeiden vaikuttavuutta ja kehittämisen kannalta keskeisiä verkostoja (Hyyryläinen & Kangaspunta 1999: 13–14). Tämän tutkimuksen analyysissä sosiaalista pääomaa tarkastellaan sekä yhteisön että yksilöiden resurssien ja toimintaedellytysten kautta. Myös eri sektoreita ja hierarkioita yhdistävä linkittävän sosiaalisen pääoman määritelmä (Woolcock 2001) näyttäisi istuvan hyvin Green Care -toimijaverkostojen sosiaalisen pääoman tarkasteluun. Katajamäen (2016: 22) mukaan paikkaperustaista hallintaa arvioitaessa tulee etsiä vastauksia kolmeen ydinkysymykseen: ”*Ketkä toimivat yhdessä? Miten yhteistyötä tehdään? Miten yhteistyötä ylläpidetään, kun hallintaan liittyvät vuorovaikutuksen prosessit muuttuvat?*”. Myös tässä tutkimuksessa on pyritty löytämään vastauksia näihin kysymyksiin, joiden ohella on tarkasteltu yhteistyöverkostojen toimivuutta ja luottamuksellisuutta.

3.3. Aineiston analyysikehikko – kestävän hyvinvoinnin osatekijät

Tutkimuksen aineiston analyysi perustuu hyvinvoinnin maantieteen viitekehykseen, jossa maaseutualueiden hyvinvointia tavoitellaan Green Care -toiminnan, kestävyuden kriteerien ja paikkaperustaisuuden kautta. Edellä kuvatut viitekehyksen osat nivoutuvat teoreettiseen hahmotelmaan, jossa eri kestävyuden ulottuvuudet huomioon ottava, hyvinvointia edistävä Green Care -toiminta tapahtuu monissa rinnakkaisissa ja lomittaisissa sosiaalisissa verkostoissa ja elvyttävissä ympäristöissä⁴⁹; erilaisissa hyvinvoinnin paikoissa. Tässä tapaustutkimuksessa paikkaperustainen ajattelu toimii tietynlaisena suunnittelu-, päätöksenteko- ja toteutusmetodinä, joka voisi jatkossa mahdollistaa toiminnan kehittymistä ja vakiintumista. Koska tutkimuksen motiivina on kehittämisen tukeminen, ei tämän viitekehyksen mukainen hyvinvoinnin maantiede ole passiivista analysointia siitä, millaisissa olosuhteissa hyvinvointia esiintyy, vaan mahdollistavaa ja aktiivista hyvinvoinnin edellytysten esiin nostamista ja yhteen saattamista.

Kestävyteen pyrkivässä toiminnassa tulisi huomioida paikallisten vaikutusten rinnalla myös laajemmat ylipaikalliset vaikutukset, jolloin minkään yksittäisen paikan tai alueen hyvinvoinnin vahvistaminen ei saisi heikentää hyvinvoinnin edellytyksiä toisaalla. Kestävän paikkaperustaisuuden voidaankin ajatella vahvistavan paikan sisäisen ja ulkopuolisen hyvinvoinnin synergiaa (ks. Vihreä kirja alueellisesta koheesiosta Euroopassa 2008: 3–4). Samalla tavoin myös yksilöllinen ja yhteisöllinen hyvinvointi on sidoksissa eritasoisiin vuorovaikutussuhteisiin yksilöiden, yhteisöjen ja näiden toimintaympäristöjen välillä. Green Care -toiminnan hyvinvointivaikutuksia tuleekin tarkastella yksilöllisten vaikutusten ohella laajemmin, huomioiden myös yhteisöön, elinkeinoihin, ympäristöön ja yhteiskuntaan kohdistuvat vaikutukset (Soini 2014: 42–43; Soini ym. 2014: 153–154).

Tässä tapaustutkimuksessa olen tarkastellut kahden maaseutukunnan alueella Green Care -toimintaa määrittäviä paikkaan perustuvia tekijöitä sekä analysoinut niiden suhdetta kestävyuden eri ulottuvuuksiin. Green Care -toiminnan edellytyksiä on luodattu yritysten sekä julkisen ja kolmannen sektorin toimijoiden näkökulmista, jotka nivoutuvat toisiinsa

⁴⁹ Ympäristösuhteeseen vaikuttavien elementtien ominaisuuksia ovat tutkineet Grahn ja Stigsdotter (2010).

erilaisissa toiminnoissa, verkostoissa ja päätöksentekoprosesseissa. Pragmaattinen lähestymistapa on mielestäni tarkoituksenmukainen, koska teoreettisten kestävyuden käsitteen määritelmien rinnalla tulee tarkastella myös kestävyuden toteutumista käytännön tasolla (ks. Eisto 2009). Tutkimuksessa olin erityisen kiinnostunut siitä, löytyisikö paikallisesti tuotettavista Green Care -palveluista sellaisia vahvoja ituja ja versoja, joista voisi jatkossa kasvaa vakiintuneita, kestäväää hyvinvointia tuottavia toimintatapoja, jos toimintaympäristö antaa siihen mahdollisuuden (ks. myös Helne & Silvasti 2012: 10). Hyvinvointipalvelujen nykyisten ilmenemismuotojen ja kehittämisedellytysten analyysissä on pyritty tunnistamaan paikkojen erityispiirteet ja tiedostamaan paikalliset lähtökohdat ja tarpeet.

Kestävyuden ulottuvuudet kietoutuvat monella tavoin toisiinsa ja selkeä rajanveto esimerkiksi sosiaalisten ja kulttuuristen tekijöiden välillä saattaa olla määritelmä- ja tulkin- taeroista johtuen haastavaa tai epätarkoituksenmukaista. Tässä tutkimuksessa sosiaali- seen kestävyyteen on liitetty erityisesti yksilölliseen ja yhteisölliseen hyvinvointiin, palveluiden sisältöihin ja saatavuuteen sekä sosiaaliseen pääomaan liittyviä tekijöitä. Kulttuuristen tekijöiden analyysiin on sisällytetty haastatteluissa esiin nousseita, tutkimusalueella vallitsevia käytäntöjä ja tapoja toimia (esimerkiksi päätöksentekokulttuuri, yhteistyö- ja toimintakulttuuri sekä kieli), niiden taustalla olevia arvoja, normeja ja asenteita sekä Green Care -toimintaan kytkeytyviä perinteitä ja maaseudun kulttuuriperintöjä. Paikkaan perustuvaa kulttuurista kestävyyttä on analysoitu näihin tekijöihin liitettyjen yksilöllisten ja jaettujen merkityksenantojen kautta. (ks. Leskinen, Laurén, Järvinen, Sairinen & Leskinen 2008: 5; Dessein ym. 2015: 8–9.)

Seuraavassa taulukossa olen ryhmitellyt kestävyuden tavoitteita, jotka tämän tutkimuksen viitekehyksen perusteella ovat kytkettävissä Green Care -toimintaan. Tämän tutkimuksen yhteydessä esiin saatuja luontoavusteisen hyvinvointipalvelutoiminnan paikkaan perustuvia edellytyksiä ja haasteita käsitellään tämän ryhmittelyn mukaisesti aineiston analyysiluvussa 5.

Taulukko 1. Green Care -toimintaan liittyviä kestävyys tavoitteita.

Green Care -toiminta ja kestävyys tavoitteet

<p>Sosiaalinen kestävyys</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toiminnan ammatillisuuden, sosiaalisen vastuullisuuden ja tavoitteellisuuden toteutuminen • Toimintaan osallistuvien ihmisten hyvinvoinnin ml. identiteetin, osallisuuden ja elämänhallinnan vahvistaminen -> sosiaalisen eriarvoisuuden vähentyminen • Palveluiden saatavuuden paraneminen kaikkien asiakasryhmien osalta • Sosiaalisen pääoman vahvistuminen • Verkostojen toimivuuden ja luottamuksen vahvistuminen
<p>Kulttuurinen kestävyys</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toiminnan yhteiskuntavastuullisuuden toteutuminen • Avoimen ja laajasti osallistavan päätöksentekokulttuurin kehittyminen (myös asiakkaan näkökulmasta -> valinnanvapaus) • Eri toimijoiden välisen yhteistyön vahvistuminen yhteisten intressien ja kaksikielisyyden kautta • Paikallisen yritys-, maatalous- ja maaseutukulttuurin vahvistuminen • Yhteisöllisten toimintatapojen ja omavoimaisen kylätoiminnan laajeneminen • Paikkoihin liittyvän historian ja kulttuuriperinnön vaaliminen uusien toimintakulttuurien ja paikkojen luomisen rinnalla
<p>Ekologinen kestävyys</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toiminnan ympäristövastuullisuuden toteutuminen: ekosysteemipalveluiden käytöstä ja muista toiminnoista aiheutuvien haitallisten vaikutusten minimointi ilmaan ja ilmastoon, pinta- ja pohjavesiin, maaperään, kasvillisuuteen ja eliöihin • Paikan ekologisten prosessien, lajistollisen ja maisemallisen monimuotoisuuden sekä luonnonvarapääoman säilyttäminen ja vahvistuminen • Eläinten hyvinvoinnista huolehtiminen
<p>Taloudellinen kestävyys</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maaseudun elinkeinojen monipuolistuminen, uudenlaisen yrittäjyyden ja perinteisesti naisvaltaisten työpaikkojen lisääntyminen • Pk- ja mikroyritystoiminnan vahvistuminen osana paikallista, alueellista ja kansallista taloutta • Palveluiden hinnoittelun ja kustannusten kohdentumisen oikeudenmukaisuus, läpinäkyvyys ja tasapuolisuus • Vastuullisten ja kustannustehokkaiden toimintamallien sekä ennaltaehkäisevän toiminnan kautta mahdolliset kustannussäästöt asiakkaille ja yhteiskunnalle • Kohtuullisuus, pienimuotoisuus • Yrittäjien riittävä toimeentulo

4. AINEISTO JA MENETELMÄT

Tässä maaseudun kehittämisen kontekstiin sijoittuvassa tapaustutkimuksessa olen teema-haastatteluaineiston avulla kuvannut Green Care -toiminnan paikkaan perustuvia esiintymismuotoja, edellytyksiä ja reunaehtoja sekä analysoinut niitä kestävyiden ulottuvuuksien kautta. Jo tutkimuksen luonnosteluvaiheessa oli lähtökohtana, että tutkimuksessa pureudutaan luontoavusteisen hyvinvointipalvelutoiminnan edellytyksiin juuri Vöyrin ja Mustasaaren alueella. Oma henkilökohtainen suhteeni tutkittavaan alueeseen ja halu tutustua tarkemmin juuri sen erityispiirteisiin ja potentiaaliin johti paikkaperustaisen ajattelun lähteille ja paikkaperustaisuuden valintaan osaksi tutkimuksen viitekehystä. Tutkimuksen haastatteluvaihe oli aineiston keruun osalta sidoksissa myös alueelliseen esiselvityshankkeeseen⁵⁰, mikä toi haastatteluaineiston sisältöihin piirteitä kehittämishankkeista.

4.1. Kehittämisorientoitunut tapaustutkimus

Aineistoa kerätessä ja analyysin alkuvaiheessa nousi esiin aineiston ja koko tutkimusasetelman monitasoisuus, joka osoittautui sekä tutkimusprosessin haasteeksi, että rikkaudeksi. Aineistoa läpikäydessäni huomasin, että kestävyiden ulottuvuudet ja kestävä hyvinvoinnin sisällöt ikään kuin ”pulppuavat” esiin aineistosta joko suoraan tai merkitysten kautta, vaikka ne eivät olleet vielä haastattelurunkoa laadittaessa tietoisesti mukana. Analyysin rakentaminen paikkaperustaisuuden ja kestävyiden ulottuvuuksien kautta vaikutti lopulta tarkoituksenmukaisimmalta ja toimivimmalta ratkaisulta. Tällöin jouduin myös rajaamaan aineistosta kumpuavia yksittäisiä kiinnostavia teemoja analyysin ulkopuolelle, koska ne olisivat vaatineet viitekehyksen merkittävää laajentamista tai muuttamista kokonaan.

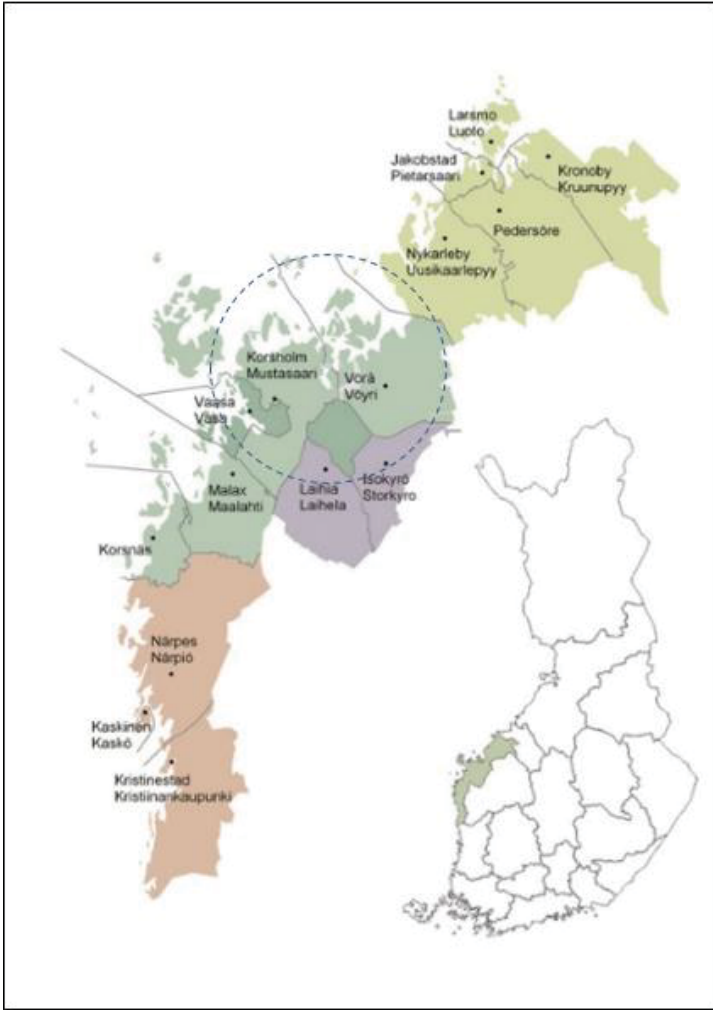
⁵⁰ Pohjanmaan ruotsinkielisen alueen Green Care -toimintaa kartoittavassa esiselvityshankkeessa ”*Grön omsorg i Österbotten*” toteutettiin kysely, jossa myös Vöyrin ja Mustasaaren kunnat olivat mukana (Kalliokoski 2014). Esiselvityksessä saatua tietoa on syvennetty tässä tutkimuksessa keskittymällä pienempään maantieteelliseen alueeseen ja analysoimalla yksityiskohtaisemmin Green Care -toiminnan paikkaan perustuvia kehittämisedellytyksiä ja haasteita.

Kvalitatiivisen tutkimuksen tehtävänä ei ole johtaa aineistosta yleistettäviä päätelmiä. Jonkin ilmiön merkittävyyttä ja yleisesti toistuvia sisältöjä on kuitenkin mahdollista saada selville yksittäistapauksen riittävän tarkan tutkimisen kautta. (Hirsijärvi ym. 2000: 169.) Tutkimusote on ollut tulkitseva ja ilmiötä on pyritty ymmärtämään tutkittavien näkökulmasta (Paunonen & Vehviläinen-Julkunen 1997: 20). Otos on perustunut valikointiin. Haastateltavien valinnassa, haastattelukysymysten muotoilussa sekä analyysissä on nähtävissä paikan ja paikallisuuden eri tasoja; useiden haastateltujen fyysinen toimintakenttä ja verkostot ulottuvat yli kuntarajojen ja haastattelukysymykset jakautuvat sekä yleisempien näkemysten selvittämiseen, että paikallisia tai maakunnallisia erityispiirteitä luotaviin kysymyksiin.

Tässä tutkimuksessa on empiirisen haastattelututkimuksen avulla analysoitu, millä tavoin tutkitulla alueella esiin tulleet Green Care -toiminnan paikkaan perustuvat osatekijät suhteutuvat kestävyuden ulottuvuuksiin. Tarkoituksenmukaisesti rajatun aineiston kautta on avattu uutta näkökulmaa hyvinvoinnin maantieteeseen. Tutkimusprosessin kannalta on osoittautunut hedelmälliseksi yhdistää empiirinen ja käsitteellinen tutkimusote, jolloin tätä tutkimusta tukevan hyvinvoinnin maantieteen viitekehyksen teoreettinen kehittäminen on ollut kiinteästi sidoksissa haastattelujen avulla tutkittavaan ilmiöön ja toimintaan.

4.2. Tutkimusalueena Vöyri ja Mustasaari

Tutkimukseni on keskittynyt Vöyrin ja Mustasaaren alueelle, joka sijaitsee Pohjanmaan maakunnan keskuskaupunki Vaasan lähialueella. Suomen ympäristökeskuksen kaupunki-maaseutu-alueuokituksen mukaan Mustasaaren kunnan alue jakautuu kaupungin kehysalueeseen ja kaupungin läheiseen maaseutuvyöhykkeeseen. Lähes koko Vöyrin kunnan alue on määritelty ydinmaaseuduksi lukuun ottamatta saaristoon kuuluvia osia, jotka ko. luokituksen mukaan täyttävät harvaan asutun maaseudun kriteerit. (Helminen, Nurmio, Rehunen, Ristimäki, Oinonen, Tiitu, Kotavaara, Antikainen & Rusanen 2014.)

Kuva 1. Tutkimusalue (www.pohjanmaa.fi).

Alkutuotannon elinkeinot työllistävät Vöyrillä noin 16 prosenttia ja Mustasaassa yhdeksän prosenttia väestöstä. Molemmat kunnat ovat elinvoimaisia maalaiskuntia ja veto-voimaisia asuinkuntia, joiden alueellisina erityispiirteinä on vahva pienyrittäjäisyys, kaksikielisyys (vuonna 2014 Vöyrin kunnan asukkaista oli ruotsinkielisiä 82,5 % ja Mustasaaren asukkaista 69 %), sekä ainutlaatuinen saaristoluonto ja siihen kuuluva Suomen ensimmäinen UNESCO:n maailman luonnonperintökohde Merenkurkun alueella. (Vöyrin kunta 2014; Mustasaaren kunta 2014; Merenkurkun neuvosto 2014.) Merenkurkun saariston useat luonnonsuojeluohjelmat hoito- ja käyttösuunnittelmineen ovat tuoneet uusia mahdollisuuksia alueen uniikista luonnosta ja saariston hiljaisuudesta nauttimiseen. Suo-

jelun rinnalla on turvattu saariston kestävä käyttö pienimuotoisessa perinteisessä elinkeinotoiminnassa, kuten kalastuksessa, maanviljelyssä ja metsänhoidossa. (Hietikko-Hautala 2010: 147.)

Mustasaaren ja Vöyrin kunnat muodostavat terveydenhuollon yhteistyöalueen, joka on toiminut vuodesta 2009 alkaen palvelen asiakkaita kahdessa terveyskeskuksessa, Oravaisten-Vöyrin-Maksamaan terveyskeskuksessa ja Mustasaaren terveyskeskuksessa. Terveydenhuoltopalveluissa Mustasaaren kunta toimii isäntäkuntana. Kuntien sosiaalipalvelut hoidetaan molemmissa kunnissa itsenäisesti. Molemmat kunnat kuuluvat Vaasan sairaanhoitopiiriin. (Vöyrin kunta 2014; Mustasaaren kunta 2014.) Myös monet kuntayhtymät, yhdistykset ja järjestöt sekä yrittäjät toimivat molempien kuntien alueella. Maantieteelliset alueet toimivat siten aineiston hankinnan lähtökohtina, ja tutkimuksen edetessä tulivat esiin ne moninaiset kuntarajojen sisäiset, väliset ja ulkopuolelle ulottuvat toiminnalliset ja sosiaaliset verkostot, joissa asiakkaat, palveluiden järjestäjät ja tuottajat kohtaavat toisiaan. Tutkimusaluetta voidaan siten pitää eräänlaisena hallinnollisen ja toiminnallisen alueen yhdistelmänä (ks. Virkkala 2014: 119).

4.3. Teemahaastattelu tutkimusmetodina

Paikkaperustaisessa lähestymistavassa alueiden elinvoimaa ja hyvinvointia tukevat ratkaisut pyritään löytämään niiden omista lähtökohdista ja vahvuuksista käsin (Luoto 2013: 89). Paikkaperustaisen ajattelun mukaisesti kunkin alueen ominaispiirteet tarjoavat siten myös Green Care -toiminnan puitteet. Näiden paikkaan perustuvien edellytysten ja reunaehtojen äärelle uskoin pääseväni parhaiten kohtaamalla toimijoita henkilökohtaisesti, useimmiten heidän omassa työympäristössään. Tutkimusmenetelmäksi valitsin teemahaastattelun, jolla päästään strukturoituja haastatteluja tai kyselyitä syvällisemmin luotaamaan tutkittavan ilmiön sisältöjä ja merkityksiä eri toimijoiden kannalta (Hirsijärvi & Hurme 1985: 13–18, 38; Alasuutari 2014: 82–83).

Eri sektoreiden toimijoiden teemahaastatteluihin perustuva kehittämisorientoitunut taustatutkimus oli tutkimukselle asettamieni tavoitteiden valossa käyttökelpoinen ja tar-

koituksenmukainen metodi. Sen avulla oli mahdollista saada esiin niitä paikkaan perustuvia tekijöitä, sosiaalisia rakenteita ja prosesseja, jotka toimivat luontoavusteisten hyvinvointipalvelujen edellytyksinä ja reunaehtoina. Henkilökohtaisilla haastatteluilla olen päässyt huomattavasti lähemmäksi tutkittavaa ilmiötä kuin esimerkiksi sähköisten tai postitettujen kyselylomakkeiden avulla, koska haastattelujen yhteydessä on saatu tutustua toimijoiden lisäksi myös fyysisiin toimintapaikkoihin ja joissakin tapauksissa myös varsinaiseen toimintaan. Tällöin haastatteluista saadun kirjallisen aineiston lisäksi on voitu tehdä kokemusperäisiä tulkintoja hyvinvointipalveluihin liittyvien paikkojen ominaisuuksista (ks. Hirsijärvi & Hurme 2001: 34–36).

Valtaosa haastatelluista henkilöistä oli mahdollista kohdata siinä autenttisessa toimintaympäristössä, joissa palveluita tuotetaan. Tilojen koot vaihtelivat elintarviketuotannossa olevista maataloista aina pieniin huviloihin, joissa oli torppa eläinsuojineen ja puutarhoineen. Kaikille vierailemilleni tiloille olivat tunnusomaisia hyvin hoidetut ympäristöt, joihin kuului valtaosin vanhoja hirsirakennuksia ympäröivine istutuksineen ja puutarhoineen. Myös uudemmat rakennukset oli suunniteltu mielestäni siten, että ne muodostivat ympäristönsä kanssa esteettisen kokonaisuuden. Osa viranomaishaastatteluista toteutettiin laitosympäristöissä, joita niin ikään ympäröi puutarha tai puisto. Haastattelujen toteuttaminen autenttisissa toimintaympäristöissä toi oman lisämausteensa, kun haastattelutilanne keskeytyi hetkeksi työtehtävien takia tai muista käytännön syistä. Yksi mieleenpainuvimmista haastattelutilanteista syntyi, kun hevonen tuli haastattelun hieman pitkityessä ilmoittamaan emännälleen lähestyvistä ruokinta-ajasta.

Strukturoitua haastattelua vapaamuotoisemmassa teemahaastattelussa jäi enemmän tilaa omakohtaisten kokemusten, merkitysten ja sosiaalisten rakenteiden kuvaamiselle, joilla katsoin olevan merkitystä tutkittaessa ilmiötä sosiaalisena innovaationa (ks. Anttila 2007). Teemahaastattelun avulla oli mahdollista saada esiin eri toimijoiden näkemyksiä heidän osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksistaan sekä heidän halukkuudestaan ja motiiveistaan edistää luontoavusteista palvelutoimintaa. Haastattelut muotoutuivat vuorovaikutteisiksi tilanteiksi, joissa haastateltava sai itse päättää, kuinka syvällisesti kutakin annettua teemaa käsitellään. Haastattelijan lisäksi myös haastateltavalla oli mahdollisuus

tarkentaa annettuja teemoja tai halutessaan ulottaa keskustelua teemojen ulkopuolelle. (ks. Hirsijärvi & Hurme 2001: 47–49, 66–67.)

Tutkimusaineisto koostui eri toimijoille suunnatuista teemahaastatteluista, joihin osallistui 12 alueella toimivaa sosiaali- ja terveysalan viranomaisten tai järjestöjen edustajaa⁵¹ sekä kahdeksan nykyistä tai potentiaalista luontoavusteisia menetelmiä hyödyntävää yrittäjää⁵² (ks. liite 1). Viranomaistahojen haastateltavat löytyivät kuntien sote-viranomaisille, Vaasan sairaanhoitopiirille ja alueella toimivalle sote-alan kuntayhtymälle sähköpostitse kevään ja kesän 2014 aikana toimitettujen haastattelupyynnöiden kautta (liite 2). Myös yrittäjille ja kolmannen sektorin toimijoille lähetettiin haastattelupyyntö sähköpostitse; osaa lähestyttiin ensin puhelimitse tiedustellen alustavaa halukkuutta osallistua tutkimukseen. Tutkimusprosessin kannalta oli eduksi, että sen alkuvaihe ajoittui samaan aikaan maakunnallisen Green Care -esiselvitysprojektin kanssa, mitä kautta löytyi osa haastateltavista yrittäjistä. Haastateltavia yrittäjiä löytyi lisäksi erilaisten tutkijaverkostojen ja paikallisen maaseudun kehittämisorganisaation kautta.

Useimmille viranomaistahoille haastattelupyyntö piti toimittaa kahteen kertaan, yrittäjät ja järjestöjen edustajat vastasivat sähköpostitse toimitettuihin haastattelupyyntöihin aktiivisemmin. Eri tahojen suhtautuminen tutkimukseen oli yleisesti positiivinen ja haastateltavien löytyminen sujui mutkattomasti eri toimijoiden usein kiireellisistä aikatauluista huolimatta. Vain muutama haastattelupyynnön saaneista jätti kokonaan vastaamatta haastattelupyyntöön tai vastasi siihen kielteisesti. Haastavinta oli löytää sellaisia päätoimisesti elintarviketuotannossa toimivia maatalousyrittäjiä, joilla on joko nykyisessä toiminnassa mukana tai suunnitteilla Green Care -palveluja. Haastattelutilanteet vaihtelivat siten että neljä haastattelua toteutettiin ryhmähaastatteluna (kolme viranomaisten haastattelua sekä yksi yrittäjähaastattelu, joihin kuhunkin osallistui 2–3 haastateltavaa) ja loput toteutettiin yksilöhaastatteluina. Haastateltujen sukupuolijakauma (3 miestä ja 17 naista) on lähellä valtakunnallista sote-alalla työskentelevän henkilöstön sukupuolijakaumaa⁵³.

⁵¹ Sosiaali- ja terveysalan viranomaisten ja järjestöjen edustajat on koodattu aineiston analyysissä koodeilla S1–S12.

⁵² Yrittäjät ja potentiaaliset yrittäjät on koodattu aineiston analyysissä koodeilla Y1–Y8.

⁵³ Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaiseman tilaston mukaan vuonna 2012 sosiaali- ja terveyspalveluissa toimivien miesten osuus oli 11,7 % (Ailasmaa 2015).

Tutkimusprosessin aikana on tehty yhteistyötä Pohjanmaan ruotsinkielisellä alueella 1.8.2013–31.12.2014 toteutetun Centria ammattikorkeakoulun hallinnoiman *Grön omsorg i Österbotten* -esiselvitysprojektin kanssa siten, että osallistuin keväällä 2014 projektityöntekijöiden kanssa sekä Vöyrin että Mustasaaren kuntien sote-viranomaisille suunnattuihin Green Care -projektin esittelytilaisuuksiin ja tein osan projektin esiselvitykseen kuuluvista haastatteluista tämän tutkimuksen teemahaastattelujen yhteydessä (2 sote-viranhaltijoiden ja 3 yrittäjien haastattelua). Tästä johtuen teemahaastattelurunkoon on sisällytetty myös projektin haastattelulomakkeeseen kuuluneita kysymyksiä (Kallio-koski 2014, liitteet 2 ja 3; ks. myös Hyvinvointia luonnosta Keski-Suomessa 2014).

Haastateltavien valinta tapahtui tarkoituksenmukaisesti, mikä on laadulliselle tutkimukselle tunnusomaista (Hirsijärvi 2000: 151–155). Näin vastauksista saataisiin mahdollisimman monipuolisesti esiin sekä näkemyksiä että kokemuksia liittyen sote-palveluihin ja Green Care -toimintaan. Haastatteluissa kävin läpi kaikki teemahaastattelurungon kysymykset (liitteet 3a ja 3b) niiden järjestyksen vaihdellessa luontevasti kunkin haastattelutilanteen mukaan. Haastattelurungot muotoiltiin siten, että osa kysymyksistä oli kaikille yhteisiä ja osa erityisesti viranomaisille ja järjestöille tai vain yrittäjille suunnattuja.

Haastateltavien valinnassa, haastattelukysymysten muotoilussa ja analyysissa on pyritty huomioimaan toiminnan fyysinen ympäristö ja sosiaalinen rakentuminen. Useiden haastateltujen toimintakenttä ja verkostot ulottuivat tutkimuksen maantieteellistä tarkastelu- aluetta huomattavasti laajemmalle ja haastattelukysymykset jakautuvat sekä yleisempien näkemysten selvittämiseen, että paikallisia tai maakunnallisia erityispiirteitä luotaaviin kysymyksiin. Tutkimuksen kannalta oli eduksi tehdä luottamuksellisia haastatteluja kahden kunnan toiminta-alueella, jolloin yksittäisten henkilöiden mielipiteet ja kommentit eivät ole tunnistettavissa analyysistä. Haastattelut toteutin kevään ja syksyn 2014 aikana joko suomen tai ruotsin kielellä haastateltavan toivomuksen mukaan. Yksi täydentävä haastattelu on toteutettu vielä syksyllä 2015. Kaikki haastattelut tallennettiin sanelimen avulla, mihin pyydettiin suullisesti suostumus jokaiselta haastateltavalta.

4.4. Haastatteluissa käytetyt käsitteet

Haastateltujen henkilöiden toimipaikat sijoittuivat Pohjanmaan kaksikieliselle rannikko-alueelle. Haastatteluissa on käytetty rinnakkain englanninkielistä Green Care -termiä ja ruotsinkielistä *Grön omsorg* -termiä sekä suomen- ja ruotsinkielisiä selittäviä termejä, kuten luontoavusteiset⁵⁴ menetelmät (*naturbaserade metoder*) ja luontoavusteiset palvelut (*naturbaserade tjänster*). On kuitenkin huomioitava, että Ruotsissa vastaava *Grön omsorg* -konsepti on suomalaista Green Care -määritelmää suppeampi keskittyen lähinnä hoivapalveluihin. Green Care -käsitteen sisältöä ja merkityksiä eri toimijoiden näkökulmasta on sivuttu myös tämän tutkimuksen haastattelujen yhteydessä. Vaikka monet luontoavusteisista menetelmistä olivat eri toimijoille entuudestaan tuttuja, oli englanninkielinen Green Care -termi erityisesti viranomaisten ja järjestöjen edustajille melko tuntematon. Useimmat yrittäjät puolestaan tunsivat käsitteen entuudestaan joko hyvin tai melko hyvin. Johtuen osin haastattelututkimuksen kaksikielisestä toteuttamisesta ja ruotsinkielisen käsitteen erilaisista määritelmistä, tässä tutkimuksessa ei syvennytty tarkemmin käsitteen kontekstuaaliseen analyysiin, vaan tutkimuksessa käytetyt käsitteet perustuvat luvussa 2.2. esiteltyihin, tällä hetkellä suomalaisessa Green Care -diskurssissa vallitseviin määritelmiin, jotka tulevat todennäköisesti kehittymään varsinaisen toiminnan kehittämisen rinnalla myös jatkossa. (ks. Paunonen & Julkunen 1997: 72; Soini ym. 2011: 330.)

4.5. Sisällönanalyysi

Haastatteluista saatua laadullista aineistoa on analysoitu teemoittain sisällönanalyysin avulla. Haastattelukysymyksiä ei ole litteroitu erikseen, koska haastatteluissa noudateltiin haastattelurungon muotoiluja. Haastatteluvastaukset on litteroitu peruslitterointina⁵⁵ kir-

⁵⁴ Luontoavusteisuus -termiä käytettiin tutkimuksen alkupuolella toteutetuissa teemahaastatteluissa, mistä johtuen termiä ei ole tutkimuksen dokumentointivaiheessa korvattu tarkoituksenmukaisemmilla ja ruotsinkielistä käännöstä paremmin vastaavilla termeillä, kuten luontolähtöisyys tai luontoperustaisuus.

⁵⁵ Kvalitatiivisen datatiedoston käsittelyä kuvataan tarkemmin esimerkiksi Tampereen yliopiston Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston ylläpitämässä Aineistonhallinnan käsikirjassa (<http://www.fsd.uta.fi/aineistonhallinta/fi/kvalitatiivisen-datan-kasittely.html>).

jalliseen muotoon siten, että toistot, ulkopuoliset keskeytykset ja muut haastattelun teemoihin kuulumattomat irralliset kommentit on jätetty litteroimatta. Tämän jälkeen aineisto on jaoteltu tutkimuskysymyksistä ja teoreettisesta viitekehuksesta johdettuihin asiakokonaisuuksiin. Samalla laajaa ja osin rönsyilevääkin aineistoa on pyritty tiivistämään helpommin käsiteltävään muotoon ja siten päästy käsiksi tutkimuksen kohteena olevan ilmiön sisältöihin, paikallisiin ilmenemismuotoihin, edellytyksiin ja reunaehtoihin.

Teemoittain ja toimijoittain jaotellusta haastatteluaineistosta on haettu erilaisia analyysiyksiköitä ja skaaloja liittyen käsityksiin toiminnan sisällöistä, toimintaympäristöistä ja niiden sijainnista, verkostoista, toimintakulttuurista ja päätöksentekomekanismeista. Aineistosta on saatu esiin yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia sekä joitakin eri toimijoiden yhteisesti jakamia merkityksenantoja. (ks. Taanila 2007: 14–16.) Koska haastatteluotos on verrattain pieni ja tietoisesti valittu, ei kvantitatiivisten yhteenvetöjen tekeminen eri asiakokonaisuuksista tai yksittäisistä tekijöistä ole ollut tarkoituksenmukaista.

Toiminnan nykyisten ilmenemismuotojen rinnalla on selvitetty näkemyksiä toiminnan kehittämispotentiaalista ja reunaehdoista. Haastattelujen avulla hankitusta aineistokokonaisuudesta on pyritty erottamaan erityisesti niitä Green Care -toimintaa määrittäviä tekijöitä, jotka ovat jollakin tavalla paikkaperustaisia. Tutkimuksessa on analysoitu näiden tekijöiden suhdetta kestävyuden ulottuvuuksiin ja luotu arviointikehikko, jolla pyritään kuvaamaan tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä osana hyvinvoinnin maantiedettä. Analyysissa on siten sekä induktiivisia, aineiston kautta uutta tietoa ja erityispiirteitä etsiviä aineksia, että deduktiivisia piirteitä testaamalla oletusta, jonka mukaan paikan erityispiirteillä on merkittävä vaikutus toiminnan eri ilmenemismuotoihin. Tutkimuksessa on lähestytty Green Care -käsitettä sekä varsinaisen toiminnan ja sen yksilöllistä hyvinvointia edistävien vaikutusten kautta, että laajemmin palveluina ja verkostoina, jotka ovat osa paikallista ja alueellista palvelurakennetta sekä sosiaalista pääomaa (ks. Soini 2014: 19; 26–36).

5. HAASTATTELUAINEISTON ANALYYSI

Tutkimusalueen eri toimijoiden osaaminen, tahtotila, tarpeet ja reunaehdot sekä käsitykset luontoavusteisen palvelutoiminnan potentiaalista on pyritty tuomaan esiin mahdollisimman monipuolisesti. Aineiston perusteella olen pyrkinyt muodostamaan kokonaisvaltaisen käsityksen Green Care -toimintaa määrittävistä yleisistä ja erityisistä, paikkaan perustuvista tekijöistä. Aineistosta alkoi jo analyysin alkuvaiheessa erottua selkeitä asiakokonaisuuksia, jotka linkittyvät kestävyiden eri ulottuvuuksiin.

Haastatteluaineiston analyysissä nousi lopulta esiin useita paikkaan perustuvia kulttuurisia, sosiaalisia, ekologisia ja taloudellisia tekijöitä, jotka yhdessä sijainnin kanssa muodostavat sekä edellytyksiä että reunaehtoja toiminnan kehittämiseksi. Seuraavassa taulukossa olen ryhmitellyt kestävyiden ulottuvuuksien mukaisesti keskeisimpiä tekijöitä, jotka tämän tutkimuksen viitekehyksen perusteella ovat kytkettävissä Green Care -toimintaan. Olen tutkimuksessani analysoinut, miten näiden eri tekijöiden paikalliset ilmenemismuodot suhteutuvat tutkimuksen viitekehyyksessä esiin nostettuihin kestävyiden tavoitteisiin. Tämä lähestymistapa on samalla tarjonnut mahdollisuuden hahmotella yksittäisen toiminnallisesti rajatun tutkimuksen kautta myös hyvinvoinnin maantieteen määritelmää erityisesti maaseudun ja Green Care -toiminnan kontekstissa.

Taulukko 2. Green Care -toiminnan paikkaan perustuvia tekijöitä ja niihin kytkeytyviä kestävyys tavoitteita.

Paikkaan perustuvia tekijöitä Green Care -toiminta Kestävyyden tavoitteita

<p>Sosiaaliset tekijät</p> <ul style="list-style-type: none"> • Paikallisten toimijoiden kompetenssi: tiedot, osaaminen ja valmiudet, näkemykset ja kokemukset menetelmien käytöstä • Paikkaan "sidotut" asiakkaat • Vaikutukset ihmisten hyvinvointiin, identiteettiin, osallisuuteen ja elämänhallintaan • Palveluiden laatu ja saatavuus, vaihtoehtojen määrä • Alueen sosiaalinen pääoma ja verkostot, niiden luottamus ja vastavuoroisuus 	<p>Sosiaalinen kestävyys</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toiminnan ammatillisuuden, sosiaalisen vastuullisuuden ja tavoitteellisuuden toteutuminen • Toimintaan osallistuvien ihmisten hyvinvointiin ml. identiteetin, osallisuuden ja elämänhallinnan vahvistaminen -> sosiaalisen eriarvoisuuden vähentyminen • Palveluiden saatavuuden paraneminen kaikkien asiakasryhmien osalta • Sosiaalisen pääoman vahvistuminen • Verkostojen toimivuuden ja luottamuksen vahvistuminen
<p>Kulttuuriset tekijät</p> <ul style="list-style-type: none"> • Päätöksentekokulttuuri ja päätöksentekomekanismit • Toimintamallit • Normit ja ohjeistukset • Arvot ja asenteet, eri toimijoiden intressit • Jaetut merkityksenannot • Kulttuuritausta ja kielelliset erityispiirteet, eri kieliryhmien välinen yhteistyö • Paikallinen toimintakulttuuri (ml. yritys-, maatalous- ja maaseutukulttuuri) • Yhteisöllisyyteen perustuvat toimintatavat (ml. kylä- ja yhdistystoiminta) • Paikkoihin liittyvä historia ja kulttuuriperintö 	<p>Kulttuurinen kestävyys</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toiminnan yhteiskuntavastuullisuuden toteutuminen • Avoimen ja laajasti osallistavan päätöksentekokulttuurin kehittyminen (myös asiakkaan näkökulmasta -> valinnanvapaus) • Eri toimijoiden välisen yhteistyön vahvistuminen yhteisten intressien ja kaksikielisuuden kautta • Paikallisen yritys-, maatalous- ja maaseutukulttuurin vahvistuminen • Yhteisöllisten toimintatapojen ja omavoimaisen kylätoiminnan laajeneminen • Paikkoihin liittyvän historian ja kulttuuriperinnön vaaliminen uusien toimintakulttuurien ja paikkojen luomisen rinnalla
<p>Ekologiset tekijät</p> <ul style="list-style-type: none"> • Paikalliset luontoympäristöt sekä muut toiminnassa hyödynnettävät ekosysteemipalvelut ja luontoelementit (ml. eläimet) • Sijainti, maankäyttömuodot ja etäisyys kaupungeista 	<p>Ekologinen kestävyys</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toiminnan ympäristövastuullisuuden toteutuminen: ekosysteemipalveluiden käytöstä ja muista toimunnoista aiheutuvien haitallisten vaikutusten minimointi ilmaan ja ilmastoon, pinta- ja pohjavesiin, maaperään, kasvillisuuteen ja eliöihin • Paikan ekologisten prosessien, lajistollisen ja maisemallisen monimuotoisuuden sekä luonnonvarapääoman säilyttäminen ja vahvistuminen • Eläinten hyvinvoinnista huolehtiminen
<p>Taloudelliset tekijät</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maatilojen ja muiden mikroyritysten sisäinen ja ulkoinen taloudellinen toimintaympäristö • Viranomaisten ja järjestöjen taloudellinen toimintaympäristö • Maaseutualueiden elinkeinorakenne, naisyöpaikkojen määrä • Luontoavusteisten palveluiden hinnoittelu ja kustannusten kohdentuminen palvelun tuottajien, asiakkaiden, ostajien ja yhteisöjen näkökulmista 	<p>Taloudellinen kestävyys</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maaseudun elinkeinojen monipuolistuminen, uudenlaisen yrittäjyyden ja perinteisesti naisvaltaisten työpaikkojen lisääntyminen • Pk- ja mikroyritystoiminnan vahvistuminen osana paikallista, alueellista ja kansallista taloutta • Palveluiden hinnoittelun ja kustannusten kohdentumisen oikeudenmukaisuus, läpinäkyvyys ja tasapuolisuus • Vastuullisten ja kustannustehokkaiden toimintamallien sekä ennaltaehkäisevän toiminnan kautta mahdolliset kustannussäästöt asiakkaille ja yhteiskunnalle • Kohtuullisuus, pienimuotoisuus • Yrittäjien riittävä toimeentulo

Taulukko 2 on hyvin pelkistetty kuvaus tutkimuksen aineistosta, ja monet siinä esitetyt tekijät linkittyvät todellisuudessa useampaan kestävyiden osa-alueeseen sekä ovat monella tavoin vuorovaikutuksessa toisiinsa. Taulukkomuotoinen esitystapa auttoi jäsentämään ja havainnollistamaan luontoavusteiseen palvelutoimintaan liittyviä moninaisia paikkasidonnaisia tekijöitä ja niiden yhteyksiä tutkimuksen viitekehyksen mukaisiin kestävyiden tavoitteisiin. Seuraavissa luvuissa käsitellään tarkastelukehikon jaottelun mukaan niitä aineistosta esiin tulleita paikkaan kytkeytyviä sosiaalisia, kulttuurisia, ekologistia ja taloudellisia tekijöitä, jotka osaltaan määrittelevät Green Care -toimintaa. Jokaisen alaluvun lopussa esitetään yhteenveto, jossa asiakokonaisuutta analysoidaan kestävyiden tavoitteiden kautta.

5.1. Sosiaaliset tekijät

5.1.1. Paikallisten toimijoiden Green Care -kompetenssi

Luontoavusteisia hyvinvointipalveluja tuottaessa kompetenssi rakentuu teoreettisesta tietopohjasta, harjoituksen kautta saavutetuista valmiuksista, kokemuspohjaisesta oppimisesta, verkostoitumis- ja yhteistyökyvystä sekä oman työn arvostamisesta (ks. Skärvad & Olsson 2011: 185). Eri sektoreiden toimijoiden kompetenssin rakentumisella on suuri merkitys Green Care -toiminnan kehittymisen kannalta riippumatta siitä, ollaanko tuottamassa vai ostamassa palveluja erilaisille asiakkaille. Seuraavissa luvuissa käsitellään yrityskentän sekä julkisen ja kolmannen sektorin toimijoiden kompetenssia painottuen osamiseen, kokemuksiin ja näkemyksiin luontoavusteisista menetelmistä. Verkostoitumista ja yhteistyömuotoja tarkastellaan lähemmin sosiaalista pääomaa käsittelevässä luvussa 5.1.4.

Yrittäjien moninainen kompetenssi

Kaikilla haastatelluista yrittäjistä tai yritystoimintaa suunnittelevista (jäljempänä yrittäjät) oli vahva näkemys omassa toiminnassa käytettävien menetelmien soveltuvuudesta ja vaikuttavuudesta, mikä oli heillä koko yritysideoan perusta. Haastatelluilla yrittäjillä hy-

vinvointipalvelu perustui hevostoimintaan, luonnossa liikkumiseen, monipuoliseen maatilatoimintaan tai puutarhatoimintaan yhdistettynä eläinten hoitoon. Haastateltujen koulutustaustoina tai ammattinimikkeinä mainittiin muun muassa maanviljelijä, psykoterapeutti, erityisopettaja, psykologi, eräopas, toimintaterapeutti, neuropsykologinen valmentaja ja kasvatustieteen maisteri. Osalla yrittäjistä on yhteistyökumppaneina joko psykologi tai sosionomi. Myös haastateltujen perheenjäsenillä on yritystoimintaa tukevaa osaamista, kuten esimerkiksi hortonomin, puutarhurin tai melontaohjaajan pätevyys. Tämän lisäksi muutama yrittäjä on aikonut täydentää omaa koulutustaan eläinavusteisessa sosiaalipedagogisessa toiminnassa. Yrittäjien koulutustaustojen monipuolisuus kertoo osaltaan koko suomalaisen Green Care -toimintakentän moninaisuudesta.

Haastateltujen hevosalan yritysten palvelutarjontaan sisältyy tällä hetkellä esimerkiksi sosiaalipedagogista hevostoimintaa, ratsastusterapiaa, maastoratsastusta, ponikerhotoimintaa sekä erilaisia kursseja ja leiritoimintaa. Hevosyrittäjillä pääpaino oli haastattelujen aikaan vielä tavanomaisessa harrastus- ja virkistystoiminnassa, mutta kaikilla oli tavoitteena laajentaa asiakaskuntaa erityistukea tarvitsevien ryhmien osalta. Terapiaan tai sosiaaliseen päivätoimintaan yhdistettyä puutarha- ja eläinavusteista toimintaa oltiin aloittamassa molempien kuntien alueella. Haastatelluilla oli jo erilaisten työtehtävien kautta karttunut monipuolista kokemusta luontoavusteisten menetelmien käytöstä muun muassa kehitysvammaisten ja ikääntyneiden kuntoutus- ja virkistystoiminnassa.

Kouluttautumisen kautta hankitun teoriapohjan ohella Green Care –yrittäjille oli karttunut paljon kokempohjaista tietoa, jolloin he ovat joko omakohtaisten tai asiakkaiden kokemusten kautta todenneet luontoavusteisten menetelmien elvyttävät ja kuntouttavat vaikutukset merkittäviksi.

”Enemmän sitten on nämä mun omakohtaiset kokemukset siitä, että hevosen kanssa tekeminen mun mielestä lievittää stressiä ja auttaa palautumiseen ja antaa sen ’tässä ja nyt’ -kokemuksen.” (Y1)

Haastatteluissa tuli esiin useita hyviä esimerkkejä tilanteista, joissa luonto, eläimet ja itse tekeminen on antanut asiakkaalle välittömiä hyvinvointikokemuksia.

”Totta kai se konkreettinen ilo sitten kun kylvettiin vaikka keväällä herneitä ja sitten elokuussa kun koulu alkoi, mentiin sinne palstalle ja korjattiin ne herneet, niin se oli niin kuin mahtavaa, että lapset näki sen konkreettisen jutun. Tai vastaavasti leivottiin sitten niistä raparperipiirakkaa ja ne sai viedä sen kotiin, semmoiset onnistumisen kokemukset siitä niin kuin päällimmäisenä on jäänyt käteen, just se kuinka se nostaa itsetuntoa ja tuo sitä hyvää mieltä.” (Y2)

”Mä huomaan meidän asiakkaissa selkeästi sen, että he haluavat tulla uudestaan ja he haluavat oppia uutta nimenomaan sen oman hyvinvoinnin kannalta, ei niinkään sen tekniikan kannalta. He huomaavat sen itsessään olevan muutoksen niin antoisana, että he sen takia mielellään jatkaa toimintaa. Se on mun mielestä merkki siitä, että meidän toiminta on hyvä.” (Y3)

Haastateltujen yrittäjien kohdalla hyvinvointivaikutusten omakohtainen todentaminen käytännössä on toiminnan selkänöjä, jolle on haettu lisätukea alan tutkimuksesta ja kirjallisuudesta sekä erilaisista verkostoista.

”Se vaan että tehdään niin kuin pihalla ja ulkona se mitä normaalisti tehdään sisällä. Ja siitä on tullut just se, että melusaaste vähenee ja pöpöt [...] että on huomattu, mut sekin oli Ruotsista, tai olla Friluftsförbundetin kotisivujen kautta kun mä kävin kattomassa [...] on tehty joku tutkimus että, kun siellähän on paljon näitä ’ur och skur’, ruotsalainen keksintöhän se onkin, että sekä henkilökunta että lapset, heillä on paljon vähemmän poissaoloja ja eihän ne keksi muuta kuin että ne on riittävästi ulkona ja saa raitista ilmaa ja pöpöt niin kuin pysyy hallussa.” (Y4)

Haastatelluista yrittäjistä kaikki olivat vakuuttuneita menetelmien toimivuudesta kokemuspohjaisesti. Teoreettista tietopohjaa pidettiin kuitenkin välttämättömänä erityisesti muiden osapuolien, kuten asiakkaiden, sote-viranomaisten ja rahoittajien tietämyksen lisäämiseksi.

”Som akademiker förstår jag att man måste ha forskningsbaserad vetenskap, [kieli vaihtui suomeksi] mutta tavalliselle toimijalle, tavalliselle yrittäjälle se ei ehkä ole se tärkein, koska jos sä olet sen yrityksen jo perustanut, niin sulla on jo se vahva kokemus tai ajatus siitä, että tämä on tärkeää ja sä et ehkä enää tarvi sitä vahvistusta, että nyt on tämmöistä tutkimusta. Se että joku tulee kertomaan tutkimustuloksia jostakin pienestä casesta ei ole mulle niin tärkeää, se on ehkä jollekin, joka esimerkiksi hakee rahoitusta hankkeelle.” (Y3)

Selvitettäessä yrittäjien motiiveja toiminnan aloittamiselle tuli ilmi, että kaikilla haastatelluilla on vahva halu auttaa muita voimaan paremmin. Kyse on sekä ammatillisesta kut-

sumuksesta että toiminnasta, joka olisi vahvasti haastateltujen henkilöiden elämässä mukana myös ilman yrittäjyyttä. Haastatelluilla yrittäjillä oli näkemyksiä siitä, että ulkona oleminen ja luonnosta nauttiminen on kaikkien ihmisten perustarve ja kaikilla tulisi olla siihen oikeus ja mahdollisuus.

”Laitoshoito maksaa ja ihmiset voi tosi huonosti, pitää ajatella itsensä siihen tilanteeseen, että kuinka mä haluaisin elää ja toimia, jos mulla olisi jokin sairaus tai vamma. Se on se luonto, se on se meri, metsä, kyllä sen huomaa itsekin, jos on ollut vaikeita aikoja, kun lähtee metsään kävelemään tai merelle niin sitä on kuin aivan uusi ihminen. Hirveätä kun pitäisi vain olla neljän seinän sisällä, ei ihme että ihmiset tulevat hulluiksi. Ja juuri se toiminta, toiminta, toiminta, että ihmisen pitää saada tehdä jotakin, mistä on kiinnostunut.” (Y5)

Eräessä haastattelussa mainittiin esimerkki kehitysvammaisten asuntolasta, jossa asiakkaat pyrittiin talviaikaan viemään ulos kaksi kertaa kuussa, mikä oli haastateltavan mielestä suuri epäkohta ja yksi kannuste oman toiminnan kehittämiseen:

”Että se on niinku mun mielestä vaan siis ihan perusarvo tai oikeus siinä, että pakko päästä niin kuin raittiiseen ilmaan, että eihän sun tarvi tehdä niin kuin, mennä niin kuin melomaan, vaan se että sä pääset pihalle.” (Y4)

Haastateltujen yrittäjien kannalta optimaalisin tilanne olisi, että muiden auttamisen voisi yhdistää yrittäjälle itselle tärkeään ja voimaa antavaan toimintaan ja saada sitä kautta ainakin osittaisen toimeentulonlähteen.

Viranhaltijoiden ja järjestöjen näkemyksiä ja kokemuksia menetelmistä

Kaikilla haastatelluista sote-viranomaisista ja järjestöjen edustajista oli joko paljon tai jonkin verran tietoa luontoavusteisista menetelmistä ja niiden soveltuvuudesta. Esimerkiksi ratsastusterapiaa on hyödynnetty jonkin verran lasten ja nuorten kuntoutuksessa. Kiinnostavaa tutkimusasetelman kannalta oli, että kuudella haastatelluista sote-viranomaisten ja -järjestöjen edustajista oli omakohtaisia kokemuksia luontoavusteisten menetelmien käytöstä toiminnassaan. Hyvänä esimerkkinä voidaan nostaa esiin vanhusten palveluasumisyksikkö, jolla oli hyviä kokemuksia ulkoilun vaikutuksista asiakkaiden hyvinvointiin:

”Att dom åtminstone sover bättre och också säkert har mera matlust, det märker man ju dom som tycker om att gå ut på sommaren, de är ut mycket här på somrarna, vi har en farbror som annars aldrig doppar eller dricker nån kaffe, men alltid här ute så kan han dricka två kaffekoppar och äter bulla.” (S1)

Kyseiseen yksikköön oli rakenteilla terapiapuutarha, jonka avulla pyritään aktivoimaan kaikkia aisteja ja muistoja sekä ylläpitämään fyysisistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä:

”Den som är minnesjuka, eller dementa, att där just [i trädgården] kommer minnena tillbaka, av en doft eller [...] tankar och känslor och minnen väx i liv. När man tar en promenad i sinnenas trädgård så väx tankar, känslor och minnen till liv. Och just att det skulle finnas sånt där lite gamla saker har vi tänkt också, just att det passar nån mjölk tunna nånstans och just såna som kanske inte annars säger så mycket utan bara är inåt sluten om sig själv, kan det ju komma om det att dom blev påmind om nånting.” (S1)

Yksikön toiminnassa on jo pitkään käytetty erilaisia eläimiä vanhusten hyvinvoinnin lisäämiseksi: yhteisissä tiloissa pidetään undulaatteja ja aikaisemmin hoivakodissa on asunut myös kolme kissaa. Henkilökunta ottaa silloin tällöin työpaikalle mukaan asukkaiden iloksi omia lemmikkikoiriaan ja kerran yksi työntekijöistä on tuonut ulkoterassin eteen hevosensa, jota asiakkaat ovat voineet käydä jututtamassa ja taputtelemassa. Ulkoilua pyritään järjestämään paljon ja joka vuosi pyritään käymään meren rannassa. Haastattelua seuraavana kesänä henkilökunnalla oli tarkoitus viedä kaksi asiakasta heidän toiveidensa mukaan merelle kalastamaan. Toiminnan monipuolisuus kuvastaa koko henkilöstön positiivista asennoitumista luontoavusteisuuden hyödyntämiseen työssään.

Myös muissa viranomaisten tai järjestökentän edustajien haastatteluissa mainittiin useita esimerkkejä luonnon tai maaseutu ympäristön hyödyntämisestä tavanomaisen toiminnan ohessa. Hyvänä esimerkkinä toimii maaseutualueella sijaitseva kehitysvammaisten palveluyksikkö, jossa on toiminnan käynnistämistä lähtien harjoitettu monipuolista puutarhatoimintaa ja eläinten hoitoa. Yksikkö on perustettu perinteiselle pohjalaiselle maatilalle ja siellä on pidetty erilaisia kotieläimiä, kuten vuohia, lampaita, kanoja, kalkkunoita, ankkvoja ja kesäpossuja. Tilan puutarhassa kasvatetaan juureksia ja vihanneksia ja satoa saadaan lisäksi monista marjapensaista ja hedelmäpuista. Alueella on kukkaistutuksia ja

vesiaihioita, jotka lisäävät asukkaiden ja henkilökunnan viihtyvyyttä. Eläinten ja puutarhan hoito on osa asukkaiden päivittäistä toimintaa. Asukkaat osallistuvat yhdessä henkilökunnan kanssa sadonkorjuuseen ja ruoan valmistamiseen oman tilan antimista. Kesäaikaan käydään paljon uimassa läheisellä rannalla. Tilaan kuuluu puuverstas ja läheinen metsäalue, jossa retkeillään ja marjastetaan sekä kerätään luonnonmateriaaleja askartelua varten. Puutöiden ja polttopuiden teko on yksi keskeinen ympärivuotinen toimintamuoto, josta yksikkö saa myös myyntituloja. Luontoavusteisista menetelmistä ja toimintamuodoista löytyy jokaiselle asiakkaalle jotakin mielekästä tekemistä:

”Det finns ju mycket arbetsmoment för klienterna till att göra. Så på det vis det finns ju, kan de inte göra en sak så kanske de kan göra nån annan. En kan såga ved, en kan klyva och en kan gräva och en kan mata höns. Här var ju några killar som klippte hö efter vägen de kom från sjön, till får ändå [...] en uppgift som inte är svårt. Var de kan röra sig så kan de vara med.” (S2)

Myönteisiä kokemuksia luontoavusteisuudesta on saatu myös joissakin sairaanhoitopiirin toiminnoissa. Mielenterveyspotilaiden kuntoutuksessa on sekä käytössä että suunnitteilla luontoavusteisia menetelmiä. Potilasyhdistyksen omistuksessa on kesähuvila meren rannalla, jota kaikki sairaalan osastot käyttävät vuorotellen toukokuulta syyskuulle. Akuutiosasto voi viettää huvilalla lyhemmän ajan, mutta kuntoutusosastot saattavat olla siellä viikonkin. Haastattelussa kuvailtiin huvilalla tapahtuvaa virkistystoimintaa seuraavasti:

”Siellä syödään, lämmitetään saunaa, pelataan, ja se on jännä kun siellä käy, niin sä näet potilaista ihan uuden puolen, paljon toiminnallisemman puolen.” (S3)

Yksi vaikuttavimmista haastatteluissa esiin tuoduista esimerkeistä koski skitsofreniasta kärsivän potilaan kokemuksia:

”Meidän kuntoutuskodin hoitaja [...] on ollut hirveän aktiivinen ja hehän ovat käyneet joka syksy esimerkiksi Lapissa ruskaretkellä ja patikoimassa. [...] Se mikä on jännää on että yksi potilas [...] oli ollut jossain siellä Äkäslompolon päällä paljon ennen muita, istui siellä kannon päällä ja veteli sätkää ja oli sanonut että tietyllä kohtaa siellä tunturin reunaa hävisivät äänet, jatkuvat kuuloharhat mitkä hänellä oli lääkityksestä huolimatta. Jo se oli riittävää, vaikka matka olisi maksanut mitä vaan, yksi pieni hetki, että ne äänet eivät häntä kiusanneet.” (S3)

5.1.2. Palvelujen saatavuus ja hankintakriteerit

Muualta ostetuista luontoavusteisista palveluista ei ollut kertynyt haastatelluille viranhaltijoille merkittävästi kokemuksia lukuun ottamatta yksittäisiä ratsastusterapiakäyntejä. Yhtenä keskeisenä syynä tähän pidettiin tiedon puutetta alueella tarjottavista luontoavusteisista palveluista, mikä nousi esiin kaikissa viranomaishaastatteluisa. Erityisesti sosiaalitoimen haasteena on ollut myös palveluiden tarjonnan niukkuus. Esimerkiksi akuuteissa lastensuojelutapauksissa tai vammaispalveluiden yhteydessä joudutaan usein ostamaan palvelu, joka on ylipäättään sillä hetkellä saatavilla ja sijaitsee edes kohtuullisella etäisyydellä asiakkaan omasta tukiverkostosta.

”Inom handikappvården så är vi bara glada och nöjda om vi får de här tjänsterna [...] inom ganska nära håll för våra klienter. [...] Och det börjar att bli brist på boendeplatser. (S11)

”Det är så få aktörer så vi måste ta det som finns, det går inte att välja.” (S5)

Ostotilanteessa palvelun laatu on merkittävin tekijä hinnan asettaessa kuitenkin reunaehdot palvelun hankinnalle. Esimerkiksi sosiaalipalveluissa saman hintaisista palveluista valitaan laadukkaampi palvelu, jolloin esimerkiksi luontoavusteisuus voi olla yhtenä laadun kriteerinä. Usein viranomaisilla ei kuitenkaan ole päätöksentekotilanteessa tietoa siitä, sisältyykö luontoavusteista toimintaa heille toimitettuihin tarjouksiin.

”Eftersom vi köper tjänster så vet vi ju inte alltid vad allt som ingår i den här omsorgen som våra klienter får på annat ställe. Det kan ju hända att det ingår utan att vi känner till att vi köper Grön omsorg. Det är inte uttalad att vi som vet att då vi köper den här omsorgen så ingår det, nej.” (S5)

”Mulla ei ole mitään käsitystä, mitä täällä tarjottaisiin, se on surullista [...] kyllä Green Care aina välillä vilahtaa, mutta että mä tietäisin heti että ahaa, hei se on sitä, sinne mä voisin olla yhteydessä tai ohjata potilaita tai omaisia tai näin, niin ei.” (S3)

”Inte vet vi om det finns nånting i den här regionen och kommunens resurser är begränsande att bygga eller fara nånstans med kunder. Men inte känner vi ju heller eller har vi fått in någon information [...] eller reklam om privata företagare som skulle det här.” (S4)

Kaikki viranomaistahot painottivat hankintakriteereiden yhteydessä palveluiden laatua. Toiminnassa tulee olla pysyvyys, tietty stabiilius, joka tuo turvallisuuden tunteen asiakkaille. Yrittäjän tuottaman palvelun pitää olla asiakasta kunnioittavaa riippumatta tämän ominaisuuksista; palvelu ei saa olla missään tilanteessa ylimielistä. Luontoavusteisessa toiminnassa tulee olla tietty strukturoituneisuus ja erityisesti kuntouttavassa toiminnassa pitää olla selkeästi määriteltynä tavoite, keinot, alku ja loppu. Viranomaisten haastattelussa esiin tulleet yksilöllisyyden, luottamuksen ja yhteistyön jatkuvuuden kriteerit saattavat täyttyä helpommin paikallisen pienen yrityksen tai tutun hoitajan toimesta kuin keskitetysti etäämmällä sijaitsevilla suurilla yksiköillä. Näissä asiakkaita tai hänen omaisiinsa ei usein tunneta entuudestaan ja henkilökunnan vaihtuvuus on suurempaa.

”Sen är jag nog personligen lite skeptiskt till alla möjliga, till exempel inom barnskyddet, som blommar upp alla möjliga hem och enheter, att de behöver nog vara inarbetade.” (S11)

Myös järjestökentän haastattelussa todettiin, ettei alueen luontoavusteisesta palvelutarjonnasta ole saatavilla riittävästi tietoa. Monilla yrittäjillä puolestaan oli käsitys siitä, että on useita asiakasryhmiä joita luontoavusteiset palvelut eivät lainkaan tavoita tällä hetkellä. Esimerkiksi laitoshoidossa olevat vanhukset tai kehitysvammaiset eivät kaikkialla välttämättä pääse ulkoilemaan säännöllisesti.

5.1.3. Luontoavusteisuudesta eniten hyötyvät asiakasryhmät

Haastatteluissa selvitettiin, mille asiakasryhmille arvioitiin olevan eniten hyötyä luontolähtöisistä menetelmistä ja oliko nähtävissä asiakasryhmiä, joille menetelmät eivät sovellu tai hyöty olisi vähäinen. Eniten hyötyä luontoavusteisista menetelmistä nähtiin olevan sellaisille asiakasryhmille, jotka ovat jollakin tavalla ”paikkaan sidottuja”, eli heidän liikkumisensa ja palveluiden käyttönsä on riippuvainen ulkopuolisesta tuesta. Vanhukset, erityistä tukea tarvitsevat lapset, kehitysvammaiset ja mielenterveysongelmista kärsivät sekä maahanmuuttajat korostuivat asiakasryhminä, joilla luontoavusteisuus voisi merkittävästi lisätä hyvinvointia.

Lasten ja nuorten katsottiin hyötyvän luontoavusteisuudesta monella tavalla aikana, jolloin pelit ja internet vievät yhä suuremman osan vapaa-ajasta. Sosiaalityössä on myös

törmätty ilmiöön, jossa varsinkin nuoremmat äidit ja isät käyttävät liikaa aikaa sähköisessä mediassa lastenhoidon samalla kärsiessä. Kontaktit eläinten ja luonnon kanssa nähtiin yhtenä vaihtoehtona vähentää ruutu-aikaa erityistä tukea tarvitsevilla lapsilla ja nuorilla sekä perheillä. Luontoavusteisuudesta saatuja hyviä kokemuksia kuvattiin haastattelujen yhteydessä useita. Esimerkiksi lapsen huostaanotto on voitu välttää luontoavusteisen toiminnan avulla:

”Mutta sitten kyllä mulla on tietenkin paljon kontakteja myös eri toimijoihin esimerkiksi lastensuojelun saralla ja sieltä kyllä mä olen kuullut näitä kokemuksia, että miten on voitu tämmöisellä toiminnalla myös ihan vaikuttaa siihen, että esimerkiksi ollaan voitu välttää että lapsi on sijoitettu, että on pystytty jatkamaan elämää siellä kotona kun on saatu tukea siihen arkeen.” (Y2)

”Jag tänker ju ungdomar och djur, om man är tyst låten och kapslad in sig i sig själv, så kan man få den där kontakten med djur som är väldigt, väldigt positiv, plus att det kan vara sån det bra kroppsarbete att de hamnar att mocka lite dyngar.[...] Förstår de här barnen och ungdomarna som blir sån här skärmmänniskor, beroende av alla världens elapparater. Att erbjuda dem ett alternativ, att aktivt gå in och försöka engagera dom att gå ut, ta del av naturen, hitta på olika saker. Det känns självklart för oss, men kanske inte för dom.” (S5)

Luontoavusteisista menetelmistä ja erityisesti niihin liittyvästä toiminnallisuudesta nähtiin olevan hyötyä mielenterveyspotilaille ja -kuntoutujille.

”Traumatisoituneet ihmiset, joiden on kauhean vaikea luottaa ihmiseen, eläimiin olisi turvallisempi luottaa. Sitten on tietysti aina nämä autismin spektrin häiriöt, mutta että siinäkin niitä käytetäänkin, esimerkiksi juuri ratsastusterapiaa ja näin. Mutta sitten minä ajattelen ihan myös skitsofreenikoita, että se on jännää, että vaikka heillä vointi huononee, ettei oikein enää itsestään pysty huolehtimaan, niin niistä omista eläimistä esimerkiksi huolehditaan viimeiseen asti [...] siinäkin voi olla aika usein se, että voi olla vaikea luottaa toiseen ihmiseen, minä en nyt ajattele pelkästään puutarhaa vaan enemmän niin kuin eläimiä. [...] tiedän kyllä, että hevosia käytetään aika paljon, ei niinkään ratsastusterapiaan, vaan tätä psyko-sosiaalista.” (S3)

Dementiapotilaiden hoitoa tukee heidän historiansa ja intressiensä tuntemus ajalta ennen dementiaan sairastumista, jolloin potilaalle voidaan tarjota mahdollisuus herätellä muistoja esimerkiksi lapsuudesta:

”Mietipäs sitten jotakin psykogeriatrasta potilasta, paljonhan heillä on muistihäiriöitä, miten rauhoittavaa se olisi jotakin lehmää vaikka taputella, siinä voisi tulla

se lapsuusaika mieleen ja se turva mitä se on tuonut, siitähän on ymmärtääkseni ihan tutkimustietoa [...] se on hirveän loogista kun ajattelee, että eiväthän meidän muistot ole sanallista, sehän on hajuja, makuja, näköä ja jos ajatellaan, traumatisoituminenhan on usein nimenomaan laukeaa näillä ei-sanallisilla muodoilla, mutta että se voi tuoda myös sen turvan.” (S3)

Vanhustenhoidon yhteydessä todettiin, että luonnossa ja ulkoilmassa oleskelu rauhoittaa, parantaa ruokahalua ja unen laatua sekä yleisesti elämänlaatua. Vanhustenhoidossa onkin kiinnitetty yhä enemmän huomioita ulkoilun ja luonnon positiivisiin vaikutuksiin ja toisaalta helppoon saavutettavuuteen:

”Vi har ju börjat prioritera ganska mycket inom äldreomsorgen här i [...] kommun att dom ska kom sig ut i naturen. Men att det är ju det, att det skulle vara lätt att kom sig ut, att det är ju det som är problemet att man kan inte ta en taxi och fara iväg till någon park [...] och vi har inte heller personalresurser att man ska kunna och ta, men det här [trädgården] är det som vi har tänkt, att ska kunna gå ut 10 minuter extra, de går ut en stund, sitter och doftar på blommorna och hör fåglarna som kvittrar. Och det ska vara lika enkelt att gå hit som de ska gå till matsalen och dricka kaffe, att komma hit ut [till trädgården] och dricka kaffe ska vara lika enkelt, med rullstol och allting.” (S1)

”Man kan på åldringshem göra lättillgängliga trädgårdar, och man satsar på bär och det här äppelträd och vem vet vad, bara för att inte det ska vara så stort avstånd. För att de har ju växt upp förstås och levt i naturen de här människorna, och för alla så är ju naturen en källa till avslappning och rekreation.” (S5)

Myös liikkumista on ollut helpompi aktivoida luontoelementtien avulla:

”Det som vi tänker mycket på är just det att man ska kom sig ut hit och gå, det ska vara att dom får röra på sig och få bibehålla just den här rörelseförmågan och sånt så att dom själva kan vara aktiva och inte bara ska sitta här som paket och vara helt passiva allihopa. [...] Och det här är just en sådan sak just att det här är också träning, det är inte bara att komma ut och dofta, utan dom ska gå över en bro och dom promenerar här, att gå på golvet där inne är inte als samma sak som att kom hit, att det är också träning på samma gång fast dom tänker inte att 'nu ska jag träna' [...] och just i den rehabiliterande arbetssätt så har vi ju pratat mycket om att det ska vara riktlinjerna för äldreomsorgen, att dom ska hållas friska.” (S1)

Haastatelluista viranomaisten edustajista kaksi oli kuitenkin sitä mieltä, etteivät kaikki menetelmät sovi laitoshoidossa oleville vanhuksille.

”De äldre som har förhinder att röra sig och ett stort vårdbehov. Svårt dementa, för de får ju ett vis nyttan av djur och natur men det måste vara där de vistas, för annars de blir så oroliga, det kan vara väldigt svårt till dem att sätta sig i bil för att om man vet inte vart man för dem, det kan vara bli rädd och skrämmande. Just därför man måste vara väldigt försiktigt för det här. Det måste vara frivilligt och naturligt till klienter.” (S4)

Kaikki vanhukset eivät ole halukkaita menemään ulos ja joillekin ulkoileminen yksin saattaa tuntua jopa pelottavalta. Haastateltujen mukaan ulkoilmassa oleskelu pyörätuolissa hoitajan kanssa sopii kuitenkin useimmille laitoshoidossa olevista vanhuksista ja esimerkiksi kaverikoiratoiminta saattaisi sopia monille vuodepotilaille. Tällöin muualla kuin hoitolaitoksessa tapahtuva toiminta tulisi heidän mukaansa suunnata parempikuntoisille ja liikuntakykyisemmille asiakkaille. Haastatteluissa mainittiin, että myös vaikea dementia voi olla este muualla kuin omassa yksikössä tapahtuvalle toiminnalle, koska jo pelkkä autoon siirtyminen voi aiheuttaa pelkotiloja. Vanhusten parissa tapahtuvan toiminnan tulisikin perustua täysin vapaaehtoisuuteen ja asiakkaiden omiin mieltymyksiin. Esimerkiksi eläinten, kuten koirien ja kissojen käytöstä vanhustenhoitotyössä oli saatu hyviä kokemuksia:

”Vi har den här ena tanten som hade katten nära hela tiden och hon har ännu drygt efter den där katten och att hon skulle vill ha den där. Just såna som är ensamma och mycket för sig själv, och kanske inte orkar att vara så sociala. Dom blir ju ganska så här, de gamla, att de slutar sig in om sig själv, så ett djur kan nu göra att dom blir som att man ser hela ansikten var, och just den omsorg om den där djuren, när katten kommer nära och har inte någon skillnad, fast man kanske inte luktar det allra bäst alla dagar och dom ändå så här, det är nog jätteviktigt.” (S1)

Sukulaisten järjestämät maatilavierailut olivat olleet tärkeitä vanhusten palveluasumisyksikössä asuvalle dementoituneelle vanhukselle, joka oli siten päässyt kokemaan uudelleen samoja paikkoja, tuoksuja ja toimintaa tutulla maatilalla, jossa hän oli aikaisemmin työskennellyt.

Luontoavusteisuudesta nähtiin olevan hyötyä kehitysvammaisille luonnon rauhoittavien ja kuntouttavien ominaisuuksien muodossa. Haastateltujen kokemusten mukaan maatilaympäristön tarjoama monipuolinen toiminta sopii hyvin niille asiakkaille, jotka pitävät eläimistä, puutarhatöistä, käsillä tekemisestä ja ulkona olemisesta. Fyysinen tekeminen

parantaa unen laatua ja vähentää aggressiivisuutta. Kehitysvammaisten kanssa työskentelevien haastattelussa tuli esille, etteivät luontoavusteiset menetelmät kuitenkaan sovi kaikille asiakkaille:

”Det finns vissa som inte trivs alls på ett sådant här ställe [lantgård], som tycker att det är hemskt när man måste gå ut och vandra i skogen och plocka bär.” (S2)
”Och blir rädd när han skulle gå in i fähuset och så där, tycker att det är hemskt.” (S6)

Maahanmuuttajat mainittiin useammassa haastattelussa ja alueella toimivalla järjestöllä oli hyviä kokemuksia hevosten käytöstä työssään:

”De [invandrargruppen] var ju jättepositiva. Och alla var nästan upp på hästryggen, alltså också de här mammorna med långa kjolar, så nästan alla var upp, och det var ju som en – att man såg över att de var jättelyckliga faktiskt.” (S7)

Maahanmuuttajataustaisille nuorille paikalliseen luontoon tutustuminen turvallisessa seurassa voi toimia yhtenä kotoutumista tukevana elementtinä:

”Just vi har 22 ensamkommande flyktingpojkar, som tonåringar, och de var här en dag faktiskt ut och gick med sin handledare till, alltså längs [...] vandringsled och grillade marshmallows och sånt, och de tyckte att det var jätteroligt. Men det är som helt annorlunda än vad dem är van med från förr, alltså den här vår skog, och de kommer från stora städer eller Somalien eller sånt, det är ju inte als samma, det är helt annorlunda. Och allt det här med allemansrätten, att plocka bär och [...] vi har en ny kundgrupp eller en ny generation som ska läras kanske på ett annat sätt.” (S7)

Yrittäjien näkemyksiä asiakasryhmistä

Yrittäjien nykyisistä ja suunnitelluista asiakkaista erottui selkeästi kaksi ryhmää, joiden parissa työskennellään eniten tai halutaan työskennellä jatkossa: lapset ja nuoret (esimerkiksi psyko-sosiaalista tukea tarvitsevat, syrjäytymisvaarassa olevat) sekä työssäkäyvät aikuiset (tyvi- ja tyhy-ryhmät, työuupumuksesta kärsivät henkilöt). Haastatteluissa tuli esiin huoli siitä, ettei edes maaseutu ympäristöissä asuminen enää takaa lapsille luontosuhteen muodostumista ilman ulkopuolista tukea:

”Och just jag har nog med miljöfostran att barn skulle lära sig att tycka om natur och älska naturen och lära sig, de har kommit ganska långt från naturen. Fast man bor på landet so få har djur och odlingar och så här.” (Y6)

Monen lapsen ja nuoren kohdalla syrjäytymisen kierre olisi mahdollista katkaista jo varhain ja esimerkiksi maatilat voisivat tarjota tähän sopivia työkaluja:

”Kaikillahan pitäisi olla mahdollisuus saada yrittää ja kaikilla on sitä jotain, mutta yleensä tuomitaan heti, että susta ei ole mihinkään ja sitten jo heti siitäkin jää ehkä ulkopuolelle. Usein se tapahtuu jo pienenä. Että lapset ja nuoret saisivat oppia ja tuntea olevansa hyviä ja osaavia, että oikea henkilö olisi vierellä näyttämässä ja kannustamassa, ottamassa esille ne parhaat puolet joita heillä on. [...] Juuri se, että tulee tunne että ”hei mä osaan”, ja just kun ajattelee maaseudulla ja maatiiloilla, niin täällähän on vaikka mitä tekemistä, oli se sitten verstaassa ruuvaamista tai sitten eläinten parissa, puutarhassa tai kasvimaalla ja kaikki koneet – että aina on jotakin jollekin. Että ei voi pakottaa mihinkään, vaan jokainen tietää mistä on kiinnostunut ja mitä haluaa tehdä.” (Y5)

Myös hevosavusteisessa toiminnassa nähtiin monia mahdollisuuksia tukea lapsia ja nuoria, joilla esimerkiksi keskusteluterapia ei välttämättä toimi:

”Så jag menar det just här med i centern, att i centern är barn och ungdomar och det kan ju vara jättesvårt att få samtalsterapi att fungera, om man sitter där mittemot varandra och man liksom drar orden ur dom, att det här just man är tillsammans och gör, att det kommer liksom kring det och att man just jobbar med kommunikationen med hästen, och det väckas så mycket känslor. Och också sånt här kroppsligare praktiker, man måste vara aktiv och ta för sig och agera och sånt här, saker som är jättesvårt att sitta och diskutera liksom fram.” (Y7)

Yksi haastatelluista yrittäjistä mainitsi potentiaalisena kohderyhmänä erityisesti maahanmuuttajataustaiset lapset ja –nuoret.

”Just Liverpoolissa kollega tekee puutarhaterapiaa maahanmuuttajalasten ja -nuorten kanssa, koska siinä on symbolisesti tämä, että juurrutetaan tähän maahan ja tähän maaperään, ja että monethan tulee semmosista maista että he itekin viljelee, sitten on irtaantunu niistä.” (Y2)

Niin ikään yhdellä haastatelluista yrittäjistä toiminnan tärkein asiakasryhmä oli kehitysvammaiset, joiden palveluissa luontoavusteisuutta voitaisiin lisätä merkittävästi:

”Mähän lähden aina siitä että he [kehitysvammaiset] on ihan normaaleja ihmisiä [...] mutta heillä on useimmiten vaan se, että heille ei anneta sitä mahdollisuutta. Ja jos mä tykkään siitä [luonnossa liikkuminen] ja moni muu, ja nauttii ja saa jotain siitä irti, niin miksi heillä ei olis se sama tarve ja samalla tavalla he nauttisi siitä ympäristöstä. Ja sitten tietenkin jos ajattelee jotakin vammaista, niin jos toi tekee, niin hitsi mäkin haluan tehdä, että semmoinen niin kuin arvostus [...] että mä oon saman arvoinen, että mäkin voin tehdä näitä samoja juttuja.[...] Yksi mikä on mun parhaita kokemuksia on kun oltiin Nuuksiassa kesäleireillä ja käveltiin siinä pientä metsäpolkua pitkin ja siinä tuli yllättäen pieni kesäinen sade, joka nyt ei ollut sen kummosempi, ja se heidän ihmetys siinä kun me ei juostu heti nopeasti hullun lailla sisälle, vaan me jäätiin sinne metsään ja sitten joku keksi että hei, nyt tuoksuu eri tavalla! [...] Kun jälkeinpäin kysyttiin [...] heidän suurin kokemus sen viikon leiristä [leirin aikana käyty ensimmäistä kertaa Helsingissä metrossa, ratikassa, huvipuistossa ja seinäkiipeilyssä] oli nimenomaan se, kun me oltiin siellä metsässä ja satoi, ja sai kastua!” (Y4)

Haastattelussa korostettiin, että uudet oudot tilanteet saattavat aiheuttaa myös pelkoja, mikä pitää huomioida vammaisille tarjottavia palveluja suunniteltaessa. Luontoavusteisella toiminnalla nähtiin olevan muiden hyötyjen ohella myös sosiaalista eriarvoisuutta pienentävä merkitys, koska itse tekeminen ja osallistuminen vahvistavat me-henkeä, osaamista ja itsetuntoa:

”Että tulee niin kuin yhteisiä kokemuksia, ettei olla sillain ’me’ ja ’ne’, vaan voihan se yhtä hyvinkin olla se, että sulla on se kehari joka on ollut vaikka kymmenen kertaa jossain melomassa ja sit on työntekijä joka ei ole koskaan istunutkaan [kajakissa tai kanootissa] ja sihän niin kuin ne roolit kääntyy vähän toisin päin. Ja sitten kun saadaan se työntekijä sinne ja vähän pelottaa ja saa pelottaa ja eihän siinä mitään, ja sittenhän vasta tulee se yhteinen kokemus, että hei me tehtiin tää juttu yhdessä! Ja mikä se sitten niin kuin siihen koko toimintaan tavalla tai toisella niin kuin, miten se vaikuttaa. Että ne roolit vaan kupsahtaa, että se voi vaan mennä ihan toisin päin, että se vammaisen yks kaks kertoo, että eikun sun pitää tehdä noin. Ja sehän tietysti kasvattaa sen vammaisen itseluottamusta. Ja plus sitten vaan se tietenkin, että kaikki mitä liittyy siihen terveyteen, että nukutaan paremmin, syödään paremmin ja varmasti myös semmonen.” (Y4)

Vanhukset, mielenterveys- ja päihdeongelmaiset sekä pitkäaikaistyöttömät mainittiin kukaan vain yhdessä yrittäjien haastattelussa, mutta vasta toissijaisina kohderyhminä. Tämä noudattelee myös maakunnallisen selvityksen tuloksia yrittäjien mainitsemista nykyisistä tai suunnitelluista asiakasryhmistä. (ks. Kalliokoski 2014.)

Yrittäjien haastatteluissa menetelmien soveltuvuuden arviointi painottui oman toiminnan kautta saatuihin kokemuksiin, mutta osa haastatelluista mainitsi luonto- ja maatala-avusteisuudesta hyötyviä asiakasryhmiä myös yleisemmällä tasolla:

”Varmaan ihan rajattomat mahdollisuudet niin mielenterveyskuntoutujien että myös fyysisesti vammaisten ihmisten kanssa, jos se on sovellettua, niin kuin ratsastusterapian tai tietyin edellytyksin puutarhaterapian keinoin, ja mielenterveyskuntoutujille varmaan myös sopii erittäin hyvin.[...]Kyllähän jos ajattelee nyky maailman kiireisiä ihmisiä, niin ihan kelle vaan tällainen Green Care, jotka on työuupuneita esimerkiksi, mä ajattelen että tämä sopis erittäin hyvin.[...] Kaikissa toimintamuodoissa tulee lähteä siitä asiakaskeskeisyydestä, että mistä se asiakas itse on kiinnostunut, se riippuu sen asiakkaan motivaatiosta ja kiinnostuksen kohteista mun mielestä tosi paljon.” (Y2)

Yhdessä haastattelussa mainittiin hyödyt henkilökunnalle, joka saa samalla itsekkin osallistua luontoavusteiseen toimintaan. Yhteinen tekeminen asiakkaiden kanssa vähentää usein hoivatyössä korostuvaa jakoa hoitajiin ja hoidettaviin lisäten siten yhteishenkeä myös muissa tilanteissa. Toiminnan kautta syntyvät osallisuuden ja onnistumisen kokemukset vahvistavat asiakkaiden itseluottamusta ja kykyä nähdä itsensä aktiivisena toimijana, jonka panoksella on merkitystä myös muille.

Haastateltujen yrittäjien asiakaskunta painottui lapsiin ja nuoriin sekä työssäkäyviin aikuisiin, jolloin monille haastatteluissa mainituista luontoavusteisuudesta hyötyvistä ryhmistä (vanhukset, mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsivät, pitkäaikaistyöttömät, vammaiset ja maahanmuuttajat) näyttäisi olevan vain vähän tarjolla yritysten tuottamia luontoavusteisia palveluita. Ottaen huomioon, että tutkimuksen haastatteluaineiston otos on suhteellisen pieni, voidaan kuitenkin suuntaa antavasti todeta, etteivät mahdollinen tarve ja paikallinen yksityinen tarjonta kohtaa kaikkien asiakasryhmien osalta. Toisaalta moni haastatelluista julkisen ja kolmannen sektorin toimijoista hyödyntää omatoimisesti jo tällä hetkellä luontoavusteisuutta vanhuksille, kehitysvammaisille, mielenterveyskuntoutujille ja maahanmuuttajille suunnatuissa palveluissaan.

5.1.4. Sosiaalinen pääoma

Sosiaalisen pääoman rakentuminen tutkitulla alueella on kiinnostava kokonaisuus, joka kasvatti merkitystään haastattelujen edetessä. Oli mielenkiintoista nähdä, millaisia yksilöllisen tai yhteisöllisen sosiaalisen pääoman elementtejä tutkittavalta alueelta on löydettävissä ja miten eri toimijat kuvailevat verkostojen toimivuutta ja keskinäistä luottamusta. Haastattelut vahvistivat ennakkokäsitystä siitä, että pienemmissä kunnissa eri toimijat tuntevat toisensa suhteellisen hyvin ja aktiiviset henkilöt toimivat useissa rooleissa vaikuttaen erilaisilla hierarkkisilla tasoilla. Henkilökohtaisilla kontakteilla ja verkostoitumisella näyttääkin olevan suuri merkitys oman yrityksen tai yhteisön toiminnan kannalta.

Tässä analyysissä sosiaalista pääomaa tarkastellaan sekä yksilöllisenä että kollektiivisena resurssina ja ominaisuutena. Korkeatasoista luontoavusteisiin menetelmiin liittyvää osaamista löytyy sekä yrittäjien, viranomaisten että kolmannen sektorin toimijoilta. Osa haastatelluista kuuluu oman erityisosaamisensa alueellisiin edelläkävijöihin, joiden henkilökohtainen kiinnostus näkyy lisäkouluttautumisena, alan tutkimuksen aktiivisena seuraamisena ja verkostoitumisena alan muihin toimijoihin. Näin hankittu monipuolinen substanssi ja kyky toimia monilla hierarkiatasoilla vahvistavat osaltaan myös heidän verkostojensa sosiaalista pääomaa ja yhteistyömahdollisuuksia.

Verkostojen merkitys ja toimivuus yrittäjien näkökulmasta

Moni haastatelluista Green Care -yrittäjästä on laajasti verkostoitunut sekä paikallisella, kansallisella että kansainvälisellä tasolla, jolloin myöskään asiakaskuntaa ei välttämättä tarvitse rajata vain paikalliselle tasolle. Monet haastatelluista yrityskentän toimijoista näkevätkin toiminta-alueensa huomattavasti kuntarajoja laajempina, jotkut jopa koko Suomen kattavana. Kaikki haastatelluista yrittäjästä pitivät verkostoitumista muiden yrittäjien kanssa tärkeänä tai erittäin tärkeänä:

”Jo jag tycker nog att det är viktigt att ha nätverk kring det här och liksom byta erfarenheter och stöda varandra och på det vise är det jätteviktigt att ha, att inte man känner sig så ensam.” (Y6)

”Äärettömän tärkeä, niin kuin oman voimaannuttamisen kannalta, että ei ole yksin, koska se ideoiden vieminen konkreettiseksi toiminnaksi, niin se tulee näistä keskusteluista muiden kanssa. Että mä näen sen verkostoitumisen todella tärkeänä. [...] Olen toivonut kun olen nähin Green Care -workshopeihin osallistunut, että nimenomaan sieltä löytyisi tällaisia yhteistyötahoja [...] että olisi mahdollisuus keskustella, tutustua toisiimme ja pallotella ajatuksia muiden yrittäjien kanssa.” (Y3)

Myös verkoston ominaisuuksilla on iso merkitys. Yrittäjät pitivät tärkeänä, että verkosto muodostuu luotettavista toimijoista, jolloin verkosto synnyttää jäsenilleen todellista lisäarvoa. Verkostoissa nähtiin potentiaalia myös paikallisiin kompetenssikeskittymiin, jotka perustuvat toimijoiden tiiviiseen yhteistyöhön ja keskinäiseen luottamukseen.

”Kyllä mä näen että se on hirveän tärkeitä että on semmonen verkosto, että tää kuitenkin on aika yksinäistä työtä, että se on ihan työnohjauksellisestikin mun mielestä tärkeitä että on semmoista vertaistukea ja että voi kehittää sitä työtä yhdessä muiden kanssa. Ja sitten myös ihan tämä turvallisuusaspekti, että siinä täytyy olla kaksi, että yksin mun mielestä ei ole turvallista tehdä.” (Y1)

”Kyllä mä uskon että se on tosi tärkeitä ja ihan jakaa niitä kokemuksia ja konsultoida toinen toisiamme, mutta sitten myös rakentaa joitakin paketteja.” (Y2)

”Det är ju jättestor att ha en kollega, det känns att kanske vår ambition är att samla en kritisk massa kunnande hit och kolleger, att vi inte blir ensamma med det utan att vi skulle ha en liten social-pedagogisk center här med olika kunskapsområden.[...] Det är nog som framtidsidé att om vi skulle få knyta kompetens och få legitimitet på det sättet också i marknadsföringen och att ha ett kollegium att liksom samlas kring för att prata om olika visioner.” (Y8)

Haastatelluille yrityskentän edustajille verkostoituminen on lähtökohtaisesti luontevaa ja yrittäjien hyvä ja monipuolinen kielitaito on mahdollistanut osallistumisen ja kouluttautumisen sekä kotimaassa että ulkomailla. Muutamilla yrittäjillä oli jo olemassa olevia kontakteja kuntien sote-viranomaisten kanssa, mitä he pitivät toimintansa kannalta tärkeänä. Yrittäjistä tai yrittäjiksi aikovista kuitenkin valtaosa koki, että yhteistyön käynnistämiseen tarvittaisiin ulkopuolista tukea.

Verkostojen merkitys ja toimivuus viranomaisten ja järjestöjen näkökulmasta

Myös viranomaisten haastatteluissa korostui verkostojen ja kollegiaalisen tiedonvaihdon tärkeys. Kuntien viranomaistoimijoilla verkostot painoutuivat yhteistyöhön muiden vas-

taavissa tehtävissä toimivien viranomaisten kanssa, jotka toimivat joko oman kunnan tai lähikuntien alueella:

”[...] att man få stöd och hjälp, och det är klart att man har egen personal som stöder och hjälper, men inte i allt kan man. Att det är ju jättebra, och så kan man som ring och fråga att hur gör ni med såna här saker, hur brukar ni göra när sånt här sak uppkommer [...] och kan dom också berätta att jo, vi har haft en liknande situation här och då gjorde vi så här och så här. Så kan vi byta erfarenheter och så där. Och här har vi börjat med nu det här senaste året just ha sånt här ansvarspersonträff, att vi träffar en gång i månaden, och då får man lite kolla saker också och diskutera, och det har jag tyckt jättemycket om.” (S1)

Sairaanhoitopiirin edustajan kokemukset yhteistyöverkoston toimivuudesta olivat kaksijakoisia; esimerkiksi joillakin alueilla yhteistyö kuntien tarjoamien psykiatriapalveluiden osalta toimi hyvin, kun taas joidenkin kuntien osalta yhteistyössä nähtiin parannettavaa joko resurssoinnissa tai organisoinnissa. Esimerkiksi Vöyrin ja Mustasaaren kunnissa mielenterveyspotilaiden päivätoimintaa ei juurikaan ollut haastattelujen toteuttamisen aikaan tarjolla. Isompien kuntien ongelmana koettiin erityisesti toimintojen sektoroituminen, jolloin eri hallinnonalat eivät välttämättä keskustele keskenään. Tämä oli tullut ilmi esimerkiksi psykiatrisen päivystyksen järjestämisen yhteydessä. Kolmannella sektorilla on useampia toimijoita, joiden kanssa sairaanhoitopiiri on tehnyt yhteistyötä potilaille tarjottavien palveluiden osalta. Yhteistyötahot ovat pääsääntöisesti kuntoutuskotipalveluja tai mielenterveyskuntoutujien päivätoimintaa tarjoavia yhdistyksiä.

Haastatellulla järjestön edustajalla yhteistyö tapahtui pääosin kunnan ja muiden järjestöjen kanssa. Paikallisten yrittäjien kanssa oli jonkin verran yhteistyötä, mutta vakiintuneempia yhteistyömuotoja ei ollut vielä syntynyt. Oman toiminta-alueen yrittäjästä ja heidän tarjoamistaan palveluista kaivattiin lisää tietoa:

”Det är mest privata personer vi samarbetar med. [...] Med [...] hade vi planer på att – hon är viltmarksguide – och med henne hade vi som överlevnadskurs som vi hade planerat faktiskt, men det kom inte nån deltagare, kanske det var lite för extreme kanske, i en gång. [...]Då skickar vi jo [till ställen], det blir inte dyrt på det vis inte, nej, om man sku hitta nån som har en bra paket, som har en sån här koncept.” (S7)

Sekä viranomaistahojen että järjestöjen edustajien haastatteluissa korostettiin toimivien ja luotettavien yhteistyöverkostojen merkitystä oman työn kannalta. Haastatteluissa tuli myös selkeästi esille, että molemmilla sektoreilla olisi kiinnostusta lisätä erilaisia yhteistyömuotoja paikallisten luontoavusteisia palveluja tuottavien yritysten kanssa, mutta yhteistyöverkostot olivat vasta hahmottumassa tai niitä ei ollut vielä lainkaan muodostunut.

5.1.5. Sosiaalisen kestävyden toteutuminen

Ehdottomana vahvuutena läpi koko haastatteluaineiston nousi eri toimijoiden vahva ja aito halu vahvistaa erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden hyvinvointia. Toimijoilla oli vahva näkemys oman toimintansa ammatillisuuden, vastuullisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta omassa työssään. Haastatteluissa tuli esiin useita hyviä esimerkkejä siitä, miten luontoavusteiseen toimintaan osallistuminen voi vahvistaa ihmisten hyvinvointia ja identiteettiä sekä osallisuutta ja elämänhallintaa. Laadukkaalla palvelutoiminnalla on mahdollista aidosti vähentää sosiaalista eriarvoisuutta kaikkien niiden asiakkaiden ja heidän perheidensä osalta, jotka pääsevät palveluiden piiriin. Tällä hetkellä on kuitenkin vielä monia asiakkaita ja asiakasryhmiä, joille luontolähtöiset palvelut eivät ole saavutettavissa.

Eri toimijoiden verkostoitumisen puute varsinkin sektorien välillä näyttää olevan suuri haaste Green Care -toiminnan jalkauttamisessa. Esimerkiksi yrittäjien keskinäistä kilpailua tai kateutta ei kuitenkaan tullut esiin haastatteluissa. Verkostoitumista haluttiin vahvistaa ja jo olemassa olevia yhteistyömuotoja lisätä muun muassa yhteisten palvelupaketien ja paikallisen osaamiskeskuksen muodossa. Tämä voi johtua sekä yrittäjien hyvistä yhteistyökyvyistä ja jaetusta käsityksestä yhteistyön merkityksestä, että myös toimijoiden harvalukuisuudesta asiakaskuntaan nähden. Haastattelujen perusteella havaittavista sosiaalisen kestävyden haasteista yrittäjien osalta keskeisimmin nousivat esiin palveluntuottajien työssäjaksaminen sekä ammatillisen, taloudellisen ja poliittis-hallinnollisen tuen puute, mikä vaikuttaa suoraan asiakkaille tarjottavien palveluiden saatavuuteen.

Viranomaispuolella haastatteluissa tuli selkeästi esiin sairaanhoitopiirin ja eri kuntien välisen yhteistyön epätasaisuus ja tehtäväkentän hajanaisuus. Green Care -toiminnan kannalta yksi merkittävä huomio oli, ettei varsinaisena tutkimuskohteena olevissa kunnissa

Vöyrillä ja Mustasaarella ole juurikaan tarjolla mielenterveyspotilaiden päivätoimintaa, johon monet Green Care -menetelmät saattaisivat sopia hyvin. Haastatellut kuntien viranhaltijat puolestaan pitivät omia kollegiaalisia yhteistyöverkostojaan toimivina ja tärkeinä omien tehtäviensä hoitamisen ja kehittämisen kannalta. Haasteet liittyivät ennemminkin päätöksentekoon, jota käsitellään tarkemmin luvussa 5.2.1.

Linkittävän sosiaalisen pääoman ominaisuuksia mukaillen palveluiden käyttäjät, alan yrittäjät, järjestökentän toimijat ja sote-viranhaltijat toimivat kukin eritasoisissa verkostoissa ja valta-asemissa suhteessa päätöksentekoon. Tällöin esimerkiksi yrittäjien menestyminen näyttäisi edellyttävän sekä keskinäistä verkostoitumista että yhteistyötä julkisen ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Järjestökentän haastattelussa yhteistyömuodot sekä kuntien, yrittäjien että muiden järjestöjen suuntaan olivat viranomaistahoihin verrattuna vapaamuotoisempia johtuen kyseisen yksikön toiminnan luonteesta ja vähäisemmästä sääntelystä. Tällöin yhteistyötä on helpompaa vahvistaa niillä tahoilla, joissa yhteistyö on ollut toimivaa ja hedelmällistä.

5.2. Kulttuuriset tekijät

Kulttuuriset tekijät ovat avainasemassa uusien toimintatapojen käyttöönotossa ja kestävyiden eri tavoitteiden toteutumisessa (Dessein ym. 2015; Hämäläinen 2013: 9; ks. myös Hämäläinen 2007:11–13, 52). Tässä tutkimuksessa Green Care -toimintaa määrittävinä kulttuurisina tekijöinä on tarkasteltu tutkimusalueella vallitsevia käytäntöjä ja toimintatapoja (pätöksentekokulttuuri, poliittis-hallinnolliset mekanismit, yhteistyökulttuuri, toimintamallit ja kieli) ja niiden taustalla olevia arvoja sekä erilaisia kulttuuriperintöjä. Kulttuurista kestävyttä olen tarkastellut näihin tekijöihin liitettyjen yksilöllisten ja jaettujen merkityksenantojen kautta.

5.2.1. Päätöksentekokulttuuri ja päätöksentekomekanismit

Merkittäväksi tekijäksi tässä tutkimuksessa nousivat poliittiset ja hallinnolliset päätöksentekomekanismit sekä niihin vaikuttaminen. Sote-viranomaisten ja -järjestöjen edusta-

jilta selvitettiin nykyisten luontoavusteisten menetelmien käytön ohessa, miten paikallinen luontoavusteinen palvelutuotanto on mukana nykyisissä päätöksentekoprosesseissa ja mitkä tekijät vaikuttavat valintapäätöksiin erilaisten ratkaisujen välillä. Kaikissa haastatteluissa käsiteltiin myös paikallista päätöksentekokulttuuria ja päätöksentekomekanismien toimivuutta. Haastatteluissa tuli esiin päätöksentekomekanismien toimivuuden puutteita, jotka liittyivät erityisesti päätöksentekomekanismien avoimuuteen ja osallistumismahdollisuuksiin sekä tutkitulla alueella että laajemmissa yhteistyöverkostoissa. Kaksi-kielisillä alueilla myös kieli on yksi tärkeä sosiaalisen pääoman muodostumiseen kulttuuriseen kestävyyyteen vaikuttava tekijä, joka voi toimia sekä yhdistävänä että eristävänä elementtinä verkostojen ja yhteistyömuotojen rakentumisessa.

Osa haastatelluista on itse toiminut kunnallisessa päätöksenteossa joko lautakuntien jäsenenä tai viranomaistoiminnan kautta ja päässyt sitä kautta perehtymään paikallisten päätöksentekomekanismien toimivuuteen. Pienissä yksiköissä tapahtuvassa päätöksenteossa nähtiin sekä etuja että haittoja. Yksi haastatelluista sote-alan toimijoista totesi, että aikaisemmin, ennen kuntaliitoksia⁵⁶, oli selkeästi enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa omaa toimintaa koskevaan päätöksentekoon. Keskustelu oli avointa kysymyksille ja ehdotuksille ja ihmiset tuttuja. Kuntaliitosten myötä päätöksentekokulttuuri on muuttunut jonkin verran etäisemmäksi, eikä sisältöihin pääse enää vaikuttamaan yhtä paljon.

Haastatelluilla oli hyvin vaihtelevia kokemuksia kunnallisesta päätöksenteosta liittyen sote-palveluihin ja eroja nähtiin myös kuntien välillä. Pieni ja puoluetustaltaan usein homogeeninen päätöksentekijäjoukko saattaa tehdä päätöksiä vähemmän läpinäkyvästi ja joissakin haastatteluissa tuotiin esiin tilanteita, joissa päätökset oli jo tehty ennen varsinaista kokousta. Tällöin on koettu, ettei sisältöihin ole ollut mahdollista vaikuttaa:

”Det inverkar också att det är bara ett parti som har majoriteten inom fullmäktige och det är lite ”alla känner alla” där. Det kan vara också negativt och om det skulle vara mera partier skulle det vara mera diskussion för det jag saknar många gånger, oftast är saker och ting mera och mera att beslut är fattade innan mötet börjar.”
(S8)

⁵⁶ Vöyrin ja Maksamaan kunnat yhdistyivät vuonna 2007. Nykyinen Vöyrin kunta muodostettiin vuonna 2011, jolloin Oravaisten kunta liitettiin silloiseen Vöyri-Maksamaan kuntaan.

Sote-palveluja koskevat poliittiset päätökset ole aina perustuneet saatavilla olevaan tietoon tai sitä ei haluttu ottaa huomioon, koska käsiteltävän asian tai haasteellisen tilanteen todellista laajuutta ei välttämättä ymmärretty tai haluttu nähdä. Haastatteluissa todettiin, että poliittisessa päätöksenteossa usein vanhemman sukupolven edustajilla saattaa olla puutteita asiantuntemuksessa tai ajatellaan, etteivät esimerkiksi uuden tyyppiset sosiaaliset ongelmat kosketa maaseutukunnan asukkaita. Näissä tilanteissa ratkaisut on usein tehty pelkästään taloudellisilla perusteilla. Haastatteluissa toivottiinkin, että lautakuntiin saataisiin lisää nuoria päättäjiä näkökulmien laajentamiseksi.

Haastatteluissa tuli ilmi, että erityisesti ristiriitatilanteissa henkilöiden tunnettuudesta ja erilaisista sosiaalisista suhteista tai kateudesta voi aiheutua haittaa sekä yksilötasolla että päätöksenteon toimivuuden kannalta. Yksi haastatelluista yrittäjistä piti erityisen tärkeänä, että luontoavusteinen palvelutoiminta pidettäisiin erillään paikallisesta poliittisesta päätöksenteosta:

”Just tämmöiset asiat pitäisi hoitaa yksityisesti, siihen ei saisi yhtään sotkea kuntaa, koska silloin siitä ei tule mitään tai sitten siinä ei ole sitä innostusta. Siinä pitää olla se intohimo, kutsumus. [...] Että monesti kun on tämä kunta tai lautakunta, niin se kestää, se vie niin hemmetisti aikaa ja sitten se on yleensä aina 'ei'. Eli kyllä se pitäisi olla jotenkin niin kuin suoraan meille [yrittäjille]. Mutta mistä sitä infoa saisi ja miten se toimisi? [...] Ja kaikki uusi, sehän aina pelottaa ennen kuin jotakin tuloksia on, pelätään aina, että se maksaa.” (Y5)

Osalla haastatelluista toimialue ulottui Vöyrin ja Mustasaaren ulkopuolelle, jolloin osa kommentteista koski tiettyjen asiakasryhmien palveluihin kytkeytyvää päätöksentekoa myös yleisemmällä tasolla:

”Jos mä ajattelen toimintaterapiaa, niin kyllä se [pätöksenteko] tavallaan toimii, mutta sitten on tämmöisiä väliinputoajaryhmiä, niin kuin nämä neuropsykiatriset nuoret, joista kukaan ei oikein ota vastuuta, niin siinä se varmaan näkyy, ettei ole sellaisia selkeitä hoitoketjuja.” (Y2)

Yrittäjähaastatteluissa käsiteltiin myös fyysisen toimintaympäristön kehittämistä ja toiminnan laajentamista koskevaa päätöksentekoa. Pienissä kunnissa esimerkiksi ympäristöluopien käsittely tapahtuu vähäisemmällä henkilöstöresursseilla verrattuna suurempiin kuntiin, mikä asettaa haasteita käsiteltävien asioiden laaja-alaiselle tuntemukselle. Tämä

voi näkyä hakijoiden suuntaan erityisesti uudenlaisia toimintatapoja tai menetelmiä sisältävien lupahakemusten yhteydessä:

”Nå vi fick nog en helt bra dialog men att nog är den filisen ändå efter allting, efter alla lov var beviljade, att inte har de riktigt förstått, och nu är vi ganska oroliga nu när vi ska börja om förhandla när det har vuxit, att liksom hur ska vi på sätt och vis att det inte sen blir takapakkia där, att ni får bara ha så här många hästar för att det går inte på det här ytan eller det går inte i den här typ stall, att det finns inte den kunskapen riktigt.” (Y8)

Sote-uudistuksen vaikutukset paikalliseen hallintaan

Tutkimuksessa on ollut mahdollista käsitellä paikallista hallintaa arvioimalla, millä tasolla kullakin tutkimukseen osallistuneista toimijoista on mahdollisuus vaikuttaa toimintaansa koskevaan päätöksentekoon ja osallistua sen operatiiviseen suunnitteluun. Valtaosa haastatelluista arveli, että sote-uudistuksen jälkeen päätöksenteko karkaa yhä kauemmas yksittäisistä toimijoista. Toisaalta kolmessa haastattelussa todettiin, että haastattelujen aikaan vasta muotoutumassa oleva uusi sote-järjestelmä saattaa jatkossa helpottaa yhteistyötä ja uusien toimintamallien käyttöönottoa, kun sosiaali- ja terveystyö yhdistyvät hallinnollisesti. Yhdessä viranomaishaastattelussa nähtiin positiivisia mahdollisuuksia liittyen erityisesti sosiaalihuoltolain uudistukseen, joka onnistuessaan painottaa palveluita nykyistä enemmän varhaisen puuttumisen suuntaan:

”Då tänker jag på den här socialvårdslagen som förnyas, och där är det då viktigt att alla får den där servicen liksom i ett tidigt skede, och då tänker jag, då borde det vara lokalt, liksom att då kanske man kan undvika att man till exempel placerar ett barn då längre bort, att dom familjer får hjälp inom den där grundservicen på något sätt. Det borde ha effekter då kanske, att om man griper in i rätt tid [...] att det är ju positivt det om det faktiskt kan förverkligas då, att då tycker jag att det borde finnas mera tjänster då inom basservicen, till exempel just till familjer att, familjearbetare ännu mera än vad det finns.” (S9)

Viranomaistahojen haastatteluissa korostui epätietoisuus sote-uudistuksen sisällöistä ja vaikutuksista omaan toimintaan. Maaseutukunnissa palveluita tuottavilla yksiköillä oli huoli oman toimintansa jatkuvuudesta, mikä vaikeutti toiminnan suunnittelua. Erityisesti viranomaispuolella suurimpana uhkana nähtiin isot kansalliset ja kansainväliset yritykset, jotka voivat sote-uudistuksen myötä vallata uusia toiminta-alueita:

”De här företagen finns både nationellt och internationellt som har resurser egentligen att slå in i vad som helst och var som helst, som till exempel i Vasa de har byggt en stor ny komplex för äldreomsorg [...] så är det just en möjlighet att byggnaden finns där färdigt och det kan ju hända att företagaren kommer och hyr de fastigheter av kommunen och driva den här verksamhet, det är också en möjlighet [...] och vilka förändringar på kort sikt är osäkra, förändringarna ska kanske inte ske genast, men förstås på lång sikt kan det [komma stegvis].” (S4)

”För tillfället det finns inte hoten för privata företagare inom äldreomsorg, men om det kommer en möjlighet, kan det ju hända att de här företagen kommer ganska snabbt, och det är ju risken som finns förstås.” (S8)

Vahva epä tietoisuus tuli esiin kaikissa viranomaistahojen haastatteluissa tehtäväkentästä riippumatta; yksi haastatelluista arvelikin, ettei edes korkeamman tason päättäjillä ollut käsitystä uudistuksen vaikutuksista:

”Jag tror att de som är tjänstemän på högre nivå liksom, att jag tror att inte ens dom ännu vet ju inte hur allting verkar. Jag tycker att det är ju problematiskt och oroväckande nog, att man är lite rädd nog att vad blir det av allt det här, att ingen verkar verkligen veta.” (S10)

Myös haastatelluilla yrittäjillä oli yhteisesti jaettu epä tietoisuus sote-uudistuksen sisällöistä tai mahdollisista vaikutuksista omaan toimintaan. Kaksi yrittäjästä kommentoi uudistusta seuraavasti:

”En ole miettinyt ollenkaan. Mä olen niin rajoittunut ihminen, että niin kauan kuin asiat on täysin epäselviä, mä en jaksa paneutua niihin, koska mulla on semmoinen tunne että mulla ei ole kuitenkaan mitään vaikutusvaltaa. Niin sitten mä ajattelen, että no miettikää nyt valmiiksi ja kertokaa mulle sitten. Se on niin kaukana.” (Y3)

”Se päätöksenteko voi mennä vielä kauemmaksi ja se tietysti on se pelottava asia. [...] Tuntuu vaikealta myös markkinoida ja esitellä omaa toimintaansa jollekin Turussa olevalle. Jos lähellä olevat yksiköt ei voi päättää sitä mikä heidän asiakkailleen tai potilailleen parhaiten sopii, että jos se päätetään Turussa, niin hehän ei tunne sitten paikallisia toimijoita senkään vertaa. Mutta jos se on niin että silti se päätöksenteko säilyy pienillä alueilla, niin silloin tavallaan se voi selkiinnyttääkin, jos erikoissairaanhoito ja perusterveydenhuolto toimii yhdessä vaikka lastenpsykiatrian tai nuorisopsykiatrian kohdalla, niin silloinhan siellä on isot moniammatilliset tiimit. Toisaalta silloin kun on tämmöinen käymistila, niin silloinhan on mahdollista kehittää tämmöisiä uusia toimintamuotoja. Aina mahdollisuus ja haaste yhtä aikaa.” (Y2)

Haastatteluissa tuli selkeästi esiin, etteivät paikalliset toimijat kokeneet pystyvänsä millään tavalla vaikuttamaan soite-uudistuksen sisältöihin. Lopputulos tulee siten ylhäältä annettuna uutena tilanteena, johon oma toiminta on jollakin tavalla pyrittävä sopeuttamaan. Tämä on myös vaikuttanut rajoittavasti viranomaistahojen toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen. Haastatteluaineiston perusteella soite-uudistuksen yhteydessä ei ollut nähtävissä paikkaperustaisen hallinnan elementtejä, joiden avulla paikallistuntemusta ja onnistuneita toimintamalleja olisi hyödynnetty suunnitteluprosessissa.

5.2.2. Toimintaa ohjaavat normit

Viranomaishaastatteluissa mainittiin useaan otteeseen, että toiminnan sisällöt ja vaatimukset määräytyvät suoraan lainsäädännöstä. Lait ja asetukset muodostavat siten viranomaistoiminnan raamit, joiden puitteissa toimintaa voidaan kehittää esimerkiksi luontoavusteisten palvelujen suhteen:

”Men som det är idag, har kommunen den övervakande skyldighet att allt fungerar på dem som man köper också, om man har övervakande om det egna boende, men om man har det också över andra aktörer, det måste vara en sysslandet som sköter om den biten.” (S4)

”Me ollaan erikoissairaanhoito ja sitten on olemassa peruskunnan palvelut ja mahdollisesti kolmannen sektorin palvelut. Mä ajattelen, että meidän ihan omana toimintana tässä kohti en katso että me voitais olla mukana, mutta nyt kun me aletaan niitä kuntoutussuunnitelmia rakentamaan, minusta olisi tavattoman kivaa että siellä olis tämä osa-alue tarjota sen potilaan yksilöllisen kuntoutussuunnitelman mukaan. [...] Mutta se että kuka sanoo, että se pitäis sitten se psykoedukatiivinen kurssi olla aina täällä, että miksei se vois olla luonnon helmassa ja näin, niin kaikinahan on niin kuin mahdollista.” (S3)

Järjestön tuottamien palveluiden yhteydessä oli käytetty monia erilaisia luonto- ja eläinavusteisia menetelmiä. Haastattelun perusteella voidaan todeta, että kyseisellä yksiköllä on ollut sen tehtäväkentästä johtuen viranomaisiin verrattuna huomattavasti vähemmän sääntelyä ja sitä kautta vapaammat kädet toimia ja kehittää uuden tyyppisiä toimintamuotoja:

”Vi får fritt planera, vi har inga hinder. Här är det nog allt är möjligt, ibland är vi lite ’tokiga’, men här är allt möjligt! Men sen kommer ju lagstiftningen och sånt

emot att vart man får fara med olika grupper och sånt här, och vad som är möjligt, just hygienkrav med djur och så där, kanske ibland lite för omständigt.” (S7)

Jotkut lainsäädännön vaatimuksista nähtiin epätarkoituksenmukaisina toimintaa rajoittavina tekijöinä. Niin ikään yrityksiä koskevat toimintamuodosta riippuen erilaiset säädökset, joiden puitteissa toimintaa voidaan harjoittaa ja kehittää. Osa yrittäjistä oli jo liittynyt tai aikoi liittyä valtakunnallisen Green Care -yhdistyksen jäseniksi ja oli sitä kautta sitoutunut noudattamaan Green Care -toiminnan eettisiä ohjeita (ks. Green Care Finland 2012). Valtakunnallisesti hyväksytyt eettiset ohjeet voidaan nähdä normeina, joiden vaatimustaso on lainsäädännön asettamia reunaehtoja laajempi ja asiakkaan näkökulmasta kattavampi. Toiminnan kestävyyttä on käsitelty ohjeistuksessa ympäristövastuullisuuden, sosiaalisen vastuullisuuden ja yhteiskuntavastuullisuuden näkökulmista. Haastattelujen perusteella voi todeta, että myös ne yrittäjät, joille järjestäytynyt Green Care -toiminta ei ollut entuudestaan tuttua, pitivät vastuullisuutta, tavoitteellisuutta ja ammatillisuutta tärkeinä toimintaa määrittävinä tekijöinä (ks. myös luku 5.1.4).

5.2.3. Kielelliset erityispiirteet

Tämän tutkimuksen empiirinen aineisto koostuu kahden valtaosin ruotsinkielisen pohjalaiskunnan sote-alan toimijoiden haastatteluista, joissa haastateltavat saivat itse valita haluamansa haastattelukielen. Kieltä ei erikseen käsitelty haastattelukysymyksissä, mutta vastauksissa tuli esiin joitakin alueen kielisidonnaisia kulttuurillisia ja toiminnallisia erityispiirteitä. Äidinkieleltään suomenkielisen vähemmistön kokemuksia toimintakulttuurista ja sosiaalisista suhteista on tarkasteltu ruotsinkielisyyden ja kaksikielisyyden rinnalla. Vöyrin ja Mustasaaren alueilla kieli on tärkeä työkalu, mikä asettaa erityisesti yrittäjille vaatimukset riittävästä kielitaidosta yhtenä laadukkaan palvelun kriteerinä. Kahdessa viranomaishaastattelussa kieli nostettiin esiin tärkeänä palveluiden hankintakriteerinä:

”Språket är viktigt sak i all upphandling då det gäller tjänster.” (S4)

”Det är ju viktigt att vi har både och, så att det är nog en sak som inverkar då vi väljer de här ställena för barnskyddet. Men att det börjar ju bli så där att alla nog erbjuder att de säger att de har på svenska också. Men då kan det hända att vi ändå upplever att vissa ändå är mera kanske finskspråkiga.” (S9)

Kielen ymmärtämisen ja ymmärretyksi tulemisen merkitys nousi esiin myös kehitysvammaisille tuotettavien palvelujen yhteydessä, koska monilla asiakkailla on verbaalisia haasteita:

”De har väldigt svårt att uttrycka sig, kan bara säga något ord här och där och man ska läsa av dom. Och man har svårt fast man talar samma dialekt och samma språk, så har man ändå svårt att förstå. Så att de ska slå ihop med något annat språk, det fungerar inte.” (S6)

Kaikki haastatteluihin osallistuneet yrittäjät olivat kaksikielisiä, mikä antaa heille mahdollisuuden luoda asiakaskuntansa yli kielirajojen:

”Våra styrkan kan kanske vara att vi kunde ta både finska och svenska grupper, att vi kan båda språket, att här i Österbotten det kanske är en styrka.” (Y6)

Yksi yrittäjistä mainitsi vahvuutenaan myös sujuvan englannin ja hollannin kielitaidon, joita voi hyödyntää esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten lasten palveluissa. Kielellä saatetaan nähdä kommunikaatiovälineen lisäksi muita merkityksiä, kuten yhdessä haastattelussa tuotiin esiin:

”Tämähän on kaksikielinen kunta ja olen itse suomenkielinen, niin sen on pienestä asti huomannut sen, että suomalaisia on syrjitty, että ei ole ollut ne samat mahdollisuudet. Mutta mä olen ollut sellainen jästipää, että mä olen sitten itse niin kuin kiivennyt ja halunnut esittää, että kyllä meistäkin on johonkin. Tietysti se on vaatinut paljon energiaa, mutta kyllä se on kannattanut ja sitä varten itse näkee niin paljon mahdollisuuksia ja potentiaalia kaikissa ihmisissä; kun itse on saanut niitä mahdollisuuksia.” (Y5)

Yksi haastatteluissa esiin tullut erityispiirre on sote-kentän järjestöjen ja yhdistysten kielellisistä syistä johtuva yhteistyön puute ja kentän hajanaisuus. Vöyrillä, Mustasaarella ja Vaasan sairaanhoitopiirin alueella väestön enemmistökielenä on ruotsi. Eri kieliryhmien väliset erot ovat pääosin toiminnallisia; monet alueella toimivat yhdistykset ja järjestöt ovat joko suomen- tai ruotsinkielisiä. Hyvinvoinnin osalta näillä kieliryhmillä ei

näyttäisi kuitenkin olevan merkittäviä eroja tutkitulla alueella⁵⁷. Haastattelujen perusteella voidaan todeta, että jos toimitaan vain oman kieliryhmän tai organisaation sisällä, menetetään monia hyviä yhteistyömahdollisuuksia. Pohjanmaalla tulisikin kiinnittää erityistä huomioita kielellisten yhteistyön esteiden vähentämiseen ja kannustaa eri toimijoita luontevaan ja vapaaehtoiseen kaksikielisyyteen. Hyvä esimerkki kielten rinnakkaiselosta löytyi yhdestä viranomaishaastattelusta:

”[Kaksikielisyydellä] on tietysti sillä tavalla merkitystä, että kun me opittaisiin elämään niin kuin jumittumatta siihen kieleen, esimerkiksi täällä [...] jokainen puhuu äidinkieltään ja samoille vitseille nauretaan, ja se on minun mielestä sitä rikkautta. Mutta sitten jos me ajatellaan tässä poliittisessa päätöksenteossa ja yhdistyksissä ja muissa, niin sielläpä se ei sitten toimikaan. Eli ne elää sitten rinnakkain mutta ei välttämättä yhdessä, joka hajottaa mun mielestä, että ei meillä niin paljon ole täällä resursseja, että kyllä meidän vähän pitäis siihen yhteiseen hiileen puhaltaa. Mutta se taitaa olla aika paljon toivottu!” (S3)

Kieli voidaan haastattelujen perusteella nähdä sekä edistävänä että heikentävänä tekijänä myös Green Care -toiminnan kehittämisen kannalta. Toimijoiden kielellinen eriytyminen ja valtakunnallisen toiminnan suomenkielisyys näkyi sekä käsitteen tuntemisessa että verkostojen muodostumisessa. Näyttäisi siltä, että tutkitulla alueella parhaimmat edellytykset toiminnan kehittämisessä ovat kaksikielisillä toimijoilla, joilla on mahdollisuus myös laajempaan verkostoitumiseen Suomessa ja muissa Pohjoismaissa.

5.2.4. Paikallinen toimintakulttuuri ja toimintamallit

Tämän tutkimuksen yhtenä tavoitteena oli selvittää mitä yhteistyö- ja toimintamalleja alueella on jo käytössä tai suunnitteilla ja miten nämä suhteutuvat eri käyttäjäryhmien tarpeisiin. Haastattelujen perusteella näyttää siltä, että alueella ei ole käytössä vakiintuneita eri sektoreiden yhteistyöhön perustuvia toimintamalleja luontoavusteisten palveluiden tuottamisessa. Tähän mennessä menetelmiä on ollut käytössä joillakin viranomaisilla ja

⁵⁷ Esimerkiksi alueellisessa mielenterveyttä käsittelevässä hyvinvointitutkimuksessa on todettu, että Pohjanmaan alueella psyykinen hyvinvointi on jakautunut valtakielten osalta tasaisesti, eikä äidinkieltään suomen- ja ruotsinkielisten otosten välillä ole nähtävissä vastaavia hyvinvointieroja kuin valtakunnallisissa vertailuissa eri kieliryhmien välillä (Reini, Björkvist, Forsman, Herberts, Nordmyr, Nyqvist, Österman, Aromaa & Wahlbäck 2014; Vilén 2014; vrt. Suominen 2014).

järjestöillä lähinnä oman toiminnan puitteissa. Yrittäjien asiakaskunta on koostunut pääosin muista kuin julkisen tai kolmannen sektorin kautta tulevista asiakkaista.

Täsmällistä Green Care -toiminnan paikallisuutta ei ole tämän tutkimuksen kontekstissa ollut tarkoituksenmukaista määritellä esimerkiksi hallinnollisten kuntarajojen mukaan, koska toiminta ja sitä toteuttavat ihmiset ja organisaatiot eivät ole välttämättä sidoksissa rajattuihin maantieteellisiin alueisiin. Tällöin huomio on kiinnittynyt enemmän niihin rakenteisiin ja toimintatasoihin (kylä, kunta, kuntayhtymä, sairaanhoitopiiri, yrittäjä- ja asiakasverkosto), joihin kukin haastateltu toimija on peilannut omia osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiaan eli tässä tapauksessa hallintaa hyvinvointipalveluiden järjestämisessä ja tuottamisessa.

Luontoavusteisten menetelmien käytössä on tähän mennessä tehty vain vähän sektoreiden välistä yhteistyötä. Viranomaisten haastatteluissa mainitut esimerkit olivat yksittäisiä kokeiluja, lähinnä ratsastusterapian muodossa. Sote-viranomaisilla on mahdollisuus tehdä päätöksiä hankintalain alarajan puitteissa, mutta kaikissa viranomaishaastatteluissa todettiin, ettei heillä ole lainkaan tietoa alueen luontohoiva-yrittäjistä tai tieto on hyvin rajallista ja satunnaista. Osin tästä johtuen kokeilujen määrä on jäänyt vähäiseksi. Viranomais-toimijoiden välillä oli nähtävissä eroja yksiköiden välillä siten, että vähiten menetelmiä tuntevien ja niitä kokeilleiden suhtautuminen uusiin toimintatapoihin oli hieman varauksellisempaa verrattuna menetelmiä enemmän hyödyntäviin yksiköihin:

”Det är klart att så länge vi inte som har dem klarar vi utan, men säkert är det här till vissa kundgrupper helt bra. Men det är förstås med allt nytt att om man inte har det och har provat, det kan vara svårt att se nyttan av den här [...] Men vi har öppen attityd och skulle kanske vara med inom projekt och så vidare.” (S4)

Yhdellä haastatelluista yrittäjistä oli kuitenkin positiivisia kokemuksia sopimuspohjaisesta yhteistyöstä samaan sairaanhoitopiiriin kuuluvien julkisen sektorin asiakastahojen kanssa ja hän piti näin syntyneitä yhteistyömallia toimivana ja luotettavana. Yhteistyö palvelujen tuottamisessa ei sinällään ole itseisarvo, jos palveluita voidaan tuottaa laadukkaasti myös itse. Totutuissa toimintatavoissa pysyttäytyään helposti, jos muutospainetta ei ole:

”Det är förstås alltid lätt att säga att vi [kommunen] producerar bäst de tjänsterna, vi tycker att vi som jobbar med och har alltid varit här, bara om vi vet inte om nånting annat, men det är ju klart att nu kan de ju de här privata aktörer producera precis lika bra.” (S4)

Useat viranomaistahojen toimijat kokivat, ettei heillä ole mahdollisuuksia nykyisillä tai entisestään supistuvilla resursseilla tehdä merkittäviä uusia avauksia nykyisiin toimintatapoihin. Osa viranomaisten edustajista näki, että sote-palvelut tulisi järjestää eri sektorien yhteistyönä:

”Kyllähän se yhteistyössä pitäis ehdottomasti olla, mun mielestä tällä seudulla yli-päättään kolmas sektori, järjestöt, yhdistykset, ne on liian hajallaan, siis sillä lailla että mun mielestä jos se kolmas sektori jotenkin kertois mitä heillä on tarjolla, niin kyllä silloin julkisen puolen olis aika paljon helpompi sieltä sitten blokata mitä voi käyttää. Mut kun nyt, ja tällä seudulla vielä kun sitten on suomeksi ja ruotsiksi, että ei voi sillä lailla yhdessä toimia, niin se on ongelma.” (S3)

Haastateltujen viranomaisten joukossa oli myös toimijoita, joiden mielestä laaja yhteistyö ei välttämättä sovi kaikkien palveluiden tuottamiseen:

”Ätminstone i hemservice det ska vara så lite aktörer eller producenter som möjligt, eller så lite producenter som möjligt. Om kommunen tar det av privata är en annan sak, men desto mera samarbetspartner, desto mera kräver det koordination av själva vården, i dag då vi har skilda socialvården och hälsovården så kommer sjukhusen enda till, så det är ännu bara tre, men om det kommer flera är det flera som ska kontaktas, vem tar hand om då han kommer hem...” (S8)

Haastatelluilla yrittäjillä oli paljon ideoita yhteistyön laajentamiseksi ja verkostojen vahvistamiseksi erityisesti Green Care -toiminnan ympärillä. Yrittäjät näkivät paljon käyttämätöntä potentiaalia esimerkiksi lasten ja nuorten tukitoiminnassa, joka hyödyntäisi maaseutuyritysten olemassa olevia resursseja:

”Sitäkin olen haaveillut, kun mä aina ajattelen niin laajasti, kun meilläkin on hirveästi kontakteja ja tunnetaan paljon maanviljelijöitä, että mä olisin sellainen yhteyshenkilö muihin maatiloihin ja löytäisin ne oikeat lapset, nuoret, aikuiset jokaiselle tilalle, koska jokaisella maatilalla on mahdollisuuksia auttaa edes yhtä ihmistä. [...] Että se ei ole vaan se massatuotanto, kun kuitenkin on huonot ajat muutenkin, että jotenkin saisi nostettua tätä maatilojen imagoa, ettei se ole pelkkää tuotantoa.” (Y5)

”Jos meillä olisi esimerkiksi enemmän tukea kunnalta, niin mä luulen että sekin olisi meille helpottavaa. Jos he näkisi meidät resurssina esimerkiksi koulujen yhteistyön tai sosiaalialan yhteistyökumppanina, että he näkisivät että heillä on resurssi niin kuin en mä tiedä kuntouttaa, mutta niin kuin hyvää toimintaa lapsille, sekä haasteellisemmille kuin normaaleille lapsille, jotain kerhotoimintaa tai muuta vastaavaa.” (Y3)

Yrittäjien haastatteluissa näkyi selkeitä eroja siinä, miten yhteistyö kunnan kanssa on sujunut ja millaista yhteistyötä toivotaan jatkossa:

”Mä olen iloinen siitä, että meidän yritys saa olla kunnan yrityssivuilla ja sitä kautakin on muutama meidät löytänyt, mutta voisi olla enemmänkin että, hei mitä te teette, että miten me voitaisiin tehdä yhteistyötä, koska me kuitenkin ollaan osa kuntaa ja meidän veroja maksetaan meidän kunnalle. Mä olen aika huono ottamaan yhteyttä, kun mä tiedän mikä se meidän kunnan tilanne on tällä hetkellä. Mutta jos olisi joku vapaa-ajan toimi, saisi mielellään ottaa meihin yhteyttä, että mitä te voitte meille tarjota ja miten me voitaisiin tehdä yhteistyötä.” (Y3)

Poliittiseen päätöksentekomekanismiin kriittisimmin suhtautuvat haluavat kehittää yhteistyötä lähinnä muiden yrittäjien ja kolmannen sektorin kanssa. Yrittäjät pitivät hyvin tärkeänä yhteistyökumppanien ominaisuuksia, yhteistyön sujuvuutta ja toimijoiden keskinäistä luottamusta.

”Toiminnan aloittaminen vaatii ne oikeat henkilöt, että sitä jaksaa, että on se tuki ja samat arvot, vaikka tietysti jokainen hoitaa ne omat asiansa, missä itse on paras.” (Y5)

”Yhteistyötä tehdään oikeastaan vain yksityishenkilöiden kanssa, semmoisten hyvien resurssihenkilöiden kanssa. Sitten mulla on myös yksi yritys [...], joka käy täällä säännöllisesti, jonka kanssa mä teen yhteistyötä, myös hevosen hyvinvointipalveluissa.” (Y3)

Näyttäisi siltä, että erilaisista yhteistyötarpeista riippumatta useimmille yrittäjille oman yritystoiminnan itsenäisyys ja yrityksen ohjaksien pitäminen omassa käsissä on tärkeää:

”Nå vill man ju ha företaget själv förstås men nu är vi öppna för samarbete, vi tycker att det ska finnas också, att det blir ju nog mycket bättre om man har samarbete.” (Y6)

”Sekin [yhteistyö] on sitten semmoinen uhka. että jos siinä on liikaakin, niin sitten siitä varmaan ehkä vaan tulee joku ihme soppa, koska se ei sovi minun persoonallisuuteeni, että mä haluan aika vapaasti ja helposti, itsenäisesti tehdä asioita. Että

jos on liikaa negatiivisia ihmisiä tai semmoisia jotka eivät usko tai uskalla tehdä asioita.” (Y5)

Myös niissä yrityksissä, joilla on julkisen sektorin yhteistyöstä hyviä kokemuksia, nähdään kunta lähinnä ostajan roolissa. Vaikka haastatteluihin on osallistunut useamman kunnan alueilla toimivia henkilöitä, ei kuntien välinen yhteistyökykyvertailu ole relevantti ja tarkoituksenmukainen näin pienellä haastatteluotoksella.

Toimijoiden tuttuus – etuja ja haittoja

Monissa haastatteluissa mainittiin, että pienellä paikkakunnalla on helppoa ja välitöntä hoitaa asioita, kun toimijat ovat toisilleen entuudestaan tuttuja. Esimerkiksi vanhusten-hoidossa asiakkaiden ja heidän taustojensa tunteminen mainittiin palvelutoimintaa parantavana tekijänä:

”Men det som är positivt är att de flesta har som lokalkännedom, att man vet ganska mycket om dem som bor där hemma, till exempel att man kan alltid fråga att vem är hans eller hennes anhöriga eller, att man behöver inte att ta reda på det på annat sätt.” (S8)

Aina toimijoiden tuttuus ei kuitenkaan näyttäyty pelkästään positiivisena tekijänä. Muutamassa haastattelussa todettiin, että pienillä paikkakunnilla voi helpommin esiintyä myös leimaamista. Silloin esimerkiksi sosiaalitoimen asiakkaana oleva lapsi tai nuori saatetaan määritellä ongelmatapaukseksi jo pelkästään perhe- tai sukutaustansa perusteella ja siten osaltaan vahvistetaan tämän syrjäytymiskehitystä. Yhdessä haastattelussa asiaa kuvattiin seuraavasti:

”Aikuisilla on liikaa föruppfattade meningar, ehkä tuomitaan väärin ja heti, etukäteen, se kun on pieni kunta ja näin, jos tulee jostakin perheestä tai suvusta niin näin [...] koska kaikillahan pitäisi olla mahdollisuus saada yrittää ja kaikilla on sitä jotain, mutta yleensä tuomitaan heti että susta ei ole mihinkään ja sitten jo heti siitäkin jää ehkä ulkopuolelle. Usein se tapahtuu jo pienenä.” (Y5)

Ulkopuolisen tuen tarve

Sekä yrittäjien että viranomaisten haastatteluissa mainittiin useaan otteeseen, että luontoavusteisen toiminnan vahvistuminen vaatisi ulkopuolista tukea sekä sektorien sisällä, että yli sektorirajojen. Ulkopuolinen tuki voisi toteutua myös projektitoiminnan muodossa:

”Man måste fundera om man har möjlighet att delta att just, till exempel med nån projekt är vi öppna att delta för, men vi har ganska begränsade resurser själv att nu liksom börja det här från noll.” (S4)

”Om det skulle vara ett projekt till exempel, just inom det här, och att man skulle få med då barn från barnskyddet till exempel. Att om det skulle vara till exempel ett hästprojekt eller något, om man skulle samarbeta då med någon lokalt då, stall eller något sådant.” (S9)

Erityisesti yrittäjien taholta kaivattiin tukea verkostoitumiseen ja koulutukseen, jotta omaa osaamista ja toimintaa voisi kehittää edelleen.

”Mä haluaisin hirveän mielelläni pienen ryhmän kanssa keskustella siitä mitä Green Care on ja mitä se ei ole. Sitten saisi mielellään olla sellainen kysymyslista, että jos mä haluan Green Care -yrittäjäksi niin mitä minulta silloin edellytetään. [...] Lisäksi tarvitaan koulutusmahdollisuuksia, rahoitusmahdollisuuksia ja markkinointimahdollisuuksia.” (Y3)

5.2.5. Kylätoiminta – Jokikylien esimerkki

Tässä tutkimuksessa kuntatason, kuntayhtymien ja sairaanhoitopiirin rinnalla on ollut mahdollista tarkastella myös kylätason toimintamalleja haastattelussa esiin tulleen kyläesimerkin kautta. Yksi haastatelluista yrittäjästä kuvasi suunnitellun yritystoimintansa ohella sen kuulumista laajempaan Jokikylien kyläverkostoon, joka rakentuu nauhamaisesti Kyrönjoen varrelle Mustasaaren itäosassa:

”Jag är med i byaföreningen här – och vi skulle nog som vill, att det här område skulle bli, vi skulle prioritera oss som ett ekologiskt område med närmat och gårdar att besöka. [...] Jag tror nog att vi har nytta av och vi skulle vilja prioritera oss som här ekologisk ort, närodlad, vi har det här Älvtorget och så här, att det är sånt här prioritering som vi gör och vi håller på att jobba med det, att profilera.” (Y6)

Alueelle on sukujen myötä juurtunut tai muilta alueilta muuttanut erilaisia osaajia ja asiantuntijoita perheineen, joita yhdistää kiinnostus hyvinvoinnin ja ekologisen elämäntavan

vaalimiseen ja kehittämiseen. Toimintaa ja sen taustalla olevia arvoja kuvaavia yhteisiä nimittäjiä ovat paikallisuus, pienimuotoisuus, yhteisöllisyys, ekologisuus sekä terveellisen lähiruoan ja hitaamman elämänrytmin arvostaminen. Jokikylien verkosto⁵⁸ toimii monella tavalla ja tasolla perustuen vapaaehtoisuuteen ja yhteisöllisyyteen. Käytännössä yhteistyö näkyy esimerkiksi paikallisten ruokapiirien, kirpputorien, erilaisten koko perheen tapahtumien sekä ruoka- ja hyvinvointitempausten muodossa.

Jokainen toimija tuo kylätoimintaan oman osaamisensa, joka voi liittyä niin puutarhahoitoon, eläintenpitoon, lähiruokaan, käsitöihin kuin vaikkapa kulttuuriympäristön hoitoon. Alueen asukkaat pyrkivät vaikuttamaan elinympäristöönsä koskevaan suunnitteluun ja päätöksentekoon sekä ruohonjuuri- että kuntatasolla. Osa toimijoista on verkostoitunut kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Jokikylien alueella on laadittu keskeiset kehittämiskohteet sisältävää kyläsuunnitelmaa, jonka avulla pyritään vaikuttamaan alueen maankäytön suunnitteluun. Yhtenä kyläalueen visiona on muodostaa maakunnallinen Green Care -keskittymä, jossa luonto- ja maatila-avusteisia menetelmiä hyödynnetään monipuolisesti mahdollisimman monissa toiminnoissa⁵⁹. Jokikylien toiminta on mielestäni hyvä esimerkki paikallisuuden ja ylipaikallisuuden luontevasta synergiasta, jolloin toimintaa voidaan kehittää samanaikaisesti kaikilla tasoilla.

5.2.6. Kulttuurisen kestävyuden toteutuminen

Haastatteluissa tuli esiin paljon viitteitä alueen vahvasta maaseutu- ja yrityskulttuurista, jota haluttiin vaalia sektorista riippumatta. Alueen luontoympäristöjä ja saaristoa pidettiin yleisesti arvossa (ks. tarkemmin luvussa 5.3.1.). Useissa haastateltujen toimintaympäristöissä oli kiinnitetty huomioita paikan historiaan ja kulttuuriperintöön entisöimällä vanhoja rakennuksia perinteitä kunnioittaen tai sijoittamalla uudempiin rakenteisiin vanhaa esineistöä muistuttamaan menneistä ajoista ja toimintatavoista.

⁵⁸ Ks. lisätietoa yhteistyömuodoista esimerkiksi www.jokikylat.fi ja www.ekotanerna.n.nu.

⁵⁹ Tavoitteita on kuvattu tarkemmin Jokikylien Vuoden kylä 2015 -hakulomakkeessa (Pia Smeds 29.1.2015, julkaisematon).

Omavoimaisen kylätoiminnan kautta on pystytty vahvistamaan osallisuutta ja saatu elinympäristössä aikaan konkreettisia parannuksia, joita ei olisi ollut mahdollista saavuttaa ilman yhteen hiileen puhaltamista. Haastattelujen perusteella pohjalaisuuteen usein liitetyt yrittäjähengen ja kylätoiminnan ominaispiirteet näyttivät toteutuvan myös tämän tutkimuksen haastattelujen perusteella. Myös viranomaispuolella oli käytössä yhteisöllisiä toimintatapoja ja esimerkiksi toimintaympäristöjä kehitettiin tarvittaessa talkootyönä.

Haastattelujen perusteella suurimmat haasteet tutkitulla alueella liittyvät päätöksentekokulttuurin joustamattomuuteen ja epätasa-arvoisuuteen, jonka taustalla nähtiin vallan keskittymistä harvoille päätöksentekijöille. Haastattelujen perusteella näyttää siltä, ettei tutkitulla alueella ole vakiintuneita eri sektoreiden yhteistyön toimintamalleja liittyen luontoavusteisiin palveluihin. Yhteisten toimintamallien puute näyttäisi olevan merkittävä este Green Care -menetelmien käyttöönotolle ja toiminnan laajentamiselle useampien asiakasryhmien käyttöön. Myös toimijoiden kielellinen eriytyminen ja yhteistyön puute eri kieliryhmien välillä voi estää yhteisten intressien löytämistä. Yrittäjät näkivät haasteena myös palvelutoiminnan yhteensovittamistarpeet muiden paikallisten toimintojen tai maankäyttömuotojen kanssa. Muita päätöksentekoprosesseihin kytkeytyviä haasteita olivat erityisesti julkisen ja yksityisen sektorin kannalta epätietoisuus meneillään olevan sote-uudistuksen vaikutuksista paikalliseen päätöksentekoon ja palveluntuotantoon sekä omaan palvelutoimintaan. Koko haastatteluaineiston läpileikkaava havainto on, ettei kenelläkään haastatellusta sote-alan ammattilaisesta ollut juurikaan käsitystä uudistuksen hetkisistä sisällöistä. Tämän nähtiin vaikeuttavan merkittävästi oman toiminnan suunnittelua erityisesti julkisella sektorilla.

5.3. Ekologiset tekijät

Erilaiset ekosysteemipalvelut kuten luonto-, maaseutu ympäristöt ja yksittäiset luonnon elementit ovat olennainen osa Green Care -palvelutoimintaa, jolloin fyysinen paikka ja sen maantieteellinen sijainti toimivat sekä toiminnan kehittämisen potentiaalina että toisaalta reunaehtona. Ympäröivän luonnon ja maaseudun arvostus ja näkeminen positiivisena voimavarana tuli esiin kaikissa haastatteluissa. Paikallisten ekosysteemipalveluiden

arvostus yli sektorirajojen näyttäytyi aineistossa yhtenä yhteisesti jaettuna merkityksen-
antona, joka linkittää kulttuuriset arvostukset ja ekologiset tekijät toisiinsa. Erityisesti asi-
akkaiden näkökulmasta myös palveluiden saavutettavuudella on merkittävä painoarvo
palvelua valittaessa. Tässä luvussa tarkastellaan lähemmin niitä ekologisia tekijöitä, jotka
tässä tutkimuksessa näyttäytyivät paikallista Green Care -toimintaa määrittävinä teki-
jöinä.

5.3.1. Luonto- ja maaseutuympeiristöt

Haastatteluissa tuli vahvasti esiin käsitys maaseudusta hyvinvointia vahvistavana toimin-
taympäristönä. Alueen metsäluontoa kuvailtiin haastatteluissa monimuotoiseksi ja esteeti-
tiseksi. Monissa haastatteluissa mainittiin meri ja saaristoluonto yhtenä alueen erityispiir-
teenä ja vahvuutena, jota tulisi hyödyntää eri palveluissa huomattavasti nykyistä enem-
män.

*”Tämä on pois kaupungista, oikeasti maalla ja sitten täällä on jotenkin tämä luonto
myös sinänsä hyvin kaunis, että jos ajattelee ihan näitä metsiä, tämä jotenkin poik-
keaa jos vaikka Vaasasta lähtee itään päin, niin tämä rannikko on vähän erilaista,
täällä on korkeita kallioita ja ihania metsiä, merikin on lähellä, olemmehan me
sitäkin joskus mietitty että voiko melontaa yhdistää siihen jollakin lailla.” (Y2)*

Tutkimuksen ja toiminnan jatkokehittämisen kannalta merkittävänä tuloksena voidaan
pitää, että kaikissa haastatteluissa tuotiin esiin omalla toiminta-alueella olevia luonto- ja
maaseutuympeiristöön kytkeytyviä resursseja, joita toiminnassa voitaisiin hyödyntää ny-
kyistä laajemmin:

*”Lähiympäristö on rauhallista, täällä on metsäteitä ja polkuja vaikka kuinka pal-
jon. Kyllä se kasitie kuuluu, mutta se ei häiritse ja kuitenkin tänne on helppo löytää,
koska me ollaan niin lähellä kasitietä.” (Y3)*

*”Vi kanske inte förstår det att, vi är ju mitt ibland det [naturen][...] och är det också
nånting vi kan sälja, kanske som till någon annan, utomlands, för att vi har det här.
Vi har skogar och allt möjligt, jag tror att vi inte förstår hur bra vi har egentligen.”
(S9)*

Erilaiset apuvälineet ovat lisänneet alueiden saavutettavuutta ja laajentaneet esimerkiksi liikuntarajoitteisten mahdollisuuksia päästä nauttimaan luonnosta niin maalta kuin mereltä käsin.

Viranomaishaastatteluissa arveltiin, että alueella on runsaasti maatiloja ja hevostalleja, jotka voisivat laajentaa toimintaansa hyvinvointipalveluilla:

”Vi har en fin skärgård, det finns skog och grönområden, alltså egentligen finns hela naturen på något vis inom kommunen, och lantgårdar med många olika husdjur. Om det skulle vara någon företagare som kommer, så kanske resetiden blir inte så lång.” (S4)

”Det är ju många yngre människor, som bedriver jordbruk och har bondgårdar, så om man skulle presentera den här iden, så skulle dem kunna nog vara öppna för det och man skulle ha en början för det.” (S8)

Useimmilla haastatelluista yrittäjistä tai yrittäjiksi aikovista yksi merkittävä syy toiminnan käynnistämiseksi on jonkin itselle tärkeän ja voimaa antavan ympäristön, toiminnan tai eläinten saattaminen myös muiden hyvinvoinnin edistäjäksi. Tavallisimmin toimintaympäristö on suhteellisen pieni maatila, hevostila tai puutarha, mutta myös erityiset ympäristöt metsässä tai saaristossa ovat voineet herättää ajatuksen hyvinvointipalveluiden tuottamisesta ammatillisesti.

”Tilaan kuuluu metsä, jossa voi tehdä metsätöitä ja harventaa, saa fyysistä työtä ja raikasta ilmaa koko päivän. Olen haaveillut, että voisi pitää valmennuspäiviä saaristossa merellä tai täällä metsässä. Monesti kun on kaiken maailman tilaisuuksia, niin nehan ovat jossakin neljän seinän sisällä. Mä olen oikeasti semmoinen luontoihminen, että kun pääsee siihen hiljaisuuteen ja muutenkin, niin ne omat asiat alkavat tulemaan paremmin esille. Luonto on kyllä tosi tärkeä. [...] Monet ihmiset eivät ole edes luonnossa, niin kuin kaupunki-ihmiset, ne ovat vaan kaupungissa, samaten lapset ja nuoret, yleensä siellähän ehkä ne suurimmat ongelmat on, ja se pahoinvointi. Että kun pääsee vähän vaihtamaan ympäristöä, näkee mistä se ruoka oikeasti tulee, mistä se rauha tulee. Se on jotenkin niin suuri se kontrasti [...] Minä olen itse syntynyt ja kasvanut kerrostaloissa ja en kyllä ikinä vaihtaisi pois tätä, mulle se on ollut niin suuri muutos, että sitä varten tiedän kuinka suuri vaikutus voisi olla muillekin.” (Y5)

Yhdessä yrittäjähaastattelussa kiteytyi hyvin Green Care -toiminnan omaehtoisuus ja pakottomuus, joka koskee sekä palvelun käyttäjää, tuottajaa että luontoelementtiä:

”Kun vertaa luontoon, ei sitä voi pakottaa luontoakaan niihin määrättyihin asioihin, että luonnollakin on se oma prosessi, niin kuin maatilallakin niin ne asiat pitää tehdä niin että se on luonto joka päättää ja sää, mitään ei voi tehdä pakosta. Että luonnon ehdoillahan me koko ajan mennään ja luonto opettaa meille koko ajan.” (Y5)

Luonnon ehdoilla tapahtuva toiminta on osin riippuvainen vuodenaikojen vaihtelusta ja säätiloista:

”Haaste on miten se [puutarhatoiminta] sijoittuu siihen vuoden kiertoön ja omaan elämään täällä, että se olisi kuitenkin vaan osa-aikaista se Green Care toiminta, että miten sen jaksottaa siihen vuodenviertoon niin että siitä tulee hyötyä asiakkaalle, mutta että itsellekin jää se oma rauha täällä [--] voimaantua, se raja työn ja yksityisyyden välillä on varmaan yksi ongelma.” (Y2)

”Nå kanske då årstiden, att hela sommaren och hösten så har de alltid uteaktivitet. Sen på vintern, om det inte är nån snö, så då är det svårare att sälja [...] då är det vädret inte så där lockande att – sen om det sku vara riktigt vinter, då kan man sälja just, vi har ju fina skidspår här [...] Men den här emellan, då det är mörkt och regnar...” (S7)

”Jobben varierar ju mera [på sommaren], men om det är riktigt kallt så är vi inte ute men vi är nu ofta ute på vintern och sommaren. Vi har ju snöarbete på vintertid som de håller på med [...] kanske det blir ju mindre arbetsuppgifter på vintertid om det är riktigt 30 grader kallt, så kan man ju inte skicka ut dom, och det finns ju såna som är van att vara ute och med all makt vill vara ute, fast man som, du kan inte gå ut om det är 30 grader kallt, då är det som svårt att hitta nån annan meningsfull uppgift att byta ut den där dagliga mot då. Att vi har en som vill säga ved fast det regnar och åskar, vad är det som helst, men han vill inte göra nånting annat än säga ved så blir det svårt att hitta nån annan uppgift.” (S2)

Eläinten käyttö

Eläimet mainittiin jollakin tavalla lähes kaikissa haastatteluissa ja niiden käytöstä oli paljon myönteisiä kokemuksia erilaisten asiakkaiden kanssa. Yrittäjillä oli eniten kokemusta hevosten käytöstä, mutta myös muita eläimiä on ollut mukana kaikkien sektoreiden palvelutoiminnassa. Haastateltavat antoivat lukuisia esimerkkejä eläinavusteisuudesta, joita käsiteltiin luvuissa 5.1.1 ja 5.1.3. Yhdessä yrittäjähaastattelussa nostettiin tärkeänä tekijänä esiin toiminnassa käytettävien eläinten hyvinvointi:

”Me ei käytetä hevosia pelkästään välineenä, että ihmiset voisi hyvin, vaan se perustuu nimenomaan siihen, että meidän hevosilla on hyvät oltavat. [...] Jos mun

täytyy ihan rehellinen olla, niin ne pienet Green Care -kokemukset, joita mulla on [muualta], on mun mielestä aika huonoja. Se on vähän sääli, mutta antaa sen hyvä puolen, että kylläpä meillä on asiat hyvin. Että esimerkiksi eläimiä, jotka on mulle ehdottomasti rakkaimmat, niin niitä käytetään pahasti joskus hyväksi sen ihmiselle hyvän olon tuomiseksi. Että sä käytät ne hevoset tai koirat tai mitkä eläimet onkaan, niin niillä ei ole ne parhaat mahdolliset olosuhteet, että niitä käytetään vaan siksi että ihmisillä olisi parempi olla. Tämä on aiheuttanut mulle vähän ryppyjä otsaan, mun mielestä Green Care arvomaailmassa olisi kanssa parannettavaa.” (Y3)

Hevostoiminnan yhteydessä tuli esiin myös hevosten luontaisen laumakäyttäytymisen havainnointiin liittyviä sosiaalipedagogisia hyötyjä:

”Och sen är också att hästar går tillsammans i flock [...] det röjar sig ganska mycket där man tittar hur dom liksom beter sig tillsammans på något sätt. Att om man bara är där inom i små burar, alltså boxar, och sitter emot var sin liten hage som kan vara så här enskilt, jag tror att man missar ganska mycket av den där potentialen som finns där, när man kan stå och iakta hur dom beter sig när de går tillsammans [...] och det kan väcka ganska mycket diskussion, liksom både väcka positiva men också sådana negativa känslor. Men för de här negativa känslor kan man kanske öka diskussion till exempel att om nån häst, om dom jagar en häst som kan just till exempel så här utsatta flickor, till exempel som via mobbning, så kan väcka väldigt starka känslor att dom mobbar den där ena hästen så här. Att hästarna är ju annorlunda med människor men det kan vara, därifrån få man sån där naturlig ingång – att det kommer liksom situationerna som väcker de här känslorna och får igång de här samtalen. Att om dom bara skulle vara där sterilt liksom för sig själv, och så skulle man inte på samma sätt hitta de här ingångarna.” (Y7)

Erityisesti eläinten hoito sitoo paljon aikaa ympärivuotisesti myös yritystoiminnan ulkopuolella, jolloin kyse onkin usein enemmän elämäntavasta tai koko perheen yhteisestä harrastuksesta. Yhdessä yrittäjähaastattelussa tätä toiminnan alkutaipaleen ja perhe-elämän yhdistämistä kuvattiin erityisen osuvasti:

”Jag skulle säga att grunden är på sätt och vis gemenskapen kring hästar, att du [makan] har egna professionella bakgrunden och så där, att då man tänker på bakgrunden tillsammans, så handlar det ju nog om det här att hästhobbyn är ju väldigt total hobby, det tar all fritid. Och det var nog när vi flyttade hit och vi fick skaffa vår häst och så där, så det var bara ett faktum att om man skulle ha en gemenskap och om man skulle ha en relation, så jag fick börja att hänga med i stallet.” (Y8)

Eläinavusteinen toiminta on merkittävässä roolissa suhteessa luontoavusteisen palvelutarjonnan kokonaisuuteen sekä tutkitulla alueella että maakunnallisesti (ks. Kalliokoski 2014), joten myös eläinten pitoon ja hyvinvointiin liittyvät kysymykset ovat olennainen

osa alueen Green Care -toiminnan ekologisista tekijöistä. Haastattelujen perusteella on nähtävissä, että alueen toimijat ovat sisäistäneet Green Care -toiminnan eläinavusteisuutta koskevat eettiset ohjeet erittäin hyvin (ks. Green Care Finland 2012).

5.3.2. Sijainnin merkitys

Haastatteluaineiston perusteella voidaan todeta, että molempien kuntien alueella nähdään sijainti maakunnan keskuskaupunkiin Vaasaan nähden etuna eri toimijoiden kannalta. Useat yrittäjät ja järjestöjen edustajat pitivät sijaintiaan hyvänä:

”Jag tycker nog att vi är ju mitt i Österbotten, att vi har bra läge, att vi har ganska nära till Seinäjoki och vi har ganska nära till Jakobstad, att om man skulle vis nå jättespeciellt så går det att fara ända dit, och sen Härmä och sen Vasa, det är så mitt i Österbotten och på det vise det är absolut [fördel].” (S7)

”Me ollaan just aika sopivalla etäisyydellä Vaasasta, kaupungista, ja kuitenkin niin kaukana pohjoisessa että on mahdollista tulla Udestakaarlepyystä tai Pietarsaarestakin tänne. Seinäjoelta on pikkasen pitkä, mutta niin kuin Ylistaro tai Isokyrö, meiltä on yhtä pitkä matka Isokyrön, Tervajoen ja Vaasan juna-asemalle ja lentokentälle, että me ollaan niin kuin keskustassa. Mä olen sijaintiin aika tyytyväinen myös kunnan sisällä.” (Y3)

Resurssien niukkuudesta johtuen kuljetuskustannukset eivät voi olla suuret suhteessa toiminnan kokonaiskustannuksiin. Esimerkiksi vanhuksille tai vaikeasti vammaisille matkustaminen voi olla liian suuri rasite, jolloin palvelut pyritään tuottamaan mahdollisimman lähellä palvelun käyttäjää. Useimmissa haastatteluissa noin 30 kilometrin etäisyyttä tai puolen tunnin ajomatkaa pidettiin kriittisenä kynnyksenä, jos kyse oli päivätoiminnasta.

Yrittäjien lisäksi kuudella haastatelluista sote-viranomaisten ja järjestöjen edustajista oli omakohtaisia kokemuksia luontoavusteisten menetelmien käytöstä nykyisessä työssään. Yhtenä selittävänä tekijänä voidaan pitää toimintojen sijaintia joko maaseudulla tai maaseudun läheisyydessä. Tällöin luonto, puutarhatoiminta ja maaseutu maataloineen koetaan usein läheiseksi ja luontevaksi osaksi arkipäiväistä toimintaa ja kynnyks ottaa toimintaan mukaan luontoelementtejä on todennäköisesti myös käytännön syistä pienempi kuin vastaavissa kaupunkiympäristöissä toimivissa yksiköissä.

”Jag tycker nog synd om dom som måste vara i stan. En stor del av de som är här har ju behov av at ha ganska stora ytor att rör sig på, som inte mår bra sen om de blir samlad där är många på ett litet utrymme.” (S12)

”Till exempel vill gå ut på promenad men de vill gå ensam, skulle inte kunna skicka ut dom i stan och gå runt kvarteret men här kan man, de få ta varv i skogen, egen skogspromenad och där de kan vara ensamma, så att det skulle inte vara ett alternativ att vara i stan heller, inte.[...] och de vill gå på egen hand för de vill gå in i sig själv och inte ha nån med sig helt enkelt.” (S6)

Yhdessä viranomaishaastatteluista nähtiin uudenlaisia tarpeita syntyvän, kun yksikkö muuttaa luonnon ympäröimältä alueelta keskustaan:

”Mä luulen, että siinä vaiheessa kun meiltä häviää tämä markki, niin varmaan siinä kohti sitten se luontoavusteisuus tulee niin kuin suurempaankin merkitykseen, koska jostakinhan sitä pitää repiä – no mä itse olen niin luontoihminen että mun olis vaikea kuvitella että kukaan voi parantua keskellä kaupunkia, mutta totta kai ihmiset ovat erilaisia.” (S3)

Haastattelujen perusteella on nähtävissä selkeä tarve pääosin maaseudulla tapahtuvan palvelutoiminnan ja kaupungissa sijaitsevien asiakastahojen yhteistyölle. Maaseutuylittäjille kaupunkien läheisyys on tärkeä riittävän asiakaspohjan saavuttamiseksi, asiakkaille taas on keskeistä Green Care -toimintaan osallistuminen luonnossa ja maaseutuympeiristöissä siten, että palvelut ovat kuitenkin helposti saavutettavissa.

Fyysisen toimintaympäristön sijainti asettaa myös rajoitteensa toiminnan kehittämislle. Erityisesti hevosyrittäjien haastatteluissa tuli esiin maanhankintaan ja vuokraamiseen siältyviä rajoitteita:

”Tässä tulee sellainen hemmablindhet, että mä olen jo niin tottunut siihen, että mitkä ne esteet on, mitkä ne meidän rajat on, että mä en näe niitä esteinä enää, vaan ne on vaan ne rajat. On meillä esteitäkin, kun ajattelee että meidän olisi helpompi toimia, jos meillä olisi maata, nyt meillä vuokralla koko tuo puron toisella puolella oleva alue ja nyt me saadaan vuokrata lisämaita toiseksi laitumeksi myös, mutta jos meillä olisi enemmän hehtaareja, meillä olisi mahdollisuus olla enemmän eläimiä, ja että meillä olisi mahdollisuus olla enemmän asiakkaitakin, suurempi toiminta. Että meidän oma [maan] omistaminen on rajoite.” (Y3)

Yritysten kehittämisen kannalta nämä maankäyttöön ja maanhankintaan liittyvät rajoitukset voivat olla kriittinen este toiminnan laajentamiselle erityisesti hevosyrittäjyyden osalta.

5.3.3. Ekologisen kestävyuden toteutuminen

Haastatteluissa tuli vahvasti esiin kiinnostus hyvinvoinnin ja ekologisen elämäntavan vaalimiseen ja kehittämiseen. Monet yrittäjistä käyttävät toiminnassaan ekologisesti kestäviä menetelmiä, kuten esimerkiksi luomuviljelyä puutarhanhoidossa ja luonnonmukaisia rehuja, kengättömyyttä tai pihattotallia hevosten pidossa. Talleilla, joissa hevosilla on mahdollisuus laiduntamiseen, on luonnon monimuotoisuutta edistäviä vaikutuksia. Samoin puutarhat voivat vahvistaa luonnon monimuotoisuutta pölyttävillä hyönteislajeille soveltuvien biotooppien runsastumisen myötä. Haastattelujen yhteydessä ei varsinaisesti käsitelty toiminnan välittömiä tai välillisiä ympäristövaikutuksia liittyen esimerkiksi energiankulutukseen, jätehuoltoon tai kuljetuksiin, mutta osalle yrittäjistä asiakkaita tulee reilusti yli 30 kilometrin alueelta. Luontoalueiden hyödyntämistä käsiteltiin yhdessä yrittäjähaastattelussa seuraavasti:

”Ympäristön hyödyntäminenhan on täällä sitä taloudellista, talousmetsää ja niin pois päin, mikä on aika sääli. Ainakin mun silmissä, kun mä olen biotooppeihin perehtynyt enemmän. Mutta jos ajattelee, että miten ihmiset hyvinvoinnin kannalta hyödyntää ympäristöä, niin ei tarpeeksi, vois paljon, paljon enemmänkin hyödyntää tätä ympäröivää luontoa.” (Y3)

Ekosysteemipalveluita heikentäviä palvelutoiminnan muotoja ei varsinaisesti tullut esiin haastattelujen yhteydessä. Toiminta halutaan pitää pienimuotoisena, jolloin toiminnasta aiheutuvat päästöt jäävät suhteellisen pieniksi.

5.4. Taloudelliset tekijät

5.4.1. Luontoavusteisuuden lisäarvo

Haastattelujen perusteella luontoavusteisen toiminnan vaikutukset paikallistalouteen voidaan arvioida vielä suhteellisen pieniksi. Toiminnalla voi olla merkitystä laajemmin siinä

tapauksessa, jos palvelutoiminta kasvaa ja vakiintuu tulevaisuudessa. Vaikka tutkimuksessa korostui alueen luonnon arvostus, toisaalta katsottiin, että Pohjanmaalla ehkä pidetään luontoa ja maaseutu ympäristöä niin itsestään selvänä ja helposti saavutettavana hyödykkeenä, että sen tuotteistaminen osaksi palveluita voi olla haastavaa:

”[...] men är det för att vi har så nära till naturen var och en, att man tänker att man betalar inte för det, utan att man får det automatiskt genom till att gå ut.” (S7)

”Dom [de yngre] kommer ju ändå sig ut i naturen, ut och springer och hoppar och, men inte tänker dom ju på att, för att det är så självklart för dom att kom sig ut. Det är först då man inte kan som man uppskattar det kanske.” (S1)

”Mutta jos ajattelee ihan tavallista marjojen ja sienien keräämistä, patikointia, niin ei ihmiset käytä sitä hyväksi, ne lähtee mieluummin Power Parkiin, jos ne haluavat viettää perheen kanssa päivää.” (Y3)

Monissa haastatelluissa välittyi kuitenkin käsitys siitä, ettei luonnon ja maaseutu ympäristöjen saavutettavuus koske kaikkia ihmisiä ja osa tarvitsee tukea ja ohjausta päästäkseen kokemaan luonnon, eläinten ja maaseutu ympäristöjen tarjoamia elvyttäviä vaikutuksia (ks. luku 5.1.2).

5.4.2. Sote-viranomaisten ja -järjestöjen taloudellinen toimintaympäristö

Viranomaisten ostopäätökset tehdään useimmiten aikaisempiin kokemuksiin ja saatavilla olevaan tietoon perustuvan laatuoletuksen ja hinnan perusteella, jolloin palveluun sisältyvästä luontoavusteisuudesta ei välttämättä ole tietoa. Esimerkiksi kuntien sosiaalitoimet vastaanottavat erilaisten palveluntuottajien markkinointimateriaaleja, joiden luotettavuudesta ja laatulupauksien pitävyydestä ei aina ole täyttä varmuutta. Sekä viranomaisten että järjestökentän haastattelujen perusteella luontoavusteisista palveluista ei olla useinkaan valmiita maksamaan enemmän kuin tavanomaisesta palvelusta, mutta luontoavusteisuus nähtiin laatua lisäävänä tekijänä.

”Det är klart att ekonomiska aspekten är alltid det här som väger tungt men precis som vi sa, och det är klart att Grön omsorg skulle kunna ju vara en kvalitets faktor.” (S4)

”Nog kan vi samarbeta [med företag], jo, men det blir ju ofta dyrt då, det är oftast det så det har fallit bort.”(S7)

Henkilöstön määrän vähäisyys ja siitä johtuva kiire nähtiin esteenä uusien menetelmien käyttöönotolle oman toiminnan ohessa. Erityisesti viranomaishaastatteluissa nousi tois-
tuvasti esiin toimintaa vaikeuttava resurssipula, mikä estää monesti myös uusien kokei-
lujen tekemisen:

”Man har ju visioner själva vad man skulle kunna göra men det är som sagt en resursfråga.” (S8)

”Jo, alltså mycket mera än vad dom satsar på, självklart. Men det är ju det som är värsta och största problemet att ingenting får kosta. Det ska vara och det ska vara bra, men det ska inte kosta nånting. Och sånt här [trädgård] kostar ju att laga, men sen kostar det ingenting. [...] Och det finns säkert behov på alla ställen.” (S1)

*”Det är väl så, att i dagens tillvaro är vi ganska stressade och man skärvar bort mycket sånt här och vi gör bara den som man måste, man ser till att man byter bandet och kanske ger de här mediciner och det ryms inte så mycket av det här att öppna de här sinnena som vi tar in av det här. Jag tycker att kanske den begrän-
ningen som vi kanske nu just har, att vi ser inte alla möjligheterna som finns.” (S9)*

Vaikka haastatellut viranhaltijat suhtautuivat positiivisesti luontoavusteisten palveluiden käyttöön, vaatii se useimmiten poliittisen ja hallinnollisen päätöksentekomekanismin tu-
kea. Viranomaisten resurssipulasta huolimatta haastatteluissa tuli esiin myös viranomais-
toimijoiden talkoohenkeä ja aktiivisuutta hankkia luontoavusteiseen toimintaan omatoi-
misesti ulkopuolista rahoitusta:

”Vi skrev ansökningar att skicka ut och fick från en stiftelse och flera samfälligheter och ja, vi har haft tur, och vi har varit aktiva. Och ännu så saknas ju ganska mycket pengar, men jag ska börja gå på företag nu. [...] Det är ju det med eldsjälur och talkoarbete, att vill vi få nånting, så måste vi jobba extra själva. Det blir ju bara mera och mera sådant. Och för man stöder och hjälper varandra [...] så blir det att: Nu gör vi det här, nu kör vi! [...] Att det finns inte, kommunerna har inte heller råd just nu, att det ska bara sparas. Om det extra-lyx, att ska man få det, så krävs det att man gör sånt här.” (S1)

Myös niillä haastatelluista viranomaistoimijoista, joilla luontoavusteisuus ei ollut vielä merkittävästi mukana omassa toiminnassaan, oli kiinnostusta osallistua kokeiluihin, jos niihin olisi mahdollista saada ulkopuolisia resursseja esimerkiksi projektitoiminnan tu-
ella. Yhdessä viranomaishaastattelussa arveltiin, että myös yrittäjillä voi olla tarvetta ul-
kopuoliseen rahoitukseen ja toiminnalliseen tukeen:

”Och sedan kan det ju hända med företagare att det behövs finansiering, att de finns stöd just genom något projekt att det finns någon projektledare som hjälper dem till kom i gång.” (S4)

5.4.3. Yritysten sisäinen ja ulkoinen taloudellinen toimintaympäristö

Yrittäjillä on haasteena toiminnan taloudellisen kannattavuuden varmistaminen laadusta tinkimättä, mikä edellyttää usein tasapainoilua yksilöllisten palvelujen räätälöimisen ja ryhmätoiminnan välillä. Tämä problematiikka kiteytyi hyvin yhdessä haastatteluista:

”Green Care -toiminnassa tulisi olla kriteerit, sertifikaatti, jolla varmistetaan toiminnan laatu. Suuri kysymysmerkki on, miten säilyttää yksilöllinen palvelu mutta samalla saavuttaa taloudellinen kannattavuus. Ryhmät tuovat rahaa, mutta kaikkeen toimintaan ryhmä ei välttämättä sovellu, koska eläimet vaativat aika paljon yksilöllistä ohjausta, jolloin ryhmän maksimikoko on kolme. Oman yritystoiminnan haasteita ovat oman koulutusohjelman laajentaminen, markkinointi eli miten ja missä, jotta saataisiin oikeat kohderyhmät löytämään tänne, taloudellinen osaaminen kuten yritystoiminnan perusteet, hinnoittelu ja kehittämisen resurssointi.” (Y3)

”Ja silloin se on hankalaa, jos katsoo tätä rahallista, että jos potentiaali kokopäivätoimiseen toimimiseen, mulla on edelleen suuri kysymysmerkki sen, miten sen sais toimimaan niin että se olisi kannattavaa taloudellisesti, mutta kuitenkin se pysyisi siinä yksilöllisessä kohtaamisessa. Koska se on se ryhmä joka tuo sen rahan, mutta kaikkeen toimintaan ryhmä ei välttämättä sovellu aina se ryhmä. Se on eri jos sulla on vaikka puutarha ja sitä hoidetaan isossa ryhmässä, tai jos sä viet ihmiset luontoon ja siellä teet erilaisia kokempohjaisia tehtäviä. Mutta sitten kun sulla on eläimet, niin ne vaativat aika paljon yksilöllistä ohjausta, ja silloin se ryhmän maksimikoko on kolme, että sä pystyt sen yksilöllistämään. Muuten se on ryhmä ja sä vähän hukut siihen ryhmään.” (Y3)

Yrittäjien näkökulmasta yhtenä Green Care -palveluiden tuottamisen haasteena näyttäisi olevan hinnoittelun tasapaino, jolloin hinta tulisi saada vastaamaan palvelun tuottamisesta aiheutuneita kustannuksia ja yrittäjän ajankäyttöä. Toiminnan etukäteisvalmisteluista, jälkijärjestelyistä ja tarvittaessa myös lisähenkilöiden palkkaamisesta voi aiheutua lisätyötä ja kustannuksia. Myös palkkatyöstä kokopäiväyrittäjäksi siirtymisen riskit ja toiminnan aloittamisvaiheen investoinnit herättivät yrittäjien keskuudessa monia kysymyksiä:

”Det är ju alltid att komma igång, att hur ska man göra att komma igång. Och hur mycket ekonomiska resurser kräver det och av insatser och innan man, investeringar, det är ju allting, men klart som det nu är, som kan vi redan ta inom den här trädgårds odling och sånt, men kanske nån utrymme som man skulle behöva bygga ut och så här. Nå just nu ha vi inte som stora möjligheter att bygga ut och sånt, men det är det där förstås lite ekonomin och investeringar, att komma igång och våga

kanske. Om man är intresserad, om man har ett annat jobb, hur vågar man och hur räcker tiden till båda och när kan man släppa sitt gamla jobb och börja bara göra det här och det är alltid såna frågor.” (Y6)

Toisaalta julkisen talouden säästöpainheet tulevat jatkossakin suuntaamaan julkisia hankintoja niille palveluntuottajille, joiden hinta on kilpailukykyinen. Haastatellut yrittäjät pohtivat markkinoinnin haasteita, jotta luontoavusteisuutta arvostavat asiakkaat löytäisivät heidät palveluntuottajina:

”Varmasti se markkinointi ja sitten se maksupuoli, että kuka toimii maksumiehenä tämmöiselle toiminnalle, että miten löytää sitten niin kun, että jos ite on palvelun tarjoaja, niin kuinka löytää sitten sen palvelun ostajan.” (Y2)

”Och nästan alla jag har pratat med tycker att det här är jättebra sak. Men problemet är att det är ingen som vill betala för det, att det är hemskt svårt att få betalare. Och det finns orter liksom i Finland, Åbo, Nådendal, säkert andra städer och kommuner också, där man ser att det här är viktigt, också där i Hyvinge, där man liksom har mainstreamade in den liksom barnskyddet till exempel, eller öppenvårdsidan. Också missbrukarenheter som köper tjänster [...] att det finns köpare om man tänker på nationellt, men att just här då kring Vasa så är det inte, verksamheten är ännu så nya att det finns inte.” (Y7)

”Etenkin lastensuojelu ja vammaispalvelu on varmaan sellaiset [...] sosiaalitoimen yksiköt joille kannattaa mennä kertomaan ja sitten myös kutsua tänne ja ideoida heidän kanssa yhdessä sitä toimintaa ja mahdollisesti anoa apurahoja joiltakin säätiöiltä sen toiminnan käyntiin polkaisemiseksi, jopa niin että esimerkiksi lastensuojelu anoo siihen joitakin määrärahoja uuden toiminnan kokeilemiseen.” (Y2)

5.4.4. Taloudellisen kestävyuden toteutuminen

Yrittäjähaastatteluissa toistui useaan otteeseen toiminnan säilyttäminen pienimuotoisena (*småskalighet*), jolloin voiton maksimoimisen ja yrityksen kasvattamisen sijaan tavoitellaan riittävää toimeentuloa. Valtaosa tutkimukseen osallistuneista tiloista oli pieniä ja niiden käyttö painottuu muuhun toimintaan kuin elintarviketuotantoon.

”Vi tog över vår gård i år och vi skött den för fem år för det var ett dödsbo. Man skulle vilja dela det med sig för vi tycker att det är så vackert där och det finns nånting att ge åt andra också. Det är nu kanske främsta motivation att hjälpa andra, om nån annan skulle ha glädje av det där. Och klart om man själv skulle hitta på något, för det är inte så mycket ekonomi så där litet jordbruk man hitta på, klart att man skulle själv få ännu in lite extra pengar. Men det mest är det nog att man skulle vilja dela med sig av det som man har.” (Y6)

”Så en gård som är så här stor som måst egentligen ha nån typ av en ekonomisk verksamhet så att det ska finnas en hållbarhet att hålla den i skick. Det är liksom vår tanke, att varenda byggnad måste på nått sätt ha en koppling i nånting på ekonomi, i en helhetsekonomi, så att det ska finnas, att man kan göra nya tak åt dom och att man liksom har råd att hålla om dom och byta fönster och göra alltså allt det här som hör till att underhålla. Framför allt på långsikt. [...] Det var en tanke att vi kan inte bygga ett nytt stall hit, utan att det måste som in i den här gamla, helst att det ska se kiva ut men också för att det ska finnas en ekonomi inom denna byggnaderna. Och den är också sån här tanken som kring den här gården att om den här gården ska behöva nånting så det ska hämta in pengar, att annars det bara sväljer pengar den här gården.” (Y8)

Nykyisiin tai suunniteltuihin yrityksiin kuului yrittäjän tai yrittäjäpariskunnan lisäksi vain joitakin yksittäisiä yhteistyökumppaneita. Haastatelluista yrittäjistä seitsemän kahdeksasta oli naisia, mikä viittaa Green Care -toiminnan merkitykseen maaseudun naistyöpaikkojen luomisessa ja ylläpitämisessä. Haastattelujen perusteella näyttää siltä, että yrittäjillä ei ole toiminnan taloudellisena motiivina liikevoiton ja yrityskoon kasvattaminen, vaan halu tulla kohtuullisesti toimeen työllä, johon kokee vahvaa kutsumusta. Tämän perusteella on arvioitavissa, ettei luontoavusteinen palvelutoiminta tutkitulla alueella tähtää suuriin volyymeihin vaan enemmänkin hajautettuihin pienimuotoisiin palveluyksiköihin, joissa panostetaan palvelujen korkeaan laatuun. Tällöin joudutaan tasapainottelemaan ryhmäkokojen ja palvelutuotannon ajankäytön suhteen, jotta toiminnan volyymi olisi tulojen kannalta riittävä.

Olemassa olevien rakennusten käyttö vähentää investointitarpeita, mutta toiminnan käynnistäminen vaatii usein joitakin lisäinvestointeja. Näitä ovat esimerkiksi asiakaskäyttöön tarkoitettut saniteetti- ja keittiötilat, jotka tuovat omat haasteensa toiminnan taloudelliselle kestävyydelle. Yritystoiminnan yhtenä haasteena osata tehdä rajanvetoja yleisten ja yksityisten tilojen käytön suhteen silloin, kun toiminta tapahtuu omassa asuin- tai vapaaajan ympäristössä. Toisaalta kotona työskenteleminen voi helpottaa työn ja perhe-elämän yhteensovittamista:

”Det här var den enda möjligheten, att ska vi ha det här på gården så kan vi alla vara med och att jag kan vara hemma fast jag är i stallet, och just med barnen [...] att dom är med fast dom ändå kan vara inne, att det liksom blir naturligt det här umgänget.” (Y7)

Erityisesti hoivapalveluiden (*luontohoiva*) osalta näyttäisi siltä, että pääosa palveluista tuotetaan tutkitulla alueella joko voittoa tavoittelemattomien yksiköiden toimesta tai sellaisena yritystoimintana, jossa ei tavoitella merkittäviä liikevoittoja. Virkistys- ja harrastustoiminnassa (*luontovoima*) toiminnan taloudellinen tulos ja toiminnan volyymi voi olla suurempi johtuen esimerkiksi suuremmista ryhmistä ja asiakkaiden paremmasta maksukyvyistä. Toiminnan pienimuotoisuudesta huolimatta molemmilla palvelutyypeillä on merkitystä sekä paikallistalouden että aluetalouden kannalta.

Myös viranomaisten haastatteluissa tuli esiin kohtuullisuuden ja pienimuotoisuuden näkeminen laajemmin yhteisötasolla toteutuvana trendinä, joka tukee samalla ekologisen kestävyys tavoitteita.

”Det kan ju nog ligg i tiden, om vi ska säj ännu längre fram det här att resurserna måste funderas [...] att den här levnadsstandarden tror jag inte kan hållas, jag börjar se det mera och mera att man måste sätta värden lite på det här enkla livet. Jag tror det, men det kan vara 50 år framåt innan det riktigt – att mjuka värden.” (S11)

Nämä eräissä viranomaishaastattelussa esitetyt ajatukset ovat mielestäni hyvin läheisiä monien kestävä hyvinvoinnin diskurssissa ja Green Care -toiminnassa esiintyvien tavoitteiden kanssa.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tavoitteena on ollut kuvata Green Care -toiminnan nykyisiä ilmenemismuotoja ja toimintaa määrittäviä paikkaan perustuvia tekijöitä suhteessa kestävyuden ulottuvuuksiin. Tässä tutkimuksessa saatiin esiin niitä kulttuurisia (kieli, toimintatavat, päätöksentekokulttuuri), sosiaalisia (osaaminen, verkostot, osallisuus), ekologisia (luonnon monimuotoisuus, maatilaympäristöt ja kotieläimet, ainutlaatuinen saaristo ja meri) ja taloudellisia tekijöitä (pienilat ja mikroyrittäisyys, eri toimijoiden taloudellinen toimintaympäristö), jotka yhdessä sijainnin kanssa muodostavat niitä edellytyksiä ja reunaehtoja, joiden puitteissa toiminta tapahtuu ja voi kehittyä jatkossa.

Eri sektoreiden toimijat olivat tietoisia luonnon positiivisista hyvinvointivaikutuksista ja Green Care -menetelmien soveltuvuudesta monien eri asiakasryhmien ja palveluiden yhteydessä. Monilla haastatelluista oli lisäksi hyviä kokemuksia luontoavusteisuuden vaikutuksista ja käyttökelpoisuudesta eri asiakasryhmille suunnatuissa palveluissa. Green Care -menetelmiä on jo mukana osassa hyvinvointipalvelutuotantoa, mutta niiden käyttöä olisi mahdollista laajentaa erityisesti yksityisen sektorin tuottamien palveluiden käyttöä lisäämällä.

Sekä sote-viranomaisten, -yhdistysten että yrityskentän edustajat näkivät luontoavusteisella toiminnalla olevan paljon kehittämispotentiaalia tutkitulla alueella. Molempien kuntien alueilla on sekä korkeatasoista menetelmällistä osaamista että toimintaan soveltuvia luonnonympäristöjä, maatiloja ja muita toimintaympäristöjä, joissa palvelutuotantoa olisi mahdollista lisätä ja kehittää edelleen. Kaiken kaikkiaan uusien luontoavusteisten menetelmien käyttöönottoon suhtauduttiin positiivisesti ja Green Care -toiminnalla nähtiin olevan monia hyötyjä ja mahdollisuuksia esimerkiksi erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten, mielenterveyskuntoutujien ja ikäihmisten tukipalveluissa. Luontolähtöisten toimintamuotojen yhtenä keskeisenä etuna nähtiin niiden osallisuutta vahvistava ominaisuus, joka tuo asiakkaisissa esiin uusia toiminnallisia puolia ja osaamista sekä tukee sosiaalisia taitoja. Tämä voi monin tavoin rikastuttaa koko yhteisöä ja suunnata asiakkaiden roolia toiminnan kohteesta aktiiviseksi toimijaksi, jolla on annettavaa myös muille.

Haastatteluaineisto antoi jo keruuvaiheessa viitteitä siitä, että tutkimuksen hypoteesi paikan merkityksestä maaseudun hyvinvointipalvelujen kehittämisessä on oikean suuntainen. Aineiston analyysin voidaan katsoa tukevan oletusta, että kunkin paikan ainutlaatuiset ominaisuudet muovaavat ja määrittävät olennaisesti sille parhaiten soveltuvia menetelmiä ja toimintamalleja. Tutkimus antoi uutta tietoa paikallisten resurssien hyödyntämisestä maaseudun hyvinvointipalveluissa ja maaseudun elinvoimaisuuden kehittämisessä. Aineiston analyysissä on lisäksi pohdittu, millä tavoin Green Care -toiminta suhteutuu kestävyysulottuvuuksiin ja sitä kautta hyvinvoinnin maantieteeseen.

Paikkaperustaisuus näyttäytyi tässä tutkimuksessa käyttökelpoisena työkaluna Green Care -toiminnan monimuotoisen kentän jäsentämisessä. Analyysin edetessä alkoi aineistosta erottua paikkaan perustuvia tekijöitä, jotka ovat jaoteltavissa niiden ekologisten, sosiaalisten, taloudellisten tai kulttuuristen ominaisuuksiensa perusteella. Maatila- ja puutarha-avusteiset menetelmät, vesistöissä tapahtuva toiminta sekä sosiaalipedagoginen hevoshoito ovat hyviä esimerkkejä sijaintiin ja paikan ekosysteemipalveluihin sidotuista palveluista, joissa asiakkaat usein tuodaan luontoelementtien äärelle. Tilanteissa, joissa asiakas on jollakin tavalla paikkaan sidottu, voidaan luontoelementtejä, kuten eläimiä tai kasveja tuoda asiakkaan luo.

Green Care -toimintaan osallistuvien toimijoiden ja toimijaverkostojen sosiaalisessa pääomassa oli erotettavissa sitovia, yhdistäviä sekä linkittäviä piirteitä. Paikallisten ja ylipaikallisten kytkentöjen määrällä näyttäisi olevan positiivinen yhteys toimijan tai verkoston vaikutusmahdollisuuksiin ja omavoimaiseen kehittymiskykyyn. Alueellisiin palvelurakenteisiin vahvimmin sidotut toiminnot ovat usein myös riippuvaisimpia toimintaympäristössä tapahtuvista ekologisista, sosiaalisista, taloudellisista ja kulttuurisista muutoksista. Toiminnan taloudellinen paikkasidonnaisuus kytkeytyy paikallistalouteen ja paikallisten palvelurakenteiden käytettävissä oleviin resursseihin, jotka ovat osaltaan riippuvaisia kansallisen ja alueellisen tason päätöksenteosta liittyen esimerkiksi sote- ja maakunt uudistukseen sekä valtion ja kuntien taloudellisiin ohjauskeinoihin.

Palvelun tuottaja on rekisteröitynyt tiettyyn toimipaikkaan ja on sitä kautta osa paikallistaloutta maksaessaan liiketoiminnan tuotoista verotuloja tai saadessaan palkkaa tai tukea

kyseisen kunnan alueelta, vaikka varsinainen toiminta-alue olisi sitä laajempi. Vastavasti asiakas voi saada palvelun käyttämiseen taloudellista tukea julkiselta tai kolmanelta sektorilta, tai esimerkiksi yksityiseltä työnantajaltaan. Paikkasidonnaisuus voi olla myös kulttuurisista erityispiirteistä johtuvaa tilanteissa, joissa paikallisen päätöksentekokulttuurin ohella esimerkiksi kieli tai vaikkapa asiakkaan uskonnollinen vakaumus määrittelevät toiminta-alueen laajuutta tai käytettävien menetelmien sisältöjä.

Tapaustutkimukseni on vahvasti kehittämisorientoitunut, jolloin yhtenä keskeisenä motiivina ollut Green Care -toiminnan edistäminen tutkitulla alueella. Paikallisten vahvuuksien ja mahdollisuuksien rinnalla on selvitetty Green Care -toiminnan vakiinnuttamisen esteitä ja esitetty haastatteluaineiston analyysiin perustuvia ehdotuksia näiden esteiden poistamiseksi. Näitä kehittämissuhteita käsittelemme tarkemmin luvussa 7.

6.1. Green Care -toiminnan haasteita ja kriittisiä kynnyksiä

Luontoavusteisten palveluiden hyödyntämiseen liittyy tutkitulla alueella monia sosiaalisia, kulttuurisia ja taloudellisia haasteita, joita käsiteltiin yksityiskohtaisemmin analyysiluvussa. Alan yrittäjät eivät usein ole muiden sote-alan toimijoiden tiedossa, jolloin verkostoitumisen sekä kielirajat ylittävän yhteistyön osalta on vielä paljon tehtävää. Vaikka kaikissa haastatteluissa todettiin, että luonnolla on positiivisia vaikutuksia ihmisten hyvinvointiin, kaivataan lisää käytännön esimerkkejä ja käyttökelpoista tietoa luontoavusteisten menetelmien toimivuudesta.

Menetelmien käyttöönoton suurimpien esteiden nähtiin kytkeytyvän hallinnolliseen ja poliittiseen päätöksentekomekanismiin, joista erityisesti poliittisen päätöksentekoon liittyvät haasteet tulivat esiin haastatteluissa. Suurimmat esteet palvelutoiminnan vakiinnuttamiselle eivät siten löydy varsinaisten menetelmien kehittämisen puutteesta vaan hallinnollisista ja poliittisista päätöksentekomekanismeista, joihin uusien palvelukonseptien sisällyttäminen on haastavaa osittain siitä syystä, etteivät mekanismit tue riittävästi aitoa paikkaperusteista toimintatapaa.

Haastatteluihin osallistuneiden sote-alan toimijoiden tietämättömyys sote-uudistuksen sisällöistä viittaa osaltaan haastatteluajankohtana meneillään olleen suunnitteluprosessin vähäiseen alueelliseen osallistavuuteen ja tiedonvälitykseen. Näin mittavassa ja historiallisesti merkittävässä, kaikkia ihmisiä koskettavassa kansallisen tason uudistuksessa kannattaisi ehdottomasti hyödyntää laajasti toimintakentän tuntemusta ja paikallisia olosuhteita ymmärtävää sosiaalista pääomaa. Tätä kautta myös Green Care -palvelut voisivat mahdollisesti sisältyä tulevien sote-alueiden palveluntarjontaan niillä alueilla, joissa asiakkaiden tarpeet ja laadukkaasti tuotettavat palvelut kohtaavat.

Toiminnan vakiinnuttaminen osaksi tutkimusalueen hyvinvointipalvelutarjontaa näyttäisi edellyttävän myös eri toimijoiden tietoisuuden ja palveluiden saavutettavuuden lisäämistä; todellista valinnan mahdollisuutta ei ole ennen kuin Green Care -menetelmistä ja niiden vaikuttavuudesta sekä alan toimijoista ollaan tietoisia ja heidän tarjoamansa palvelut ovat selkeästi määriteltyjä ja helposti saavutettavissa. Lisää käyttökelpoista tietoa kaivattiin erityisesti menetelmien hyvinvointivaikutuksia käsittelevästä tutkimuksesta. Luontoavusteisista menetelmistä saatavat hyödyt tulisi pystyä esittämään mahdollisimman selkeästi sekä yksityisille että julkisille asiakkaille ja muille toimijoille näiden omalla äidinkielellä. Nämä tekijät tulisi huomioida palvelutoiminnan suunnittelussa, kehittämisessä ja palveluiden tuotantoon liittyvissä investoinneissa. Myös yhteistyön ja paikallisen yrittäjyyden vahvistaminen katsottiin tärkeäksi eri toimijoiden keskuudessa.

Tämän tutkimuksen perusteella Green Care -toiminnan vakiintumisen keskeisin haaste tutkitulla alueella on hallinnollisen ja poliittisen päätöksentekomekanismin tuen saavuttaminen. Jos tutkimuksessa esiin tuodut tiedolliset ja toiminnalliset haasteet pystytään ratkaisemaan käytännön tasolla, on toiminnan vakiinnuttamiseksi tarvittava hallinnollisen ja poliittisen päätöksentekomekanismin tuki helpommin saavutettavissa sekä nykyisessä että tulevassa palvelurakenteessa.

6.2. Green Care -toiminta osana hyvinvoinnin maantiedettä

Sekä tutkimuksen empiirinen osa että teoreettinen viitekehys tarjosivat kehittämisenäkökulman rinnalla uusia aineksia hyvinvoinnin maantieteen määrittelyyn luontoavusteisten hyvinvointipalveluiden avulla. Voidaan ajatella, että Green Care -toiminnassa hyvinvoinnin paikat rakentuvat palvelun käyttäjien, tuottajien ja luontoelementtien kohtaamispaikoissa, jotka uusiintuvat jokaisessa palvelutapahtumassa⁶⁰. Tällöin kunkin paikan merkitys syntyy koetusta hyvinvointivaikutuksesta ja muotoutuu luonnon ja sitä hyödyntävien sosiaalisten verkostojen vuorovaikutuksen tuloksena.

Yksittäisten hyvinvointia edistävien paikkojen rakentumisen rinnalla tulee tarkastella palvelukokonaisuuksia. Green Care -toiminnan kehittämisen ja vakiinnuttamisen kannalta on yhtä tärkeää sekä mahdollistaa yhä useampien yksittäisten hyvinvointikokemusten synty, että sen rinnalla vahvistaa eri toimijoiden verkostoja, osaamista ja yhteistyötä, joka linkittää yksittäiset hyvinvoinnin paikat palvelukokonaisuuksiksi. Paikkojen erityispiirteet huomioivan, maaseudun ekosysteemipalveluiden kontekstissa tapahtuvan palvelutoiminnan tutkiminen kestävyiden ulottuvuuksien kautta on yksi tapa hahmotella hyvinvoinnin maantiedettä.

Green Care -toiminta voidaan nähdä paikkasidonnaisten ominaisuuksien ja maaseututarjontojen luonnollisena ilmentymänä, jota tapahtuu tutkitulla alueella osin omatoimisesti ja itsenäisesti, mutta jonka laajentuminen edellyttää institutionaalista ja taloudellista tukea. Mikään kestävyiden ulottuvuuksista ei yksin riitä Green Care -toiminnan vakiinnuttamiseksi; upeinkin luontoympäristö tai erinomaisesti toimintaan soveltuvat eläimet tarvitsevat ammattimaisia ja vastuullisia ohjaajia tuottamaan laadukkaita palveluita, palvelutoiminnan taloudellinen perusta tulee olla kunnossa ja päätöksentekomekanismien tuki olemassa.

⁶⁰ Anja Yli-Viikari (2013) on kuvannut Green Care -toiminnan vaikuttavuuden tarkastelun yhteydessä asiakasta, kuntoutusympäristöä ja ohjaajaa alati muuttuvina, toisensa kohtaavina osasysteemeinä seminaarialustuksessa ”Ajatuksia Green Care -tutkimuksesta: CAREVA-hankkeen tuloksia GC-toiminnan vaikuttavuudesta” VoiMaa! Green Care -hanketoimijoiden Itä-Suomen aluetapaamisessa 18.4.2013 Kenkäverossa, Mikkelissä.

Lähellä tuotettavissa luontoavusteisissa hyvinvointipalveluissa voitiin nähdä etuja sekä palveluiden käyttäjille, tuottajille, että laajemmin koko yhteisölle. Asiakkaalle tarjoutuu kasvavan digitalisaation ja etäännyvien palveluiden rinnalle aitoon kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen perustuvia lähipalveluita, joissa luonnon elementtejä hyödynnetään ammattimaisesti, elvyttävällä ja kuntouttavalla tavalla. Tutkimuksen perusteella voidaan arvioida, että laadukkaasti toteutettuna Green Care -toiminta voi osaltaan edistää kestävästä alueellista, ja tässä tapauksessa erityisesti maaseudun kehitystä.

Luontoavusteinen palvelutoiminta voidaan nähdä osana paikallistaloutta, jossa taloudellinen kestävyys voi tarkoittaa myös pyrkimystä mahdollisimman suureen omavaraisuuteen niin palveluiden, energian kuin ruoan tuottamisen suhteen, mikä laajentaa toimintamahdollisuuksia sekä maataloilla että muilla maaseudun toimijoilla. Omavarainen tuotanto on liitettävissä myös vihreään talouteen ja hajautettuihin ratkaisuihin (ks. Soini 2014: 41).

Palvelun paikallisuus ei välttämättä näyttäyty kaikille asiakkaille lisäarvona, jos esimerkiksi etäisyys tai palveluntuottajan henkilökohtainen tunnettuus eivät toimi kriteerinä palvelua valittaessa. Paikallisten resurssien pohjalta syntyvä taloudellinen toiminta saattaa sisältää asiakaspintojen tai muiden toiminnallisten verkostojen kautta myös yli paikallista yhteistyötä. Luontoavusteiset palvelut saavat jalansijaa ja säilyvät kasvavassa kilpailutilanteessa, jos ne pystytään tuottamaan laadukkaasti ja yksilöllisesti, mutta samalla kustannustehokkaasti. Tätä kautta on mahdollista kasvattaa maaseudun sosiaalista pääomaa, monipuolistaa maaseutuyrittäjyyttä, luoda uusia työpaikkoja ja sivuelinkeinoja, hoitaa maisemaa ja kulttuuriperintöä sekä rakentaa luontevia yhteistyöverkostoja paikallisten toimijoiden lisäksi myös maaseutualueiden ja kaupunkien välille (ks. Soini 2014: 27–28).

Paikallisen toiminnan ilmenemismuotoja ja edellytyksiä luotaava haastattelututkimus antoi osaltaan tukea tutkimusasetelman työhypoteesina toimineelle taustaoletukselle, jonka mukaan alueellisiin vahvuuksiin nojaavalla, kestävyuden eri ulottuvuudet huomioivalla Green Care -hyvinvointipalvelutoiminnalla on parhaimmillaan mahdollisuus lisätä alueiden hyvinvointia kokonaisvaltaisesti niin palveluiden tarvitsijoiden ja tuottajien kuin

koko yhteisön ja toimintaympäristön osalta (ks. myös Soini 2011). Tämä edellyttää kuitenkin kaikilta toimijoilta vahvaa sitoutumista sekä sosiaalisesti, taloudellisesti, ekologisesti että kulttuurisesti kestäviin toimintatapoihin, joita tulee jatkuvasti uusintaa toiminnan kehittyessä ja vaikutustiedon lisääntyessä.

Pyrin tämän tutkimuksen avulla syventämään maakunnallisessa esiselvityksessä saatua tietoa Green Care -toiminnan nykytilasta ja potentiaalista kahden esiselvitysalueeseen sisältyvän maaseutumaisen kunnan alueella. Vaikka osalla tutkimuksen haastatteluaineistosta on nähtävissä selkeitä yhtymäkohtia muualla Suomessa tai Pohjoismaissa tehtyihin tutkimuksiin ja selvityksiin, sain tutkimuksessani kuitenkin esiin sellaisia paikallisen toiminnan jatkokehittämisen kannalta olennaisia tekijöitä, joiden tunnistamiseksi tämä tutkimus oli mielestäni tarpeen.

Analyysin perusteella voidaan todeta, että tutkimuksen avulla saatiin esiin uutta tietoa tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä ja sen taustoista. Tutkimus tukee Green Care -toiminnan kehittämistä tutkitulla alueella ja osaltaan vahvistaa käsitystä, jonka mukaan paikalla on väliä, eli kunkin alueen erityispiirteiden ja sosiaalisten rakenteiden tunnistaminen on avainasemassa tavoiteltaessa kestävää hyvinvointia. Tämä ei tarkoita sitä, että paikkaperustainen kehittämistapa tekisi automaattisesti toiminnasta laadukkaampaa, osallistavampaa ja vaikuttavampaa. Enemminkin paikkaperustaisuus auttaa ymmärtämään sitä toimintakontekstia, joka kehittyy usein huomattavasti hitaammin kuin kehittämisen kohteena oleva ilmiö.

Paikkaan sidottujen tekijöiden kanssa on yksinkertaisesti eletävä niiltä osin, kun ne ovat muuttumattomia tai hyvin hitaasti kehittyviä. Muutettavissa olevia esteitä pyritään hivuttamaan alemmas ja toimintaa tukevia tekijöitä vahvistamaan entisestään, jolloin uuden sosiaalisen innovaation maaperä voi muuttua riittävän hedelmälliseksi toiminnan juurtumisen ja kasvun kannalta.

Maantieteeseen monin tavoin sidoksissa olevaa pääomaa, kuten luonnonolosuhteita, maatiloja, kulttuuria ja eri tavoin paikkoihin juurtuneita ihmisiä ei voi suoraan viedä tai kopi-

oida toisaalle. Uskonkin, että tutkimuksessa käytettyä kestävyiden ulottuvuuksista rakentuvaa analyysikehikkoa on mahdollista hyödyntää myös muissa vastaavissa tutkimuksissa tai selvittäessä jonkin toisen alueen Green Care -toiminnan edellytyksiä ja paikkaan perustuvia erityispiirteitä.

7. KEHITTÄMISEHDOTUKSET JA JATKOTUTKIMUSTARPEET

Luontoavusteisten hyvinvointipalveluiden yhteydessä paikalliset erityispiirteet ja yleiset suuntaviivat kohtaavat, kun yhteisissä valtakunnallisissa toimintaverkostoissa määriteltyjen kriteerien ja laatuvaatimusten puitteissa toimitaan toisistaan poikkeavissa ympäristöissä soveltaen eri menetelmiä yksilöllisesti kunkin palvelutapahtuman ja mukana olevien ihmisten muovaamina ainutkertaisina yhdistelminä. Tästä syystä myös Green Care -toiminnan kehittämistyössä tarvitaan edelleen sekä valtakunnallisia koordinoivia toimenpiteitä ja linjauksia että alueellisia hankkeita, joissa pureudutaan kunkin alueen ainutlaatuisiin mahdollisuuksiin ja haasteisiin.

Haastatteluaineiston kautta on ollut mahdollista löytää joitakin yleisiä Green Care -toimintaa rajoittavia tekijöitä ja niiden poistamista koskevia kehittämisehdotuksia, joilla on useita yhtymäkohtia myös muualla Suomessa tehtyihin selvityksiin. Näiden rinnalla nousi esiin paikallisia, tutkitun alueen erityispiirteisiin kytkeytyviä tekijöitä, joita koskevat toimenpidesuositukset voisivat madaltaa luontoavusteisten menetelmien käyttöönoton kynnystä juuri tällä alueella.

7.1. Kehittämisehdotukset

Tämän tutkimuksen tuloksia on mahdollista peilata samanaikaisesti eri puolilla Suomea toteutettavaan Green Care -toimintamallityöhön⁶¹ ja meneillään olevaan sote-palvelurakennemuutokseen. Toiminnan vakiinnuttamisen ja päätöksenteon kannalta tärkeää on jatkossakin muovata yhteisiä yleisiä valtakunnallisia kriteereitä ja määritelmiä, joiden avulla voidaan varmistaa toiminnan ja alan koulutuksen korkea laatu eri puolilla Suomea. Samanaikaisesti on ensiarvoisen tärkeää tunnistaa ja ymmärtää kunkin alueen ekologiset,

⁶¹ Esimerkiksi Työtehoseuran (TTS) koordinoimassa *GreenCareLab*-hankkeessa (2015–2018) luodaan uusia tapoja tuottaa luontolähtöisiä hyvinvointia edistäviä palveluja yhteistyössä yritysten, julkisen ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa (<http://www.tts.fi/index.php/etusivu-100701>). Pohjanmaalla ja Keski-Pohjanmaalla on käynnistynyt Vaasan yliopiston Levón-instituutin koordinoima *LuoNa, Luonnollista tukea elämään – Naturligt stöd för livet* -hanke (2017-2020), jossa kehitetään paikallisia Green Care -toimintamalleja.

taloudelliset, sosiaaliset että kulttuuriset erityispiirteet ja muovata näiden ainutlaatuisten ominaisuusyhdistelmien pohjalta kullekin alueelle parhaiten soveltuvat, kokonaisvaltaista kestävyyttä tavoittelevat Green Care -toimintatavat. Haastatteluissa esiin tulleet tarpeet ja näkemykset antoivat arvokasta tietoa myös tutkimuksen kanssa samaan aikaan käynnissä olleiden alueellisten hankkeiden suunnitteluun.

7.1.1. Toimintamallit ja sektoreiden välinen yhteistyö

Tutkitulla alueella oli vasta vähän kokemuksia eri toimijoiden yhteistyöstä Green Care -menetelmien käytössä. Vaikkakin yksittäisillä toimijoilla ja avainhenkilöillä on suuri merkitys uusien palvelumuotojen käyttöönotossa, on alueiden sosiaalinen pääoma ja yhteistyöhalukkuus avainasemassa toiminnan vakiinnuttamisen kannalta. Kaikkien haasteltujen sektorien edustajat olivat valmiita lisäämään yhteistyötä, mutta tietoisuus muista toimijoista on vähäistä ja kontaktipinnat eri sektoreiden välillä ovat hyvin ohuita tai niitä ei käytännössä ole lainkaan. Luontoavusteisen toiminnan laajentaminen edellyttäisi siten konkreettisia toimia sektorien välisten raja-aitojen madaltamiseksi ja vasta kutoutumassa olevien yhteistyöverkostojen lujittamiseksi. Käyttökelpoisten toimintamallien löytäminen asiakkaiden ja palveluntuottajan välille edellyttäisi varsinkin alkuvaiheessa kaikilta toimijoilta sekä innovatiivista ajattelua että toiminnallista joustavuutta. Parhaimmillaan paikkaperustainen hallinta voisi yhdistää luontevasti erilaisia palveluita käyttävien asiakkaiden sekä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoiden voimavarat yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Monipuolisen horisontaalisen yhteistyön kautta eri toimijoilla on mahdollisuus ottaa käyttöön uusia menetelmiä ja alan yritystoiminta olisi mahdollista kytkeä osaksi kuntien elinkeinotoiminnan kehittämistä. Uudet toimintamallikokeilut voisivat toimia myös kielillisen monimuotoisuuden edistäjinä. Samalla voitaisiin synergisesti yhdistää suomenkielisten organisaatioiden valtakunnallinen suomenkielinen substanssi ja ruotsinkielisten organisaatioiden oma ja muista Pohjoismaista saatu tutkimustieto ja kokemukset. Tutkimuksen perusteella kaksikielisyys voitaisiinkin nykyistä enemmän nähdä mahdollistavana työkaluna, joka osaltaan muovaisi ja rikastaisi yksilöllistä ja yhteisöllistä identiteettiä ja toimintakulttuuria.

Tutkitulla alueella tulisi järjestää lisää kokeiluja erilaisten asiakasryhmien kanssa. Tällöin olisi mahdollista saada kokemuksia menetelmien vaikutuksista ja sovellettavuudesta sekä luoda toimintamalleja, joita uudelleen järjestyvät palvelurakenteet voivat jatkossa hyödyntää. Myös sote-viranhaltijoille voitaisiin järjestää enemmän mahdollisuuksia tutustua omakohtaisesti erilaisiin luontoavusteisiin menetelmiin yhteistyössä oman alueen yrittäjien ja järjestöjen kanssa ja sitä kautta pohtia, mistä menetelmistä voisi olla eniten hyötyä myös omassa työssä.

Luontoavusteisten hyvinvointipalveluiden kokeilutoiminnan myötä alueelle syntyvä palvelutarjonta voi olla arvokas lisä paikalliseen palvelutuotantoon erityisesti niiden hyvinvointipalveluiden osalta, joita ei ole toiminnallisesti tarkoituksenmukaista tai kokonaistaloudellisesti kannattavaa tuottaa keskitetysti. Uusia elinkeino- ja sivuelinkeinomahdollisuuksia voisi tätä kautta avautua paikallisten hevostilojen lisäksi esimerkiksi puutarha-alan toimijoille, lammas- ja sikalayrittäjille, maidon- ja naudanlihantuottajille, ammattikalastajille sekä erä- ja luontomatkailualan yrittäjille. Maatilojen vahvuutena on mahdollisuus hyödyntää useita Green Care -toimintamuotoja ja menetelmiä samanaikaisesti, mikä antaa lisää liikkumavaraa asiakaskohtaisten palvelukonseptien räätälöimiseen. Maatilat voitaisiinkin nykyistä enemmän nähdä eräänlaisina paikallisina hyvinvointipalvelujen multimenetelmäkeskuksina.

Useimmissa haastatteluissa tuotiin esiin, että saaristoa ja merta voitaisiin hyödyntää hyvinvointipalveluiden yhteydessä nykyistä huomattavasti enemmän. Sosiaalipalveluiden kautta saattaisi löytyä esimerkiksi saaristossa toimiville luontomatkailuyrittäjille, ammattikalastajille ja kalastusoppaille kokonaan uusia asiakasryhmiä ja palveluita voitaisiin tarvittaessa tuottaa yhteistyössä sosiaalialan ammattilaisten kanssa. Näitä vesistöihin kytkeytyviä *Blue Care* -hyvinvointipalveluja⁶² tulisi kehittää mahdollisimman laaja-alaisessa, kestävyuden eri osa-alueet huomioivassa yhteistyössä. Erityisen tärkeää on huomioida toiminnan vaikutukset Itämeren ja sisävesistöjemme vesiekosysteemeihin⁶³ sekä

⁶² Blue Care on nostettu mukaan kehittämisteemoihin mm. Itämeren ekosysteemipalveluiden kartoittamiseen ja kestävään hyödyntämiseen keskittyvässä *SeaGis* -yhteistyöhankkeessa (<https://seagis.org/>), sekä Pohjanmaan ja Satakunnan alueellisissa Green Care -hankkeissa.

⁶³ Ks. pintavesien ekologisesta ja kemiallisesta tilasta: <http://www.ymparisto.fi/pintavesientila>.

herkkiin ranta- ja saaristoalueisiin, mikä vaikuttaa esimerkiksi ryhmäkokoihin, valittaviin menetelmiin ja liikkumismuotoihin⁶⁴.

Tutkimuksen alkuperäisessä suunnitelmassa oli mukana uusien toimintamallien muotoileminen haastattelujen pohjalta. Haastattelujen ja analyysin yhteydessä nousi esiin paljon ideoita ja konkreettisia ehdotuksia toimintamalleiksi, joita voitaisiin kokeilla tutkitulla alueella erilaisten käyttäjäryhmien osalta. Tutkimuksen edetessä kävi kuitenkin ilmi, että parhaat toimintamallit syntyvät kokeilemalla, tekemällä ja osallistumalla, mihin tämä tutkimusote ei antanut riittävästi mahdollisuuksia. Saatuja tuloksia voidaan kuitenkin suoraan hyödyntää jatkossa paikallisten toimintamallien muotoilussa, toiminnan suunnittelussa ja päätöksenteossa.

7.1.2. Päätöksentekomekanismeihin vaikuttaminen

Jos luontoavusteista palvelutoimintaa haluttaisiin lisätä nykyisestä tasosta, tulisi ensisijaisesti pureutua toimintaa koskeviin paikallisiin ja alueellisiin päätöksentekomekanismeihin. Poliittisten ja hallinnollisten päättäjien tietoisuuden lisääminen sekä menetelmien vaikuttavuudesta, että paikallisten palveluiden saatavuudesta on avainasemassa toiminnan jatkokehittämisen kannalta. Tarvitaan lisää konkreettisia laskelmia ja toteutuneita esimerkkejä siitä, kuinka paljon vuositason tasolla on säästettävissä esimerkiksi kävelykykynsä säilyttävän vanhuksen hoitokustannuksista verrattuna ympärivuorokautiseen vuodepaikkaan tai lapsen huostaanoton kustannuksista verrattuna ennaltaehkäisevään toimintaan⁶⁵. Näin syntyvät kustannussäästöt hyödyttävät sekä taloutta että ennen kaikkea ennaltaehkäisevistä toimista hyötyviä asiakkaita ja heidän perheitään, joiden elämänlaatu ja elämänhallinnan tunne paranevat.

⁶⁴ Blue Care -toiminnassa tapahtuvassa vesillä liikkumisessa tulisi mahdollisuuksien mukaan käyttää ei-moottorisoituja liikkumistapoja (esimerkiksi melonta, soutu tai purjeveneily). Moottoriveneiden käytöstä aiheutuvia päästöjä voitaisiin vähentää kehittämällä käyttöön soveltuvia biokaasuveneitä ja perämoottoreita (Jouni Kannonlahti, suullinen tiedonanto 30.9.2017).

⁶⁵ Ks. esim. *ELLA Etelä-Pohjanmaan lapsiperhepalvelut* -kehittämishankkeen (2011–2013) ja Etelä-Pohjanmaan lapsiperhepalvelujen monialaisen kehittäjäverkoston yhteistyönä laadittu ”Ehkäisevä työ säästää rahaa – ehkäisevän työn kustannusvaikuttavuus lasten, nuorten ja perheiden palveluissa” -esite: <http://www.seinajoki.fi/material/attachments/seinajokifi/sosiaalijaterveys/sosiaalipalvelut/hankkeet/6JqArYEEv/Ehkaisevatyosaastaraahaesitenettiversio.pdf>.

Paikkaperustaiseen hallintaan perustuvien yhteistyömuotojen tulisi tarjota eri toimijoille mahdollisimman tasapuoliset osallistumismahdollisuudet. Yhteistyöfoorumeihin tulisi saada mukaan ne poliittiset ja hallinnolliset toimijat, jotka ovat mukana sote-palveluita, elinkeinotoimintaa ja maankäyttöä koskevissa päätöksentekoeleimissä. Tällöin suunnitteluun ja päätöksentekoon saataisiin mukaan tärkeitä Green Care -toiminnan tukemiseen liittyviä näkökulmia, kuten yritystoiminnan käynnistämisen taloudellinen tuki, toiminnan huomiointi kaavoituksen yhteydessä muun muassa viheralueiden ja melua aiheuttavien toimintojen sijoittamisessa, infrastruktuurin kehittäminen, maanvuokrausmahdollisuuksien laajentaminen ja yritysten yhteismarkkinointi kunnan kautta. (ks. myös Soini 2014: 14.)

Meneillään oleva sote-uudistus tulee onnistuessaan lisäämään sosiaali- ja terveysviranomaisten yhteistyötä sekä integroimaan yritys- ja järjestökentän nykyistä tiiviimmin mukaan palvelutuotantoon. Tulevien sote-alueiden strategiset linjaukset ja järjestämispäätökset voivat joko mahdollistaa tai estää Green Care -toiminnan kehittymisen osaksi palvelurakennetta. Green Care -toimintaa olisi mahdollista hyödyntää monipuolisesti myös hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävissä, joita tulee jatkossakin kuulumaan kuntien järjestämisvastuulle⁶⁶. Tämän tutkimuksen kontekstissa maaseudulla hajautetusti tuotettujen palveluiden kytkeminen osaksi laajempaa alueellista palvelurakennetta näyttäisi edellyttävän sekä kokemuspohjan laajentamista, että alan toimijoiden aktiivista osallistumista palveluiden sisältöjen suunnitteluun. Valtakunnallisella tasolla tulisi jättää riittävä liikkumavara alueelliselle ja paikalliselle päätöksenteolle, koska eri alueiden edellytykset ja tahtotila lisätä luontoavusteisten menetelmien käyttöönottoa voivat vaihdella merkittävästi.

⁶⁶ Ks. sosiaali- ja terveysministeriön tiedote hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä sote-uudistuksessa (<http://stm.fi/documents/1271139/1979378/Hyvinvoinnin+ja+terveyden+edist%C3%A4minen+sote-uudistuksessa+29.6.2016.pdf>).

7.2. Green Care -toiminnan jatkotutkimustarpeet hyvinvoinnin maantieteen näkökulmasta

Toiminnan kehittämisen tueksi tarvitaan lisää paikkaperustaista tutkimustietoa luontoavusteisten toimintamuotojen soveltuvuudesta, kokonaisvaltaisesta kestävyydestä sekä toiminnan eri tasoilla toteutuvasta vaikuttavuudesta. Green Care -toiminnan kautta voidaan löytää uusia tapoja määrittellä myös hyvinvoinnin maantieteen sisältöjä. Hyvinvoinnin maantieteen näkökulmasta olisi kiinnostavaa tutkia ja vertailla erityisesti niitä tekijöitä, jotka mahdollistavat hyvinvoinnin paikkojen syntymisen ja kehittymisen erilaisilla maaseutualueilla sekä kaupungeissa. Edellytysten rinnalla tulisi tutkia, millaiset tekijät rajoittavat tai estävät hyvinvointivaikutusten toteutumista sekä yksilön kannalta, että paikallisesti ja alueellisesti.

Eri toimintamuotoihin kytkeytyvien hyvinvoinnin paikkojen tarkastelussa tulisi huomioida luontoelementtien ominaisuuksien ja maankäytön asettamien reunaehtojen ohessa paikan sosiaalinen rakentuminen ja kokemuksellisuus, mitä tulisi tutkia lisää nykyisten toimintamuotojen sekä uusien kokeilujen yhteydessä. Näin saataisiin esiin myös niitä yksilöllisiä käyttäjien kokemuksia, joita tässä tutkimuksessa on arvioitu vain välillisesti, palveluiden tuottajien tekemien arvioiden kautta.

Tutkittavien palvelutapahtumien tulisi kattaa monipuolisesti eri käyttäjäryhmiä ja menetelmiä ja tapahtua useilla alueilla ja eri tyyppisissä paikoissa, jolloin hyvinvoinnin paikkojen erityispiirteitä olisi mahdollista vertailla ja analysoida sekä fyysisten paikkatietojärjestelmien että sosiaalisten rakenteiden mallintamisen avulla (ks. myös Soini 2001). Tätä tutkimukseen perustuvaa tietopohjaa olisi mahdollista hyödyntää tulevien sote-alueiden päätöksenteossa sekä kuntien tuottamien hyvinvointipalvelujen ja maankäytön suunnittelussa. Kiinnostavaa olisi myös selvittää, olisiko tarkoitukseen soveltuville hyvinvointia ylläpitäville ja edistäville paikoille mahdollista luoda yhteistyössä maanomistajien kanssa esimerkiksi omia paikkatietorekistereitä, sertifikaatteja⁶⁷ tai kaavamarkin-

⁶⁷ Esimerkiksi Japanissa vastaavia tutkimusalueita on sertifioitu terveystieteiksi (Tyrväinen 2014: 18). Suomessa vastaavia alueita on kartoitettu muun muassa Levillä (<http://www.metla.fi/voimametsat/>).

töjä, joita voisi verrata esimerkiksi luonnonsuojelualueisiin tai muihin luontoarvojen perusteella arvokkaisiin kohteisiin⁶⁸. Samassa yhteydessä tulisi arvioida, vaikuttavatko yksilölliset, sosiaaliset ja muut tilannekohtaiset tekijät hyvinvointikokemuksen syntyyn niin merkittävästi, ettei yksittäisten hyvinvoinnin paikkojen määrittely ole aina tarkoituksenmukaista. Voidaan myös ajatella, ettei hyvinvoinnin paikan julkistaminen aina välttämättä ole eduksi, jos paikan luonne muuttaa muotoaan paikan käytön ja käyttäjämäärien kasvaessa.

Green Care -toiminnan sisällyttäminen palvelutuotantoon helpottuu, jos muutosvaiheessa olevan sote-järjestelmän tarjoamat mahdollisuudet ja toisaalta reunaehdot uusien toimintamallien käyttöönotossa saadaan selvitettyä ennen rakenteiden uudelleenjärjestäytymistä. Muutosvaiheessa olevien päätöksentekomekanismien rakenteita ja valtasuhteita tulisi arvioida tarkemmin tutkimalla, millä tasolla kullakin toimijalla on mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon ja osallistua toimintansa suunnitteluun. Luontoavusteisiin hyvinvointipalveluihin pureutuvan, tätä tutkimusta laajemman aineiston perusteella voitaisiin avata uudenlaista näkökulmaa ylipaikallisen ja paikallisen päätöksenteon välisen jännitteen analysointiin sekä niihin konkreettisiin politiikkatoimiin, joiden seurauksena eri sektorit lähivuosina järjestyvät hyvinvointipalveluiden tuottajina.

Tämä tutkimus vahvisti käsitystä siitä, että paikkaperustaisuuden ja kestävyuden ulottuvuuksien kautta on mahdollista löytää uusia tapoja tuottaa palveluita, jotka edistävät hyvinvointia sekä sosiaalisesti, kulttuurisesti, taloudellisesti että ekologisesti. Olisi tärkeää tiedostaa, millaisella yleisten suuntaviivojen ja paikallisten ominaisuuksien yhdistelmällä luonnon hyvinvointivaikutukset saataisiin mahdollisimman monen palveluntarvitsijan ulottuville kestäväällä tavalla. Monien menetelmien käyttöönotto on lopulta hyvin yksinkertaista, kun tahtotila on löytynyt.

⁶⁸ Ks. luonnonsuojelulaki 1096/1996, 47 §, jonka mukaan ”Erityisesti suojeltavan lajin säilymiselle tärkeän esiintymispaikan hävittäminen tai heikentäminen on kielletty”.

Parhaimmillaan uudet toimintamallit voivat lisätä alan yrittäjyyttä ja maaseudun elinvoimaisuutta, helpottaa sote-viranomaisten resurssipulaa sekä ennen kaikkea lisätä palveluiden käyttäjien ja koko ekososiaalisen ympäristön hyvinvointia lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. Jokainen meistä voi omien valintojensa, kykyjensä ja kulloinkin käytettävissä olevien resurssiensa kautta vaikuttaa kestäväen hyvinvoinnin toteutumiseen niin yksilötasolla kuin laajemminkin. Kestäväen hyvinvoinnin tavoittelussa Green Care -toiminnan paikkaan perustuva kehittäminen voisikin toimia yhtenä avauksena suunnittelupohjan laajentamiseksi ja paikallisen tason näkökulmien huomioimiseksi kansallisen ja tulevan sote-alueen päätöksenteossa.

LÄHDELUETTELO

- Abraham, Andrea, Kathrin Sommerhalder & Thomas Abel (2010). Landscape and well-being: a scoping study on the health-promoting impact of outdoor environments. *Public Health* 2010: 55, 59–69.
- Aho, Pauliina & Juho Rahkonen (2014). Maaseutubarometri 2014. Tutkimusraportti. Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavissa 3.11.2015: http://www.tem.fi/files/38647/Maaseutubarometri_2014_LOPPURAPORTTI.pdf
- Ahola, Kirsi, Tarja Hakola, Leila Hopsu, Timo Leino, Timo Leskinen, Juha Oksa, Esa-Pekka Takala, Jarmo Vorne & Aki Vuokko (2010). Työkuormitusta arvioimalla ja säätelemällä voidaan edistää hyvinvointia työssä. Teoksessa: Puheenvuoroja työn kuormittavuudesta. *Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä* 2010: 17, 30–35. Toim. Tarja Kantolahti & Tiina Tikander. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavissa 2.2.2016: <http://www.julkari.fi/handle/10024/103044/browse?value=Tikander%2C+Tiina&type=author>
- Ailasmaa, Reijo (2015). Terveys- ja sosiaalipalvelujen henkilöstö 2012. Tilastoraportti 2015: 8. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa 7.12.2015: <https://www.julkari.fi/handle/10024/125860>.
- Alasuutari, Pertti (2014). Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Alitolppa-Niitamo, Anne (2005). Maahanmuuttajataustaiset perheet ja hyvinvoinnin edellytykset. Teoksessa: *Olemme muuttaneet: Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin*, 37–52. Toim. Anne Alitolppa-Niitamo, Ismo Söderling & Stina Fågel. Helsinki: Väestöliitto.
- Anis, Merja (2013). Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Teoksessa: *Olemme muuttaneet – ja kotoudumme: Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä*, 147–161.

- Toim. Anne Alitolppa-Niitamo, Ismo Söderling & Stina Fågel. Helsinki: Väestöliitto.
- Anttila, Pirkko (2007). Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittämistyö. Hamina: Akatiimi.
- Aro, Päivi, Liisa Auer, Lucia Jakobsson, Anna-Elina Polojärvi & Heidi Ålander (2014). Cultural Green Care, hyvinvointia luonnosta ja kulttuurista. Sugor-esiselvityshankkeen loppujulkaisu. Oulu: Oulun ammattikorkeakoulu. Saatavissa 16.2.2016: http://www.oamk.fi/hankkeet/sugor/docs/sugor_esiselvityshanke_loppuraportti.pdf.
- Aurasmaa, Heikki (2013). Paikkaperusteinen ajattelu ja maaseudun kehittäminen. Seminaariesitys 19.4.2013 Lahdessa pidetyssä Maaseudun hanke- ja verkosto-seminaarissa 18.–19.4.2013.
- Barca, Fabrizio (2009). An agenda for a reformed cohesion policy: A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations. Independent Report prepared at the request of Danuta Hübner, Commissioner for Regional Policy. Saatavissa 30.5.2017: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/regi/dv/barca_report_/barca_report_en.pdf.
- Bardy, Marjatta (2011). Epilogi II: Maailmankuva ja ekososiaalinen järjestys. Teoksessa: Sosiaalipolitiikka – hukassa vai uuden jäljillä, 333–347. Toim. Elina Palola & Vappu Karjalainen. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin tutkimuskeskus.
- Barr, Stewart & Andrew Gilg (2006). Sustainable lifestyles: Framing environmental action in and around the home. *Geoforum* 37: 6, 906–920.
- Berget, Bente, Ingeborg Pedersen, Marie-Jose Enders-Slegers, Andrea Beetz, Silke Scholl & Geza Kóvacs (2013). Benefits of Animal-assisted Interventions for Different Target Groups in a Green Care Context. Teoksessa: Green Care: For human

therapy, social innovation, rural economy and education, 65–90. Toim. Christos Gallis. New York: Nova Science Publishers.

Bock, Bettina B. & Simon J. Oosting (2010). A classification of Green Care arrangements in Europe. *Teoksessa: The Economics of Green Care in Agriculture. COST 866 Green Care in Agriculture*, 15 – 26. Toim. Joost Dessein & Bettina Bock. Loughborough University. Loughborough.

Bourdieu, Pierre (1986). The Forms of Capital. *Teoksessa: Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, 241–258. Toim. J. G. Richardson. New York: Greenwood Press.

Bowler, Diana E, Lisette M. Buyung-Ali, Teri M. Knight & Andrew S. Pullin (2010). A Systematic review of evidence for the added benefits to health of exposure to natural environments. *BMC Public Health* 2010: 10, 456–465.

Cannon, Walter (1927). The James-Lange Theory of Emotions: A Critical Examination and an Alternative Theory. *The American Journal of Psychology* 39: 1/4, 106–124.

Coleman, James (1988). Social Capital in Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology* 94, 95–120.

Conradson, David (2005). Landscape, care and the relational self: Therapeutic encounters in rural England. *Health & Place* 2005: 11, 337–348.

Cresswell, Tim (2015). *Place – An Introduction*. Second edition. Chichester, West Sussex: Wiley-Blackwell.

Dahlgren, Lars Ove & Anders Szczepanski (1998). *Outdoor Education: Literary education and sensory experience. An attempt at defining the identity of outdoor education*. Kinda Education Center No 1/1998. Linköping: Linköping university.

- Davenport, Mae A. & Dorothy H. Anderson (2005). Getting from Sense of Place to Place-Based Management: An Interpretive Investigation of Place Meanings and Perceptions of Landscape Change. *Society & Natural Resources* 18: 7, 625–641.
- Dessein, Joost & Bettina B. Bock (toim.) (2010). *The Economics of Green Care in Agriculture*. COST 866 Green Care in Agriculture. Loughborough: Loughborough University.
- Dessein, Joost, Katriina Soini, Graham Fairclough & Lummina Horlings (toim.) (2015). *Culture in, for and as Sustainable Development. Conclusions from the COST Action IS1007 Investigating Cultural Sustainability*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Eisto, Ilkka (2009). *Kylläpä kestää. Paikallisesti kestävä kehityksen ja ympäristölähtöisen kehittämistoiminnan suhde harvaanasutulla maaseudulla*. Väitöskirja. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja nro 101. Joensuu: Joensuun yliopisto, yhteiskunta- ja aluetieteiden tiedekunta.
- Elsey, Helen, Rachel Bragg, Marjolein Elings, Janet Cade, Cathy Brennan, Tracey Farragher, Sandy Tubeuf, Rochelle Gold, Darren Shickle, Nyantara Wickramasekera, Zoe Richardson & Jenni Murray (2014). Understanding the impacts of care farms on health and well-being of disadvantaged populations: a protocol of the Evaluating Community Orders (ECO) pilot study. *BMJ Open* 4: 10, 1–10. Saatavissa 30.6.2016: <http://dx.doi.org/10.1136/bmjopen-2014-006536>.
- Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan ympäristöstrategia 2014–2020 (2015). *Kohti eurooppalaista kestävä kehityksen edelläkävijäaluetta*. Toim. Hannele Ilvessalo-Lax. Vaasa: Etelä-Pohjanmaan ELY-Keskus. Saatavissa 4.8.2016: https://www.ely-keskus.fi/documents/10191/56023/ELY_ymparistostrategia_web.pdf/1afb39e6-ae76-44a9-a615-c666818f607c.

- Findikaattori (2015). Työeläkejärjestelmästä työkyvyttömyyseläkettä saaneet 1996–2014 työkyvyttömyyden pääasiallisen syyn mukaan. Päivitetty: 30.4.2015. Valtioneuvoston kanslia ja Tilastokeskus. Saatavissa 2.2.2016: <http://www.findikaattori.fi/fi/76>.
- Gallis, Christos (Ed.) (2013). *Green Care. For human therapy, social innovation, rural economy and education*. New York: Nova Science Publishers.
- Grahn, Patrik & Ulrika K. Stigsdotter (2010). The relation between perceived sensory dimensions of urban green space and stress restoration. *Landscape and Urban Planning* 94, 264–275.
- Green Care Finland (2012). Green Care toiminnan eettiset ohjeet. Hyväksytty Green Care Finland ry:n vuosikokouksessa Tampereella 13.4.2012. Saatavissa 27.11.2014: <http://www.gcfinland.fi>.
- Green Care Finland (2014). Green Care Finland ry:n nettisivut. Saatavissa 12.2.2014 <http://www.gcfinland.fi>.
- Grober, Ulrich (1999). Hans Carl von Carlowitz – The Inventor of Sustainability. *Die Zeit* 48/1999. Saatavissa 20.2.2016: http://www.zeit.de/1999/48/Der_Erfinder_der_Nachhaltigkeit.
- Gårdsopplevelser (2017). Gårdsopplevelser -organisaation nettisivut. Saatavissa 15.7.2017: www.gardsopplevelser.no.
- Habermas, Jürgen (1984). *The Theory of Communicative Action. Volume I. Reason and the Rationalisation of Society*. Boston: Beacon Press.
- Haila, Yrjö (1998). Kestävä kehitys, uusi normatiivinen ihanne. *Ympäristö ja Terveys* 6/1998, 2–4.

- Hanski, Ilkka, Leena von Hertzen, Nanna Fyhrquist, Kaisa Koskinen, Kaisa Torppa, Tiina Laatikainen, Piia Karisola, Petri Auvinen, Lars Paulin, Mika J. Mäkelä, Erkki Vartiainen, Timo U. Kosunen, Harri Alenius & Tari Haahtela (2012). Environmental biodiversity, human microbiota, and allergy are interrelated. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 109: 21, 8334–8339.
- Hartig, Terry, Garry Evans, Larry Jamner, Deborah Davis & Tommy Gärling (2003). Tracking restoration in natural and urban field setting. *Journal of Environmental Psychology* 2003: 23, 109–123.
- Hassink, Jan & Majken van Dijk (2006). Farming for health across Europe. Comparison between countries, and recommendations for a research and policy agenda. Teoksessa: *Farming for Health. Green-Care Farming Across Europe and the United States of America*. Wageningen UR Frontis Series 2006: 13, 347–357. Toim. Jan Hassink & Majken van Dijk. Dordrecht: Springer. Saatavissa 9.2.2016: <http://library.wur.nl/ojs/index.php/frontis/issue/view/234>.
- Hassink, Jan (2013). The development and diversity of Green Care across Europe. Teoksessa: *Green Care: For human therapy, social innovation, rural economy and education*, 277–288. Toim. Christos Gallis. New York: Nova Science Publishers.
- Haubenhofner, Dorit, Marjorein Elings, Jan Hassink & Elizabeth Hine (2010). The development of green care in Western European countries. *Explore: The Journal of Science and Healing* 6: 2, 106–111.
- Haubenhofner, Dorit, Luisa Demattio & Sigrig Geber (2013). Introducing Green Care Research. Teoksessa: *Green Care: For human therapy, social innovation, rural economy and education*, 53–64. Toim. Christos Gallis. New York: Nova Science Publishers.

Haubenhof, Dorit, Christos Gallis, Frances Harris, Linda Jolly, Michael Kaufman, Erling Krogh, Kirsti Salo, Johanna Schockemöhle, Pia Smeds & Georg Wiesinger (2013). Learning on Green Care Farms. Teoksessa: Green Care: For human therapy, social innovation, rural economy and education, 241–274. Toim. Christos Gallis. New York: Nova Science Publishers.

Haverinen, Riitta (2008). Esipuhe. Teoksessa: Hyvinvoinnin arki maaseudulla. Tekeviä käsiä ja tietoteknologiaa, 7–9. Toim. Riitta Haverinen & Katja Ilmarinen. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 3/2008. Vammala: Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä.

Haverinen, Riitta, Katja Ilmarinen & Riikka Westman (2008). Arjen palveluja yhteistyössä ja yhdistellen. Teoksessa: Hyvinvoinnin arki maaseudulla. Tekeviä käsiä ja tietoteknologiaa, 141–148. Toim. Riitta Haverinen & Katja Ilmarinen. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 3/2008. Vammala: Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä.

Heikkilä, Lydia (toim.) (2014). Meahcceterapiija – Mettäterapia. Kulttuurilähtöistä päihdetyötä luonnossa. Rovaniemi: SamiSoster ry.

Heikkinen, Ilkka (2007). Luonnon puolesta – ihmisen hyväksi. Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön strategia 2006–2016. Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön toimintaohjelma 2006–2016. Suomen ympäristö 35/2007. Helsinki: ympäristöministeriö.

Heikkinen, Hanna (2008). Sosiaalialan verkkokonsultointia ammattilaisille ja asiakkaille. Teoksessa: Hyvinvoinnin arki maaseudulla. Tekeviä käsiä ja tietoteknologiaa, 128–129. Toim. Riitta Haverinen & Katja Ilmarinen. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 3/2008. Vammala: Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä.

- Helminen, Ville, Kimmo Nurmio, Antti Rehunen, Mika Ristimäki, Kari Oinonen, Maija Tiitu, Ossi Kotavaara, Harri Antikainen, Jarmo Rusanen (2014). Kaupunki-maa-seutu-alueuokitus. Paikkatietoihin perustuvan alueuokituksen muodostamisperiaatteet. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 25/2014. Saatavissa 1.6.2015: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/135861/SYKEra_25_2014.pdf.
- Helne, Tuula & Tiina Silvasti (toim.) (2012). Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Hietikko-Hautala, Tiina (2010). Jääkauden jälkinäytös. Merenkurkun saariston maailmanperintö. Vaasa: Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus.
- Hirsijärvi, Sirkka & Helena Hurme (1985). Teemahaastattelu. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsijärvi, Sirkka & Helena Hurme (2001). Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsijärvi, Sirkka, Pirkko Remes & Paula Sajavaara (2000). Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hirsijärvi, Sirkka, Pirkko Remes & Paula Sajavaara (2007). Tutki ja kirjoita. 13., osin uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hirvilampi, Tuuli (2015). Kestävän hyvinvoinnin jäljillä. Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 136. Tampere: Kelan tutkimusosasto. Saatavissa 1.7.2015 <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/154175/Tutkimuksia136.pdf?sequence=1>.
- Hirvonen, Johanna (2014). Luontohoivan asiakasvaikutukset. A: Tutkimuksia ja raportteja – Research reports 86. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu.

- Hoffrén, Jukka & Hanna Rättö (2011). Hyvinvoinnin mittarit. Teoksessa: Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta, 219–239. Toim. Juho Saari. Helsinki: Oy Yliopistokustannus, HYY Yhtymä.
- Hoffrén, Jukka & Eero Vatanen (2014). Suomen maakuntien taloudellisen kehityksen seuranta 1960–2012. Aidon kehityksen indikaattori (GPI). TEM raportteja 17/2014. Helsinki: työ- ja elinkeinoministeriö.
- Huber, Joseph (2000). Towards Industrial Ecology: Sustainable Development as a Concept of Ecological Modernization. *Journal of Environmental Policy and Planning* 2: 4, 269–285. Saatavissa 15.6.2015: <http://www2.soziologie.uni-halle.de>.
- Hyppönen, Hannele (2008). Pohdintaa kehityksen suunnasta ja reunaehdoista. Teoksessa: Hyvinvoinnin arki maaseudulla. Tekeviä käsiä ja tietoteknologiaa, 136–137. Toim. Riitta Haverinen & Katja Ilmarinen. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 3/2008. Vammala: Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä.
- Hyppönen, Hannele & Persephone Doupi (2008). Kansalaiselle suunnatut sähköiset terveydenhuollon palvelut. Teoksessa: Hyvinvoinnin arki maaseudulla. Tekeviä käsiä ja tietoteknologiaa, 124–128. Toim. Riitta Haverinen & Katja Ilmarinen. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 3/2008. Vammala: Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä.
- Hyvinvointia luonnosta Keski-Suomessa (2013). GREEN CARE -esiselvityshanke 2013. Loppuraportti. Maaseudun Sivistysliitto MSL, Länsi- ja Keski-Suomen aluekeskus. Saatavissa 14.5.2014: <http://docplayer.fi/3190164-Hyvinvointia-luonnosta-keski-suomessa-green-care-esiselvityshanke-2013-loppuraportti.html>.
- Hyvönen, Katja (2014). Ruokaa paikallistamassa. Kehittämistyön tausta, tavoitteet ja muotoutuminen. Väitöskirja. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies, no 85. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.

- Hyyppä, Markku T. (2002). Elinvoimaa yhteisöstä. Sosiaalinen pääoma ja terveys. Keuruu: PS-kustannus.
- Hyyryläinen, Torsti & Kari Kangaspunta (1999). Paikallinen kumppanuuspääoma. Taustatutkimus kumppanuudesta sosiaalisen pääoman rakentajana. Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Mikkeli. Julkaisuja 63. Mikkeli: Helsingin yliopisto.
- Häikiö Liisa (2012). Kestävä kehitys. Utopia kehittyvästä ja kestävästä kansalaisten yhteiskunnasta. Teoksessa: Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla, 150–157. Toim. Tuula Helne & Tiina Silvasti. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Häkli, Jouni (1992). Sosiaaliset prosessit, tila ja lokaliteettitutkimus. Tampereen yliopisto, Aluetieteen laitos, Tutkimuksia Sarja B 63/1992. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hämäläinen, Timo (2007). Social innovation, structural adjustment and economic performance. Teoksessa: Social innovations, institutional change and economic performance: Making sense of structural adjustment processes in industrial sectors, regions and societies, 11–52. Toim. Timo Hämäläinen & Risto Heiskala. Cheltenham: Edward Elgar.
- Hämäläinen Timo (2013). Kohti kestävää hyvinvointia. Uuden sosioekonomisen yhteiskuntamallin rakennuspuita. Helsinki: Sitra.
- Ikäheimo, Kaija (2013). Karvaterapiaa. Eläinavusteinen työskentely Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino Solution Models House.
- Ilmonen, Kari & Ilkka Luoto (2015). Maaseudun paikkaperustainen kehittäminen kulttuurin, hyvinvoinnin ja yrittäjyyden näkökulmasta. Katsaus Maaseutu 2014 –barometrin tuloksista. Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavissa 24.11.2015:

https://www.tem.fi/alueiden_kehittaminen/kansallinen_alueidenkehittaminen/maaseutupolitiikka/maaseutubarometri/maaseutu_2014_-barometri/maaseudun_paikkaperustainen_kehittaminen_kulttuurin_hyvinvoinnin_ja_yrittajyydennakokulmasta.

Inn på Tunet (2017). Inn på Tunet -organisaation nettisivut. Saatavissa 15.7.2017: www.innpatunet.no.

Jankkila, Hilikka (toim.) (2012). Green Care - Hyvinvointia Pohjoisen luonnosta. Rovaniemen ammattikorkeakoulun julkaisusarja C 30. Rovaniemi: Rovaniemen ammattikorkeakoulu.

Joensuu, Marjut, Martta Ylilauri, Hanna Kailasto, Miia Nuutila & Marja Ola (2001). Ympäristöstrategian valintamenetelmä yrityksille. Taloustieteen laitos, julkaisuja No 29, Ympäristöekonomia. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Juusola, Mervi (2016). Terapeuttinen luonto. Teoksessa: Vihreä hoiva ja voima, 7–18. Toim. Asta Suomi, Mervi Juusola & Eeva Anundi. Espoo: Mervi Juusola ja Voimakirja Oy.

Jäppinen, Jukka-Pekka, Liisa Tyrväinen, Martina Reinikainen & Ann Ojala (2014). Luonto lähelle ja terveydeksi. Ekosysteemipalvelut ja ihmisen terveys. Argumenta-hankkeen (2013–2014) tulokset ja toimenpidesuositukset. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 35/2014. Helsinki: Suomen ympäristökeskus. Saatavissa 3.3.2015: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/153461>.

Järvikoski, Timo (2009): Ympäristösosiologian teoriakamppailuja. Teoksessa: Vihreä teoria. Ympäristö yhteiskuntateorioissa, 78–101. Toim. Ilmo Massa. Helsinki: Gaudeamus.

- Kaipainen, Jouni & Olli Rosenqvist (2013). Maaseudun hiljaisuuden hyödyntäminen. Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti 2013: 1, 5–17.
- Kairi, Tea, Tua Nummelin & Antti Teittinen (2010). Työtoiminnan käytäntö ja kokemus. Kriittisiä arvioita kehitysvammaisille ja mielenterveyskuntoutujille järjestettävästä työtoiminnasta. Kehitysvammaliiton selvityksiä 6. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry, Tutkimus- ja kehittämiskeskus. Saatavissa 3.2.2016: http://verneri.net/yleis/sites/default/files/dokumentit/pdf/kehitysvammaliitonselvityksia_6.pdf.
- Kajanoja, Jouko (2009). Sosiaalinen pääoma: yhteisöllisyyden paluuta vai henkistä väkivaltaa. Yhteiskuntapolitiikka 74: 1, 72–79.
- Kajanoja, Jouko (2005). Hyvinvointi ja hyvinvointivaltio – Len Doyalin ja Ian Goughin hyvinvointiteoria. Teoksessa: Hyvinvointivaltio. Suomen mallia analysoimassa, 93–121. Toim. Juho Saari. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia nro 60: 2. Helsinki: Yliopistopaino.
- Kalliokoski, Lena (2014). Grön omsorg i Österbotten. C, Centria tutkimus ja kehitys – forskning och utveckling, 20. Kokkola: Centria ammattikorkeakoulu.
- Kalimo, Raija, Tiina Saarelma-Thiel & Jukka Vuori (1993). Työttömyys ja sen uhka: yksilön ja yhteisön kriisi. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 1993;109(18):1583. Saatavissa 2.2.2016: http://duodecimlehti.fi/web/guest/artikisto?p_p_id=Article_WAR_DL6_Articleportlet&viewType=viewArticle&tunnus=duo30277&_dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku_p_auth=.
- Kaplan, Rachel & Stephen Kaplan (1989). The Experience of Nature: A Psychological Perspective. Cambridge: Cambridge University Press.

- Karlsson, Ingvar & Ingmar Skoog (2013). Psykisk sjukdom hos äldre vanligare än demens. *Läkartidningen* 2013;110: CHYE, 1–4. Saatavissa 2.2.2016: <http://lakartidning.se/EditorialFiles/YE/%5BCHYE%5D/CHYE.pdf>
- Katajamäki Hannu & Risto Kaikkonen (1992). *Maaseudun kolmas tie*. Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki. Julkaisusarja A1. Seinäjoki: Helsingin yliopisto.
- Katajamäki, Hannu (2000). Laadun ja uskalluksen maaseutu. Teoksessa: 14 näkökulmaa alueelliseen kehittämiseen, 60–72. *SENTE-julkaisu* 5/2000. Toim. Sami Kurki, Reija Linnamaa & Markku Sotarauta. Tampere: Tampereen yliopisto, Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö.
- Katajamäki, Hannu (2009). Suur kuntien maaseutualueet edellyttävät uudenlaista paikallista hallintaa. *Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti* 2009: 3, 47–55.
- Katajamäki, Hannu (2013). Kuntaudistus ja lähidemokratia. *Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti* 2013: 2–3, 104–111.
- Katajamäki Hannu (2016). Paikkaperustaisuuden suuri linja – Paikat ja paikallisuus yhteiskuntatieteen perinteessä. Teoksessa: *Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta. Platsbaserat samhälls perspektiv*, 15–28. Toim. Ilkka Luoto, Mari Kattilakoski & Peter Backa. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu*, Alueiden kehittäminen 25/2016. Saatavissa 17.6.2016: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75129>.
- Kattilakoski, Mari (2011). *Maaseudun uudet toimijat. Tutkimus paluu- ja tulomuuttajien toimijuudesta maaseutuyhteisöissä ja kehittämisverkostoissa Keski-Pohjanmaalla. Siirtolaisinstituutti. Tutkimuksia A 37*. Turku: Siirtolaisinstituutti.

Kiotoon pöytäkirja ilmastonmuutoksesta (1997). Ilmastonmuutosta koskevan Yhdistyneiden kansakuntien puitesopimuksen Kiotoon pöytäkirja. Saatavissa 4.8.2016: http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2005/20050013/20050013_2.

Kirveennummi, Anna, Johanna Mantere & Katariina Heikkilä (2014). Näkökulmia Green Care -palvelutoiminnan taloudellisten vaikutusten arvioinnin lähtökohtiin ja menetelmiin. Teoksessa: Luonnosta hoivaa ja voimaa: Miten arvioida Green Care -toiminnan vaikuttavuutta, 122–149. Toim. Katriina Soini. Jokioinen: MTT. Saatavissa 2.7.2015 <http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu21pdf>.

Kivelä, Päivi (2014). Syrjässä syrjäytyneet. Pelon sosiaalipolitiikka ja verkostoyhteistyön mahdollisuudet maaseudulla. Helsinki: Sininauhaliitto.

Konttinen, Lea (2014). Luonto hyvinvointipalvelujen osana. Teoksessa: Luonto lähelle ja terveydeksi. Ekosysteemipalvelut ja ihmisen terveys. Argumenta-hankkeen (2013–2014) tulokset ja toimenpidesuosituksien, 38–39. Toim. Jukka-Pekka Jäppinen, Liisa Tyrväinen, Martina Reinikainen & Ann Ojala. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 35/2014. Helsinki: Suomen ympäristökeskus. Saatavissa 3.3.2015: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/153461>.

Korhonen, Anne, Sari Liski-Markkanen & Irene Roos (2011). Green Caren toimintamallit. TTS:n julkaisuja 410.

Korkeila, Jyrki (2012). Internetriippuvuus – milloin haitalliseen käyttöön pitää puuttua? Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 128, 741–748. Saatavissa 30.4.2016: https://www.researchgate.net/profile/Jyrki_Korkeila/publication/225051313_Internet_addiction/links/0deec52346da4b4b40000000.pdf.

Korpela, Kalevi & Matti Ylén (2009). Perceived health is associated with visiting natural favourite places in the vicinity. *Health & Place* 13, 138–151.

- Kotipuutarhatutkimus (2012). Helsinki: Puutarhaliitto ry. Saatavissa 29.2.2016: <http://www.puutarhaliitto.fi/index.php?action=view&id=110&module=newsmodule&src=%40random4816a5978a514>.
- Krueger, Rob & Julian Agyeman (2005). Sustainability schizophrenia or “actually existing sustainabilities?” Toward a broader understanding of the politics and promise of local sustainability in the US. *Geoforum* 36, 410–417.
- Kröger, Teppo (2004). Sosiaalipalvelujen tutkimus ja sosiaalityö. *Janus, Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 12: 2, 200–216. Saatavissa 27.1.2016: <http://ojs.tsv.fi/index.php/janus/article/view/50265>.
- Kumpulainen, Satu (2014). Päivätoimintaa maatilaympäristössä. Esitys Green Care -päivillä Kuortaneella 18.9.2014. Saatavissa 15.3.2015: <http://www.gcfinland.fi/file/original/satu%20kumpulainen.pdf?fileId=90731>.
- Kymäläinen, Laura & Salla Partanen (2018). Ikääntyvien hyvinvointia tukeva maatalapäivätoiminta. Jyväskylä: Tutkimus- ja kehittämiskeskus GeroCenter.
- Laki lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta 8.5.2015/580. Suomen Säädoskoelma.
- Laki ympäristövaikutusten arviointimenettelystä 5.5.2017/252. Suomen säädoskoelma.
- Lazarus, Richard S. (1991). *Emotion and Adaptation*. New York: Oxford University Press.
- Lehtonen, Pauliina (2004). Kansalaisten verkko – Sosiaalinen pääoma asukaslähtöisessä verkkojulkisuudessa. Cida, Civic Innovations and Digital applications –projektin

raportti. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto. Tampere: Tampereen yliopisto. Saatavissa 25.7.2016: <http://www.uta.fi/cmt/tutkimus/comet/julkaisut/CIDaverkko.pdf>.

Leppälä, Jarkko, Markku Lähti, Pia Smeds & Minna Väre (toim.) (2013). Työvoiman ja työmäärän hallinta maatalousyrittäjän jaksamisen ja hyvinvoinnin turvaajina. 2. korjattu painos. MTT Raportti 117. Jokioinen: Maa- ja elintarviketalouden tutkimuslaitos. Saatavissa 26.3.2014: <http://www.mtt.fi/mtrraportti/pdf/mtrraportti117.pdf>.

Leskinen, Leena, Kirsi Laurén, Suvi Järvinen, Rauno Sairinen ja Pekka Leskinen (2008). Sosiaalisten ja kulttuuristen vaikutusten ja kestävyuden arvioiminen metsätaloudessa ja metsien monimuotoisuuden turvaamisessa. Metlan työraportteja 99. Metsätutkimuslaitos. Saatavissa 29.10.2015: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2008/mwp099.htm>.

Linkola, Pentti (2006). Voisiko elämä voittaa. – ja millä ehdoilla. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Loman, Kaj (toim.) (2014). Hoitokalastuksen kokemuksia, käytäntöjä ja tuloksia eräiltä suomalaisilta ja ruotsalaisilta järviltä. Päijät-Hämeen Vesijärvisäätiö 18.3.2014. Saatavissa 11.11.2016: http://www.hiidenvesi.fi/easydata/customers/hiidenvesi/files/jarvihoi/hyvien_kaytantajen_opas_1.0.pdf.

Luke & THL (2017). Green Care -laatutyökirja. Luonnonvarakeskus ja Terveystieteiden tutkimuskeskus ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Verkkojulkaisu. Saatavissa 30.3.2017: http://www.gcfinland.fi/tiedostopankki/222/Green-Care_laatutyokirja_28.1.2017.pdf.

Luke, THL & Green Care Finland ry. (2018). Suomalainen Green Care. LuontoHoivan & LuontoVoiman laatutyökirja. Verkkojulkaisu. Saatavissa 21.4.2018: <http://www.gcfinland.fi/tiedostopankki/503/green-care-tyokirja-2018.pdf>.

Luonnonsuojelulaki 20.12.1996/1096. Suomen säädöskokoelma.

Luoto, Ilkka (2013). Paikan henki ja paikkaperustainen ajattelu. Teoksessa: Oppiva alue, menestyvä alue. Juhlakirja professori Seija Virkkalan 60-vuotispäiväksi, 81–91. Toim. Ilkka Luoto, Hannu Katajamäki & Niklas Lundström. Vaasan yliopiston julkaisuja, Aluetiede 12.

Luoto, Ilkka (2014). Aluetiede ja paikkaperustainen ajattelu. Teoksessa: Pirullisista ongelmista hyvään hallintoon, 141–157. Toim. Kirsi Lehto. Vaasan yliopiston julkaisuja, Opetusjulkaisuja 65, Hallintotieteet 2.

Luoto, Ilkka, Mari Kattilakoski & Peter Backa (toim.) (2016). Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta. Platsbaserat samhälle som perspektiv. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Alueiden kehittäminen 25/2016. Helsinki: työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavissa 17.6.2016: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75129>.

Lääperi, Raija & Henna Puromäki (2014). Kohti suomalaista Green Care -laadunhallintaa. Teoksessa: Green Care -toimintatavan suuntaviivat Suomessa, 49–94. Toim. Elina Vehmasto. Jokioinen: MTT. Saatavissa 10.8.2014 http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mtt_kasvu_20pdf.

Maahanmuuttovirasto (2016). Vuonna 2015 myönnettiin hieman yli 20 000 oleskelulupaa, uusia Suomen kansalaisia reilut 8 000. Lehdistötiedote 22.1.2016. Viitattu 1.2.2016: http://www.migri.fi/medialle/tiedotteet/lehdistotiedotteet/lehdistotiedotteet/1/0/vuonna_2015_myonnettiin_hieman_yli_20_000_oleskelulupaa_uusia_suomen_kansalaisia_reilut_8_000_64998.

Maa- ja metsätalousministeriö (2007). Luonnon ja maiseman monimuotoisuus: Perinnebiotoopit. Maatalouden ympäristötuen erityistuet. Helsinki: maa- ja metsätalousministeriö. Saatavissa 2.7.2015: <http://www.mavi.fi/fi/oppaat-ja-lomakkeet/viljelijä/Sivut/Ymparistotukien-oppaat.aspx>.

- Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi (2009a). Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2009–2013. Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 5/2009. Helsinki: Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmä. Saatavissa 1.3.2016: http://www.maaseutupoliitikka.fi/files/976/YTR5_2009_Maaseutupoliittinen_kokonaisuohjelma_2009_2013.pdf.
- Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi (2009b). Valtioneuvoston maaseutupoliittinen selonteko eduskunnalle. Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 8/2009. Helsinki: Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmä. Saatavissa 1.3.2016: http://www.maaseutupoliitikka.fi/files/987/Maaseutu_ja_hyvinvoiva_Suomi.pdf.
- Mahrberg, Jaakko (2011). Virtavesien hoito ja kunnostaminen. Metsätalouden opinnäytetyö. Mikkelin ammattikorkeakoulu. Saatavissa 11.11.2016: <http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/33740/Jaakko%20Mahrberg.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Malenbaum, Sara, Francis J. Keefe, Amanda Williams, Roger Ulrich & Tamara J. Somers (2008). Pain in its Environmental Context: Implications for Designing Environments to Enhance Pain Control. *Pain* 134: 3, 241–244.
- Malaska, Pertti (1994). Kestävä kehitys. Raportti määritelmää pohtineen työryhmän keskusteluista. Saatavissa 26.2.2018: <http://kestavakehitys.fi/documents/2167391/2186383/Professori+Pentti+Malaskan+johtaman+ty%C3%B6ryhm%C3%A4n+laatima+muistio+kest%C3%A4v%C3%A4n+kehityksen+m%C3%A4%C3%A4ritelm%C3%A4st%C3%A4/28316bb9-f140-4560-bdf0-e6053e5bec16>.
- Marttila, Maarit (2016). Elämys- ja seikkailupedagoginen luontoliikunta opetussuunnitelman toteutuksessa. Etnografinen tutkimus. Väitöskirja. *Studies in Sport, Physical education and Health* 237. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, liikuntatieteellinen tiedekunta.

- Maslow, Abraham (1943). A Theory of Human Motivation. Originally Published in Psychological Review 1943: 50, 370–396. Saatavissa 22.1.2016: <http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>.
- Massey, Doreen (2008). Samanaikainen tila. Toim. Mikko Lehtonen, Pekka Rantanen, Jarno Valkonen & Janne Rovio. Tampere: Vastapaino.
- Mayer, F. Stephan & Cynthia McPherson Frantz (2004). The connectedness to nature scale: A measure of individual's feeling in community in nature. Journal of Environmental Psychology 24, 503–515.
- Merenkurkun neuvosto (2014). Merenkurkun neuvoston nettisivut. Saatavissa 15.8.2014: www.kvarken.org.
- Miljöskyddsföreskrifter för Korsholm, Närpes, Kaskö och Kristinestad (2014). Västkustens miljöenhet. Saatavissa 4.8.2016: <https://www.korsholm.fi/assets/Boende/Miljo/Planer-och-taxor/Miljoskyddsforeskrifter-och-bilagor.pdf>.
- Millennium Ecosystem Assessment (MEA) (2005a). Ecosystems and Human Well-being: Synthesis. Washington DC.: Island Press. Saatavissa 1.3.2016: <http://www.millenniumassessment.org/documents/document.356.aspx.pdf>.
- Millennium Ecosystem Assessment (MEA) (2005b). Human well-being and ecosystem services. A framework for analysis. Saatavissa 1.3.2016: <http://www.unep.org/maweb/documents/document.301.aspx.pdf>.
- MTT, THL ja Lapin AMK (2014). Green Care -työkirja. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Terveystieteiden tutkimuskeskus, Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos sekä Lapin ammattikorkeakoulu. Verkkojulkaisu. Saatavissa 11.4.2014: www.mtt/greencare.
- Muilu, Toivo (2013). Maaseudun vuosikymmenet. Teoksessa: Oppiva alue, menestyvä alue. Juhlakirja professori Seija Virkkalan 60-vuotispäiväksi, 115–122. Toim.

Ilkka Luoto, Hannu Katajamäki & Niklas Lundström. Vaasan yliopiston julkaisu, Aluetiede 12.

Mustakangas, Ella (2011). Green Care -toiminnan mahdollisuudet Kainuussa – esiselvitys. Kajaani: Maataloustuottajain Pohjois-Suomen Liitto.

Mustasaaren kunta (2014). Mustasaaren kunnan nettisivut. Saatavissa 15.8.2014: www.korsholm.fi.

Mårtensson, Fredrika, Ebba Lisberg Jensen, Margareta Söderström & Johan Öhman (2011). Den nyttiga utevistelsen? Forskningsperspektiv på naturkontaktens betydelse för barns hälsa och miljöengagemang. Naturvårdsverket rapport 6407. Bromma: Naturvårdsverket.

Niemelä, Pauli (2004). Sosiaalinen pääoma Suomen kunnissa. Kunnallisalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisu, nro 42. Vammala: Kunnallisalan kehittämissäätiö KAKS.

Niemelä, Tarja, Heikki Karjaluoto & Aarne Töllinen (2012). Maatilayritysbarometri: tutkimusraportti. Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulun julkaisuja n:o 186. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu. Saatavissa 30.11.2015: <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/37838>.

Niemi, Erkki (2004). Kaupungin rajat. Laitakaupunki, esikaupunki, nukkumalähiö. Hyvinvointikatsaus 3/2004, 4–13. Helsinki: Tilastokeskus.

Niemi, Jyrki & Pasi Rikkinen (toim.) (2010). Maatalouspoliittisen toimintaympäristön ennakointi. Miten käy kotimaisen elintarvikeketjun? MTT Raportti 7. Jokioinen: MTT. Saatavissa 20.4.2016: <http://jukuri.mtt.fi/bitstream/handle/10024/438276/mttraportti7.pdf?sequence=1>.

- Nilsson, Kjell, Sangster Marcus & Cecil C. Konijnendijk (2011). Forests, Trees and Human Health and Well-being: Introduction. Teoksessa: Forests, Trees and Human Health, 1–22. Toim. Kjell Nilsson, Marcus Sangster, Christos Gallis, Terry Hartig, Sjerp de Vries, Klaus Seeland & Jasper Schipperijn. New York, Dordrecht, Heidelberg, London: Springer.
- Oksanen, Markku (2011). Ympäristö ja hyvinvointi. Teoksessa: Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta, 314–334. Toim. Juho Saari. Helsinki: Oy Yliopistokustannus, HYY Yhtymä.
- Olsen, Christine (2016). Animal-assisted intervention as health promotion for elderly persons with dementia. Philosophiae Doctor Thesis 2016: 65. Department of Landscape Architecture and Spatial Planning. Faculty of Social Sciences. Ås: Norwegian University of Life Sciences. Saatavissa 29.6.2017: [https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2430962/201665%20Christine%20Olsen%20\(ILP\).pdf?sequence=1](https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2430962/201665%20Christine%20Olsen%20(ILP).pdf?sequence=1).
- Ottosson, Johan, Lillian Lavesson, Stefan Pinzke & Patrik Grahn (2015). The Significance of Experiences of Nature for People with Parkinson's Disease, with Special Focus on Freezing of Gait – The Necessity for a Biophilic Environment. A Multi-Method Single Subject Study. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 12, 7274–7299.
- Paasi, Anssi (1998). Alueiden renessanssi ja identiteettipuhe. Suomalaisen aluekeskustelun erittelyä. Teoksessa: Missä on tässä? 170–190. Toim. Sakari Hänninen. Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 18. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Pálsdóttir, Anna María (2014). The role of nature in rehabilitation for individuals with stress-related mental disorders. Doctoral Thesis. Swedish University of Agricultural Sciences. *Acta Universitatis agriculturae Sueciae* 2014: 45. Alnarp: Sveriges Lantbruksuniversitet.

- Pasanen, Jarna & Marko Ulvila (2012). Energiankulutuksen laskusta talouslaskuun. Teoksessa: Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla, 80–89. Toim. Tuula Helne & Tiina Silvasti. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Paunonen, Marita & Katri Vehviläinen-Julkunen (1997). Hoitotieteellisen tutkimuksen tarkoitus ja merkitys. Teoksessa: Hoitotieteen tutkimusmetodiikka: Hoitotieteellisen tutkimuksen lähtökohdat, 13–25. Toim. Marita Paunonen & Katri Vehviläinen-Julkunen. Juva: Werner Söderström Oy.
- Pekkarinen, Elina, Kaisa Vehkalahti & Sami Myllyniemi (toim.) (2012). Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2012. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 131, Tiede. Terveystieteiden tutkimuslaitos, Valtion nuorisosiain neuvottelukunta. Helsinki: Unigrafia Oy. Saatavissa 24.2.2016: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/103052/elinolot%20vuosikirja%202012.pdf?sequence=1>.
- Pohjois-Suomen aluehallintovirasto (2011). Aluehallintovirastojen keskeiset arviot peruspalvelujen tilasta 2010. Aluehallintovirastojen suorittama toimialansa peruspalvelujen arviointi. Pohjois-Suomen aluehallintoviraston julkaisuja 5/2011. Oulu: Pohjois-Suomen aluehallintovirasto. Saatavissa 24.2.2016: <http://www.avi.fi/fi/virastot/pohjoissuomenavi/Ajankohtaista/julkaisut/Sivut/default.aspx>.
- Ponnikas, Jouni, Olli Voutilainen, Sirpa Korhonen & Hanna-Mari Kuhmonen (2014). Maaseutukatsaus 2014. Helsinki: työ- ja elinkeinoministeriö.
- Puhakka, Riikka (2014). Y-sukupolvi Luonnossa. Luonnon merkitykset kaupungistuvassa yhteiskunnassa. Alue- ja ympäristö 43: 1, 34–48.
- Pulma, Panu (1994). Vaivaisten valtakunta. Teoksessa: Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaaliturvan historia, 15–70. Toim. Jouko Jaakkola, Panu Pulma, Mirja Satka & Kyösti Urponen. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.

- Putnam, Robert D. (2000). *Bowling alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Putnam, Robert D. (2001). *Social Capital: Measurement and Consequences*. *Canadian Journal of Policy Research* 2, 41–51. Saatavissa 13.4.2016: <http://www.oecd.org/dataoecd/25/6/1825848.pdf>.
- Pyykkönen, Perttu (2001). *Maatalouden rakennemuutos eri alueilla. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen raportteja N:o 180*. Helsinki: Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos PTT.
- Rakenteet, avuttomuus ja lainsäädäntö (2009). *Sosiaali- ja terveydenhuollon ulkopuoliset tekijät -työryhmä. Raportti II, 14/2009*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa 2.2.2016: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80178/d9a59693-1e11-4cd2-b1dc-bf603d817ea6.pdf?sequence=1>.
- Rannikko, Pertti (2009). *Kylä kaupungin laidaksi: Autoetnografinen tutkimus paikallisyhteisöjen identiteettien liikkeistä. Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti 2009: 1, 5–20*.
- Rantamäki-Lahtinen, Leena (2014). *Maaseudun yrittäjyys*. Teoksessa: *Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot, 9–13*. Toim. Jyrki Niemi & Jaana Alhstedt. *Maa- ja elintarviketalouden julkaisuja 115*. Helsinki: MTT Taloustutkimus. Saatavissa 30.11.2015: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-687-173-1>.
- Rappe, Erja (2005). *The influence of a green environment and horticultural activities on the subjective well-being of the elderly living in long-term care*. Väitöskirja. University of Helsinki, Department of Applied Biology, Publication 24.
- Rappe, Erja (2015). *Luontoympäristö ja green care -toiminta vankilassa. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 1/2015*.

- Rauschmayer, Felix, Ines Omann & Johannes Fruhmann (2011). Needs, capabilities, and quality of life: Re-focusing sustainable development. Teoksessa: Sustainable development: capabilities, needs, and well-being, 1–24. Toim. Rauschmayer, Felix, Ines Omann & Johannes Fruhmann. New York: Routledge.
- Reini, Kaarina, Kaj Björkvist, Anna K. Forsman, Kjell Herberts, Johanna Nordmyr, Fredrica Nyqvist, Karin Österman, Esa Aromaa & Kristian Wahlbeck (2014). Western Finland Mental Health Survey 2014: Survey methods. Työpöytä 34/2014. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL).
- Relph, Edward (1976). Place and placelessness. London: Pion.
- Riihinen, Olavi (2013). Keskiluokkaistuva ja eriarvoistuva Suomi – hyvinvointivaltio koetuksella. Teoksessa: Sosiaalipolitiikka – hukassa vai uuden jäljillä, 103–145. Toim. Elina Palola & Vappu Karjalainen. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Riikonen, Olli (2008). Onko pienellä kunnalla tulevaisuutta. Tohmajärven näkökulma. Teoksessa: Hyvinvoinnin arki maaseudulla. Tekeviä käsiä ja tietoteknologiaa, 95–101. Toim. Riitta Haverinen & Katja Ilmarinen. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 3/2008. Vammala: Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä.
- Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos (2012). Vapaa-ajankalastus (verkkójulkaisu). Suomen virallinen tilasto (SVT). Saatavissa 29.2.2016: http://www.rktl.fi/tilastot/aihealueet/vapaa_ajankalastus/.
- Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos (2014). Metsästys 2013. Riista- ja kalatalous tilastoja 6/2014. Helsinki: Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Saatavissa 29.2.2016: http://www.rktl.fi/www/uploads/pdf/uudet%20julkaisut/Tilastot/rktl_tilastoja_6_2014_metsastys_web.pdf.

- Rikkonen Pasi (2003). Maatalouden tulevaisuus vuoteen 2025. Elintarvikeketjun asiantuntijoiden tulevaisuudenkuvia Suomen maataloudesta. Väkiraportti. MTT:n selvityksiä 32. Helsinki: MTT Taloustutkimus. Saatavissa 20.4.2016: <http://www.mtt.fi/mmts/pdf/mmts32.pdf>.
- Rissanen, Päivi (toim.) (2006). Työterveys ja maatalous Suomessa 2004. Maatalousympäristön terveydelliset riskit ja niihin vaikuttaminen. Kuopio: Työterveyslaitos. Saatavissa 1.2.2016: http://www.ttl.fi/fi/toimialat/maatalous/tiedonlahteita/Documents/Tyoterveys_ja%20_maatalous_Suomessa_2004.pdf.
- Rouhinen, Sauli (2011). Suomen kestävä kehityksen "mallista". Taustamuistio 22.11.2011. Suomen kestävä kehityksen toimikunta. Saatavissa 2.8.2016: <http://kestavakehitys.fi/documents/2167391/2402625/Suomen+kest%C3%A4v%C3%A4n+kehityksen+malli.pdf>.
- Ruuskanen Petri (2001). Sosiaalinen pääoma – Käsitteet, suuntaukset ja mekanismit. VATT-tutkimuksia 81. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Saatavissa 25.7.2016: https://www.vatt.fi/file/vatt_publication_pdf/t81.pdf.
- Rättö, Hanna-Kaisa (2008). Hyvinvointi ja hyvinvoinnin mittaamisen kehittäminen. Tilastokeskuksen tutkimuksia 250. Helsinki: Tilastokeskus.
- Saari, Juho (2011). Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Oy Yliopistokustannus, HYY Yhtymä.
- Saartenoja, Antti (2000). Kaupunki-maaseutu dilemma kehittämisselityksen näkökulmasta. Teoksessa: 14 näkökulmaa alueelliseen kehittämiseen. SENTE-julkaisu 5/2000, 47–59. Toim. Sami Kurki, Reija Linnamaa & Markku Sotarauta. Tampere: Tampereen yliopisto, Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö.
- Saartenoja, Antti (2004). Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus alueellisessa kehittämisselityksessä. Turun yliopiston julkaisu. Sarja C. Osa 214. Scripta Lingua

Fennica Edita. Saatavissa 1.8.2016: <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/5996/C214.pdf?sequence=1>.

Schachter, Stanley & Jerome Singer (1962). Cognitive, social, and physiological determinants of emotional state. *Psychological Review* 69: 5, 379-399.

Salonen, Kirsi (2005). *Mieli ja maisemat. Eko- ja ympäristöpsykologian näkökulma*. Helsinki: Edita.

Salonen, Kirsi (2010). *Mielen luonto. Eko- ja ympäristöpsykologian näkökulma*. Helsinki: Green Spot.

Salonen, Kirsi (2012). *Mielen ja luonnon yhteyksiä – eko- ja ympäristöpsykologian näkökulma*. Teoksessa: *Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla*, 235–247. Toim. Tuula Helne & Tiina Silvasti. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Salovuori, Tuomo (2014). *Luonto kuntoutumisen tukena*. Tampere: Mediapinta Oy.

Sandel, Mark H. (2004). Therapeutic Gardening in a Long-Term Detention Setting. *Journal for Juvenile Justice Services*. Volume 19, Numbers 1 & 2, 2004, 123–131. National Juvenile Detention Association.

Schulman, Anna, Aulikki Alanen, Carl-Adam Hæggström, Ari-Pekka Huhta, Juha Jantunen, Hannele Kekäläinen, Leena Lehtomaa, Juha Pykälä & Maarit Vainio (2008). *Perinnebiotoopit*. Teoksessa: *Suomen luontotyyppien uhanalaisuus – Osa II: Luontotyyppien kuvaukset, Suomen ympäristö 8/2008*, 397–466. Toim. Anne Raunio, Anna Schulman & Tytti Kontula. Helsinki: Suomen ympäristökeskus.

Sempik, Joe, Rachel Hine & Deborah Wilcox (Eds.) (2010). *Green Care: A Conceptual Framework. A Report of the Working Group on the Health Benefits of Green*

Care. COST Action 866, Green Care in Agriculture. Loughborough: Centre for Child and Family Research, Loughborough University.

Sempik, Joe & Rachel Bragg (2013). Green Care – Origins and activities. Teoksessa: Green Care: For human therapy, social innovation, rural economy and education, 11–32. Toim. Christos Gallis. New York: Nova Science Publishers.

Simula, Mikko (2012). Luonnossa liikkumien kulttuuriset representaatiot. Diskurssianalyysi suomalaisten luonnossa liikkumista käsittelevistä haastatteluista. *Studies in sport, physical education and health* 182. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Sitra (2013). Luonnon hyvinvointivaikutusten taloudellinen merkitys. Helsinki: Sitra/Talent Vectia.

Skärbäck, Erik (2007). Landscape Planning to Promote Well Being: Studies and examples from Sweden. *Environmental Practice* 9: 206–217.

Skärvad, Per Hugo & Jan Olsson (2011). *Företagsekonomi 100: faktabok*. Stockholm: Liber.

Smeds, Pia (2012). Kokemus käytännönläheisessä oppimisympäristöissä lisää oppimisen iloa ja tukee syväoppimista. Teoksessa: *Ruoka – Oppimisen edellytys ja voimavara*, 59–65. Toim. Helmi Risku-Norja, Eila Jeronen, Sirpa Kurppa, Minna Mikola ja Anna Uitto. Ruralia-instituutti. Julkaisu 25. Seinäjoki: Helsingin yliopisto. Saatavissa 1.3.2016: <http://www.helsinki.fi/ruralia/julkaisut/pdf/Julkaisu25.pdf>.

Smeds, Pia (2015). Jokikylän Vuoden kylä 2015 -hakulomake 29.1.2015, julkaisematon.

Smeds, Pia, Eila Jeronen & Sirpa Kurppa (2015). Farm education and the value of learning in an authentic learning environment. *International Journal of Environmental & Science Education* 20: 3, 381–404.

- Soini, Katriina (2001). Exploring human dimensions of multifunctional landscapes through mapping and map-making. *Landscape and Urban Planning* 57: 3–4, 225–239.
- Soini, Katriina (2011). Maaseudun asukkaiden ympäristösuhteet ja kulttuurinen kestävyys. Kulttuuripolitiikan essee. Jyväskylän yliopisto. Saatavissa 2.5.2014: <https://www.jyu.fi/ytk/laitokset/yfi/oppiaineet/kup/tutkimus/kulkema/katriina>.
- Soini, Katriina, Katja Ilmarinen, Anja Yli-Viikari & Anna Kirveennummi (2011). Green care sosiaalisena innovaationa suomalaisessa palvelujärjestelmässä. *Yhteiskuntapolitiikka* 76: 3, 320–331.
- Soini, Katriina (2012). Hoivamaatalous yhteyksien rakentajana. Teoksessa: *Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla*, 248–254. Toim. Tuula Helne & Tiina Silvasti. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Soini, Katriina (toim.) (2014). Luonnosta hoivaa ja voimaa: Miten arvoida Green Care -toiminnan vaikuttavuutta. Jokioinen: MTT. Saatavissa 2.7.2015 <http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu21pdf>.
- Soini, Katriina & Elina Vehmasto (2014). Kohti suomalaista Green Care -toimintatapaa. Teoksessa: *Green Care -toimintatavan suuntaviivat Suomessa*, 8–29. Toim. Elina Vehmasto. Jokioinen: MTT. Saatavissa 10.8.2014 <http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu20pdf>.
- Soini, Katriina, Anna Kirveennummi, Marja-Liisa Miettinen, Elina Vehmasto & Anja Yli-Viikari (2014). Johtopäätökset: Green Care -toiminnan arvioinnin arviointia. Teoksessa: *Luonnosta hoivaa ja voimaa: Miten arvoida Green Care -toiminnan vaikuttavuutta*, 151–160. Toim. Katriina Soini. Jokioinen: MTT. Saatavissa 2.7.2015 <http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu21pdf>.

Suomen kestävän kehityksen toimikunta (2006). Kohti kestäviä valintoja. Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi. Kansallinen kestävän kehityksen strategia. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2006. Helsinki: valtioneuvoston kanslia. Saatavissa 2.8.2016: <http://www.ym.fi/download/noname/%7B3EECF3AB-6A1D-4641-AEA3-6901F3E18D72%7D/52526>.

Suomen kestävän kehityksen toimikunta (2013). Suomi, jonka haluamme 2050 – Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoutumus. Saatavissa 2.8.2016: <http://www.ym.fi/download/noname/%7B6D4F0465-02BE-492C-8FB7-70460A9CE6E5%7D/94793>.

Suomi, Asta, Mervi Juusola & Eeva Anundi (toim.) (2016). Vihreä hoiva ja voima. Espoo: Mervi Juusola ja Voimakirja Oy.

Suominen, Sakari (2014). Maamme ruotsin- ja suomenkielisen väestön terveyserot. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 130: 2, 161–167.

Syrjälä, Henna, Ari Kuismin, Eliisa Kylkilahti & Jaakko Autio (2014). “Aina Tassun parhaaks” – Arvon kokeminen lemmikkikulutuksessa. Kulutustutkimus. Nyt 8: 1, 22–44. Saatavissa 29.2.2016: http://www.kulutustutkimus.net/nyt/wp-content/uploads/2014/09/KTS1_2014.pdf.

Särkkä, Susanna, Lea Konttinen & Tuula Sjöstedt (toim.) (2013). Luonnonlukutaito. Luo liiketoimintaa vihreästä hyvinvoinnista. Helsinki: Sitra.

Taanila, Anja (2007). Laadullisen aineiston analyysi. Kansanterveystieteen ja yleislääketieteen laitos, Oulun Yliopisto. Saatavissa 14.8.2015: http://kelo.oulu.fi/jatkokoulutus/AT_Laadullisen_aineiston_analyysi_170407.pdf.

Tapaninen, Matti (2014). Metsähallituksen luontopalvelut vastaa terveyshaasteeseen. Teoksessa: Luonto lähelle ja terveydeksi. Ekosysteemipalvelut ja ihmisen terveys. Argumenta-hankkeen (2013–2014) tulokset ja toimenpidesuositukset, 40–43.

Toim. Jukka-Pekka Jäppinen, Liisa Tyrväinen, Martina Reinikainen & Ann Ojala. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 35/2014. Helsinki: Suomen ympäristökeskus. Saatavissa 3.3.2015: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/153461>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2014). Lastensuojelu 2013. Tilastoraportti 26/2014, 13.11.2014. Suomen virallinen tilasto, Lastensuojelu. THL. Saatavissa 30.11.2014 <https://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lastensuojelu>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2015). Hyvinvointi ja terveyserot. Eriarvoisuus. Keskeisiä käsitteitä. Saatavissa 28.5.2015 <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/keskeisia-kasitteita>.

Therborn, Göran (2014). Eriarvoisuus tappaa. Tampere: Osuuskunta vastapaino.

Thorsen Gonzales, Marianne (2013). Therapeutic Horticulture in a Green Care Context for Clinical Depression: Cognitive Benefits and Active Components. Teoksessa: Green Care: For human therapy, social innovation, rural economy and education, 111–138. Toim. Christos Gallis. New York: Nova Science Publishers.

Tilastokeskus (2015). Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestöennuste. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavissa 13.11.2015: <http://www.stat.fi/til/vaenn/index.html>.

Tirri, Seija & Rauno Tirri (toim.) (2012). Naantalin luostarin lääke- ja yrttikirja. Uudelleen toimitettu suomen-, ruotsin- ja englanninkielinen käännös alkuperäisestä käsikirjoituksesta 1400-luvulta: ”läke- och örtabok”. Naantali: Wanha Naantalin Kauppa.

Tolvanen, Taimi & Arja Jääskeläinen (2016). Osallisuutta vahvistavan, luontoon tukeutuvan kuntoutustoiminnan malli. Luontoa elämään, luontoa kuntoutukseen -teemajulkaisu 1/3. Sarja B. Raportit ja selvitykset 19/2016. Rovaniemi: Lapin ammattikorkeakoulu.

- Topo, Päivi (2008). Eettinen näkökulma teknologisoituihin hyvinvointipalveluihin. Teoksessa: Hyvinvoinnin arki maaseudulla. Tekeviä käsiä ja tietoteknologiaa, 133–136. Toim. Riitta Haverinen & Katja Ilmarinen. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 3/2008. Vammala: Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä.
- Tourula, Marjo & Arja Rautio (2014). Terveyttä luonnosta. Oulu: Thule-instituutti Oulun yliopisto, Metsähallitus ja Oulun seutu.
- Tuan, Yi-Fu (1977). *Space and Place. The Perspective of Experience*. London: Edward Arnold (Publishers) Ltd.
- Tyrväinen, Liisa, Harri Silvennoinen, Kalevi Korpela & Matti Ylen (2007). Luonnon merkitys kaupunkilaisille ja vaikutus psyykkiseen hyvinvointiin. *Metlan työraportteja 52*, 57–77. Saatavissa 5.11.2015: www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2007/mwp052-07.pdf.
- Tyrväinen, Liisa (2014). Luontoalueilta terveyttä: onko ympäristön laadulla väliä? Teoksessa: *Luonto lähelle ja terveydeksi: Ekosysteemipalvelut ja ihmisen terveys. Argumenta-hankkeen (2013–2014) tulokset ja toimenpidesuosituks*, 18–19. Toim. Jukka-Pekka Jäppinen, Liisa Tyrväinen, Martina Reinikainen & Ann Ojala. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 35/2014. Helsinki: Suomen ympäristökeskus. Saatavissa 3.3.2015: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/153461>.
- Tyrväinen, Liisa, Ann Ojala, Kalevi Korpela, Timo Lanki, Yuko Tsunetsugu & Takahide Kagawa (2014). The influence of urban green environments on stress relief measures: A field experiment. *Journal of Environmental Psychology* 38, 1–9.
- Uhinki, Ritva & Ailo Uhinki (toim.) (2011). *Anna nuorelle tulevaisuus – ettei kukaan syrjäydy*. Turun lapsi- ja nuorisokeskuksen julkaisuja 2/2011. Turku: Turun yliopisto.

- Ulrich, Roger S. (1984). View through a window may influence recovery from surgery. *Science* 224, 420–422.
- UNDP (2011). Sustainability and equity: A better future for all. Human Development Report 2011. New York: UNDP. Saatavissa 5.8.2016: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-report-2011>.
- Uusivuori, Jussi (2015). Kestävyyden käsitteestä. Blogi 25.05.2015. Luonnonvarakeskuksen uutiskirje. Saatavissa 25.5.2015: <https://www.luke.fi/blogi/jussi-uusivuori-kestavyyden-kasitteesta/>.
- Valli-Lintu, Auli (2017). SOTE- ja kuntarakenteen pitkä kujanjuoksu. Kunnallisan kehittämissäätiön Julkaisu 10/2017. Saatavissa 2.1.2018: https://kaks.fi/wp-content/uploads/2017/09/sote-jakuntarakenteen-pitka-kujanjuoksu_2.pdf.
- Valtiovarainministeriö (2015). Sote-budjettikehys sosiaali- ja terveystalouden kustannusten hallinnan keinona. Valtiovarainministeriön julkaisuja 6/2015. Saatavissa 18.9.2016: <http://vm.fi/julkaisut>.
- Valtioneuvoston kanslia (2017). Eriarvoisuutta käsittelevän työryhmän asettaminen. Päätös 17.1.2017. Saatavissa 19.2.2018: http://valtioneuvosto.fi/documents/10616/3934867/eriarvoisuustyoryhma_17012017/8c01bde8-0b95-4cbe-b5e0-83df88155ad7?version=1.0.
- Valtiovarainministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö (2015). Aluehallintovirastojen ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten strategia-asiakirja 2016 – 2019. Alueiden vahvuuksilla kestävä kasvua ja hyvinvointia. Helsinki: valtiovarainministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavissa 1.3.2016: https://www.tem.fi/files/44364/AVI-ELY_Strategia_2016-2019_FINAL.pdf.
- Vartiainen, Pirkko (1996). Hyvinvointivaltio ei ole menettänyt tulevaisuuttaan. Osa loistosta uhkaa himmentyä. Teoksessa: Hyvinvointivaltion uudet arvot, 11–16. Toim.

Pertti Lehesvuo. Vaasan yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja 10/1996.

Vehmasto, Elina (2014a). Green Care -palvelutoiminnan maaseutuvaikutukset. Teoksessa: Luonnosta hoivaa ja voimaa: Miten arvioida Green Care -toiminnan vaikuttavuutta, 98–121. Toim. Katriina Soini. Jokioinen: MTT. Saatavissa 2.7.2015 <http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu21pdf>.

Vehmasto, Elina (2014b). Green Care -palvelutyypit Suomessa. Teoksessa: Green Care -toimintatavan suuntaviivat Suomessa, 29–48. Toim. Elina Vehmasto. Jokioinen: MTT. Saatavissa 10.8.2014 <http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu20pdf>.

Vehmasto, Elina (toim.) (2014c). Green Care -toimintatavan suuntaviivat Suomessa. Jokioinen: MTT. Saatavissa 10.8.2014 <http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu20pdf>.

Vehmasto, Elina (2016). Green Care -toimintaympäristöt ja kestävä kehitys. Videoluento 8.6.2016. Saatavissa 13.9.2016: <http://moniviestin.jamk.fi/ohjelmat/hankkeet/green-care-luennot/green-care-toimintaymparistot-ja-kestava-kehitys/view>.

Vihreä kirja alueellisesta koheesiosta Euroopassa (2008). Alueellisen moninaisuuden kääntäminen vahvuudeksi. Komission tiedonanto neuvostolle, Euroopan parlamentille, alueiden komitealle ja Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle. SEC(2008): 2550. Saatavissa 28.12.2016: http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/consultation/terco/paper_terco_fi.pdf.

Vilén, Jenny (2014). Sambandet mellan positiv psykisk hälsa och psykisk ohälsa: En studie av ett representativt sampel från västra Finland. Magisteravhandling i utvecklingspsykologi. Socialvetenskapliga institutionen Åbo Akademi i Vasa. Saatavissa 10.7.2015: <https://www.thl.fi/en/web/thlfi-en/research-and-expertwork/projects-and-programmes/the-western-finland-mental-health-survey/results-of-the-survey>.

- Virkkala, Seija (2014). Aluetiede oppiaineena ja tieteenalana. Teoksessa: Pirullisista ongelmista hyvään hallintoon, 116–121. Toim. Kirsi Lehto. Vaasan yliopiston julkaisuja. Opetusjulkaisuja 65, Hallintotieteet 2.
- Virkkala, Seija, Niklas Lundström & Hannu Katajamäki (2014). Aluekehittäminen ja piirulliset ongelmat. Teoksessa: Pirullisista ongelmista hyvään hallintoon, 122–140. Toim. Kirsi Lehto. Vaasan yliopiston julkaisuja. Opetusjulkaisuja 65, Hallintotieteet 2.
- Väre, Minna (2014). Suomalainen maatala. Teoksessa: Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot, 13–19. Maa- ja elintarviketalouden julkaisuja 115. Toim. Jyrki Niemi & Jaana Alhstedt. Helsinki: MTT Taloustutkimus. Saatavissa 30.11.2015: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-687-173-1>.
- Wallgren, Thomas (1990). Brundtland-komission korulauseet riisuttuina. Yhteiskuntasuunnittelu 28: 1, 6–18.
- WHO (1948). Preamble to the Constitution of the World Health Organization as adopted by the International Health Conference, New York, 19-22 June, 1946; signed on 22 July 1946 by the representatives of 61 States (Official Records of the World Health Organization, no. 2, p. 100) and entered into force on 7 April 1948.
- Wilkinson, Richard & Pickett, Kate (2010). Jämlikhets anden. Därför är mer jämlika samhällen nästan alltid bättre samhällen. Stockholm: Karneval förlag.
- Willamo, Risto (2012). Milloin luonto voi hyvin – ja ihminen? Teoksessa: Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla, 46–48. Toim. Tuula Helne & Tiina Silvasti. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Woolcock, Michael (2000). Sosiaalinen pääoma: menneisyys, nykyisyys, tulevaisuus. Teoksessa Sosiaalinen pääoma: globaaleja ja paikallisia näkökulmia, 25–56.

Toim. Jouko Kajanoja & Jussi Simpura. Stakesin raportteja 252. Helsinki: Stakes ja VATT.

Woolcock, Michael (2001). The place of social capital in understanding social and economic outcomes. *Isuma: Canadian Journal of Policy Research* 2: 1, 11–17.

World commission on Environment and Development (1987). Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. Saatavissa 10.7.2015: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>.

YLE-uutiset 6.11.2014. Lähiruoka tulee nyt parkkipaikoille – tarjonta ja tilaukset hoituvat Facebookissa. Saatavissa 6.11.2014: http://yle.fi/uutiset/lahiruoka_tulee_nyt_parkkipaikoille_tarjonta_ja_tilaukset_hoituvat_facebookissa/7598523.

Ylilauri, Martta & Anja Yli-Viikari (2017). Luonnosta tukea hyvinvointipalveluille. *Ympäristö ja Terveys* 2017: 6, 32–37.

Yli-Viikari, Anja, Taina Lilja, Katariina Heikkilä, Anna Kirveenummi, Tapani Kivinen, Ulla Partanen, Leena Rantamäki-Lahtinen & Katriina Soini (2009). Green Care -terveyttä ja hyvinvointia maatilalta. *Maa- ja elintarviketalous* 141. Jokioinen: Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus.

Yli-Viikari, Anja (2013). Ajatuksia Green Care -tutkimuksesta: CAREVA-hankkeen tuloksia GC-toiminnan vaikuttavuudesta. Seminaariesitys 18.4.2013 VoiMaa! Green Care -hanketoimijoiden Itä-Suomen aluetapaamisessa Kenkäverossa, Mikkelissä.

Yli-Viikari, Anja (2014). Green Care -toiminnan hyvinvointivaikutukset. Teoksessa: Luonnosta hoivaa ja voimaa: Miten arvioida Green Care -toiminnan vaikuttavuutta, 50–97. Toim. Katriina Soini. Jokioinen: MTT. Saatavissa 2.7.2015 <http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu21pdf>.

Yli-Viikari, Anja & Maria Suomela (2016). Maatilat kasvatuksen ja kuntoutuksen ympäristöinä – kokeilutoiminnan kautta kasvuun. Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti 2016: 3, 53–62.

Ympäristökasvatuksen ja -tietoisuuden työryhmä (2015). Ympäristökasvatuksen ja ympäristötietoisuuden kehittäminen – Työryhmän ehdotukset. Ympäristöministeriön raportteja 18/2015. Helsinki: ympäristöministeriö. Saatavissa 15.2.2016: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/154138/YMra_18_2015.pdf?sequence=1.

Ympäristöministeriö (2013). Jokamiehen oikeudet. Lainsäädäntöä ja käytäntöä. Helsinki: ympäristöministeriö. Saatavissa 29.2.2016: <http://www.ym.fi/download/no-name/%7B1A3F4736-3223-48E6-8FD0-A38CD8C8E544%7D/57648>.

Ympäristöministeriö (2015). Mitä on kestävä kehitys. Saatavissa 3.8.2015: http://www.ym.fi/fi-fi/ymparisto/kestava_kehitys/mita_on_kestava_kehitys.

YTR (2014). Mahdollisuuksien maaseutu – maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2014–2020. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Alueiden kehittäminen 9/2014. Helsinki: työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavissa 10.4.2014 https://www.tem.fi/files/38887/TEMjul_9_2014_web_25022014.pdf.

LIITE 1. Yhteenveto haastatelluista henkilöistä

Haastatellut yrittäjät (Y1– Y8) ja toimintamuodot

Toimipaikka Vöyri tai Mustasaari:

- 4 kpl eläinavusteinen toiminta
- 2 kpl puutarha- ja eläinavusteinen toiminta
- 1 kpl maatila- ja puutarha-avusteinen toiminta

Toimipaikka vielä määrittelemätön:

- 1 kpl luontoavusteinen toiminta

Haastatellut sote-alan viranomaisten ja järjestöjen edustajat (S1–S12)

- 5 kpl toimipaikka Vöyri
- 2 kpl toimipaikka Mustasaari
- 1 kpl molempien kuntien alueella toimiva sairaanhoitopiiri
- 3 kpl molempien kuntien alueella toimiva kuntayhtymä
- 1 kpl molempien kuntien alueella toimiva järjestö

LIITE 2. Haastattelupyyntö

Arvoisa vastaanottaja,

Pyytäisin Teitä osallistumaan haastattelututkimukseen, jolla pyritään selvittämään luontoavusteisen hyvinvointi- ja terveystalvvelutoiminnan (nk. Green Care/Grön omsorg) potentiaalia ja edellytyksiä erityisesti Vöyrin ja Mustasaaren alueilla. Haastattelut ovat osa lisensiaatintutkimusta, joka toteutetaan Vaasan yliopiston aluetieteen yksikössä ja tutkittavan alueen osalta yhteistyössä Centria ammattikorkeakoulun hallinnoiman *Grön omsorg i Österbotten* -projektin kanssa (ohessa lisätietoa projektista ja Green Care -menetelmistä).

Tulisin mielelläni haastattelemaan Teitä jonakin seuraavista ajankohdista:

[...]

Haastateltavia ja haastattelumateriaalia tullaan käsittelemään luottamuksellisesti.

Pyydän vastaustanne halukkuudesta osallistua haastatteluun ja Teille parhaiten sopivista ajankohdista xx.xx. mennessä joko sähköpostitse tai puhelimitse.

Ystävällisin terveisin,

Martta Ylilauri
MMM, jatko-opiskelija
Filosofinen tiedekunta/Aluetiede
Vaasan yliopisto
Puh. 050 4417379

martta.ylilauri@student.uwasa.fi

Bästa mottagare,

Jag vill be Er delta i en intervjuundersökning vars syfte är att ta reda på potentialen och förutsättningarna för välfärds- och hälsovårdstjänster som bygger på användning av natur, djur och landsbygd (s.k. Green Care/Grön omsorg) särskilt i Vörå och Korsholm. Intervjuerna utgör en del av en licentiatavhandling som jag arbetar på vid enheten för regionalvetenskap vid Vasa universitet. På det område som undersöks görs undersökningen i samarbete med projektet *Grön omsorg i Österbotten* vars huvudgenomförare är Centria yrkeshögskola (mera information om projektet och Green Care-metoder finns som bilaga).

Jag skulle gärna komma och intervjua Er vid någon av följande tidpunkter:

[...]

De som intervjuas och intervjumaterialet behandlas konfidentiellt.

Jag ber att Ni meddelar huruvida Ni är villig att delta i intervjun och vilka tider som passar Er bäst senast xx.xx per e-post eller telefon.

Med vänlig hälsning,

Martta Ylilauri
AFM, forskarstuderande
Filosofiska fakulteten/Regionalvetenskap
Vasa universitet
Tfn 050 4417379
martta.ylilauri@student.uwasa.fi

LIITE 3a. Teemahaastattelurunko, yrittäjät

Teemahaastattelu, nykyiset ja potentiaaliset yrittäjät

Taustatiedot:

Haastateltavan nimi /yritys:

Paikkakunta ja osoite:

Yrityksen nykyiset/suunnitteilla olevat toimintamuodot:

Nykyiset ja potentiaaliset asiakasryhmät:

Toiminta-alueen (maantieteellinen) laajuus:

Henkilöstöresurssit (henkilömäärä ja koulutus):

Muut resurssit (luontoympäristö, kotieläimet, rakennetut tilat):

Motivaatio yritystoiminnalle:

Mistä syistä olet aloittanut yritystoiminnan/suunnittelemassa yritystoiminnan aloittamista?

Haastattelukysymykset:

1. Mitä käsite Green Care/Grön Omsorg tuo mieleesi? Millaista toimintaa se mielestäsi pitää sisällään?
2. Onko nykyisessä/suunnitellussa yritystoiminnassanne mukana luonto- maatala- tai eläinavusteisia toimintamuotoja? Jos kyllä, millaisia?
3. Millaisia kokemuksia tai tietoja sinulla on luontoavusteisten menetelmien käytöstä ja niiden vaikuttavuudesta (myös mahdollinen asiakaspalaute)?
4. Millaisia vahvuuksia tai mahdollisuuksia näet luontoavusteisten menetelmien hyödyntämisessä omassa yritystoiminnassanne (yrityksen sisäiset ja ulkoiset vahvuudet ja mahdollisuudet)?
 - Millaisia paikallisia tai alueellisia luontoympäristöjä/luontoelementtejä voidaan hyödyntää?
5. Entä millaisia ongelmia tai haasteita näet luontoavusteisten menetelmien hyödyntämisessä omassa yritystoiminnassanne (yrityksen sisäiset ja ulkoiset haasteet)?
6. Millä keinoilla mahdollisia luontoavusteisen palvelutoiminnan esteitä voitaisiin mielestäsi poistaa?
7. Minkä tahojen kanssa yrityksenne tekee yhteistyötä? Onko yrityksenne verkostoitunut toisten yrittäjien tai muiden toimijatahojen kanssa?
 - Millainen merkitys yhteistyöllä ja verkostoitumisella on yritystoimintanne kannalta?

- Miten kuvailisit verkoston toimivuutta ja verkoston jäsenten välistä luottamusta?
8. Mikä toimintamalli sopii yritystoimintaanne parhaiten?
- a) yrityksenne ja muiden toimijoiden, kuten kunnan, toisen yrittäjän, muun julkisen tai kolmannen sektorin välisenä yhteistyönä järjestettävät palvelut
 - b) omana yritystoimintana toteutettavat palvelut
9. Mikä merkitys sijainnilla on yritystoimintanne kehittämisen kannalta? Mitä vahvuuksia ja heikkouksia sijaintiin ja paikalliseen toiminta- ja päätöksentekokulttuuriin mielestäsi liittyy?
10. Miten arvioisit meneillään olevan Sote-uudistuksen vaikutuksia yrityksenne toiminta- ja kehittymismahdollisuuksiin jatkossa?
- Mitä paikallisia ja alueellisia vaikutuksia uskot Sote-uudistuksen tuovan tullessaan?

KIITOS OSALLISTUMISESTASI HAASTATTELUUN!

Temaintervju, nuvarande och potentiella företagare

Bakgrundsinformation:

Den intervjuades namn/företag:

Ort och adress:

Företagets nuvarande verksamhetsformer/verksamhetsformer som är under planering:

Nuvarande och potentiella kundgrupper:

Verksamhetsområdets (geografiska) omfattning:

Personalresurser (personantal och utbildning):

Övriga resurser (naturmiljö, husdjur, byggda utrymmen):

Motivation för företagsverksamheten:

Vilka är orsakerna till att du inlett företagsverksamhet/planerar att inleda företagsverksamhet?

Intervjufrågor:

1. Vad tänker du på när du hör begreppet Green Care/Grön Omsorg? Hurdan verksamhet tycker du att det innefattar?
2. Finns det verksamhetsformer som bygger på användning av natur, djur och landsbygd i er nuvarande företagsverksamhet/företagsverksamhet som är under planering? Om det finns, hurdana?
3. Hurdana erfarenheter eller information har du om användning och effekterna av metoder som bygger på natur, djur och landsbygd (också eventuell kundrespons)?
4. Hurdana styrkor eller möjligheter anser du att användning av metoder som bygger på natur, djur och landsbygd kan innebära för er företagsverksamhet (företagets interna och externa styrkor och möjligheter)?
 - Hurdana lokala eller regionala naturmiljöer/naturelement kan användas?
5. Hurdana problem eller utmaningar anser du att användning av metoder som bygger på natur, djur och landsbygd kan innebära för er företagsverksamhet (företagets interna och externa utmaningar)?
6. På vilket sätt anser du att man skulle kunna undanröja eventuella hinder för serviceverksamhet som bygger på användning av natur, djur och landsbygd?
7. Med vilka aktörer samarbetar ert företag? Har ert företag bildat nätverk med andra företagare eller aktörer?
 - Hurdan betydelse har samarbete och nätverkande för er företagsverksamhet?
 - Hur skulle du beskriva nätverkets funktionsduglighet och förtroendet mellan nätverkets medlemmar?

8. Vilken verksamhetsmodell passar bäst in på er företagsverksamhet?
 - a) tjänster som organiseras i samarbete mellan ert företag och andra aktörer, t.ex. kommunen, en annan företagare, annan offentlig sektor eller tredje sektorn
 - b) tjänster som ni tillhandahåller som egen företagsverksamhet
9. Vilken betydelse har läget med tanke på utvecklingen av er företagsverksamhet? Vilka styrkor och svagheter anser du att förknippade med läget och den lokala verksamhets- och beslutskulturen?
10. Vilken inverkan anser du att den pågående social- och hälsovårdsreformen har för ert företags framtida verksamhets- och utvecklingsmöjligheter?
 - Vilka lokala och regionala konsekvenser tror du att social- och hälsovårdsreformen kommer att ha?

TACK FÖR DU DELTOG I INTERVJUN!

LIITE 3b. Teemahaastattelurunko, sote-viranhaltijat ja -järjestöjen edustajat

Teemahaastattelu, sote-viranhaltijat ja -järjestöjen edustajat

Taustatiedot:

Haastateltavan nimi / organisaatio:

Organisaation (maantieteellinen) toiminta-alue:

Haastateltavan toimenkuva ja asema organisaatiossa:

Haastateltavan keskeiset tehtävät:

Kuuluuko haastateltavan tehtäviin sosiaali- tai terveyspalveluiden tilaaminen ja/tai tuottaminen?

Haastattelukysymykset:

1. Mitä käsite Green Care/Grön Omsorg tuo mieleen? Millaista toimintaa se mielestänne pitää sisällään?
 - Mikä käsitys teillä on paikallisista/alueellisista Green Care -palveluiden resursseista ja tarjonnasta?
2. Onko ostamissanne/itse tuottamissanne palveluissa mukana luonto-, maatala- tai eläinavusteisia menetelmiä? Jos kyllä, millaisia?
3. Millaisia kokemuksia tai tietoja teillä on luontolähtöisten menetelmien sopivuudesta, käytöstä ja vaikuttavuudesta sosiaali- ja terveyspalveluiden yhteydessä?
4. Mille asiakasryhmille arvioitte olevan eniten hyötyä luontolähtöisistä palveluista? Entä mille asiakasryhmille hyöty on nähdäkseenne vähäisin?
5. Näettekö omalla hallinnonalallanne/toimintasektorillanne olevan tarvetta luontolähtöisten palveluiden käyttöön?
 - Minkä nyt käyttämänne/ tuottamanne palvelun yhteydessä voitaisiin mahdollisesti hyödyntää luontoavusteisuutta?
6. Mitkä ovat tällä hetkellä merkittävimmät hankintakriteerit palveluita ostettaessa? Onko luontolähtöisille palveluille olemassa tiettyjä vaatimuksia?
 - a) Mitkä tekijät vaikuttavat siihen, valitaanko esimerkiksi luontoavusteinen vai muu palvelu?
 - b) Tehdäänkö kokeiluja uusien yrittäjien kanssa? Miten yrittäjät tavoitetaan? Mikä määrää, jatketaanko kokeilua ja mahdollisesti vakinaistetaan palvelutoiminta?
7. Mitä tulevaisuuden linjauksia organisaatiossanne on liittyen ostopalveluiden kilpailuttamiseen tai itse tuotettaviin palveluihin?
8. Millaisia vahvuuksia tai mahdollisuuksia näette luontolähtöisten menetelmien hyödyntämisessä omalla toiminta-alueellanne?
 - Onko Pohjanmaalla/kunnassanne/organisaationne toiminta-alueella erityisiä vahvuuksia luontolähtöisen palvelutoiminnan kannalta?

9. Millaisia ongelmia tai haasteita näette luontolähtöisten menetelmien hyödyntämisessä (organisaationne sisäiset ja ulkoiset haasteet)?
10. Millä keinoilla mahdollisia luontolähtöisten palveluiden käytön esteitä voitaisiin poistaa?
11. Mikä toimintamalli sopii Sote-palveluiden järjestämiseen mielestänne parhaiten?
 - a) yrittäjän ja muiden toimijoiden, kuten kunnan, toisen yrittäjän, muun julkisen tai kolmannen sektorin välisenä yhteistyönä järjestettävät palvelut
 - b) yksittäisten yritysten tuottamat palvelut
 - c) Sote-alan yhdistysten (kolmannen sektorin) tuottamat palvelut
 - d) kunnan ja/tai muun julkisen organisaation omana toimintana tuottamat palvelut
12. Mitkä ovat organisaationne/toimintayksikkönne keskeiset yhteistyötahot? Millainen merkitys yhteistyöllä on toimintanne kannalta?
 - Miten kuvailisitte yhteistyöverkoston toimivuutta ja toimijoiden välistä luottamusta?
13. Mikä merkitys sijainnilla on toimintanne kehittämisen kannalta? Mitä vahvuuksia ja heikouksia sijaintiin ja paikalliseen toiminta- ja päätöksentekokulttuuriin mielestänne liittyy?
14. Miten arvioisitte meneillään olevan Sote-uudistuksen vaikutuksia organisaationne/toimintayksikkönne toiminta- ja kehittymismahdollisuuksiin jatkossa?
 - Mitä paikallisia ja alueellisia vaikutuksia uskotte Sote-uudistuksen tuovan tullessaan?

KIITOS OSALLISTUMISESTANNE HAASTATTELUUN!

Temaintervju, tjänsteinnehavare och föreningar inom social- och hälsovårdssektorn

Bakgrundsinformation:

Den intervjuades namn/organisation:

Organisationens (geografiska) verksamhetsområde:

Den intervjuades arbetsbeskrivning och position i organisationen:

Den intervjuades centrala uppgifter:

Innefattar den intervjuades uppgifter beställning och/eller produktion av social- och hälsovårdstjänster?

Intervjufrågor:

1. Vad tänker ni på när ni hör begreppet Green Care/Grön Omsorg? Hurdan verksamhet tycker ni att det innefattar?
 - Vilken uppfattning har ni om resurserna och utbudet när det gäller lokala/regionala Green Care-tjänster?
2. Ingår metoder som bygger på användning av natur, djur och landsbygd i de tjänster ni köper/själva producerar? Om sådana ingår, hurdana?
3. Hurdana erfarenheter eller information har ni om lämplighet, användning och effekter av metoder som bygger på natur, djur och landsbygd i samband med social- och hälsovårdstjänster?
4. Vilka kundgrupper anser ni att har störst nytta av tjänster som bygger på användning av natur, djur och landsbygd? Och vilka kundgrupper anser ni att har minst nytta av dem?
5. Anser ni att det inom ert förvaltningsområde/er verksamhetssektor finns behov av tjänster som bygger på användning av natur, djur och landsbygd?
 - I samband med vilken tjänst som ni använder/producerar skulle metoder som bygger på natur, djur och landsbygd möjligen kunna utnyttjas?
6. Vilka är i nuläget de viktigaste upphandlingskriterierna då ni köper tjänster? Finns det särskilda krav för tjänster som bygger på användning av natur, djur och landsbygd?
 - a. Vilka faktorer inverkar på huruvida man väljer t.ex. en tjänst som bygger på användning av natur, djur och landsbygd eller en annan tjänst?
 - b. Gör ni försök med nya företagare? Hur nås företagarna? Vad är det som avgör huruvida försöket fortsätter och serviceverksamheten eventuellt permanentas?
7. Vilka framtida riktlinjer har er organisation beträffande konkurrensutsättning av köpta tjänster eller tjänster som ni själv producerar?
8. Hurdana styrkor eller möjligheter anser ni att användning av metoder som bygger på natur, djur och landsbygd kan innebära inom ert verksamhetsområde?
 - Finns det inom Österbotten/er kommun/er organisations verksamhetsområde särskilda styrkor med tanke på serviceverksamhet som bygger på användning av natur, djur och landsbygd?

9. Hurdana problem eller utmaningar anser ni att användning av metoder som bygger natur, djur och landsbygd kan innebära (er organisations interna och externa utmaningar)?
10. På vilket sätt anser ni att man skulle kunna undanröja eventuella hinder för tjänster som bygger på användning av natur, djur och landsbygd?
11. Vilken verksamhetsmodell anser ni passar bäst för organisering av social- och hälsovårdstjänster?
 - a. tjänster som organiseras i samarbete mellan företagare och andra aktörer, t.ex. kommunen, en annan företagare, annan offentlig sektor eller tredje sektorn
 - b. tjänster som enskilda företag producerar
 - c. tjänster som föreningar inom social- och hälsovårdsområdet (tredje sektorn) producerar
 - d. tjänster som kommunen och/eller en annan offentlig organisation själv producerar
12. Med vilka aktörer samarbetar er organisation/verksamhetsenhet främst? Hurdan betydelse har samarbetet för er verksamhet?
 - Hur skulle ni beskriva nätverkets funktionsduglighet och förtroendet mellan nätverkets medlemmar?
13. Vilken betydelse har läget med tanke på utvecklingen av er verksamhet? Vilka styrkor och svagheter anser ni att är förknippade med läget och den lokala verksamhets- och beslutskulturen?
14. Vilken inverkan anser ni att den pågående social- och hälsovårdsreformen har för er organisations/verksamhetsenhets framtida verksamhets- och utvecklingsmöjligheter?
 - Vilka lokala och regionala konsekvenser tror ni att social- och hälsovårdsreformen kommer att ha?

TACK FÖR ATT NI DELTOG I INTERVJUN!